STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02792

DER GEHENEM

Edward Stilgebauer

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

עדואַרד שטילגעבאַוער

דער גיהנם

(INFERNO)

איבערזעצט פון דייטש — י. גאַרניצקי.

פערלאַג „נייע וועלט“, נויאָרק, 1918.

K

Yi 821, c.1

פון די אַרויסגעבער

דער גיהנם איז אַ ראָמאַן פון דעם ערשטען פעריאָד פון גרויסען וועלטקריעג. די האַנדלונג אין איהם קומט פאָר אין די ערשטע עטליכע מאָנאַטען פון קריעג אין דייטשלאַנד און אויף דעם פלאַנדרישען פראָנט.

דער אויטאָר, דר. עדואַרד שטילגעבאַוער, איז אַ בעקאַנטער דייטשער שריפטשטעלער. דער ראָמאַן דער גיהנם איז צוערשט ערשינען אין אַ האָלענדישער איבערזעצונג. דער דייטשער אָריגינאַל איז שפּעטער ערשינען אין דער שווייץ. דער ראָמאַן איז איבערזעצט געוואָרען אין פיעל שפּראַכען און האָט געהאַט אַ קאָלאָסאַלען ערפאָלג אין אייראָפּאַ און אין אַמעריקאַ. דער ראָמאַן איז אין דייטשלאַנד פאַרבאָטען, און ווי מיר דערוויסען זיך פון דער פאָררעדע צו דער שווייצער אויסגאַבע, האָט דער אויטאָר צוליעב איהם געהאַט פיעל אונאַנגענעהמליכקייטען. דער גיהנם האָט זיך אַ לענגערע צייט געדרוקט אין דער „נייער וועלט“.

אויסער זיין ריין ליטעראַרישען ווערט, האָט דער גיהנם נאָך אַ גרויסע בעדייטונג מיט דעם, וואָס ער איז אַ שטאַרקע אנקלאַגע קעגען דעם יונקערשען מיליטאַריזם, וואָס האָט צוטראָטען אַן אונשולדיג, בליהענד לאַנד און האָט אומגעקערט די צייטען פון באַרבאַריזם. נאָר אַ מענש, וואָס האָט געפיהלט אויף זיך אַליין אַ טייל פון דער שולד פאַר די בעגאַנגענע גוואַלדטהאַטען, וועמען די שרעקליכע בילדער האָבען שטענדיג פערפאָלגט און ניט געלאָזט רוהען, נאָר אַזאַ מענש מיט אַ וואַכזאַמען געוויסען און פאַרשאַרפטען געפיהל פון גערעכטיגקייט האָט געקענט אָנשרייבען דעם ראָמאַן דער גיהנם.

עדוארד שטילגעבאוער

דער גיהנם

(INFERNO)

איבערזעצט — י. גארניצקי.

ערשטער טייל.

I.

— דער קייזער האט פראקלאמירט א מאביליזאציאן!

אט די וויכטיגע נייעס האט יאבסט אויסגעשריען מיט זיין צייהנלאזען מויל צו מילקעל, ווען זייערע פליטען האבען זיך בעגעגענט און האבען כמעט אנגעריהרט איינער דעם אנדערען.

יאבסט האט זיין פליט געפיהרט פון א ווייטען געגענד. די שווערע ארבייט צו פיהרען אראב דעם רהיין די מיט שטריק צונויפגעבונדענע שטאמען פון טאנענבוימער, וועלכע מען האט אויסגעהאקט אין די הויכע וועלדער פון שפעסארט, האט זיך אנגעהויבען נאך אין שווייגפורט. ער איז שוין פערבייגעפאהרען אשאפענבורג, פראנקפורט און העכסט, און איצט האט ער געהאלטען אין פערקירעווען זיין פליט פון די געלע וואסערען פון מאין אין דעם גרינליכען רהיין.

טאג איין — טאג אויס האט ער געפיהרט דעם פליט, ניט הערענדיג קיין ווארט פון די איינוואוינער אויף די ברעגען וועגען דעם, וואס עס טהוט זיך אויף דער וועלט. ערשט היינט אין דער פריה, אריינגעהענדיג אין א שענק אין ריסעלהיים עפעס איבערצוכאפען, האט ער זיך דערוואוסט פון דער געשעהעניש. וועלכע האלט איצט אין דער העכסטער אנשטרענגונג די פעלקער פון דער גאנצער וועלט.

— —א מאביליזאציאן? — האט זיך דערהערט מילקעל׳ס שטים פון דעם אנדערען פליט. מילקעל איז געשטאנען אויף די קלעצער, וועלכע ער האט געפיהרט פון רידעסהיים. איצט האט ער זיי מיט דער הילף פון א בוגסיר דאמפער געפיהרט ארויף דעם מאין. אין שוואנהיים האט אויסגעפעהלט בוי־מאטעריאל: די גרויסע וועלדער, וועלכע ציהען זיך אויף דעם ברעג פון מאין, זיינען ארים אין טאנענבוימער, מיט וועלכע מען קען בויען.

מילקעל׳ס שטים האט אבגעקלונגען הויך און קלאר, אבער גאנץ גלייכגילטיג. ער האט געשטאמט פון ראטערדאם. די שווערע ארבייט אויפ׳ן טייך האט שוין לאנג אבגעטעמפט זיין עמפפינדליכקייט. דערצו איז ער נאך געווען מיעד. אן אויסגעלאשענע לייטענע ליולקע האט ביי איהם געשטעקט צווישען די צייהן.

— א מאביליזאציאן, זאגסטו? — האט ער נאכאמאל אי־

בערגעפרעגט.ביידע פליטען האבען איצט געצווינגען איינער פער־בײ דעם אנדערען, — איינעם האט אנגעפיהרט א שיפער פון דעם ים ברעג, דעם צווייטען — א שיפער פון בייערען.

— נו, פאהר זיך געזונטערהייט! — האט איבער די וועלען פון מאין אבגעהילכט דער לעצטער צואוואונש פון דעם בייער. די וועלען האבען געגלאנצט אין דעם שיין פון דער העלער אוי־גוסט זון, און קלאר האבען זיך אין זיי אבגעשפיעגעלט די קאנטו־רען פון דער אוראלטער קאטעדראל־קירך, וואס האט בעציערט מאינץ, די שטאדט פון קורפירשטען און ערצבישאפס.

און אין שטאדט איז אנגעגאנגען א פיעבערהאפטע טהע־טיגקייט.

דא זיינען אומעטום קאזארמען, וואו מען זאל זיך נאר ניט אומקוקען. און הינטער די ווענט פון אט די קאזארמען ווערען אויפגעשטעלט אונצעהליגע באטאליאנען. איינער נאכ'ן אנדערען ווערען זיי פארמירט און גיסען זיך צונויף אין איין שטראם, וואס איז גרייט צו פערפלייצען די שכנה, פראנקרייך, וועמעס בערג בעוואכען דעם גרענעץ.

א גאנצע ארמיי פון בעוואפענטע מענשען קען אט די רהיי־נישע שטאדט אויסשפייען אין וועלכע פיער און צוואנציג שטונדען.

פון די סאלדאטען קאמערען ציהען זיך אונזיכטבארע פעדים צו יעדען הויז. אומעטום פאקט מען איין זאכען, מען גרייט זיך צו, מען געזעגענט זיך. אין אלע גאסען און הויפען וואס האבען זיך צוגעטוליעט צו דער אלטער קאטעדראל קירך און וואס בע־האלטען אין זיך די ארימקייט, און אין אלע וויללען און פרעכטי־גע פאלאצען, וואס דערהויבען זיך שטאלץ איבער דעם טייך און אויף קייזערשטראסע, — אומעטום דערגרייכען און ציהען זיך אט די אונזיכטבארע פעדים!

אויף דער רהיינישער אלעע שטעהט אן עלעגאנט הויז, וואס איז ערשט מיט עטליכע יאהר צוריק אויפגעבויט געווארען אין דעם סטיל פון די ענגלישע קאטעדזשעס. דאס הויז איז ארומגערינגעלט פון א הערליכען גארטען, וועלכער שטעהט איצט אין דעם גלאנץ און פראכט פון סוף זומער. אויף יעדען טריט — רויזען פון די פערשיעדענסטע קאלירען; די צווייגען פון קלימענשטאנד האבען זיך צוואוואקסען און האבען פערדעקט די ווענט און די באלקאנען; די שטערנבלומען און פערשיעדענע געארגינען האבען זיך צובליהט.

מיט דריי יאהר צוריק האט מאיאר פאן בערקערסבורג אב־

געקויפט דאָס הויז פון אַ רייכען פאַבריקאַנט, וועלכער איז אַרי־בערגעפאָהרען אין בערלין. מיט דריי יאָהר צוריק האָט זיך דאָ דער מאיאָר בעזעצט מיט זיין יונגער פרוי, נאָך זייער האָכצייט רייזע, וועלכע האָט זיי פערפיהרט אין געגענדען פון דער מיט־נאַכט זון. מעלאַניע, וועמעס מיידעלשער נאָמען איז געוועזען פאָן פאַלקענשטיין, איז געוועזען מיט איבער צוואַנציג יאָהר אינגער פון איהר מאַן.

זי האָט געשטאַמט פון אַ פּעראַרימטער פריצישער פאַמיליע, וועמעס גוט איז געלעגען הארט לעבען ווערזשבאָלאָווא. דער מאיאָר איז נאָך אין די גאָר יונגע יאָהרען געוועזען אַ חבר פון מעלאַניע'ס פאָטער און איז געוועזען אין כמעט דעם זעלבען על־טער ווי ער. ער האָט אָנגעזאַמעלט אַ פערמעגען פון מיליאָנען דורך ספּעקולאַציאָנען אויף לאַנד אַרום בערלין.

אין דעם העלען שיין פון דער ברענענדער אויגוסט זון שטעהט מעלאַניע פאָן בערקערסבורג אויף דעם באַלקאָן פון איהר ווילאַ, געבויט אין ענגלישען סטיל, און קוקט אין די ווייט איבער דעם רהיין, וועלכער איז בעשאָטען מיט מיליאָרדען פונ־קען מעלאַניע צושפּרייט ברייט איהרע אַרעמס, אַזוי ווי זי וואָלט געוואָלט אַרומנעהמען די בעוואַלדטע הויכקייטען פון טאַונוס, אַזוי ווי זי וואָלט זיי געוואָלט צודריקען צו איהר ברוסט: ביבעריך, ראָזענטאַל, עלטוויל, רידעסהיים, אַסמאַנסהאַוזען, — לויפט דורך ביי איהר אין געדאַנק, ווי אָפט האָט זי דאָרט פער־בראַכט וואונדערן אין אַ פרעהליכער קאָמפּאַניע, אויף אַ דאַמפּער, מיט אַ מיליטערישען אָרקעסטער, וועלכער האָט אויף דעם דעק געשפּיעלט נאַציאָנאַלע מעלאָדיען, „די וועלען פון דאַנאַו", „קייק וואָק" און די פראַנצויזישע שאַנסאָנעטקעס!

ביי דער דאָזיגער עראיגערונג פיהרט מעלאַניע איהר האַנט איבער איהר הויכען, ווייסען שטערען, אַזוי ווי זי וואָלט זיך אָנ־געשטרענגט צו פערטרייבען אַ שווערען חלום. די פראַנצויזישע שאַנסאָנעטקעס, געשפּיעלט פון אַ דייטשען מיליטערישען אָר־קעסטער אויף אַ רהיינישען דאַמפּער!

און אין דער אמת'ען, איז דאָס ניט גאָר אַ טייוועלשע פער־פיהרונג, אָט די אַלע געשעהענישען פון די לעצטע טעג, אָנהוי־בענדיג פון דעם מאָרד אין סעראַיעוואָ און ענדיגענדיג מיט דעם אולטימאַטום צו סערביען און די נעכטיגע בערלינער מעלעגראַ־מען?

ניין, ניין. דאָס אַלץ איז די לעבעדיגע ווירקליכקייט.
די פראַנצויזישע ליעדלעך...

ווען זי וואלט אפילו ניט געווען זיכער אין דעם, אז דאס אלץ איז אמת, וואלטען איהר אין דעם איבערצייגט די שווערע פוהרען, וועלכע פאהרען מיט ליארעם און געפילדער פערביי איהר הויז אויף דער רהיינישער אלעע. סאלדאטען פיהרען די פערד, סאלדאטען עסקארטארען דעם פראנט. אין א לאנגער רייה ציהען זיך אט די פוהרען פון די מיליטערישע וועהרהייזער און פיהרען אמוניציאן אין די קאזארמען, טויזענדער, הונדערטער טויזענדער, גאנצע פוהרען מיט פאטראנען!

און דא פלוצלונג די פראנצויזישע ליעדלעך!

אין דער צייט, ווען זי זעהט די פוהרען, הילכט אב אין איהרע אויערען א בעקאנטע מעלאדיע פון דעביוסי.

זייענדיג א זיעבצעניעהריגע מיידעל, האט מעלאניע פערבראכט עטליכע מאנאטען אין לאזאן, אין דעם פאנסיאן פון מאדאם שעוואליע, וואו זי האט געדארפט בייקומען די שווערקייטען פון דער פראנצויזישער שפראך, מוזיק און ליטעראטור. דער פאנסיאן איז געשטאנען אונטען, ביים לאנדזעע, אין אושי, אויף אווענוי ראזמאן.

א, ווי גליקליך זיי זיינען דאס דארט געווען! עס גלויבט זיך קוים, אז דאס אלץ איז געווען ערשט מיט א דריי יאהר צוריק איידער דער בייזער שיקזאל, אין דער פערזאן פון פאן בערקע-סבורג, האט צייט געהאט זיך ארייינצורייסען אין איהר לעבען. זי און איהר פריינדין, בערטא פאן אמטאר... נאך לאזאן איז געקומען פאנטארליע, דאן דיזשאן און ענדליך די וואונדערבארע שטאדט אויף די ברעגען פון סעין. בערטא איז געווען די טאכטער פון א גרויסען פאבריקאנט, וועלכען מען האט דערהויבען צום אדעלשטאנד, זיינען איהרע קעשענעס פול געווען מיט נייאינקע הונדערט-פראנק אסיגנאציעס פון באנק דע פראנס.

וואס פאר א וואונדערליך לעבען זיי האבען דאס געפיהרט אין דעם עלעגאנטען האטעל אויף שאן-ד'עליזעי! און ווי אזוי האט דאס נאר דער פאטער געקענט דאס אלץ ערלויבען יונגינקע, אונערפאהרענע מיידלעך! נאטירליך זיינען זיי אנגעקומען אין פאריז און געוואוינט אין האטעל אויף שאן ד'עליזעי ניט אליין: מיט זיי איז געווען פריילין פאן הארסט-וואלדאו, אן ארים מיידעל פון דעם אדעלשטאנד, מיט וועלכער זיי פלעגען, אגב, אבטאן די קאמישסטע זאכען! פריילין פאן הארסט האט זיי געריענט פאר א מין „דאם ד'אנאר" אין דעם בעריהמטען מאדערנעם בבל אויף די ברעגען פון סעין.

פאריז, דער פלאץ פון הארמאניע, דער טוליערי גארטען. די שאן ד'עליזעי!

און בעת אונטען פאהרען מיט גערויש די פוהרען אנגעלא־דען מיט פיעלע הונדערטער טויזענדער פאטראנען, טראגט זיך פערביי מעלאניע'ס גייסטיגען בליק דאס וואונדערליכע בילד פון דער בליסטשענדער, לעבענסלוסטיגער שטאדט.

און פון צייט צו צייט די פראנצויזישע ליעדלער.

און נאך עפעס א מעלאדיע, וועלכע א וואנדערענדער אי־טאליענישער ארקעסטער האט דאן געשפיעלט פאר איינעם פון די גרויסע רעסטאראנען אויף דעם איטאליענישען בולוואר אין א ווארימער פריהלינגס נאכט...

פאריז אין פריהלינג!... ווען די יונגע לייט און די יונגע ארבייטענדע מיידלעך געהען ארויס פון די פערשטיקטע גאסען פון מאנמארטר, איינצואטעמען די ריינע לופט אויף די ברעגען פון סעין און קוקען אויף די אוראלטע פאלאצען פון פערגעסענע קעניגען אויף די גרינע בערגלעך.

פאריז אין פריהלינג!...

איהר מאנ'ס שטים רייסט פלוצלונג איבער איהרע חלומות.

איברינגענס, האט דאס איהר זיך אויך טאר פארגעשטעלט: דער מאיאר געהט איצט שטונדענוויין ניט אוועק פון קאזארמע, וואו ער איז אליין פערנומען איינארדנענדיג דעם טראנספארט פון זיין באטאליאן. מארגען אין דער פריה מוז דער באטאליאן זיין שוין אויפ'ן גרענעץ.

און בערטא פאן אמטאר! ווי גליקליך זיי זיינען דאס דאן געוועזען, ווי פרעהליך און צופריעדען, אט די צוויי האלב־ערוואק־סענע מיידלעך, אונטער דער אויפזיכט פון פריילין פאן הארסט־וואלדאו, אין דעם ליעבען, בעצויבערענדען פאריז!

איצט געפינט זיך איהר פריינדין אין דער זעלבער לאגע. וואס זי. איברינגענס, איז די לאגע ניט אין גאנצען די זעלבע: זי ליעבט, — ניין, זי פערגעטערט איינפאך איהר מאן, פאר וועלכען זי האט געהייראט ערשט מיט א האלב יאהר צוריק. און פון וועלכען זי ערווארט אין גיכען דאס ערשטע קינד. איהר מאן שטעהט אין באן מיט די קעניגליכע הוזארען. נו, וואס איז דא זיך צו וואונדערען? דער אלטער שווער האט דאך אנגעקליבען א פערמעגען פון פיעלע מיליאנען, און זיין מאיעסטעט האט איהם בעשאנקען מיט ערב־אדעלשטאנד. איז דא גאר ניטא וואס זיך צו וואונדערען. און איצט?

איצט איז בערטא'ן פונקט אזוי שלעכט, ווי איהר און ווי

טויזענדער, צעהנדליגער און הונדערטער טויזענדער אנדערע. זיי אלעמען האט בעריהרט דער אלץ פעראייניגענדער, אלץ ניוועלירענדער שיקזאל, וועלכער טרעפט אלעמאל אין ציעל... דער אלץ און אלעמען גלייך מאכענדער שיקזאל!

אונטען, אין דער אלעע, געהט פערביי א באטאליאן מיט אויסגעמאסטענע מונטערע טריט. די מענשען זיינען אין פולער אויסשטאטונג. מיט מוזיק געהן זיי פערביי די ווילא אין ענגלישען סטיל. בלומען, בלומען, א ים מיט בלומען שטעקען אין די מיילער פון די רעהרען פון זייערע ביקסען, פון וועלכע דער טויט, אין די פערשיעדענסטע פארמען, גרייט זיך צו בעגעגענען דעם שונא... פאריז, פאריז... — לויפט דורך ביי איהר אין קאפ.

אין גארטען פאר דעם באלקאן שטעהט אן אפריקאזען בוים. די צייטיגע, דונקעל-געלע פרוכט העגגען צווישען וועלקענדע בלעטער. אין גאנצען דאז איז דער בוים געשטאנען דא אין די ערשטע ווארימע אפריל טעג, ווען די משונה'דיגע קאטאסטראפע, וועלכע ווערט איצט צוגעגרייט אהן אן אבהאלט, איז נאך קיינעם אויפ'ן זינען ניט געקומען. אזוי דענקט מעלאניע. אזוי פיעל פרוכט און גראד אין דעם בייזען, אונגעוועהנליכען, פאטאלען יאהר: אזוי ווי דער בוים וואלט זיך בעדענקט און בעשלאסען אנצויאגען דאס, וואס ער האט פערלאזען אין די פריהערדיגע יאהרען, וועלכע מעלאניע האט דא פערבראכט מיט דעם מאיאר.

א שמייכעל בעוויזט זיך אויף איהרע ליפען. פלוצלונג פליהט דורך א געדאנק מיט דער שנעלקייט פון א בליץ.

ער ליעבט דאך אזוי אפריקאזען, ער ליעבט דאך זיי אזוי שטארק... ניט דער מאיאר, ניט דער מאן: ניין, ניין... דער פריינד, דער איינציגער, אמת'ער פריינד, וועמען זי האט דא אין שטאדט, וועלכער איז צוליעב איהר, — זי איז זיכער, — געבליבען אונפערהייראט, -- קאפיטאן אדאלף, דער קאמאנדיר פון דער אכטער קאמפאניע.

יע, ער וועט אויך, ער וועט אויך...

זי איילט זיך אנצוזאגען, מען זאל אנרייסען אפריקאזען צום אווענדברויט: די אפריקאזען וועלען זיין א באזונדער דעסערט. ווייל ער האט דאך צוגעזאגט צו קומען היינט אווענד צום לעצטען מאל אין ווילא „מעלאניע“. אפריקאזען פון די ברענען פון רהיין, וועלכע זיינען צייטיג געווארען אין איהר גארטען, אונטער די שטראהלען פון דער איצטיגער רהייגישער הערבסט זון, וועלען זיין דער שלום אקארד צום לעצטען אווענדברויט מיט איהר פריינד. יע, יע, אונבעדינגט. מעלא-

גיע גענהט צום טיר און קלינגט נאך דער אלטער הויזהאלטעריז. פרוי האף, וועלכע האט געפיהרט דעם מאיאר'סווירטשאפט נאך לאנג פאר זיין הייראט, און וועלכע איז, אויף זיין פערלאנג, פערבליבען וואוינען ביי זיי אין הויז אויך אויף ווייטער.

II.

פרוי האף האט זיך בעוויזען אויפ'ן שוועל. דאס איז א בעיאהרענטע, דיקליכע פערזאן פון א יאהר זעכציג. פון איהר גאנצער פיגור קען מען זעהן, אז איהר לעבט זיך דא אין דעם מאיאר'ס הויז זעהר גוט און פריי. דער שניי־ווייסער פארטוך נעמט אפעטיטליך ארום איהר פולע פיגור און טיילט נאך קלארער ארויס איהרע ברייטע היפטען.

פרוי האף איז, ווי מען זאגט, אין א מזל'דיגער שעה אנגעקומען צום מאיאר, — דאן נאך א קאפיטאן, — פאן בערקערסבורג, כדי צו פיהרען זיין ווירטשאפט. אזוי לאנג ווי ער איז געווען אונפערהייראט און האט ארויסגעגעבען געלד הויפענווייז, איז פאר איהר אין הויז געווען פשוט א גליק. אבער אפילו איצט אויך בעציהט זי זיך מיט א סטאאישער רוהיגקייט, אויב ניט אין גאנצען גלייכגילטיג, צו די קאפריזען פון דער יונגער ווירטין. קאפריזען, וועלכע מען בעמערקט אפט ביי פרויען, וועמען די הייראט האט ניט צופריעדענגעשטעלט. און אט די רוהיגקייט פון דער הויזהאלטערין האט נאך פאר דער מלחמה אפט געבראכט מעלאניע אין פערצווייפלונג.

איבריגענס, איז אט די געמאכטע רוהיגקייט פון פרוי האף שטארק דערעסען אלעמען אין הויז, בעזונדערס דער דיענסט פון דער יונגער ווירטין, אמעליע, וועלכע מען האט אויסגעשריבען פון פאריז, און וועלכע האט ליעב געהאט צו טיטולירען זיך דא, אויפ'ן רהיין, „פאם דע שאמבר“. ניט ווייניג ערגערנים האבען פון איהר געהאט אויך דער לאקעי אלבערט, דער שטאהלסגעבט צונז, דער קוטשער יאזעף און די געשיר־וואשעריז אוראַרא, וועמעס פאעטישער נאמען הארמאנירט אזוי שלעכט מיט איהר פראזאאישער בעשעפטיגונג אין קיך. זיי אלעמען האט פרוי האף שרעקליך דערעסען, נאך מעהר צוליעב דעם, וואס זי בלייבט שטענדיג געדעכט, ווייל זי האט דעם אונבעשרענקטען צוטרויען פון דעם מאיאר.

א שטומער פארוואורף ליגט אויך איצט אויף פרוי האף'ס פעטען פנים, וועלכער איז שטענדיג רויט פון דער היץ אין קיך.

מיט קעציִשע גנב'ישע טריט געהט זי צו דער טיר פון באלקאן איבער דעם דיקען סמירנא'ער טעפּיך. אריינגעהענדיג אין גאסט צימער, בעמערקט זי מיט אונצופריעדענהייט אויפ'ן טעפּיך צוריסענע שטיקלעך פּאַפּיר. „יע, — טראַכט זיך פרוי האָף, — איז דאָס אביסעל א ווירטין! וואָס ארט דאָס איהר? און איך האָב איבריגע ארבייט און נאָך ערגערניש אלס צוגאב!“

די שטיקלעך פּאַפּיר זיינען פון א בריעף, וועלכען מעלאַניע האָט ניט לאנג איבערגעלעזען און דאן צוריסען און זארגלאז צוווארפען איבער'ן טעפּיך. פרוי האָף קען ניט פערטראָגען קיין אונאָרדנונג. אָבער נאָך מעהר דערצאָרנען איהר אזעלכע בריעף: ווער דארף דאָס בעקומען בריעף, וועלכע מען צורייסט דערנאָך אויף שטיקלעך? און האָס נאָך ווען מען האָט אזא מאַן, ווי „מיין“ מאַיאָר, און אזא ווילאַ אויפ'ן רהיין, ווי „אונזערע“, און ווען עס איז גענוג א ריהר צו טאָן מיט א פינגער, און צו דיין דיענסט ערשיינט א פּרעכטיגער אויטאָמאָביל.

מיט פּיעל מיה בויגט זיך פרוי האָף איין, קלייבט זארגפעלטיג צונויף פון טעפּיך די שטיקלעך פּאַפּיר און בורטשעט עפּעס צווישען די ציינער, וואָס מען קען ניט פערשטעהן. דאן נעמט איהר פּנים אן דעם שטענדיגען זיסליכען שמייכעל, און זי קומט צו צו דער יונגער ווירטין אויפ'ן באלקאן.

— אהר האָט געקלונגען, מאדאם?

די ווערטער קומען ארויס לאנגזאם, אין א זאנפטער שטים, אביסעל זינגענדיג.

— נו, געוויס!

פרוי האָף דערהערט אין דעם טאָן פון דער יונגער ווירטין אביסעל אויפרעגונג. זי איילט זיך צו מאכען נאָך א זיסערען שמייכעל, וועלכער, — זי איז אין דעם זיכער, — וועט מוזען אין גאנצען ענטוואפנען מעלאַניע.

און ווירקליך, די יונגע פרוי האַלט זיך צוריק פון דעם פאַרוואורף, וועלכען זי איז גרייט געווען צו מאכען פאר ניט קומען גלייך, ווען זי האָט גערופען. צו וואָס? אזוי איז דאָך געווען אלעמאָל, פון דעם ערשטען טאָג אן, וואָס זי איז געקומען אין מאַיאָר'ס הויז. און אזוי וועט שוין אלעמאָל זיין, אויב נאָר די מלחמה וועט ניט מאכען קיין ענדערונג אויך דאָ, פונקט ווי אין אנדערע זאכען!

ביי דעם געדאנק וועגען א מעגליכער ענדערונג ווערט מעלאַניע'ס געזיכט בעלויכטען פון א שמייכעל, און א שטראַהל פון האָפנונג בעוויזט זיך אויף איהר שעהנעם געזיכט, וואָס איז

איינגעפאסט אין טונקעל־ברוינע האאר. א שטראהל פון האפנונג. ניט קוקענדיג אויף אלץ! ניט קוקענדיג אויף דער שרעקליכער לאגע, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס אויך אדאלף...

זי האט מורא צו דערפיהרען איהר געדאנק ביז'ן סוף און איילט זיך צו ווענדען זיך צו פרוי האף. זי רעדט מיט א ווייכער, כמעט בעטענדער שטים:

— פרוי האף, איהר וועט זיין אזוי גוט און זאגען דעם גערטנער, ער זאל אנרייסען אפריקאזען פון יענעם בוים...

פרוי האף שלאגט איהר איבער:

— איהר ווייסט דאך אבער, מאדאם, אז יאקאב'ען האט מען גערופען אין מיליטער דיענסט.

— א יע, ריכטיג, פרוי האף, מען האט יאקאב'ען גערופען...

— נו, געוויס, אלע געזונטע יונגען זיינען גערופען געווארען אין מלחמה, מאדאם.

— יע, יע, פרוי האף, גאנץ ריכטיג. נו, וועט איהר אפשר אליין אנרייסען אפריקאזען פון אט יענעם בוימעל, עס איז דאך ניט הויך, מען קען דערלאנגען אהן א לייטער. טו זייט אזוי גוט און גיט די אפריקאזען היינט צום אווענד מאהלצייט פאר א דע־סערט.

מעלאניע האט אמאל פערבראכט עטליכע וואכען אין וויען מיט איהר פאטער, און דער אויסדרוק „אווענד מאהלצייט" איז איהר דאן אזוי שטארק געפעלען געווארען, אז זי האט איהם אריינגענומען אין איהר לעקסיקאן.

פרוי האף האט געשמייכעלט אויף אזא, לויט איהר מיינונג אפעקטירטע, שפראך, אנגעהמענדיג דאס, פונקט ווי פיעלע אנ־דערע אייגענשאפטען אין איהר יוגענד ווירטין, פאר מאנירען פון איינער וואס קאקעטירט.

— גוט, מאדאם, איך וועל אליין אנרייסען... און אט איז נאך א בריעף פאר אייך, מאדאם.

פרוי האף בעמערקט, מיט וועלכער שנעלקייט מעלאניע רייסט כמעט ארויס פון איהרע הענט דעם בריעף, וועלכען זי האט ביז איצט געהאלטען אונטער'ן פארטוך.

— ניט איהם אהער, פרוי האף!

א יובעלענדע פרייד הערט זיך אין איהר שטים. אויף פרוי האף'ס געזיכט בעווייזט זיך א מארטירער שמייכעל.

„ארימער מאיאר מיינער", — קלערט זי, שאקלענדיג מיט איהר גרויסען קאפ.

אבער מעלאניע קוקט זיך שוין ניט אום אויף איהר. איהר

ווילט זיך וואס גיכער איבערלייענען דעם בריעף. און פונקט ווי אלע מענשען מיט א ריינעם געוויסען, וועלכע ווייסען ניט פון קיין זינד אדער שולד און האבען דעריבער קיין אורזאך ניט צו זיין פארזיכטיג, איז זי גאנץ רוהיג.

זי האט אפילו אין גאנצען פערגעסען אן פרוי האף'ס אנ־וועזענהייט. זי שטעהט אויפ'ן באלקאן, וועלכער איז בעלויכטעט פון די הייסע שטראהלען פון דער אויגוסט זון. און אין דער ראהם פון קלימערשטאנד, וואס האט רייך ארומגענומען די פארענטשעס און דעם באלקאן, זעהט זיך דייטליך ארוים איהר מיידעלשע פיגור, אנגעטאן אין א לייכטען העל־בלויען קלייד.

די קלייד האט זי זיך געמאכט אין פריהלינג אויף דעם פער־לאנג פון איהר מאן, וועלכער האט בעהויפטעט, אז הימעלבלוי פאסט איהר מעהר פון אנדערע קאלירען. זי אבער אליין און דער „אנדערער" זיינען איבערצייגט, אז מאטע קאלירען פאסען פיעל מעהר פאר איהר בלייכען געזיכט און טונקעלברוינע האאר.

און אזוי שטעהענדיג אין דער ראהם פון באלקאן, וואס איז בעדעקט מיט די קריכיגע פלאנצען, דערמאנט זי איינע פון די ריהרענדע מיידעל פיגורען אין שעקספיר'ס טראגעדיען, מען קען זי אננעמען פאר דזשוליעט, דעזדעמאנא, אפעליא, אדער פאר די אלע דריי צוזאמען.

און אין דער צייט, ווען זי לעזט דעם בריעף, בעקומט זיך אויף איהר געזיכט דער אויסדרוק פון איין גרויסען געפיהל. וואס פעראייניגט אין זיך אלץ: ליעבע, שרעק, גליק, ליידען. — אלץ, אלץ ווערט אויסגעדריקט אויף איהר געזיכט, בעת זי לייענט אט דעם ל ע צ ט ע ן בריעף פון איהר פריינד. יע, דאס איז זיין לעצטער בריעף. אן אונקלארער פארגעפיהל זאגט דאס איהר היינט, ערב דעם פריהמארגען, ווען זיין רעגימענט דארף אבמארשירען צום פראנט.

אייגענטליך איז דאס גאר ניט קיין בריעף, דאס איז גיכער א קורצער צעטעלע, ווי די, וועלכע ער האט איהר אזוי אפט צוגע־שיקט אין פערלויף פון די לעצטע יאהרען, זינט דער צופאל, — און אפשר א בעוואוסטזיניגע טהאט צו העלפען אט דעם צופאל, ווי איהר האט אויסגעוויזען אין מינוטען פון שטילען, פערבאר־גענעם גליק, — האט איהם פערטראגען אין דעם זעלבען גארני־זאן און אין דעם זעלבען רעגימענט. וואו דער מאיאר האט גע־דיענט. א צעטעלע אויף איינפאכען גרויען פאפיר, מיט קיין זאך ניט מעהר חוץ זיינע איניציאלען: „וו. א.", ווייל זיין ערשטער נאמען איז וואלטער, און זיין פאמיליען נאמען — אהאלף.

מיט דער געוועהנליכער בעוועגונג פון האנט נעמט מעלאניע ארויס דאס צעטעלע פון קאנווערט און לעזט:

„מיין טייערע פריינדין!

כאטש איך בין שרעקליך פערנומען גראד איצט, וועל איך אבער מאכען אלע אנשטרענגונגען, אום ארויסצורייסען זיך אויף א שעה נאכמיטאג און נאך איין מאל מיט אייך צו זעהן.

אייער שטענדיג ערגעבענער

א ד א ל ף.“

ליעבער, ליעבער... מעלאניע טראגט שטילערהייד צו דאס צעטעלע צו די ליפען. דא, אויפ'ן באלקאן, פערדעקט פון פלאנצען, קען זי זיך דאס ערלויבען אהן מורא. וועט דען דער פינק, וואס וויגט זיך אט אויף יענעם צווייגעל פון א טאנענבוים, עפעס האבען געגען דעם, וואס זי האט געטאן? דער פינק זינגט מיט א פולער ברוסט אין דעם גארטען, וואס איז בעגאסען מיט זונשיין. און ברייט צושפרייטענדיג זיינע פליגלען, פליהט ער א זארגלאזער אוועק אין הימעלבלוי פון אט דעם לעצטען טאג. א דאנק גאט, ער וויים גאר ניט וועגען דעם, וואס עס טהוט זיך איצט אין דער בעסטער פון אלע וועלטען.

מעלאניע געהט אריין אין צימער. לעבען וואנט שטעהט אן אויסגעצייכענטער סטיינוויי. דער מאיאר האט איהר דאס געשאנקען אמאל אין א מילדער מינוט צום ווייגאכטס־פעסט. ער וויים, אז זי איז א ליידענשאפטליכע פערעהרערין פון מוזיק, און אז זי איז מעהר ווי אן איינפאכע דילעטאנטין. כאטש זי קען זיך גארניט פערגלייכען מיט אדאלף'ען! ער איז דאך אן אמת'ער ארטיסט. יעדענפאלס, איז דאס געוועזען זעהר גוט פון מאיאר'ס זייט צו שענקען איהר אזא וואונדערליכען קלאוויער. איבריגענס, וואס האט דאס איהם געקאסט?

איהם איז דאך אין זיין לעבען קיינמאל ניט אויסגעקומען צו בעשרענקען זיינע אייגענע אדער פרעמדע פערלאנגען.

מיט אדאלף'ען איז שוין גאר אנדערש. ער האט אזוי שטארק געוואלט ווערען א קאמפאזיטאר. אבער די אומשטענדען זיינען שטארקער פון מענשען, און אט די אומשטענדען האבען איהם. אנשטאט דער קאנסערוואטאריע און דעם קאנצערט־זאל, געבראכט אין קאדעטען־קארפוס און אויף דעם קאזארמען הויף. איצט איז שוין געווים אלץ איינס... זי זוכט אין די נאטען און געפינט א ראמאנס, צו וועלכען ער האט פאר איהר פערפאסט די מוזיק, און זעצט זיך צום ראיאל.

א פערבלאנדזשעטער שמעטערלינג פליהט אריין פון גאר־

טען אין הויז און, ניט געפינענדיג קיין ארויסגאנג, קלאפט ער מיט זיינע פליגעלעך אויף די שויבען.

— אַט גאַר אזו ווי ער, — גיט מעלאניע אומגערן א טראכט: — ער האָט זיך אויך ניט געפונען קיין אויסוועג.

זי זינגט זיין ראָמאנס:

„אַ גרוס צו דיר, דו גרויסע,
געהיימניספולע שטאָדט!"

די ווערטער געפינען אַן אָבקלאנג אין איהר נשמה. זי דענקט וועגען בערלין און דער ערשטער בעגעגניש מיט איהם אין דער אנוועזענהייט פון איהר מאן. אמת, דאן איז דער מאיאר נאָך ניט געווען איהר מאן. אָבער עס איז שוין דאן געווען קלאָר, אז איהר פּאָטער, דער אלטער באראָן פאָן פאלקענשטיין, איז צו איהם זעהר גנעדיג, ווייל ערשטענס האָט ער דעם באראָן געליהען געלט אונטער דעם משכון פון דעם גוט, און צווייטענס האָט ער געוועגדט זיין אויפמערקזאַמקייט אויף איהר יונגע שעהנקייט.

ווי דאָס וואָלט איצט פאַרגעקומען, געדענקט זי קלאר די ערשטע בעקאנטשאפט מיט אדאלף'ען. זיי זיינען געווען אין אָפערא. מען האָט געשפּיעלט „טאנהייזער". אין אנטראקט איז ער צוגעגאנגען צום מאיאר, און דאן האָבען זיי זיך בעגעגענט.

דאן זיינען זיי זאלבעפיערט געווען אין אדלאָן'ס רעסטאָראָן. אזוי איז דאָס פאַרגעקומען.

„אַ גרוס צו דיר, דו גרויסע,
געהיימניספולע שטאָדט!"

מיט א געפיהל, וואָס איז נאָהנט צו עהרפורכט, זינגט מעלאניע דעם ערשטען פערז פון זיין ראָמאנס, וועלכען ער האָט איהר געווידמעט.

פּלוצלונג האָט דער שמעטערלינג געפונען אַן ארויסגאנג דורך דער ברייט געעפענטער טיר פון באלקאָן. פריי און לייכט און אָהן גערויש איז ער ארויסגעפלויגען אין מיט זונשיין בעגאָסענעם גאָרטען.

מעלאניע האָט איהם בעגלייט מיט איהרע שטאָהל-גרויע אויגען.

„די גרויסע, געהיימניספולע שטאָדט!"
פרוי האָף האָט ווידער אנגעקלאָפּט אין טיר.

III.

דאָס קלאַפּען אין טיר איז געקומען אַזוי אומגעריכטעט, אַז מעלאַניע האָט אויפגעציטערט. זי איז אָבער באַלד געקומען צו זיך, און אין אויגענבליק האָט זי זיך אומגעקערט צו דער רויקער ווירקליכקייט. זי האָט שטיל אויסגערופען:

— קומט אַריין!

אַזוי ווי פון דער ענדלאָזער ווייט דערטראָגען זיך די לאַנגזאַמע, דורך דער נאָז אַרויסגערעדטע ווערטער פון פרוי האָף:

— דער טרעגער איז געקומען, מאַדאַם.

— דער טרעגער?

— ער פרעגט, וואוהין איהר ווילט אָבשיקען דעם באַגאַזש. אין ווערזשבאַלאָווא? אין פאַלקענשטיין איז דאָך קיין אייזענבאַהן סטאַציאָן ניטאָ?

— געוויס, פרוי האָף, דעם גאַנצען באַגאַזש דאַרף מען אָבשיקען אין ווערזשבאַלאָווא.

— דריי קופערס און זיעבען קאַסטענס?

— יע, פרוי האָף, דריי קופערס און זיעבען קאַסטענס.

— וועל איך אַזוי אָנזאָגען דעם טרעגער, מאַדאַם.

— ביטע, פרוי האָף.

פרוי האָף שטעלט זיך אָב ביים שוועל, אַזוי ווי זי וואָלט געדאַרפט נאָך עפּעס זאָגען, און מעלאַניע פרעגט איהר טאַקי:

— איהר האָט נאָך עפּעס מיר צו זאָגען, פרוי האָף?

פרוי האָף דרעהט זיך, שטעלט איבער די פיס און זאָגט ענדליך אַרויס זעהר לאַנגזאַם:

— איך האָב נאָר געוואָלט זאָגען, מאַדאַם, דאָס ווערזשבאַלאָווא איז דאָך פּונקט אויף דעם רוסישען גרענעץ. האָט איהר דען ניט מורא, מאַדאַם? ווערזשבאַלאָווא איז דאָך אויפ׳ן סאַמע רוסישען גרענעץ.

— ניין, פרוי האָף, איך האָב ניט מורא. פון פאַלקענשטיין, מיין פאָטער׳ס גוט, איז אַ האַלבע שטונדע רייזע ביז ווערזשבאַלאָווא. דערצו האַלט איך פאַר מיין חוב צו זיין ביי מיין פאָטער׳ס זייט אין אַזאַ ערנסטען מאָמענט. דעריבער פאָהר איך דאָס אין ווערזשבאַלאָווא און פון דאָרטען אין פאַלקענשטיין. אויסערדעם, קוים געהט דער מאַיאָר אַרויס

מיט זיין באַטאַליאָן, וועל איך דאָ שוין ניט האָבען קיין היים, פרוי האַף.

אין דעם טאָן, אין וועלכען זי זאָגט ארויס די ווערטער, פיהלט זיך, ווי זי וואָלט זיך אונטערגעגעבען איהר שיקזאַל און ווי זי וואָלט מיער געוועזען פון לעבען.

— נו, געוויס איז דאָס אזוי, מאַדאַם, געוויס. אָבער ווערזשבאַלאָווא איז דאָך פּאַרט אויף דעם רוסישען גרענעץ.

מעלאַניע פיהלט אַ פערלאַנג צו ענדערען דעם געשפּרעך, און ביכער אויס דעם מאָטיוו, ווי אויס אינטערעס אין פרוי האַף'ס לעבען, פרעגט זי:

— און איהר, פרוי האַף, האָט בעקומען אַן ענטפער פון אייער טאַנטע פון פאַלקאָך?

— יע, מאַדאַם, ענדליך איז מיר היינט אין דער פריה אָנגעקומען דער בריעף.

— וואָס זשע שרייבט אייך אייער טאַנטע?

— זי שרייבט, אז איך זאָל קומען, מאַדאַם: זי וועט זיין העכסט צופריעדען.

— נו, איז שוין אַלץ גוט! דאָס הייסט אז איהר וועט אויך קענען ארויספאָהרען מאָרגען אין דער פריה.

— יע, מאַדאַם, ווי נאָר איך וועל פאַרטיג ווערען מיט אַלע ארבייטען דאָ און ברענגען אַלץ אין הויז אין אָרדנונג. מיר האָט זיך גאָר ניט געחלומ'ט, אז עס וועט מיר אויסקומען צו פערלאָזען דאָס הויז פון זיין וואוילגעבורט אָט אזוי, אָהן אויפזיכט.

— דעם אמת זאָגענדיג, האָב איך דאָס אויך ניט ערוואַרט, פרוי האַף, אָבער...

פון מעלאַניע'ס ברוסט רייסט זיך ארויס אַ קוים הערבאַרער זיפץ פון ערלייכטערונג.

דער זיפץ ווערט אָבער באַלד אויפגעכאַפּט פון פרוי האַף'ס פיינעם געהער, און זי זאָגט:

— וואָס זשע, מאַדאַם, איך האָב אייך, דוכט זיך, קיינמאָל אין קיין זאַך ניט געשטערט.

אויף מעלאַניע'ס געזיכט בעווייזט זיך אַ גוטמוטיגער שמייכעל:

— געשטערט?... נו, געוויס ניט, פרוי האַף... מיר שטערען אין מיין אייגענעם הויז... דאָס וואָלט געווען זעהר זאָנדערבאַר, פרוי האַף.

פרוי האַף זאָגט אויף דעם נאַרניט, אָבער פאַר זיך קלערט

זי: „אין דעם מאַיאָר'ס הויז, ווילסטו זאָגן! ווייל סוף כל סוף קען מען דיך דאָך דאָ קוים דערליידען." אין דער הויך אָבער זאָגט זי נאָר:

— וועל איך זאָגן דעם טרענער, אַז אַלץ דאַרף אָבגעשיקט ווערען אין ווערזשבאָלאָווא.

— ביטע, פרוי האָף.

מעלאַניע קוקט זיך מעהר ניט אום אויף דער הויזהאַלטערין פון איהר מאַן.

זי זעצט זיך אויף א שטוהל לעבען שרייב־טיש. און וועהרענד פרוי האָף געהט נאָך איבער'ן קאָרידאָר איבערצוגעבען דעם בעפעהל פון דער בעל הבית'טע (דער בעל הבית'טע! — שמייכעלט זי איראָניש), רוקט די יונגע פרוי ארויס איינעם פון די טיש־קעסטלעך און נעמט פון דאָרט ארויס א בינטעל פון אַלטע בריעף. און איינעם נאָך דעם אַנדערען נעמט זי ארויס פון קאָנווערט און הויבט אָן לעזען, אָבער ניט דערלעזענדיג ביז'ן סוף, צורייסט זי זיי אויף שטיקלעך און וואַרפט אין א קאָרב, וואָס שטעהט דערביי.

אָט די אַלע בריעף, פון דער ערשטער שורה ביז דער לעצ־טער, ווייס זי שוין לאַנג אויף אויסווענדיג. זי האָט זיי אָבגעהיט ביז איצט, ווי די אויג אין קאָפּ, זי האָט זיך בשום אופן ניט געוואָלט מיט זיי צושיידען. אָבער איצט! אין אַזאַ לאַגע קען מען אַזעלכע בריעף ניט האַלטען, מען קען זיי ניט מיט־נעמען אין ווערזשבאָלאָווא, וואָס ליגט אויף דעם רוסישען גרע־נעץ: מען קען דאָך גאָר ניט וויסען, אין וועמעס הענט זיי קענען נאָך ארייַנפאַלען!

איבריגענס זיינען דאָך די בריעף אַזוי אונשולדיג, עס איז דאָך אין זיי קיין זאַך ניטאָ. זיי רעדען נאָר וועגען דער פריה־לינגס ליעבע, אויף וועלכע עס איז פריה געפאַלען א בייזער פראָסט; וועגען דעם גליק, וואָס האָט זיך פערוואַנדעלט אין א שאָטען, איידער עס איז פערווירקליכט געוואָרען...

און דאָס איז אַלץ נאָר דערפאַר געשעהן, ווייל דער מאַיאָר האָט זיך געשטעלט אין מיטען וועג מיט זיין היפּאָטעקע אויף פאַלקענשטיין און האָט זיין שווערע האַנט ארויפגעלעגט אויף איהר יונג לעבען. בעטענדיג איהר האַנט, האָט דאָס אַדאָלף געשריבען אָט די בריעף פון בערלין אין פאַלקענשטיין. זיי זיינען געשריבען געוואָרען נאָך פיעלע וואָכען און מאָנאַטען פריהער, איידער זי איז געצוואונגען געווען צו געבען איהר

צושטימונג דעם אַלטען מאיאָר, כּדי צו רעטען איהר פאַטער און בעפרייען איהם פון חובות.

און אַט פערניכטעט מעלאַניע די אונשולדיגע בריעף איצט, ניט ווילענדיג ציטערט אויף מעלאַניע, דערקענענדיג די שנעלע און שווערע טריט פון דעם מאיאָר, וועלכער דערנעהנ־טערט זיך צום שרייב־טיש. אין זיין גרויען פעלדצוג אוניפאָרם, מיט די הויזען אין די הויכע שטיוועל, געהט ער מיט קלאַנג און גערויש, גאָר אַהן פאַרזיכטיגקייט, שלעפענדיג נאָך זיך די סאַבעל איבער איהר שעהנעם, קאַסטבאַרען סמירנא׳ער טעפּיך.

ניט אויפהויבענדיג דעם קאָפּ, פיהלט זי אויף זיך דעם הארטען בליק פון זיינע קאַלטע בלויע אויגען. אונטער אָט דעם שווערען בליק האָט זי שוין אַזוי אָפט געמוזט ארונטער־לאָזען איהרע שעהנע, שטאָהל־גרויע אויגען מיט די לאַנגע ברע־מען. ער בלייבט דאָך שטענדיג און אין אַלע גערעכט. און ווי קען דען זיין אנדערש? מיט זיין שטרענגען קול פון אַ קאָמאַנדיר און מיט זיין שטאַרקען ווילען, וואָס אונטערוואַרפט אַלע זיין פערלאַנג, מוז ער דאָך אַלע איבערהוועלטיגען!

ניט קוקענדיג אויף איהם, זעהט זי פאַר זיך זיין שטענדיג רויטען פּנים, וועלכער איז, לויט איהרע אייגענע ווערטער, אַ פערקערפערטע רעקלאַמע פון די גוטע ווײנען אין קאַזינאָ; זי זעהט פאַר זיך זיינע הארטע גרויע וואָנצעס, וועמעס קושען זי זעהט אויסצומיידען מיט אַלע מעגליכקייטען.

— וואָס פאַר אַן אונאָרדנונג דאָס איז דאָ ביי דיר!... — דערטראָגען זיך זיינע ווערטער צו מעלאַניע. — וואָס טהוסטו דאָ ביי דעם שרייב־טיש?

— איך מאַך דעם סך הכּל פון מיין פערגאַנגענהייט, — ענטפערט זי שטיל.

— אַזוי, אַזוי... לאָז מיר נאָר. איך האָב דאָ פערגעסען אַ דאָקומענט פון מיין רעגימענט.

— ביטע...

זי שטעהט אויף פון שטוהל און געהט געהאַרכזאַם אַב עטליכע טריט, פונקט ווי ער וואָלט דאָס אריין אין אַ קאַמער אין קאַזאַרמע, און זי וואָלט געווען דער דעזשורנער אונטער־אָפיציר.

— ביטע, ביטע...

— איך האָב שוין געפונען. ניט בעאונרוהיג זיך, זיץ, איך בעט דיך. ווען עסען מיר?

— ווען דו האָסט בעפאָהלען, אכט אזייגער; פונקט אכט

אזיינער, — מורמעלט זי שרעקעדיג, נאך אלץ גיט קוקענדיג איהם אין געזיכט, — אדער אפשר ווילסטו...

— ניין, ניין, אכט אזיינער. איך וועל שוין זעהן פריי צו ווערען. אן אונגעהויערע מאסע ארבייט, מיין קינד!

זי שמייכעלט. אזוי רופט ער זי אלעמאל, ווען ער געפינט זיך אין א גנעדיגער שטימונג. זי — זיין קינד!

ווייטער זאגט ער:

— נאכ'ן עסען וועל איך נאך אפשר מוזען נאך א מאל אריינלויפען אין די קאזארמען, אן אונגעהויערע מאסע ארבייט; מען וואלט דאך, דוכט זיך, גערענט מיינען, אז פאר גאנצע מאנאטען ליגט שוין אלץ אנגעגרייט און אין ארדנונג... און פונדעסטוועגען...

— און מיר וועלען האבען א גאסט היינט אווענד, — ערקלערט מעלאניע מיט אן אונענטשלאסענער שטים.

— נו, איז וואס, מיין קינד, האבען מיר דאך אלעמאל א גאסט, אדאלף... ניט אמת, אדאלף פון דער אכטער קאמפאניע. ער האט נאך קיין איין מאל ניט פערפעהלט, דער ליעבער אדאלף. א מוזיקאלישער זשעני... פארוואס זשע זאל ער פערפעהלען דעם לעצטען אווענד, קינד מייגס? נו, אויף ווידערזעהן דעריווייל, אויף ווידערזעהן.

דער מאיאר איז ווידער ניטא. ער איז אוועק, פערדרוקענדיג דעם דאקומענט, וואס איז דעם גאנצען טאג אבגעלעגען אויפ'ן שרייב־טיש, אין דעם ארבעל אויפשלאג פון זיין נייעם מונדיר, פונקט ווי ער שטעקט אריין דעם ביטש אין שטיוועל, ווען ער געהט אין מאנעוש.

וועגען איהר און וועגען איהר פערגאנגענהייט, מיט וועלכער זי געזעגענט זיך איצט, קלערט ער, א דאנק גאט, זעהר ווייניג. און ווי וואלט עס דען גאר מעגליך געווען איצט, יעצט עס איז ענדליך אנגעקומען דאס, אויף וואס ער האט יאהרענלאנג געווארט, ווי דאס איז איהר זעהר גוט בעוואוסט? וואס פאר א ווערט האט איצט זיין „קינד" מיט איהר פערגאנגענהייט, ווען הונדערטער טויזענדער מענשען געהען צו א בלוטיגער שלאכט, אין וועלכער אלץ ווערט אוועקגעשטעלט אין קאן. אזוי האט ער איהר נאך נעכטען ערקלערט.

אבער זי איז שוין ווידער פערנומען מיט לעזען די בריעף. אלע בריעף, פונקט ווי דאס היינטיגע צעטעלע, וועלכע פרוי האף האט איהר איבערגעגעבען מיט א פערטעל שטונדע צוריק, זיינען געשריבען אויף דעמזעלביגען גרויען פאפיר. זי האט

אזוי ליעב דעם קאליר: ער דערמאנט איהר דעם איינפאכען כאראקטער פון דעם, וועמען זי האט פארגעצויגען פון אלע אנדערע.

יע, פון די אלע גלענצענדע קאוואלירען, וועלכע האבען זיך געדרעהט ארום איהר, כלומרשט פערליעבטע, אויף אלע בעלער און פיקניקס סאי אין בערלין, סאי אין אסט־פרייסען. זיי האבען זיך ארום איהר געדרעהט אזוי לאנג, ביז זיי האבען זיך ניט דערוואוסט, אז פאלקענשטיין, דאס גוט פון איהר פרעה־ליכען, ברייט־לעבענדען פאטער, איז צוויי מאל פערזעצט, און אז זי און איהר פרעהליכער פאטער הענגען ביידע אויף א האר. נאכדעם האבען זיי אלע, איינער נאך דעם אנדערען, זיך העפליך און קאלט פערנייגט און זיינען פערשוואונדען.

מעלאניע פאן בערקערסבורג וויים שוין די ביטערקייט פון לעבען, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס זי איז ערשט אלט נאר פינף און צוואנציג יאהר און וואס איצט קען זי מיט דעם מאיאר'ס רייכטום לעבען ווי א פירשטין, האבען רייט־פערד און אויטאמאבילען, שיינען אין דער געזעלשאפט און זיך פוצען. און דאך וויים זי גוט די ביטערקייט פון לעבען! „ווער עס האט קיינמאל זיין ברויט ניט געגעסען מיט טרערען...“ לויפט דורך אין איהר געדאנק.

זי לעזט ווייטער. אט קומט צו דער האנט א בריעף, אין וועלכען עס מערקט זיך צום ערשטען מאל א צארטקייט, און קלארער קען מען דא זעהן אן אמת'ען פערלאנג. צום ערשטען מאל פרואווט ער דא אוים דעם בארען. דער בריעף איז גע־שריבען געווארען אין דעצעמבער 1909, אין בערלין, וואוהין ער איז געפאהרען, כדי צו זעהן זיך מיט א חבר, גינטער פאן שווארצענשטיין, וועמען מען האט קאמאנדירט אין די מילי־טערישע אקאדעמיע.

א גרויסער פערעהרער פון וואגנער, בעשרייבט אדאלף אין דעם בריעף די פארשטעלונג פון „טריסטאן“ אויף דער בערלינער ביהנע. ער, א לייטענאנט פון דעם גומבינענער אינפאנטעריע רעגימענט, וועלכער איז טאג־איין, טאג־אוים, יאהר־איין יאהר־אוים פערנומען מיט דרעסירען די סאלדאטען אין קאזארמע, ער ציטירט אין דעם בריעף גאטפריד פון סטראסבורג:

„און ווען דאס מיידעל און דער מאן,
איזאט און טריסטאן...“

א. אז. וו., א. אז. וו.

עס איז דאך גאר כמעט אונגלויבליך! דאס געדיכט פון

גאָטפריד פון סטראַסבורג אויף דער פערגעסענער דייטשער שפראַך פון מיטעלאַלטער! א פערליעבטער מענש, ווייזט אויס, געפינט אויף אַלע צייט, אפילו לעבענדיג אין גומבינען און אלס לייטענאנט זייענדיג פערנומען מיט דרעסירען די סאָלדאטען יאָהרענלאנג! וואָס וועט שוין זיין, ווען ער וועט פון דעם פערוואָרפענעם ווינקעל אריינפאלען אין בערלין און וועט זיין אין דער קעניגליכער אָפּערא!

זי דערמאָנט זיך דעם טאָג און די שעה, ווען זי האָט דעם בריעף ערהאלטען אין פאלקענשטיין. דאָס איז געווען פונקט פאר דעם ווייגאכטס-פעסט, ווען זי האָט, ווי אלע מאָל פריהער, נעראַרפט שפּיעלען די ראָל פון דער גוטער פעע. דער וואלד-וועכטער האָט שוין געהאט צוגעגרייט די ווייגאכטס-ביימער אי פאר די הערדען, אי פאר די דיענער. און אויף מעלאַניע'ן איז, פונקט ווי יעדען יאָהר, אויסגעפאלען די ליכטיגע פרייד צו בעציערען די ביימער און פאנאנדערטיילען די מתנות.

אין אָט דעם מאָמענט פון ריינעם, פון קיין זאך ניט בע-וואָלקענטען גליק, איז דאָס אָנגעקומען זיין בריעף — „דאָס מיידעל און דער מאן, איזאָט און טריסטאַן“! נאָך דעמזעלביגען טאָג האָט זי געשיקט נאָך דעם געדיכט פון גאָטפריד פון סטראַס-בורג אין די נאָהענטסטע שטאָדט. צום גליק, האָט מען דאָס געדיכט דאָרט געפונען אין א בוך-קראָם: רעקלאַם'ס אויס-גאבע צוזאמען מיט אַן איבערזעצונג.

אין יענע טעג, פאר דעם יום טוב פון ליעבע, דענקענדיג וועגען א י ה ם, האָט זי צום ערשטען מאָל געלעזען און געלעזען און ניט געקענט זיך אָברייסען פון דער בעצויבערענדער גע-שיכטע וועגען דער פרוי פון קעניג מארק, דער שעהנער איזאָט מיט די גאָלדענע לאָקען, וועלכע ברעכט איהר טרייהייטס וואָרט, וואָס זי האָט געגעבען איהר מאַן, אויס ליעבע צו דעם ריטער טריסטאַן; וועגען דעם, ווי טריסטאַן און איזאָט פאָהרען צו-זאמען ווייט-ווייט איבער ימים-אָקעאַנען; וועגען דעם, ווי זיי, וואָס זיינען צוערשט געווען אזוי ווייט און פרעמד איינע דעם צווייטען, ווערען איינס...

דאָס הערליכע געדיכט... וועגען דעם טראַכט מעלאַניע אויך איצט... אין דער מינוט, ווען הונדערטער טויזענדער פון איהרע קאָמפּאַטריאָטען גרייטען זיך צו פערלאָזען פאָטער און מוטער, פרוי און קינדער, פריינד און געליעבטע, צונויפצוגיסען זיך אין איין מעכטיגען, אונבעזיעגבארען שטראָם, וועלכער וועט פליסען אין מזרח און אין מערב, — א שטראָם, וועמעס וועלען וועלען

טראגנען טויט, און קיינער וועט זיך ניט קענען שטעלען אנט־קעגען זיי!

טראמפייטען און — דאס אונשטערבליכע געדיכט וועגען טריסטאן און איזאט!

IV.

— דער הערר קאפיטאן האט געהייסען איבערגעבען זיין גרוס און אט די רויזען צו אייער וואוילגעבורט.

דאס איז ווייס, אדאלף'ס דיענער, ער שטעהט אין גאסט־צימער פאר מעלאניע.

פערזונקען אין עראינערונגען, האט זי גאר ניט בעמערקט ווי ער איז אריין. ער איז געבליבען שטעהן אויפ'ן שוועל, אויסגעצויגען אויף דעם מיליטערישען שטייגער. צומישט הויבט זי אויף איהרע ברעמען און קוקט אויף איהם מיט איהרע שעהנע, שטאהל־גרויע אויגען, אזוי ווי דא וואלט ניט בעשטאנען דער דיענער, נאר דער האר אליין. זי קוקט ניט אויף די רויזען, מורא האבענדיג, אז זי וועט זיך דאן אין גאנצען פערלירען.

— די רויזען, ווי איך זעה, זיינען פון דעם קאפיטאן'ס גארטען, — רעדט זי ענדליך ארויס.

— ריכטיג אזוי, אייער וואוילגעבורט. דער הערר קאפיטאן האט מיט זיינע אייגענע הענט זיי פערפלאנצט מיט צוויי יאהר צוריק.

— איך ווייס, איך קען זעהר גוט אט די רויזען, ווייס. מעהר האט איהר ניט קיין אויפטראג צו מיר, מיין פריינד?

זי ווייס אליין ניט, ווי אזוי די זאנדערבארע ווענדונג „מיין פריינד" האט זיך ביי איהר ארויסגעריסען פון צונג. זי האט נאר אן אונקלארע עראינערונג, אז דער מאיאר ווענדט זיך מיט די דאזיגע ווערטער צו זיינע אונטערטאנען אין יענע זעלטענע מינוטען, ווען איהם ווילט זיך מיט זיי א שפאס טהאן.

— דער הערר קאפיטאן האט געהייסען אנזאגען, אז זיי וועלען אליין באלד קומען.

— יע? זעהר גוט, ווייס.

דער דיענער איז גרייט אוועקצוגעהן.

—ווארט, ווייס, זייט אזוי גוט, נעמט מיר אראב אט יענע וואזע, איהר זייט העכער פון מיר.

— יענע, די מעסנער וואזע, פון דעם ביכער־שראנק?

— יע, די מעיסנער וואזע פון דעם ביכער־שראַנק.

דער דיענער ערפילט דעם בעפעהל.

— איך דאַנק אייך. איצט וועלען מיר די רויזען גלייך אריינשטעלען אין וואסער.

זי געהט צו דער טיר און קלינגט נאָך פרוי האַף.

עס געדויערט לאַנג, ביז די אלטע בעוויזט זיך.

— פרוי האַף, גיסט אַן וואסער אין אַט די וואזע און שטעלט אין איהר אריין די רויזען. דאַן ברענגט דאָס צוריק אהער.

— גוט, מאַדאַם.

פרוי האַף וואַרפט אַ בייזען בליק אויף די רויזען און נעהט מיט איהרע קליינע טריט אין קיך, מורמלענדיג צווישען די צייהן עפּעס אַזוינס, וואָס מעלאַניע פערשטעהט ניט.

ווייס קלייבט זיך אויך אוועקצוגעהן.

— וואַרט אַ ווײַלע, ווייס.

— איך הער.

מעלאַניע נעהט צו צום טישעל פון איהר מאַן און נעמט פון ציגאַרען קעסטעל ארויס עטליכע עכטע האַוואַנער ציגאַרען.

— נאַט, ווייס, נעמט דאָס, זיי וועלען אייך צוניץ קומען אין דעם צוג.

— אַ דאַנק, אייער וואוילגעבורט!

— הערט נאָר, ווייס.

— וואָס וועט איהר בעפעהלען, מאַדאַם?

— זאָגט מיר וואָס מאַכט אייער האַר. ער האָט אייך נעכטען גאָרניט געזאָגט?

— ניין, מאַדאַם, גאָר ניט. זיי האָבען נאָר דעם גאַנצען טאָג און דעם גאַנצען אָוועגד נעכטען געהאַלטען אין איין פייפען אַלערליי מעלאָדיען. דער הערר קאַפּיטאַן טהוט דאָס אַלעמאָל.

— גו, און איהר, ווייס?

— וואָס וועט איהר בעפעהלען, מאַדאַם?

— זאָגט מיר, וואָס איז אייער שטימונג? עס איז דאָך ניט קיין שפּיעלכעל — די מלחמה, ווער ווייס, אפשר וועט נאָך אויסקומען צו שטאַרבען, מיין פריינד.

ווידער דער זאָנדערבאַרער פאַמיליאַרער אויסדרוק. זי דערשרעקט זיך אליין ווען די ווערטער רייסען זיך אַראָב פון צונג. זי האָט זיי געוואָלט ארויסרעדען אין יענעם גוטמוטיגען טאָן, אין וועלכען דער מאַיאָר בענוצט זיך מיט דער פּראַזע. אבער זי וואָלט דאָס קיינמאָל ניט געקענט טהאָן, ווייל זיין

גוטמוטיגקייט איז אזוי ווייט פון איהר, ווי הימעל פון ערד. און דאך בענוצט זי דעם אויסדרוק אפשר דערפאר, ווייל ווענדענדיג זיך מיט די ווערטער צום דיענער, קלערט זי אין דער צייט וועגען זיין האר.

וויים איז צוטומעלט און צופט זיין מיץ אין פערלעגענהייט. ער קען בשום אופן ניט געפינען קיין פאסענדען ענטפער אויף די פראגע.

— נו, וואס זשע זאגט איהר מיר ניט, וויים, וואס איהר פיהלט ערב דעם טאג, ווען איהר דארפט ארויסגעהן צום גרענעץ?

— בארמהערציגער גאט, מאדאם! איך האב א כלה, — זאגט ער ענדליך.

— אלע סאלדאטען האבען כלות, וויים. נו וואס איז דא אזוינס! וואס איז דא פאר אן אומגליק ווען א סאלדאט האט א כלה! — זאגט מעלאניע אין א געמאכטען לייכטזיניגען טאן.

דעם יונגען דיענער׳ס געזיכט ווערט רויט.

— ניין, מאדאם, ביי מיר איז א ריכטיגע, אן אמת׳ע כלה.

דעם דיענער׳ס ערנסטקייט ווייזט איהר אויס אביסעל קאמיש, און זי זאגט:

— אזוי, האט איהר, הייסט דאס, ניט אזוי זיך, נאר אן אמת׳ע כלה, וויים? און איהר ווילט מיט איהר הייראטען?

— דאס איז די ווארהייט, מאדאם. ווייל ווען ניט די מלחה, וואלט דאך מיין דיענסט זיך נעענדיגט דעם קומענדען סעפטעמבער. מיין פאטער האט א שטיקעל ערד אין וואלפאך, אין שווארצוואלד, און ער און מיין מוטערווארטען שוין לאנג אויף מיר. און מיין ליזכען איז די טאכטער פון א רייכען פויער. נאך פאריגען יאהר, ווען איך בין דארט געווען אין שניט צייט אויף אורלויב, איז געווען ביי אונז די פערלאבונג. אונזער ביידענס לאנד גרענעצט זיך, מאדאם.

— נו, נאטירליך, אויב דאס לאנד גרענעצט זיך!

א קוים בעמערקבארער שמייכעל בעווייזט זיך אויף מעלאניע׳ס געזיכט.

זי דערפיהלט אבער באלד מיטלייד צו דעם ארימען דיענער און זאגט איהם:

— נו, וויים, אין א צוויי־דריי מאנאטען ארום וועט איהר זיך אומקערען צוריק אהיים א זיענער. איהר וועט דאן הייראטען מיט אייער ליזכען און וועט פעראייניגען די ביידע פעלדער.

— יע, מאדאם, אַט זאָל נאָר גאָט געבען, אז מיר זאָלען צושלאָגען די פראנצויזען!

— און די רוסען, און די ענגלענדער, ווייס! פערגעסט דאָס נאָר ניט.

— נו, ס'פערשטעהט זיך שוין, מיר וועלען זיי אויך צוקלאַפּען!

אָבער מעלאַניע הערט זיך שוין צו איהם ניט צו.

דער דיענער בעשליסט, אז די אוידיענץ איז געענדיגט, שטעלט ער צונויף די קנאַפּעל פון די שטיוועל און זאָגט:

— בלייבט געזונט, מאדאם.

— אויף ווידערזעהן, מיין פריינד!

אין דעם אויגענבליק בעווייזט זיך ווידער אויפ'ן שוועל פרוי האָף. זי טראָגט די וואזע מיט די רויזען און שטעלט זי פאָרזיכטיג אויפ'ן טיש. זי האָט געהערט מעלאַניע'ס לעצטע ווערטער, און אויף איהר געזיכט בעווייזט זיך דער אויסדרוק פון אונאויסשפרעכליכער פעראַכטונג. זי בעציהט זיך זעהר איינפערזיכטיג צו איהר מאיאָר, און איהר, מעלאַניע'ן, האַלט זי פאַר איינע, וואָס איז פעהיג אויף אַלץ.

— אזוי וועט זיין גוט, מאדאם?

— יע, יע, זעהר גוט, פרוי האָף. איהר מעגט געהן.

אין מעלאַניע'ס נשמה הויבט זיך אויף אויף פּלוצלינג א געפיהל, וואָס איז ענהליך צו אַן אינסטינקטיווען האַס צו דער דאָזיגער פרוי. זי ווייס אליין ניט פאַרוואָס. פרוי האָף שטעהט דאָך אזוי אונענדליך נידריגער פון איהר, אז זי קען דאָך אפילו קוים פיהלען צו איהר פריינדשאַפט אָדער שנאה. שוין אפילו געזעלשאַפטליך שטעהט זי דאָך אויף אזוי פיעל נידריגער. אָבער ניט וועגען דעם האנדעלט זיך דאָ, אַ ניין! מעלאַניע פיהלט און ווייס גענוג קלאָר, וועלכער טיפער תהום עס ליגט צווישען זיי. און די שמוציגע געדאַנקען פון פרוי האָף קענען קיינמאָל ניט אָנריהרען די ריינע נשמה פון מעלאַניע פאָן בערקערסבורג.

אָבער די אַלטע איז צופיעל פערטרויט ביי דעם מאיאָר. דערצו האָט נאָך מעלאַניע נים איין מאָל געהערט, אז דער וועג צו די הערצער פון בעיאָהרענטע מאנסבילען ליגט דורך זייערע מאָגענס. און דאָ איז שוין פופצעהן יאָהר, אז פרוי האָף פיהרט דעם מאיאָר'ס ווירטשאַפט. נאָר זי אליין ווייס ווי צו מאַכען זיינע בעליעבטע געריכטען, און די אָנפיהרערשאַפט אין קיך געהערט אין גאַנצען צו איהר. עס זיינען דעריבער פאַראַן גענוג

גרונדעו, האַבענדיג אזא מאן, ווי דער מאיאָר, צו האַלטען זיך מיט דער פרוי האָף וואָס פאַרזיכטיגער, קלערט מעלאַניע.

פרוי האָף בלייבט שטעהן אויפ׳ן שוועל און ריהרט זיך ניט פון אָרט.

— איהר דאַרפט נאָך עפּעס, פרוי האָף?

מעלאַניע׳ס שטים קלינגט אביסעל אויפגערעגט, און פרוי האָף בעמערקט דאָס נאַטירליך.

אָבער עס פערשאַפט איהר, ווייזט אויס, פיעל פערגניגען צו דערצאָרענען די יונגע פרוי, און זי איילט זיך ניט צו ענטפערען.

— דער הערר מאיאָר איז נעכטען אריינגעגאנגען אין קיך, — רעדט זי ענדליך ארויס, ציהענדיג יעדעס וואָרט.

מעלאַניע פיהלט ניט דעם מינדסטען פערלאַנג צו ענט־פערען אויף אזא חוצפה, ווי זי דענקט, פון דער הויז־האַלטערין. אָבער, ניט קוקענדיג אויף איהר גוטען וואונש, קען זי זיך ניט איינהאַלטען און זאָגט:

— וואָס זשע האָט דער הערר מאיאָר געדאַרפט האָבען אין קיך, ערלויבט מיר צו פרעגען?

— דער הערר מאיאָר האָט נאָר געענדערט די געריכטען, וועלכע איהר האָט בעשטעלט.

— איהר האָט פערגעסען, אז מיר וועלען האָבען א גאסט, פרוי האָף! — רייסט זיך ביי מעלאַניע׳ן אונפאַרזיכטיג אראָב פון צונג.

— דער הערר מאיאָר האָט בעשטעלט געבראָטענע האמעל־פלייש אַנשטאָט הוהן.

— אָבער איהר ווייסט דאָך גוט, אז קאַפּיטאַן אראָלף עסט ניט קיין האמעל־פלייש! טו ניט ביידע זאכען, אי האמעל־פלייש, אי הוהן, איהר הערט? און איצט נעהט, מיר האָט דאָס ענדליך דערעסען, איך האָב קיין צייט ניט!

— גוט, מאדאם, וועל איך, הייסט דאָס, געבען ביידע זאכען. מעהר ניט, דער מאיאָר זאָל נאָר ניט אין כעס ווערען.

— נו, דאָס איז שוין מיין זאך, פרוי האָף.

— ווי איהר ווילט, מאדאם!

ענדליך פערשווינדט פרוי האָף.

מעלאַניע נעמט די וואזע מיט די רויזען און, מיט דער גאנצער ברוסט אָטעמט זי איין דעם דופט.

אָט די רויזען האָבען איהר געשיקטע אי פאר איהר, אי פאר איהם.

אַדאָלף איז ניט נאָר אַ מוזיקער, ער איז אויך אַ גרויסער ליעבהאָבער פון בלומען און ווייס גוט ווי אומצוגעהן מיט רויזען. אַמאָל האָבען זיי צוזאַמען אויסגעקליבען די סאָרטען רויזען, וועלכע ער האָט בעשלאָסען צו פערפלאַנצען אין דעם קליינעם גאָרטען פאַר דעם הויז, אין וועלכען עס איז געווען זיין איינזאַמע וואוינונג. זיי האָבען צוזאַמען געמאַכט די בעשטעלונג ביי שמידט אין ערפורט. וויפיעל אָווענדען האָבען זיי דאָס דאַן פערבראַכט צוזאַמען דאָ, אין דער ווילאַ, אויסקלייבענדיג די סאָרטען רויזען, וועהרענד דער מאַיאָר איז געזעסען אין קאַסינאָ און געשפּיעלט אין קאָרטען.

פרוי האָף געדענקט אויף יענע אָווענדען.

מעלאַניע קוקט זיך צו צו די רויזען.

אָט, צום ביישפּיעל, איז אָט די רויטע רויז, „לאַ פראַנס". זי האָט זי ליעב בעקומען ניט נאָר פאַר איהר אונגעוועהנליכע גרויס, נאָר אויך פאַר איהר נאָמען! זי איז דאָך אַליין געווען אין פּאַריז צוזאַמען מיט בערטאַ פאָן אַמטאָר און איהר אונגליקליכער „דאָם ה'אַנאָר", וועלכע זיי פּלעגען אַזוי אָפט אָבנאַרען אין דעם האָטעל אויף שאָן ד'עליזעי.

די דאָזיגע רויז האָט אַדאָלף אויסגעקליבען טאַקי פאַר אַן אַנדענק פון יענע גליקליכסטע טעג אין איהר לעבען. און אָט איז די העל־רויטע, „ליידי ראָטשיילד", אָדער יענע שניי־ווייסע, „מאַרקיז פּאָמפּאַדור", און אָט איז די געלע רויז, „מאַרשאַל ניל". זי האָט אַראָבגעבויגען איהר שווערען קעפּעל, אַזוי ווי זי וואָלט וועגען עפּעס געווען שטאַרק בעזאָרגט! אַדאָלף ליעבט זי מעהר פון אַלע אַנדערע בלומען. רעדענדיג וועגען איהר, האָט ער איהר איינמאָל דערמאָנט אָן היינע'ס אַ ליעד וועגען „ליעבען און בייז ווערען".

זי שמייכעלט. אפילו אין אַזאַ ערנסטען מאָמענט קען די עראינערונג ארויסרופען ביי איהר אַ שמייכעל. ער האָט דאָך איהר געזאָגט, אַז דאָס איז זיין געמיטס־צושטאַנד, ווען ער זעהט זי לעבען דעם מאַיאָר:

„ליעבען און בייז ווערען".

יע, אַזוי האָט ער דאַן געזאָגט.

די העלע אויגוסט זון האָט זיך בעהאַלטען הינטער די בערגלעך, וועלכע ציהען זיך וועסט פון רהיין, און איז אוועק צו איהר רוה. אַ קיהל ווינטעל האָט געוועהט פון טייך, אָנזאָגענדיג צוזאַמען מיט דער פינסטערניש, וואָס קומט אַראָב אַלץ געדיכטער, אַז די נאַכט קומט אָן.

אויף דער רהיינישער אלעע האבען זיך איינער נאך דעם אנדערען אנגעצונדען עלעקטרישע לאנטערנען. מעלאניע פערמאכט די טיר, וואס פיהרט צום באלקאן, און ציגדט אויף אן די עלעקטרישע לעמפלעך. א ווייבע שוואכע ליכט צוגיסט זיך איבער דעם גאסט־צימער, און וועלכען זיווארט איצט אויף איהם.

V.

עס נעמט אבער א גוטע האלבע שעה, איידער אדאלף קומט אן. מעלאניע פערגעמט זיך דערווייל מיט פערניכטען די אלטע בריעף. ערב דעם גרויסען טאג פון אלגעמייגער פערניכטונג, דארפען די אלע בריעף טיילען דעם שיקזאל פון אלע אנדערע זאכען אויף דער ערד. יע, אלע בריעף, אלע ביז דעם לעצטען. זי קען אפילו ניט האלטען יענעם בריעף, וועלכער האט צום ערשטען מאל גערעדט וועגען דער זיסער געהיימנים פון צוויי הערצער, וועלכע די רויהע ווירקליכקייט פון דעם גרויזאמען לעבען האט אויף אייביג צושיידט.

אויף דער גרויסער וואנט פון צימער שטעהט א מארמארנער קאמין, און אויף איהם — א זייגער פון בעגולדעטער בראנז. א פרויען געשטאלט אויפ׳ן זייגער שטעלט פאר דאס גליק, וואס פערשווינדט, פונקט ווי די צייט אליין, שטעהענדיג אויף אן ערד־קוגעל, און דער מענש יאגט זיך אומזיסט נאך.

אין דער לעצטער האלבער שעה פאר דעם אבשיעד זיצט דא איצט מעלאניע, לעזט נאך א מאל דורך איין בריעף נאכ׳ן אנדערען, און איינעם נאכ׳ן אנדערען צורייסט זי אויף קליינע שטיקלעך און ווארפט אין פייער, וועלכער איז פאר דעם צוועק אנגעצונדען. דאס פייער ווערט גענעהרט פון ווערטער פון ליעבע. באלד נעמט דאס פייער אויסגעהן, — לאנגזאם, קוים צו בעמערקען, פונקט ווי דער פלאם פון איהר אייגענעם הארצען. איהר פייער האט דאך אויך קיינמאל ניט געוואגט זיך פאנאנדערצוברענגען!

מעלאניע קוקט אויף דאס הייפעל אש פון איהר פערגאנגענהייט, וואס פערשווינדט אין גאנצען אין דער בלוטיגרויטער ווירקליכקייט. זי זעצט זיך ווידער צום ראיאל, און איהרע פינגער בלאנדזשען איבער דער קלאוויאטור, עפעס זוכענדיג, עמיצען צערטלענדיג. אן אלט ענגליש פאלקסליעד

דערהערט זיך: „לאָנג, לאָנג עגאָו“. אָבער אַדאָלף שטעהט שוין הינטער איהר.

דאָס איז אַ בלאָנדער מאַן פון זעקס און דרייסיג יאָהר, אַ קרעפּטיגער, וועלכער איז אין אַלץ אַזוי אונעהנליך צו דעם מאַיאָר, וואָס איז געוואָרען איהר מאַן אויף דעם ווילען פון איהר פעראָרימטען פאָטער ווייט אין אָסט פּרייסען, אין פאַל־קענשטיין, לעבען דעם רוסישען גרענעץ.

נעדיכטע, האַלב־געשאָרענע, בלאָנדע האָאָר בעציערען זיין הויכען אָפענעם שטערן. וועליגע, ווייכע האָאָר. מעלאַניע ווייס דאָס. זי האָט איינמאָל אין אַ שעה פון צושיידונג און טיפען שמערץ איהם טרייסטענדיג די האָאָר געגלעט. צוויי פריינדליכע בלויע אויגען, עהנליך צו פריהלינגס פיילכען, רע־דען פון דעם ליעבען געזיכט. זיי רעדען אָבער נאָר אין אַנדער שפּראַך, איידער די קאַלטע, וואַסער־בלויע אויגען פון דעם מאַיאָר, פאַר וועמעס אויספּרוואָווענדען בליק זי האָט שטענדיג מורא געהאַט אין דער שטיל. זיין שמאָלע, אַריסטאָקראַטישע האַנט, וועלכע אַ ליידי וואָלט איהם געקענט מקנא זיין, רוהט אויף דער שוואַרצער האַלצפּלאַטע פון קלאַוויר, וועהרענד זיינע אויגען זוכען פרעגענד איהר בליק, און זיינע ליפּען שיינען צו ווידערהאָלען דעם טעקסט פון דעם ענגלישען ליעד: „לאָנג, לאָנג עגאָו“.

אַדאָלף האָט בכלל עפּעס ענגלישעס אין זיך, כאָטש ער איז אַ פּרייסישער אָפיציר.

מעלאַניע בעשטעטיגט אָט דעם לאָנג פון איהר אָנער־קענטען אמת — היינט, ווען אַלץ וואָס איז ענגליש, דאַרף אויף דעם ווילען פון גאָט און מענשען זיך רעכענען פאַר איהר טויט־פיינד. זי בעשטעטיגט דאָס איצט און שמייכעלט דערביי.

איבריגענס, האָט איהר דאָך אַדאָלף אליין אַמאָל גע־זאָגט, אַז זיין מוטער איז געווען אַן ענגלענדערין, פּונקט ווי די מוטער פון דעם מענשען, אויף וועמעס ווילען די שרעק־ליכע מאָביליזאַציאָן קומט איצט פאָר.

די הויכע שלאַנקע פיגור פון דעם אָפיציר בויגט זיך איין צו איהר. ער נעמט איהר האַנט און ברענגט זי פייערליך צו זיינע ליפּען.

— איהר וועט מיר שענקען אַ האַלבע שעה, גנעדיגע פרוי, די לעצטע האַלבע שעה, איידער...

— איידער איהר געהט אַרויס אין פעלדצוג, הערר אַדאָלף?

ער שמייבעלט.

— ניין, איידער אייער מאן קומט אָן, גנעדיגע פרוי.

— זעלבסטפערשטענדליך, הערר אָראָלף.

מיט זיין שלאנקער, אריסטאָקראַטישער האנט ווייזט ער אָן אויף איינעם פון די שטוהלען, וואָס שטעהען אין אונאָרדנונג ארום א טיש אין מיטען צימער. דעם טיש האָט זי געקויפט אמאָל אין פאריז פאר אן אנדענק אָן דער גליקליכער צייט וואָס זי האָט דאָרט פערבראכט. זי פאָלגט, אזוי ווי פערהיפנאָטיזירט פון דער בעוועגונג פון זיין האנט.

זיי זעצען זיך. א ווײַלע הערשט א פיינליכע שטילקייט.

דער זייגער אויף דעם מארמאָר־קאַמין, מיט דער אויעקפליהענדער פרויען געשטאַלט, וואָס שטעלט פאָר דאָס גליק, הויבט אָן שלאָגען. דריי קלאָרע זילבערנע טענער. דריי פערטעל אכט.

— נאָך פופצעהן מינוטען, — רייסט זיך אראָב פון זיינע ליפען.

זי ווידערהאָלט רעזיגנירט:

— יע, נאָך פופצעהן מינוטען!

— בערקערסבורג איז געוועהנליך זעהר פינקטליך.

— יע, ער איז די פינקטליכקייט אליין.

— מעלאַניע, איהר האָט מיר קיינמאָל ניט געזאָגט, פאר־וואָס אייגענטליך אלץ האָט זיך געמוזט אזוי ענדיגען, — רעדט ער שווער ארוים. — איך האָב אייך קיינמאָל וועגען דעם ניט געפרעגט. אָבער עס איז ענדליך געקומען די צייט צו פרעגען. מיין רענימענט געהט מאָרגען פריה אום פינף דרייסיג ארוים אין פעלד.

— שוין אום פינף דרייסיג?

— אזוי לויטעט דער בעפעהל, וואָס איז ארויסגעקומען ערשט מיט א האלבער שעה צוריק.

— אזוי...

— יע, מעלאַניע, מיר האָבען שוין ווייניג צייט.

א ציטער געהט דורך זיין שטים, און פיין דערהערט זיך אין איהר. זי קלינגט ווי א געפּלאצטע סטרונע אויף א פידעל, וואָס ליגט אין די הענט פון א מייסטער.

עס איז געווען מוזיק, הארמאָניע, מעלאַניע, און איצט איז ווי א סטרונע וואָלט דאָרט אינוועניג געפּלאצט. ער לעגט די האנט אויף זיין ברוסט און קוקט אויף מעלאַניע'ן

איבערוועלטיגט פון שמערץ. זי לאזט אראב איהרע שטאהל־גרויע אויגען אונטער זיין טרויעריג־פרעגענדען בליק.

— פארוואס האט זיך דאס געמוזט אזוי ענדיגען? — פרעגט ער נאך א מאל.

זי ענטפערט שטיל, מיט א שטים, וואס איז איבערפילט מיט טרערען:

— איהר מיינט דאן, ווען אייער רענימענט איז געשטאנען ביי אונז אין פאלקענשטיין?

— יע, דאס מיין איך, מעלאניע!

— וועהרענד די מאנעווערען?

— יע, וועהרענד די מאנעווערען. יענעם הערבסט אוועגד אין פארק, מעלאניע, ביי דעם שוואנענטייהער, וואוהין איהר האט מיר געהייסען קומען פאר זונענאונטערגאנג, ווען איהר האט מיר געוואלט דערצעהלען דעם גאנצען אמת. איהר האט מיר דאס אבער גיט דערצעהלט, מעלאניע. איך גלויב אבער, אז איך בין בערעכטיגט דאס אויסצוהערען היינט, ווען מיר צושיידען זיך אויף אייביג.

— צושיידען זיך אויף אייביג, מיין פריינד?

— איהר האט מיך ריכטיג פערשטאנען, מיין ליעבע פריינדין, איך וועל מעהר ניט קומען צוריק.

— אדאלף!

— ניין, איך וועל ניט קומען צוריק... און דארום וויל איך, מוז איך וויסען דעם אמת, דארום בין איך געקומען נאך איין מאל. בערבערסבורג איז די פינקטליכקייט אליין, האט איהר געזאגט. מיר האבען קיים צעהן מינוט פאר אונז, מעלאניע. יענעם אוועגד אין פאלקענשטיין, אין אייער פאטער'ס פארק. איהר האט דאן דעקלאמירט א ליעד...

— וועלכע ליעד, אדאלף?

— היינע'ס: „עס איז אזוי קיהל, אזוי דונקעל..."
איהר האט דאס דעקלאמירט. און דאן...

— און דאן?

— און דאן האט איהר געזאגט: עס איז געענדיגט אויף אייביג, פרעגט מיך ניט פארוואס, אבער עס איז געענדיגט אויף אייביג. דאס האט איהר געזאגט וויינענדיג. דאן האט איהר זיך אויפגעהויבען און זייט געלאפען דורך דעם פארק אזוי שנעל, אז איך האב אייך קוים געקענט נאכפאלגען. מיר זיינען צוגעקומען צו דער טעראסע, וואו די איבריגע האבען

נעלאכט און געטרונקען פונש. וואס איז געווען די אורזאך, מעלאניע?

— פרעגט מיך ניט, פרעגט מיך היינט אויך ניט, אדאלף! איהר קוועלט מיך, און איך... איך שעהם זיך אזוי.

— איך געה צום טויט, מעלאניע, היינט האב איך דאס רעכט צו פרעגען.

— איהר ווייסט ניט, צו איהר געהט צום טויט, מיין פריינד. צעהנדלינגער, הונדערטער טויזענדער געהען מיט אייך אויף דעמזעלבען וועג. זיי געהען דאך ניט אלע צום טויט. צעהנדלינגער און הונדערטער טויזענדער וועלען זיך אומקערען אין זייער היימאט גליקליכע, זיעגער.

— ניט איך. איך וועל ניט קומען צוריק ניט גליקליך, ניט א זיעגער. איך האב מיין גליק פערלארען, איך בין בע־זיעגט געווארען באך האן, דאן, ווען איהר האט אייער ווארט געגעבען בערקערסבורג׳ען. דעריבער קען איך שוין קיינמאל ניט קומען צוריק א זיעגער, מעלאניע. פארוואס האט איהר דאס געטהאן? היינט מוזט איהר מיר געבען אן ענטפער, אויב איהר זייט מיר דעם ענטפער שולדיג, ווייל איך געה צום טויט.

צומישט שטעלט זי אן אויף איהם א שטארען בליק.

זיינע ליכטיגע אויגען פרעגען און זיינען פול מיט אונ־ענדליכער ליעבע. זיין בליק איז געווענדט אויף איהר טיף בלייבע געזיכט, וואס איז בענאסען מיט דעם בלייכען שיין פון די עלעקטרישע לאמפען, וועהרענד זיינע ליפען פייפען רוכט זיך עפעס א מעלאדיע. זי דערקענט דאס רייטערליעד פון ווילהעלם האוף. דער טעקסט שוועבט דורך אין איהר [illegible] ווי דער אטעם פון טויט:

מארגענרויט! מארגענרויט!
לייכטעסט מיר צו מיין פריהען טויט!
ס׳וועלען באלד טראמפייטען בלאזען,
כ׳וועל די וועלט שוין באלד פערלאזען,
איך און אנדערע מיט מיר!

זי הויבט זיך שנעל אויף.

— איך וועל אייך אלץ דערצעהלען, אדאלף.

— דאס איז זעהר גוט און ליעב פון אייך, מעלאניע! קען איך זיך צושיידען מיט דעם גרינגעם רהיין און מיט מיין לעבען אהן צארן?

— געוויס, מיין פריינד!

— נו?

— איך האָב גענומוזט אַזוי טהאָן, ווי איך האָב געטהאָן, הערר אַדאָלף.

— איך פערשטעה אייך נים.

— מיין פאָטער וואָלט געוועזן פערלאָרען, ווען איך וואָלט בערקערסבורג'ען ענטזאַגט. דאָס איז אַלץ!

— אַלץ?

— יע, דאָס איז אַלץ!

— ערקלערט דאָס מיר!

— די קרעדיטאָרען האָבען מיין פאָטער געהאַלטען ביים האַלז. איך בין געוועזן אין פאָטער'ס צימער, איידער איך האָב אייך גערופען אין פּאַרק, און...

— און?...

— אַ רעוואָלווער איז געלעגען אויף זיין שרייב־טיש. מען האָט ווידער געמוזט אָבצאָהלען די וועקסלען, און דאָס האָט קיין אַנדערער ניט געקענט טהאָן ווי נאָר בערקערסבורג. איך האָב אַנדערש נים געקענט!

— איז דאָס אמת?

— גאָט איז אַן עדות, מיין פריינד! איך האָב נים געהאַט קיין אַנדער אויסוועג. אויפאָפּפערען מיין פאָטער? אָבער איך האָב דאָך איהם אויך געליעבט! זייט איהר בייז אויף מיר?

— איך בין אויף אייך קיינמאָל נים געוועזי בייז.

— איצט ווייסט איהר אַלץ!

אַ קאָנוואולסיווע צוקען געהט דורך די הויכע פיגור פון אָפיציר נאָך מעלאַניע'ס ערקלערונג. דאַן פאַלט ער צו איהרע פיס און פערבאָרגט זיין בלאָנדען קאָפּ אין איהר שויס. און ווי דאַן, ווי יענעם איינציגען מאָל, פיהרט זי ווידער מיט איהרע ציטערנדע פינגער איבער זיינע געדיכטע טונקעל־בלאָנ־דע האָאַר, פערגעסענדיג אין גאַנצען ווער און וואו זי איז. זי זעהט זיך איצט אין דעם פאָטערליכען פּאַרק, ביים וואַסער, יענעם הערבסט אָווענד, ווערהענד די אָפיצירען האָבען גע־טרונקען פונש אויף זייער טעראַסע.

פּלוצלונג נעמט זי אַרום זיין קאָפּ מיט ביידע הענט, און זייערע ליפען בעריהרען זיך אין אַ לאַנגען הייסען קוש.

און דאַן שפּרינגען זיי אָב, ווי צוויי געבאָפּטע זינדער. דער זייגער אויפ'ן קאַמין שלאָגט, אַכט האַרטע טענער. דער מאַיאָר בעווייזט זיך אויפ'ן שוועל. ער וואַרפט אַ בליק אויף

ביידען, אָבער זאָגט ניט קיין וואָרט. דאַן גערמט ער צוריק צו דער טיר און רופט:

— פרוי האַף!

— וואָס ווערט איהר בעפעהלען? — דערהערט זיך דער אלטער'ס קול פון קיך.

— עס איז אכט. איך האָב ליעב פּינקטליכקייט. איז דאָס עסען פאַרטיג?

— שוין, הערר מאיאָר.

— שטעלט וויין אויף אייז.

— מאָזעלער?

— יע, מאָזעלער, על פּיאַהריגען. פיער פלאשען. איך שטארב פאר דורשט.

— גוט, הערר מאיאָר!

מיט א בעפעהלענדען זשעסט ווייזט דער מאיאָר אָן אויף די טיר צום עסציממער, און ביידע פאָלגען דעם זשעסט, ווי א מיליטערישען בעפעהל.

VI.

אויף דעם צום לעצטען מאָל געדעקטען טיש אין מאיאָר'ס הויז שטעלט מעלאַניע די רויזען פון אדאָלף'ס גאָרטען, און פרוי האַף סערווירט האַמעלפלייש. דער מאיאָר כאַפּט אויף אדאָלף'ס דאַנקבאַרען בליק. פון זיינע שאַרפע בליקען קען מען איבערהויפּט גאָרניט בעהאַלטען, און ער האָט אויך בעמערקט די סצענע אין טאָסט־צימער, א דאַנק זיין פּינקטליכקייט, וועלכע איז געוואָרען א שפּריכוואָרט.

אָבער ער ווייזט קיין זאַך ניט אַרויס. ווי אַלעמאָל צו־שניידט ער לויט אַלע רעגלען דאָס פלייש, זיין שניי־ווייסע סערוועטקע פערשטעקט הינטער'ן קראַגען פון זיין מונדיר. מעלאַניע און אדאָלף מיינען, אַז ער איז אין גאַנצען פערטאָן אין דער אַרבייט, אָבער ער וואַרפט בליקען אויף זיי בגנבה. די אַלטע, קוים איינגעהאַלטענע אייפערזוכט, הויבט ווידער אָן צו נאַגען זיין האַרץ. היינט אָוועגד, גראַד היינט, ווען עס קומט אָן דער טאָג פון אָבערעבנונג, און ניט נאָר צווישען די אייראָפּעאישע פעלקער, — קלערט דער מאיאָר. און וועה־רענד ער טיילט אָב דאָס בלוטיג־רויטע פלייש — אַזוי ליעבט ער עס און אַזוי מוז עס פרוי האַף ברענגען צום טיש — פון די ביינער, בייסען זיך זיינע צייהנער איין אין די אונטערשטע

ליפ, בייסען די וואנצעס, און ער קלערט אלץ און קלערט שטילערהיים.

דאס פלייש צושניטען, נעמט ער א טעלער און זאגט:

— זיי אזוי גוט, מעלאניע, גיב אונזער ליעבען גאסט.

מעלאניע דערהערט גלייך די זאנדערבארע בעטאנונג, וועלכע דער מאיאר האט געגעבען די ווערטער „אונזער ליעבען“.

פונקען שפריצען פון זיינע אויגען. אזוי ווי עפעס וואלט איהם געשטיקט און געווארגען. אין איין אטעם טרינקט ער אויס א גלאז וויין, ווי ער וואלט געוואלט אראבשלינגען עפעס, וואס שטעהט איהם אין האלז.

— טרינק, אדאלף, טרינק, ליעבער פריינד, — זאגט ער מיט פיעל אנשטרענגונג ארויס און גיסט אן דעם גאסט א פולע גלאז.

— א דאנק, בערקערסבורג, דאס גלאז איז שוין פול, גענוג.

— ווי פיעלע זאכען אין לעבען, — ברומט ארויס דער בעל הבית, אויפהויבענדיג זיין ווידער אנגעפילטע גלאז. די צוויי גלעזער שטויסען זיך אן און קלינגען אב, און מעלאניע דערהערט דעם קלונג פון שווערדען, וואס זיינען איצט גע־צויגען געווארען אויף זיין מאיעסטעט׳ס בעפעהל און וואס טארען ניט אריינגעלעגט ווערען צוריק אין די שיידען ביז׳ן סוף פון דעם פערניכטונגס־קאמף.

ד ע ר פ ע ר נ י כ ט ו נ ג ס ק א מ ף !

ביי דעם געדאנק דערפיהלט מעלאניע א שרעקליכע קעלט. זי דערמאנט זיך ווידער אן פאריז, פלאס דע לא קאנקארד, שאן ד׳עליזעי, טוליערי, פאריז אין פריהלינג און די גליקליכע טעג, וואס זי האט דארט פערבראכט. עס דערמאנען זיך אויף די פראנצויזישע ליעדלעך!

— ווי געפעלט דיר מיין וויין, אדאלף?

— אויסגעצייכענט, בערקערסבורג!

שטיל. מען הערט נאר דעם קלאנג פון מעסער און גאפעל. ניט קוקענדיג אויף אלץ, עסט דער מאיאר מיט זיין געוועהנ־ליכען גוטען אפעטיט. ביי מעלאניע׳ן שטעלט זיך יעדער ביסען אין האלז, און אדאלף מאכט די גרעסטע אנשטרענגונגען זיך צו האלטען אנשטענדיג און זיין פרעהליך.

א נערוועזע אונרוהיגקייט נעמט ארום מעלאניע׳ן. יעדע קלייניגקייט רעגט זי אויף. דאס שמאצען פון דעם מאיאר איז ווי אלעמאל, ווען ער עסט אזא פלייש, ניט קוקענדיג אויף

די ערציהונג, וועלכע האט זיך איהם געגעבען מיט אזוי פיעל מיה, די ערציהונג, וואס איז ביי איהם א גאנץ אויסערליכע זאך, ווי א נייער שניפס, וואס מען קען בייטען אדער אינגאנצען אוועקווארפען צו יעדער צייט. אט די ערציהונג זיינע, קלערט זי, דאס איז דאך ביי איהם א געבארגטע זאך, אויסערליכער גלאנץ, ניט מעהר. וועט ער אויסהאלטען דורך די שווערע טעג און וואכען און מאנאטען וואס קומען אן?

און די גאנצע ערציהונג, וואס זיי אלע האבען בעקומען: זי, אדאלף, און איהר פאטער, וואס האט געוואלט אוועקגעהן פון דער וועלט אויף אן אנשטענדיגען אופן, אויב זי וואלט ניט צוגעשטימט צום מאיאר'ס פארשלאג. דער מאיאר און די אלע הערדען, וועמען זי האט באגעגענט דא, אין גארניזאן, און דארט, אין אסט פרייסען, און אין בערלין, זיי אלע האבען בעקומען אן ערציהונג. וואס אבער איז זי, אט די ערציהונג? נאר קענען זיך האלטען אנשטענדיג און זיך אונטערגעבען דעם אונפערמיידליכען. דאס איז דער אנהויב און דער סוף און דער גאנצער אינהאלט פון זייער לעבענס-ווייזהייט, דאס איז די גאנצע בעדייטונג פון דעם שעהנעם ווארט „ערציהונג“, ניט מעהר.

זי אבער זוכט *נאטירליכקייט*.

נאך לאנג, לאנג וואלט זי געדארפט זוכען.

דער מאיאר שלאגט איבער איהרע געדאנקען, ער וויל איהר אנגיסען ווייז.

— ניין, א דאנק, איך טרינק דאך ניט.

דער מאיאר שמייכעלט.

— דו טרינקסט ניט? איך בין שוין צו דעם געוועהנט. אבער פארוואס טרינקסטו ניט? נאר מיך בייז צו מאכען?

איהר ווילט זיך ניט איהם ענטפערען אויף זיין פארוואורף דעם לעצטען אווענד וואס זי פערברענגט דא ביי איהם אין הויז. זי נעמט דעריבער צו איהר האנט פון גלאז און זאגט: — נו, אויב דו ווילסט אזוי, גיס אן!

— נו, נעווים וויל איך, מיין טייערע, — ענטפערט דער מאיאר. — און ווי זאל איך דען דאס ניט וועלען, קינד מיינס! דארפען מיר דאך היינט טרינקען, היינט, דעם לעצטען אווענד, וואס מיר זיינען צוזאמען, דו, איך און אדאלף, — אויסטרינקען פאר דעם זיעג און פאר דאס גליקליכע צוריקקערען אהיים פאר א ווייטערען גליקליכען צוזאמענלעבען זאלבעדריט!

די ווערטער פאלען און פון מאיאר'ס מויל.

— יע, יע, — זאָגט ער ווייטער, — און דער גאַנצער קריעג איז דאָך ניט מעהר, ווי אַ פרעהליכער מארש, אַ הוזאַרענשטרייך. ניט אמת, אדאָלף?

— יע, געוויס, — קען אדאָלף קוים ענטפערען, — איך דענק אויך אזוי: אַ פרעהליכער מארש, אַ הוזארענשטרייך איז די גאַנצע מלחמה.

— טו לאָמיר טרינקען פאר דעם זיעג, אין וועלכען קיינער צווייפעלט ניט, און פאר אַ גליקליכען צוריקקער אהיים און אַ ווייטערען גליקליכען צוזאַמענלעבען זאלבעדריט!

— לאָמיר טרינקען, לאָמיר טרינקען, אלטער פריינד!

אלע דריי שטרעקען אוים איבער'ן טיש זייערע הענט מיט די גלעזער. מעלאַניע'ס האַנט ציטערט, ווען איהר גלאָז בעריהרט איהר מאַן'ס. אַ לייכטער אויסגעשריי רייסט זיך ביי איהר ארוים פון הארצען. איהר גלאָז פאלט און צוברעכט זיך אויף שטיקלעך, און די גאָלדענע פליסיגקייט צוגיסט זיך איבער דעם שניי ווייסען טישטוך.

— אזוי, ברעך אויף שטיקלעך, ערקלערט דער מאַיאָר לאַקאָניש.

מעלאַניע קלינגט נאָך פרוי האָף און הייסט אַבראַמען די שטיקלעך גלאָז.

אדאָלף פרואוט מאכען פון אלץ אַ שפאַס, בעהויפטענדיג, אז דאָס וואָס אַ גלאָז ווערט צובראָכען אין אזא מאָמענט, איז אַ סמן פון גליק, אָבער דער שפאַס גיט זיך איהם ניט איין.

צוזאמען מיט די שטיקלעך גלאָז נעמט פרוי האָף אראָב אויך די טעלער און שטעלט ארויף נייע.

— וועט דען זיין נאָך עפּעס, פרוי האָף? — פרעגט דער מאַיאָר.

— הוהן, — ענטפערט מעלאַניע מיט אַ פעסטען קול.

דער מאַיאָר שמייכעלט. ער ווייס, אז הוהן איז דאָס בעליעבטע געריכט ביי אדאָלף'ען, פונקט ווי ביי איהם האַמעלפלייש. ער בעמערקט איראָניש:

— ווי איך זעה, האָסטו שוין געזאָרגט וועגען דעם, אז קיינער פון אונז זאָל ניט בלייבען אונצופריערען.

מעלאַניע ענטפערט נאָר: — יע.

ווערענד דער מאַיאָר שניידט די הוהן, — ער האָט ניט ליעב דאָס פלייש פון דעם ביינינען פויגעל, איהם געפעלט בעסער אַ גוט שטיק בלוטיגער ראָסטביף אָדער לאַקס, אַ שטיק פון אַן ערוואַקסענער חיה, ווי ער רופט דאָס אָן, — ווערענד

ער צושניידט די הוהן, ווענדט ער זיך צו אדאלף'ען מיט א פראגע, וועלכע שיינט צו זיין א גאנץ זייטיגע:

— דו ווייסט דאך די באלאדע פון דעם קאסטעלאן פון קוסי?

— דאס זאל איך נאך ניט וויסען?

— טו בעט מעלאניע'ן, אז זי זאל דיר געבען דאס הארץ פון דער הוהן. א הוהן האט דאך אויך א הארץ, פונקט ווי די טויב און עהנליכע בעשעפענישען. אבער אפשר ווילסטו ניט אניאגען אויף זיך אן אומעט אין אט דער שעה פון אבשיעד? נו, טו דארף מען ניט.

אדאלף ענטפערט ניט. ער וויל נאר איבערשיקען מע־לאניע'ן א פיעל־בעדייטענדען בליק, אבער דאס ניט זיך איהם ניט איין, ווייל מעלאניע לאזט נידריג אראב איהר קאפ אונטער דעם אויספרואווענדען בליק פון דעם מאיאר, אזוי ווי זי וואלט זיך שטארק געשעהמט. זי שעהמט זיך טאקי, אבער ניט פאר זיך, נאר פאר'ן מאן. די נעצוואונגענע רעד ציהען זיך אהן צוזאמענהאנג, און דאס עסען ענדיגט זיך.

פרוי האף ברענגט די אפריקאזען. דער מאיאר קען זיך ווידער ניט איינהאלטען. גאר אהן א זין נעמט ער פערגלייכען די אפריקאזען מיט רייפע עפעל, כאטש עס איז דא ניטא די מינדסטע עהנליכקייט.

ער נעמט איין פרוכט פון דער קריסטאלענער וואזע און גיט מעלאניע'ן.

— א דאנק, — זאגט זי זעהר שטיל. זי האט זיך שוין לאנג אבגעוועהנט פון אזעלכע אויפמערקזאמקייטען פון זיין זייט און האט גאנץ נאטירליך ערווארט, אז דא וועט קומען עפעס אנדערש.

— דו ביזט דאך, מעלאניע, אזוי ליטעראריש געבילדעט, — זאגט ער מיט סארקאזם אין קול און בענלייט די ווערטער מיט א לויערנדען בליק.

— פאר'ן הויזגעברויך, — ענטפערט זי אויפגערעגט. און כמעט נעגען איהר אייגענעם ווילען זאגט זי: — און אויסערדעם קען איך זיך ניט פארשטעלען, ווי מיר וואלט גע־קענט פעהלען ליטערארישע בילדונג אין ד ײ ן הויז.

— איך ווייס אויך ניט, איך ווייס דאס ווירקליך ניט, מיין קינד. מיר איז ערשט איצט איינגעפאלען, אז די לעצטע אורזאך פון טראיאנער קריעג איז געוועזן אן עפעל אין דער האנט פון א שעהנער פרוי. קוקענדיג אויף דיר, ווי דו ביזט

איצט מיט דער אפריקאזע אין תאנט, האב איך ניט ווילענדיג זיך דערמאנט אן דער העלדען-לעגענדע פון אלטען גריכענלאנד.

— ווירקליך? א דאנק!..

מעלאניע שטעהט אויף. זי קלינגט און הייסט ברענגען קאפע. זי האט זיך גאר אנדערש פארגעשטעלט דעם אבשיעדס אווענד מיט איהר פריינד...

פון דעם ארצמאטישען געטראנק געהט א דאמף. דער מאיאר רעדט ווידער:

— נו, ביזטו שוין מיט אלץ פארטיג, מיין קינד? געווען א סך ארבייט?

— יע, ביי מיר איז אלץ געענדיגט, — ענטפערט מע־לאניע.

— אזוי...

ווידער ווערט שטיל.

ארא‎לף טרינקט מיט א מאל אויס זיין קאפע. ער זיצט אין שטוהל פערטראכט און רויכערט די אויסגעצייכענטע האוואנער ציגאר, וואס דער מאיאר האט איהם געגעבען.

פלוצלונג פרעגט איהם דער מאיאר:

— ווי איז דיר געפעלען אונזער אווענדברויט, מיין פריינד?

— זעהר געפעלען, — ענטפערט ארא‎לף, כאטש יעדער ביסען האט זיך איהם געשטעלט אין האלז: — יע, ווי גוט עס זיינען ניט אונזערע פעלדקיכען, ווי מיר האבען דאס גע־זעהן אויף די לעצטע מאנעווערס, אבער אזעלכע געשמאקע שפייזען, ווי ביי דיר, וועלען מיר שוין איצט לאנג, לאנג ניט זעהן!

א שמייכעל פון מיטגעפיהל בעווייזט זיך אויף דעם מא־יאר׳ס געזיכט. אבער אין דער זעלבער רגע קומט אויף איהם אן עפעס א בייזע הארטקייט און זיינע אויגען פינקלען ווידער, ווען ער זאגט:

— נו, אין די פראנצויזישע שלאסען לעבט זיך אויך ווייט ניט שלעכט, איבערהויפט נאך וואו די קעלערען זיינען פול מיט שאמפאניער.

דאן הויבט ער זיך שנעל אויף און זאגט:

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען. איך מוז נאכאמאל אריבערלויפען אין די קאזארמען.

VII.

די לבנה שטעהט איבער'ן רהיין און ווארפט איבער זילבערנע בליקען פון מאינץ צו ביבעריך, און די טורמלענדע וועלען פון שטראם זינגען א ליעד, וועלכע מעלאניע האט, ווי איהר דוכט, אזוי אפט געהערט. זי הערט דאס ליעד אויך איצט, שטעהענדיג מיט אדאלף'ען אויפ'ן באלקאן. אבער ווי אנדערש עס איז דאס ליעד, וואס הענגט דא איצט אין דער לופטען און וואס טראגט זיך איבער גאנץ דייטשלאנד פון דעם רהיין ביז מעמעל, פון עטש און ביז בעלט! מעלאניע פאן בערקערסבורג הערט איצטביידע ליעדער.

ווי זאנדערבאר! דאס, וואס זי האט אלע מאל אזוי אנגסטליך אויסגעמידען, איז איהר אין אט דער הערליכער זומערנאכט אלץ איינס. עס האט אויף איהר גאר קיין איינדרוק ניט געמאכט, וואס דער מאיאר האט זי אזוי איינפאך איבערגעלאזען אליין מיט דעם אבפאהרענדען פריינד; פערקערט, זי איז דערהמיט זעהר צופריעדען. דער שרעק — פאר איהר מאן, פאר זיך אליין — איז אין גאנצען פערשוואונדען. דען די פורכטבארע צייט מינצט אין איין איינציגער שעה נייע ווערטען, אייבינע, אונפערענדערליכע, — אזוי וועניגסטענס וויל זי איצט דענקען, וועהרענד זי נעמט איהר פריינד'ס האנט און נעהם מיט איהם צו די טרעפ פון באלקאן.

פון דער ריכטונג פון בינגען דערטראגען זיך צו זיי די בעקאנטע ווערטער:

„איך ווייס ניט וואס זאל דאס בעדייטען,
וואס איך אזוי טרויעריג בין...“

און פעסטער דריקט זי די האנט פון איהר פריינד, וועלכע זי האלט נאך אין איהרער.

ניין, זי האט ניט מורא. ניט איצט! ניט אפילו ווען דער מאיאר זאל איצט ארויפקומען פלוצלונג אויף די וועראנדא און זיי איבערראשען, ווי פריהער אין גאסט־צימער. זי האט אויך ניט מורא פאר פרוי האף, וועלכע קוקט געוויס איהר נאך אויף שריט און טריט און דערצעהלט אלץ איהר מאיאר. און ווי קען מען מורא האבען אין א שעה, ווען מען ווייס, אז צעהנדליגער און הונדערטער טויזענדער מענשען וועלען באלד שטארבען, און מען וועט אין עטליכע שעה ארום אפילו זייערע נעמען ניט דערמאנען.

שטארבען! שטארבען! וואס פאר א בעדייטונג קען היינט איבערהויפט האבען אט דאס קליינע ווארט? א ווארט, פון וועלכען זי פלעגט אויפשוידערען אמאל, ווען זי איז נאך געוועזן א נאריש קינד און א שרעקעדינע פרוי. אבער איצט האט דאס קליינע ווארט פערלארען פאר איהר יעדע בעדייטונג.

זי זעהט פאר זיך ליסטען מיט הונדערטער און טויזענדער פאר איהר גאנץ פרעמדע נעמען, גאנצע צייטונגען אנגעפילט מיט טרויער אנאנסען, בעציערט מיט דעם אייזערנעם קרייץ. גליקליך פון דער בעריהרונג פון איהר פריינד'ס האנט, שליסט זי איהרע שטאהל־גרויע אויגען, און ווייטע פעלדער שפרייטען זיך פאר זיי, פעלדער בעזייט מיט צלמים, א צלם נאך א צלם, א קבר נאך א קבר... און יעדער קבר בעהאלט אין זיך דאס שיקזאל פון א מענשען, פול פרייד און לייד, ליעבע און האס, פריינדשאפט און האפנונג... אט די טויזענדער, וועמעס נעמען קיין מויל וועט שוין מעהר ניט דערמאנען... און וואלטען דא געווען נאר קברים...

מעלאניע שוידערט אויף.

— וואס איז אייך? — פרעגט איהר פריינד בעזארגט.

— גאר ניט, מיין פריינד, איך דענק נאר און דענק. אך, מיר דוכט, אז איך בין נאך אלעמען אפשר די איינציגע, וואס זעהט דעם גאנצען שרעק, וועהרענד די גאנצע וועלט איז ווי בערוישט.

— איהר אליין? וועלכער שרעק, מעלאניע?

— אמאל דוכט זיך מיר, אין אט די שרעקליכע שעה'ן, וועלכע איך האב שוין איבערגעלעבט, און וועלכע איך וועל נאך איבערלעבען...

— וואס דוכט זיך אייך דען, מעלאניע?

— אז איך טראג אין זיך א קאסאנדרא, מיין פריינד!

— א קאסאנדרא?

— „אלץ זעהענדיג און וויסענדיג, מוז איך געהן מיין וועג אליין", — ענטפערט זי מיט דעם פאעט'ס ווערטער.

— איך פערשטעה אייך ניט.

— איהר זייט דאך א מוזיקער!

— צום בעדויערען, ניט!

— אבער איהר האט דאך געוואלט ווערען.

— דאס געווים.

— מוזט איהר דאך האבען פאנטאזיע!

— געווים.

— און מיר דוכט, אז אט די אלע טויזענדער און הונדער־מער טויזענדער מענשען האבען פערלארען דעם לעצטען רעשט פון פאנטאזיע. קענט איהר זיך דאס ניט פארשטעלען, מיין פריינד?

— זיך פארשטעלען וואס? ערנסט, מעלאניע, איך הויב אן מורא האבען, אז איהר זייט קראנק.

— איך האב אויך מורא. יעדענפאלס קען דאס טרעפען מיט מיר שפעטער. אבער ווען איהר האט נאר אביסעל פאנ־טאזיע, קענט איהר דאס דען ניט זעהן?

— זעהן וואס, מעלאניע?

— הינטער אונז, הינטער די בערג, מיין פריינד! הינטער יענע בערג, וואס טיילען אונז אב פון פראנקרייך, איז דאס שרעקליכע.

— וואס?

— דער געמיינשאפטליכער, מאסען קבר, אין וועלכען מען וועט ווארפען הונדערטער און טויזענדער מענשען, דער גאנצער אונגוויטיגער עלענד, דאס אלע, אלע... דאס איז צו שרעקליך, מיין פריינד!

— בערוהיגט אייך.

— איך וויל זיך אויך בערוהיגען. אט בין איך שוין רוהיג. אבער ווי קענט איהר, איהר אלע, זיין רוהיג, געהענדיג אהין, מיט בלומען אין די הענט, טרעטענדיג די מיט א וויינען און בליהענדען טעפיך בעדעקטע ערד, ווי איהר וואלט דאס געגאנגען צו א האכצייטס־פעסט!

מיט צערטליכקייט קוקט ער אין איהרע שטאהל־גרויע אויגען.

— פארוואס זאלען מיר ניט זיין רוהיג, מיין פריינדין? איך, וועניגסטענס, בין רוהיג נאך דעם, וואס איהר האט מיר פריהער געזאגט, נאכדעם, ווי מיין ארימער קאפ האט גערוהט אין אייער שויס.

— ווירקליך, מיין פריינד?

— יע. ווייל דאס איז אין דער אמת'ען אזוי!

— וואס איז אין דער אמת'ען אזוי?

— אז די גרויסע שעה שאפט נייע ווערטען, מיין פריינדין. אייער מאן, וועלכער האט מיך זייט יאהרען געדריקט ווי אן אונגעהויערע לאסט, איך פיהל איהם ניט מעהר. מיינע קייטען האבען זיך אויפגעלעזט. איך פיהל זיי ניט מעהר זינט דאן,

ווען איהר האָט מיר געזאָגט, אַז ער האָט אייך געקויפט, און אַז איהר האָט קיינמאָל איהם ניט געקענט געהערען. ווייל דאָס, וואָס מען קויפט, בעזיצט מען ניט. נאָר דאָס איינציגע בעזיצט מען!

— וואָס, מיין פריינד?

— דאָס, וואָס מען מוז אויסקעמפען, ווי אַ זיעג, מעלאַניע, ווי דעם זיעג, אויף וועלכען מיר האָפען היינט אַלע!

— יע, דעם זיעג, מיין פריינד, דעם זיעג!

מיט לויכטענדע אויגען קוקט זי אויף איהם.

— ווי גליקליך דאָס איינציגע וואָרט האָט מיך געמאַכט! דער זיעג, דער זיעג. אַז איהר האָט דאָס וואָרט געפונען אָהן מיין הילף, — דער זיעג, דער זיעג!

זי האָט אַבגעלאָזען זיין האַנט. זי איז איצט געשטאַנען אין ראַהם פון דער בעוואַקסענער וועראַנדא אין שיין פון דער לבנה, וואָס האָט בעגאָסען איהר גאַנצע געשטאַלט, און האָט אויסגעשפרייט איהרע הענט איבער דעם רהיין.

— ווייסט איהר, מיין פריינד, וואָס איך זעה איצט?

— וואָס זעהט איהר, מעלאַניע?

— איך זעה דעם צוריקקעהר פון די זיעגער... די קברים זיינען פערשוואונדען... איך זעה אייך אויף אַ שניי־ווייסען פערד, מיט אַ לאָרבערקראַנץ אין די הענט. דער לאָרבער איז דורכגעווייקט מיט בלוט, און דאָך איז ער אַזוי שעהן!

אין דעם אויגענבליק זעהט זי אויס ווי אַ נאַכט־וואַנדלערין, און ער דערשרעקט זיך פאַר איהר. נאָך קיינמאָל אין זיין לעבען האָט ער זי ניט געזעהן אַזאַ, כאָטש ער האָט גוט געוואוסט, אַז יעדער נערוו פון איהר קערפער האָט נאָכגעציטערט אונטער די טענער, וועלכע איהרע פינגער פלעגען ארויסברענגען פון דעם קאַסטבאַרען קלאַוויר אין גאַסט־צימער.

צאַרט בעריהרענדיג איהר מיט דער האַנט, וועלענדיג ברענגען זי צוריק צו דער ווירקליכקייט, זאָגט ער:

— פון רהיין וועהט אַהער אַ קיהלער ווינט, מיין פריינדין. וועלען מיר אפשר אריינגעהן אין הויז? אייך איז קאַלט.

— איך פיהל דאָס ניט, אָבער אויב איהר ווילט דאָס, אויב איהר געפינט, אַז אַזוי איז בעסער, וועלען מיר געהן אין צימער.

און אַזוי ווי זי וואָלט ווירקליך געווען אַ גרויסע קינד, ווי דער מאַיאָר פלעגט זי רופען, האָט ער זי גענומען פאַר דער האַנט, און זי האָט נאָכגעפאָלגט אָהן ווילען.

אין דעם העל בעלויכטענעם צימער קוקט זי אויף איהם מיט אויגען, אין וועלכע עס איז גיטא קיין אויסדרוק.

ער קוקט אויף איהר צומישט און פערלארען.

דאן לויפט זי האסטיג צו צום שרייב־טיש און נעמט פון א קעסטעל ארויס א זאך, וועלכע ער דערקענט ניט אין ערשטען אויגענבליק, ווייל אין זיין ענדלאזער צוטומעלטקייט קוקט ער ניט אויף איהר.

— נעמט דאס, נעמט, — שטאמלען איהרע ליפען, — איך בעט אייך, נעמט. פאר אייך האב איך דאס בעשטעלט, אבער איך האב אייך דאס שוין ניט געטארט געבען. פאר אייך, מיין פריינד, דאן!

ער דערקענט דאס בילד, וועלכע ער האט אזוי געוואלט האבען, וועלכע ער האט ביי איהר איינמאל געבעטען אין א בריעף. איהר בילד פון יענער צייט. יע, אזא איז זי געווען דאן, איידער א לייכטער שטריך פון מעלאנכאליע האט זיך געלעגט אויף איהר שעהנעם ווייסען שטערן. אזא איז זי פאר איהם ערשינען, צוערשט אין בערלין, דאן אין דעם הערבסט געפארבטען פארק אין פאלקענשטיין. אזא איז זי דאן געווען!

ער קושט דאס בילד און לעגט עס אריין אין די אינערליכע קעשענע פון זיין מונדיר.

— היינט האב איך געדארפט, געמוזט דאס אייך געבען, מיין פריינד. דאס קען פאר אייך ווערען א טאליסמאן, און איהר זאלט קומען צוריק א זיעגער, א שוץ, ניט אמת?

מיט די ווערטער ווארפט זי זיך וויינענדיג אין זיינע ארעמס און בעהאלט איהר קאפ אויף זיין ברוסט.

— א שוץ, א שוץ, — ווידערהאלט זי, — היינט, ווען אלע אלטע מאסען ווערען פערוואָרפען, ווען אלץ ווערט איבער־געוואוינען און ווייזט זיך ארויס פאר צו לייכט, היינט!

— יע, א שוץ, מיין פריינדין, — זאגט ער אין טיפען ערנסט, אין הייליגער איבערצייגונג.

פלוצלונג דערהערען זיי א בעטויבענדען טראמפייט סיגנאל פון דער נאהנטסטער קאזארמע. זי ציטערט אויף.

— וואס איז דאס?

— דאס וועקט מען די סאלדאטען.

— איצט, עלף אזייגער ביינאכט?

— מען האט געגעבען די מענשען נאר עטליכע שעה צו שלאפען גלייך נאכ'ן עסען, איצט וועקט מען זיי. די נאכט

וועט פערבראכט ווערען אין צוגרייטען זיך, אום פינף דרייסיג אין דער פריה געהט אָב דער צוג.

— מען וועקט זיי איצט, — ווידערהאָלט זי, — צום לעצטען מאָל וועקט מען זיי איצט, מיין פריינד!

— יע, שוין צייט אויך פאַר מיר.

— דער לעצטער מאָרגען... אום פינף דרייסיג געהט אָב דער צוג...

ער וויל זי נאָך איין מאָל נעמען אין זיינע אָרעמס. אָבער אין דער מינוט קומט ווי א שאָטען אריין פרוי האָף.

— וואָס ווילט איהר, פרוי האָף? — פרעגט מעלאַניע אויפגערעגט.

יענע ענטפערט מיט דעם ליעבליכסטען שמייכעלע:

— ענטשולדיגט, אויב איך האָב געשטערט, אָבער דאָס הויז ווערט צוגעשלאָסען אום עלף, און דער הערר קאַפּיטאַן, אויף ווי ווייט איך ווייס, האָט דאָך ניט קיין שליסעל.

מעלאַניע'ס געזיכט ווערט רויט פון דער אלטער'ס חוצפּה.

ווי זי האָט דאָס ארויסגערעדט, די אונפערשעהמטע: „אויף ווי ווייט איך ווייס", און ווי זי האָט דאָס דערביי גע־שמייכעלט!

אָבער זי איז היינט צו אלץ גאַנץ גלייכגילטיג. מאָרגען צוגעהען זיי זיך אלע אין אלע פיער עקען: די פרוי האָף, זי אליין, דער פריינד, דער מאַיאָר.

מיט קאַלטער רוהיגקייט אין שטים, זאָגט אדאָלף:

— איך דאַנק אייך, פרוי האָף, עס וואָלט מיר ווירקליך לייד געטהאָן, ווען דאָס הויז וואָלט געווען צוגעשלאָסען, און איך וואָלט אייך דאַרפען בעמיהען.

— דער הערר מאַיאָר האָט אָנגעזאָגט, אז מען זאָל דאָס הויז צושליסען פּונקט עלף, — ענטשולדיגט זיך איצט די פרוי.

אָבער אדאָלף הערט איהר שוין ניט.

ער ווענדעט זיך ווידער צו מעלאַניע, און מיט א פאָרמעלער פערנייגונג, צוזאַמענשטעלענדיג די קנאַפּעל אויפ'ן מיליטער־רישען שטייגער, זאָגט ער, אזוי ווי ער וואָלט דאָ אָוועקגעגאַנגען פון אַן אָוענד געזעלשאַפט:

— זייט געזונד, גנעדיגע פרוי!

VIII

די פאַהנען פלאַטערען פון אלע פענסטער, און א גלאָקען־קלאַנג טראָגט זיך איבער דער שטאָדט פון קאַטעדראַל און

אנדערע קירכען, ווי מען וואָלט שוין געפייערט דעם זיעג. אָבער דער אויסצוג הויבט זיך נאָר איצט אָן.

מעלאַניע'ס געפיהלען און געדאנקען זיינען צומישט און נים קלאָר. די גאנצע נאכט, פון זינט אדאָלף איז אוועק, האָט זי אַן אויג נים צוגעמאכט. אונרוהיג האָט זי זיך געוואָרפען אין בעט, ווארטענדיג אויף טאָג, וועלכער האָט ניט געוואָלט אָנקומען, און פאר וועלכען זי האָט מורא געהאט. דעם פיינ־ליבען מאָרגען! אָבער ענדליך איז ער אָנגעקומען.

זי שלאָפט שוין לאַנג ניט אין איין צימער מיט דעם מאַ־יאָר. דאָס איז נאָר געווען אזוי דעם ערשטען יאָהר נאָך איהר הייראַט, ווען עפּעם עהנליך צו זינליכער לוסט האָט איהם צו איהר צוגעבונדען. איצט איז דאָס אַנדערש. זי קען קוים זיך דערמאָנען, ווען ער האָט זי בעריהרט. זי איז געווען אין זיין לעבען נים מעהר ווי אַ קאַפּריז, אַ ספּאָרט, וועלכען ער האָט זיך געקענט ערלויבען, און וועלכער האָט איהם, ווייזט אוים, שוין לאַנג דערעסען. אַ ספּאָרט פון אַ מאַן, וועלכער קען בעצאָהלען פאר זיינע פערגניגענס. איבריגענס, האָבען דען זיינע בעציהונגען צו איהר געקענט זיין אַנדערש, טראכט מעלאַניע, דערמאָנענדיג זיך אָן די וועקסלען און דעם רעוואָל־ווער אויפ'ן פאָטער'ס שרייב־טיש.

ענדליך איז געקומען דער טאָג! ווי אַ רויטער באַל האָט זיך בעוויזען אויף דער רעכטער זייט פון רהיין אין אַ ים פון נעבעל די זון. זי שיקט איהרע פרעגענדע, פאָרשענדע, זוכענדע שטראהלען אין מעלאַניע'ס איינזאַמען צימער, דערמאָנענדיג איהר, אַז אויך פאר איהר האָט איצט געשלאָגען די שעה פון אָבשיעד. זי דערמאָנט זיך, אַז אויך זי וועט אין דעם טאָג אָבפאָהרען, צוערשט אין בערלין, דערנאָך אין פאַלקענשטיין, לעבען דעם רוסישען גרענעץ.

ווי אַ געדיכטער בלוטיגער שלייער אונטער די קרומע שטראהלען פון דער אויפגעהענדער זון, האָט זיך דער ים פון נעבעל געשפּרייט איבער דעם רהיין און איבער דייטשלאנד'ס פעלדער אין דער מינוט, ווען מעלאַניע, ציטערענדיג פון קעלט, איז אין איין העמד צוגעגאנגען צום פענסטער.

זאָנדערבאר איז געווען דער הימעל אין מזרח, איבער דייטשלאנד, מערקווירדיג זיינען געווען די קאָנטורען פון די וואָלקענס אונטער דעם אויפשטייגענדען טאָג ליכט, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי אַ גרויסע רויטע לאַנטערנע.

דער מאַיאָר איז אוועק. קורץ און אויסגערעכענט פּינקט־

ליך איז היינט, ווי אלעמאל, געווען זיין אבשיער, ווי יעדען טאג, ווען ער פלעגט זיך זעצען אויפ׳ן פערד און אוועקרייטען צו דער קאזארמע. דער „סענדאמיר״, וועלכען ער האט געליעבט מעהר פון אלע אנדערע פערד, איז געווען פעך שווארץ. שווארץ ווי זיין נשמה, ווי מעלאניע האט אפט געטראכט.

— זיי געזונד, מיין קינד, און פיהר זיך גוט אויף! — דאס האט ער איהר היינט געזאגט פאר׳ן אבשיעד. און זי האט געפיהלט, ווי זי וואלט געשטאנען ביים ראנד פון אן אבגרונד, ווי די ערד וואלט אונטער איהרע פיס פערשוואונדען, און דאך, אזוי ווי שטיל, קוים הערבאר פאכענדיג מיט די פליגעל, וואלט די גאלדענע האפנונג אויף א בעסערע צוקונפט ארויסגעשוועבט צו איהר פון דעמזעלבען אבגרונד.

און ווי זי האט ניט געוואלט טראכטען וועגען אראלף׳ען, נאר וועגען איהם, האט זיך איהר געדאנק אלץ אומגעקערט צום מאיאר, צו דעם אונפערגעסליכען בילד, וואס האט זיך איינגעקריצט אין איהר זכרון, ווען זי האט איהם איין מאל — און דעם איינציגען מאל — געזעהן אנפיהרענדיג זיין באטאליאן פון די איבונגען צו דעם פלאץ פאר מאנעווערס. זי וועט דאס קיינמאל ניט פערגעסען! אויך דאן האט ער געריטען אויף דעם „סענדאמיר״, דעם פערד מיט דער פעך־שווארצער הויט און סלאווישען נאמען, וועלכען זי האט ניט געקענט ליידען, שוין דערפאר וואס עס איז געווען זיין ליעבלינגס פערד. ער האט ארויסגעצויגען זיין סאבעל, און זיינע קאלטע בלויע אויגען האבען פאר איהר געהאט דעם אויסדרוק פון אונערבארמליכער בייזקייט, ווען זיי האבען געקוקט אין די ווייט, פון וועלכער עס האט זיך געהויבען, פונקט ווי היינט, א ים פון נעבעל

אזוי וועט זי איהם אויך היינט זעהן אויף זיין „סענדאמיר״, — רייטער און פערד ווי צונויפגעוואקסען, ווי צוזאמענגעגאסען אין איין פיגור. דען די שעה פון דעם אויסצוג איז שוין ניט ווייט, און זיין רעגימענט, אין וועלכען אראלף דיענט אויך, וועט באלד געהן איבער דער רהיינישער אלעע, פערביי איהר הויז, צום וואקזאל.

איהר איז קאלט אין איהר באטיסטענעם העמד, וואס איז בעציערט מיט א בלויען בענדעל. פון דעם רהיין בלאזט א קאלטער ווינט. זי פערמאכט דאס פענסטער, וואס איז געבליבען אפען די גאנצע נאכט. דאן נעמט זי דעם פורפורנעם פארהאנג פון פענסטער און הילט זיך איין אין די שווערע

פאַלדען. איהר שלאַנקע פיגור איז איצט ווי אין א פורפורנער טאָגא פון א רוימישען צעזאַר.

אין דער ווייט הערט זי ווי מען פויקט און פייפט. זיי געהען! זיי געהען! פון די פענסטער פון דער דערבייאיגער ווילא ציהען זיך ארוים די העלזער פון דיענסט מיידלעך. בלומען פליהען פון זייערע הענט אויפ'ן גאַס. אויפ'ן דאַך פלאַטערט די שווארץ־ווייס־רויטע פאָהן און בלאָזט זיך אָן, פונקט ווי זי וואָלט זיך וועלען צורייסען אויף שטיקלעך פון פרייד און גליק... מעלאַניע טראַכט: פייערען זיי דאָס היינט א זיעג, אָדער דאָס איז נאָר אן אויסצוג צו דעם אונבעוואוס־טען שיקזאַל?

זי איז צוטומעלט, צושטרייט, איז קוים אימשטאַנד צו דענקען. נאָר די אויסגעגאָסענע פיגור פון דעם מאַיאָר אויף דעם פעך־שווארצען „סענדאָמיר" מיט'ן סאַבעל אין האנט קען זי זעהן פאר זיך.

דאָס פויקען און פייפען קומט אלץ נאָהנטער און נאָהנ־טער. דער רעגימענט קומט צו. הילכענדע געשרייען דער־הערען זיך אויפ'ן גאַס. זי קומט צו נאָהנטער צום פענסטער, שטעלט זיך אויף די שפיץ פינגער, און איהר געלינגט אראָב־צוקוקען אין גאַס. די גאַס איז שווארץ פון מענשען, ווי נאָר מען האָט זיך דערוואוסט, אז די רעגימענטען — א שטראָם, וואָס דארף פערפלייצען פראַנקרייך — מאַרשירען אָב, איז קיינער נים געבליבען אין בעט, און מענער, פרויען, קינדער, אלטע, יונגען און מיידלעך זיינען אלע ארוים אין גאַס.

זי קוקט אראָב אין דעם ים פון מענשען־קערפער, און איהר ווייזט דאָס אוים ווי איין ניגאַנט. ווי דער רהיין אין פריה־לינג, ווען ער הויבט אויף מיט זיין אונבעזיעגבארען גאַקען דעם אייזדעק און שליידערט איהם מיט הערקולישער מאַכט אויף די שטיינערנע ברעגען, אום נאָר צו קענען געהן פאָראוים, ווייטער! פערוויסטענדיג אלץ, וואָס שטעלט זיך אין וועג, נערטנער און פעלדער, בוימער און הייזער, נים אַכטענדיג מעהר קיין זאַך! אזוי ווייזט איהר אוים דאָס וואָס זי זעהט אונטען אין דעם איצטיגען שרעקליכען מאָמענט.

און איבער דעם די לויכטענדע זון און דער גלאָקען־קלאַנג, און אלס ענטפער פון אונטען א שטורמיגע ליעד, איין איינ־ציגע ליעד, געזונגען פון טויזענדער און טויזענדער שטימען פון אלטע, יונגע, מענער, פרויען. מעלאַניע כאַפט אויף די ווערטער:

„דייטשלאַנד, דייטשלאַנד איבער אַלעס,
איבער אַלעס אין דער וועלט!“

און אַט קומט דאָס רעגימענט מיט אויסגעמאַסטענע טריט איבער די נאַסען פון שטאָדט, איבער דער רהיינישער אַלעע, ווי אויף אַ פּאַראַדען פעלד.

דאָס פּויקען און פייפען הערט אויף, פּונקט ווי דאָס שטאָלצע ליעד פון דייטשלאַנד׳ס אייניגקייט און גרויסקייט. די קאַפּעלע פון דעם רעגימענט הויבט אָן שפּיעלען פּונקט אונטער מעלאַניע׳ס פענסטער, — דאָס איז אַ בעזונדערע אויפמערקזאַמקייט צו איהר פון דעם קאָמאַנדיר, פאָן טראַוטמאַן, וועלכער פלעגט מיט איהר אַזוי גערן פלוידערען אַמאָל, אין די לאַנג פערגאַנגענע צייטען פון פריעדען. וואָס איז דאָס? אַ פּרייסישער מארש!

און זי שטעהט אויבען איינגעהילט אין די פּורפּור־פאַלדען פון דעם פאָרהאַנג, ווי אין אַ טאָגאַ פון אַ רוימישען צעזאַר. זי רוקט ארויס איהר קאָפּ פון פענסטער און בעגריסט דאָס רעגימענט.

דער קאָמאַנדיר דערקענט זי. ער לאָזט אראָב זיין סאַבעל, און זי שמייכעלט צו איהם, ווי זי פלעגט שמייכלען אויף די קאַזינאָ בעלער און אָוועגדען, פּונקט ווי זי וואָלט פאר זיך נים געזעהן אַ טויט מארש. ער רייט אויף זיין פּרעיאַ, אַן אַנגליזירט פערד וואָס האָט צו זיך קיין גלייכען נים אין גאַנצען גארניזאָן. אַזוי ווי געהענדיג אין שול, טאַנצט דאָס פערד אויפ׳ן וועג צום שלאַכט. און דאָ בעמערקט זי, אַז זיי אַלע האַלטען זיך, ווי זיי וואָלטען געגאַנגען צום טאַנץ, צו אַ פּרעהליכען יום טוב. בלומען אין די עפנונגען פון זייערע ביקסען, אייכענצווייגען אויף זייערע העלמען, רויזען אין דער פרייער האַנט! און אַזוי געהען זיי ווי אין אַ טריאומף צוג, אָדער צום טאַנץ.

נאָר זי אליין יובעלט נים.

פעסטער הילט זי זיך איין אין דעם פּורפּורנעם פאָרהאַנג, אַזוי ווי וועלענדיג אין איהם פערשווינדען. זי גריסט נאָך אַ מאָל. „אווע צעזאַר, אימפּעראַטאָר, מאָריטורי טע סאַלוטאַנט“ געהט איהר דורך מערקווירדיג פייערליך אין געדאַנק. „אווע צעזאַר, אימפּעראַטאָר, אווע, אווע!“

און אונטען ציטערט די ערד פון די טויזענדער פיס, און די טריט הילכען אָב אויף דעם האַרטען ברוק. וואָגען נאָך וואָגען, קאָמפּאַניע נאָך קאָמפּאַניע, באַטאַליאָן נאָך באַטאַליאָן. און איהר דוכט זיך אויף, אַז אַט די מאַכט איז אונערשעפּליך.

קאַלאַנעו, אויסגעוואַקסען פון שטאַהל און אייזען, אונבעוויזענבאַרע קאַלאַנעו, קלערט מעלאַניע.

און אויף איין מינוט ווערט מעלאַניע׳ס האַרץ אויך פול מיט דעם געפיהל פון אונאויסשפּרעכליכער גרויסקייט. דער שרעקליכער גרוס פון די שטאַרבענדע: „אווע צעזאַר, איספּעראַטאָר!״ ווערט אויף אַ רגע אנשווינגען אין איהר ברוסט. עס בלייבט נאָר דאָס טיפע בעוואוסטזיין פון מאַכט. מיט שנעלע טריט געהט זי אין צימער צו איהר טואַלעט, וואו זי האָט נאָך פאַרינגען אַוועקגעשטעלט אַדאָלף׳ס רויזען, און נעמט אַרויס אַ בלוטיג־רויטע „ליידי ראַטשילד“. שפּעטער אַ רגע שטעהט זי שוין ווידער אין ראַהם פון פענסטער, איינגעהילט אין די פורפורנע פאַלדען און וואַרט אויף דעם מאָמענט, ווען ער וועט זיך בעווייזען אויף זיין שניי־ווייסען „רוסטאַן“, אין דער שפּיץ פון דער אכטער קאָמפּאַניע.

זי ווייס גוט זיין רוסטאַן, פּונקט ווי זי ווייס דאָס געלע פערד פון דעם קאָמאַנדיר פון רעגימענט. אַדאָלף האָט זיין פערד אמאָל געקויפט ערגעץ אין אויסלאַנד און שטאָלצירט מיט איהם. ביז איצט האָט מעלאַניע געליעבט זיין פערד, ווייל דאָס איז ז י י ן פערד. אָבער איצט שרעקט זי זיך. זי האָט מורא, אַז זיין ווייסע פאַרב וועט אין פעלד אַרויסגעבען דעם רייטער צום שונא. באַטש זי איז אַ מאַיאָר׳ס פרוי, האָט זי דאָך קיין אהנונג ניט, ווי אַ מאָדערנער קריעג ווערט געפיהרט. אָבער זיי ווייסען קוים אליין, טראַכט זי.

אָבער זי וואַרט מיט אונגעדולד אויף „רוסטאַן“, אויף וועלכען זי זעהט שוין א י ה ם, איהר זינגפריד און שוואַנענריטער אין איין געשטאַלט. און וואַרטענדיג אויף דעם מאָמענט, שטעהט זי ביים פענסטער, איינגעהילט אין די שעהנע פאַלדען פון פורפורנעם פאַרהאַנג, מיט דער בלוטיג־רויטער רויז אין האַנט.

זי זוכט מיט איהרע אויגען דורך די אונענדליכע רייהען פון די פערביינגעהענדע סאָלדאַטען, זי זוכט צווישען זיי איהר פריינד. אָבער איהר בליק פאַלט ניט אויף איהם, נאָר ווערט ווי מיט אַ נעבעל פערצויגען, בעגעגנענדיג דעם בליק פון דעם מאַיאָר אויף דעם פעך־שוואַרצען „סענראַמיר“. אָבער אויב דער מאַיאָר איז שוין דאָ, מוז דער פריינד אויך זיין ניט ווייט. די אַכטע קאָמפּאַניע איז דאָך אין איהר מאַן׳ס באַטאַליאָן, לויפט דורך איהר געדאַנק ווי אַ בליץ. דעריבער צווינגט זי זיך ניט אָבצוקערען זיך פון דעם מאַיאָר אין דער לעצטער

מינוט פון אבשיעד, — זיי נעהען דאך ביידע, אי דער מאן, אי דער פריינד, אין פראנקרייך, אנטקעגען דעם אלגעמיינעם שונא. א פערקערפערונג פון דער אידעע פון פערניכטונג, געהט פערביי איהר אוועק דער מאיאר אויף זיין פעך־שווארצען פערד, און באלד ערשיינט די ליכטיג־פריידיגע פיגור פון איהר פריינד, ווי א וואונדער פון הימעל, אין גלאנץ פון דער שטראהלענדער מארגען זון.

די קאלאנע שטעלט זיך פלוצלונג אב פונקט פאר איהר הויז. ער לאזט ארונטער זיין סאבעל און קוקט ארויף צו איהר.

זיווארפט די פורפור־פארביגע רויז, וועלכע פאלט אויף די שטויביגע נאס צו זיינע פיס. דאס פערד דערשרעקט זיך און שטעלט זיך אויף די הינטערשטע פיס. אבער ער האלט איהם פעסט און בעגריסט מעלאניע׳ן מיט זיין סאבעל. דאן כאפט ער אויף מיט׳ן שפיץ פון סאבעל די רויז און הויבט זי אויף, ווי א בלוטיגע טראפעע, אויף זיין געוועהר.

— באטאליאן, מארש!

דאס איז געווען דאס לעצטע אבשיעדס ווארט, וואס זי האט קוים דערהערט פון זיין מויל... די ריעזיגע קאלאנען האבען זיך ווידער גענומען בעוועגען. נאך צעהן מינוטען זיינען שוין די לעצטע פערשוואונדען.

מעלאניע איז געבליבען אליין.

IX

אהן א סוף האט זיך אין יענע טעג געצויגען דער וועג פון דעם רהיין צו בערלין צוליעב די מיליטערישע טראנספאר־טען, וואס מען האט פון דייטשלאנד אריבערגעווארפען נאך וועסט מיט דער שנעלקייט פון א בליץ, אום דורכצורייסען זיך דורך בעלגיען און לוקסעמבורג צו פאריז און ארויסרייסען פון זיין ברוסט דאס צוקענדע, לעבעדיגע הארץ. שוין א פולען מעת לעת פאהרט מעלאניע און איז נאך ערשט אנגעקומען אין ערפורט. אבער אט דער מעת לעת פון לאנגזאמען פאהרען איבער דייטשלאנד׳ס פראווינצען האט איהר געגעבען א בעגריף וועגען דייטשלאנד׳ס גרויס און אפפערוויליגקייט, וועגען דער אונערשעפליבער פאלקס־קראפט, וואס שלאגט איצט ווי א מעכ־טיגער קוואל אין אלע טיילען פון לאנד. דייטשלאנד איז אונ־בעזיעגבאר! — ווידערהאלט מעלאניע דעם מאיאר׳ס ווערטער

אין די ערמידענדע שטונדען פון יענער רייזע. אפילו זי, מעלאניע, זאגט דאס.

אונטער דעם בעצווינגענדען איינדרוק פון אט די מאסען, וואס ווערען אונאויפהערליך אריבערגעוואָרפען פון מזרח אין מערב, פערגעסט מעלאניע אויף א צייט די שווארצע, מיט קוילען־שטויב בעדעקטע מינען ארבייטער פון די בעלגישע אינדוסט־ריעלע צענטרען, פערגעסט די קרעפטיגע און מוטיגע יוגענד פון פראנקרייך, די אונגעהויערע מענשענמאסען פון ענגלאנד, וואס געפינען זיך אין אינדיען, קאנאדא, אפריקא און אויס־טראליען, פערגעסט די סטעפּען פון אונענדליכען רוסלאנד, וואס האט זיך צושפּריים ביז צו די ברעגען פון דעם שטילען אָקעאן, פערגעסט אויך אָן יענע קליינע, געלע, קרומאויגיגע יונגען, וועל־כע פלעגען אויף זייערע פישער־שיפלעך צוקומען צו די ווייטע זונד־אינזלען נאָך איידער עס איז געווען א סימן ניט נאָר פון א דייטשער אימפּעריע, נאָר אפילו פון א וועסטליכער קולטור. אויך זי, מעלאניע, דענקט איצט, אז דייטשלאנד איז אונבע־זיעגבאר.

אויף דער לאנגער רייזע שטעהען די צוגען אויף אלע סטאציאָנען אונענדליך לאנג. און אומעטום איין און דאס־זעלבע בילד: סאָלדאטען, סאָלדאטען... עס קוקט אויס ווי אָן אונבעקאנטער צויבערער וואָלט אין איין נאכט פערוואנדעלט דייטשלאנד אין איין קריעגסלאגער. ניין, עס איז גאָר אונ־מעגליך, אז דאס זאָל זיך ניט ענדיגען מיט ערפאָלג, טראכט מעלאניע, ניט קוקענדיג אויף אדאָלף׳ען, וועמען זי וויים, אז זי וועט שוין מעהר קיינמאָל ניט זעהן, און אויף דעם מאיאָר!

צוג נאָך צוג, טראנספּאָרט נאָך טראנספּאָרט קומען צו אין די הויכע, שווארצע וואָקזאלען. א פורכטבאר פאָלק אין וואפען האט דייטשלאנד אין איין נאכט אויסגעשפּיגען ביים וועסטליכען גרענעצע. אין מחנות פון צעהנדליגער און הונדער־טער טויזענדער האָבען די מאסען מענשען פערלאָזען זייערע פאבריקען און מינען, זייערע ענגע שטעדט און ברייטע, ליעבע דערפער. דער הענדלער האט געוואָרפען זיין קאנטאָר, דער לעהרער — זיין אוידיטאָריום, און פון אומעטום, פון די אוני־ווערזיטעטען און מוזעאומס, פון די פאלאצען פון פירשטען און מיליאָנערען און פון די אָרימסטע ווינקלען פון בעטלער, זיינען די מיליאָנען געקומען, ווי איין לעבעדיגער שטראָם, ווי א שטראָם פון פליסיגען מעטאל, וואס האט זיך געגאסען פון מזרח צו מערב, און פון מערב צו מזרח.

און מיט בלומען אויף די העלמען יובלען זיי דא פונקט ווי דארט פאר איהר הויז אויפ'ן רחיין. און ווען א צוג געהט אב, דערהערען זיך נאציאנאלע ליעדער, געזונגען פון טויזענדער שטימען.

הינטער ערפורט הויבט אן טאגען. איבערוועלטיגט פון מיעדקייט, שלאפט מעלאניע ענדליך איין אין קופע. זי פערגעסט אן דעם גרויסען און שרעקליכען, וואס קומט פאר ארום איהר און אין גאנצען לאנד. זי זעהט אויך ניט די צוויי יונגינקע אפיצירען, וואס געפינען זיך אין דעמזעלבען קופע און וואס איילען איצט צו זייער רעגימענט אין בערלין, אום אפשר אין א פאר טעג ארום צו שטעהן אין דעם דונער פון קאנאנען הינטער ליעזש אדער נאמור.

ווען מעלאניע וואלט זיי נאר געקענט זעהן, וואלט זי זיך שטארק געוואונדערט און וואלט נאר ניט געקענט בעגרייפען וואס ארום איהר טהוט זיך! די געזיכטער פוןביידע יונגע לייט שטראהלען פון העלער פרייד. ווי בערוישט זיינען זייערע נשמות, און פאנאטיזם ברענט אין זייערע בליקען. מיט וועלכער פרייד זיי עפענען דאס איצט די פלאש בלוטיג-רויטען וויין, וואס די מוטער האט איינעם פון זיי געגעבען, בעגלייטענדיג איהר זוהן צו א זיכערען טויט! מיט וועלכען ענטוזיאזם זיי טרינקען דאס פון דעם רייזע בעכער, ניט פערדעכטיגענדיג אפילו, אז דאס איז זייער רייזע אין די אייביגקייט!

זיי טרינקען, לאכען, פרעהען זיך, פלוידערען... די אויגען לויכטען און שטראהלען. ווען מעלאניע וואלט דאס נאר געקענט זעהן, ווי הויך איהר מוט וואלט דאן געשטיגען!

איינער איז בלאנד, דער אנדערער איז א שאטען. און ביידע זיינען זיי קוים אלט צוואנציג יאהר און האבען ניט פערזוכט די ביטערניש פון לעבען. זיהן פון רייכע עלטערען, ניט וויסענדיג קיינמאל פון קיין מאנגעל אין געלט, האבען זיי שוין ערפאהרען אלע פערגניגענס פון דעם אונפערלגייכליכען בערלין, איידער זייער קעניג האט בעשטימט פאר זיי א פריהצייטיגען טויט.

און איצט איילען זיי דעם טויט אנטקעגען, בעציערט מיט בלומען, ווי די אפפער-אקסען אין טראי, ווען מען האט געפייערט דעם זיעג.

א מוט! א יוגענד! א בעגייסטערונג!
„ליעב פאטערלאנד, מעגסט רוהיג זיין!
פעסט שטעהט די וואך, די וואך בײם רחיין!“

— אָ, איך וועל דאָס זיכער בעקומען! — רופט איינער אויס.
— וואָס?
— נו, דעם אייזערנעם קרייץ גאטירליך.
— אָט וועלען זיי זיך דאָס וואונדערען אין דער היים, ווען דו וועסט אָנקומען מיט דעם אייזערנעם קרייץ!

יענער שמייכעלט, א גליקליכער. מיט זיינע צוואנציג יאָהר זעהט ער זיך שוין ווידער אין דער היים, א העלד: מען איז איהם מקנא, מען בעוואונדערט איהם, און אלע שעהנע בעשעפענישען, וועלכע טראָגען שירצען און לאנגע צעפּ, לויפען איהם נאָך. ער שטעלט זיך גאָר ניט פאָר די מאסען־קברים אין שעהנעם פראנקרייך, די פעלד־ארטילעריע, וועלכע וועט שניידען דייטשלאנד'ס יוגענד, ווי צייטיגע ווייץ אויפ'ן פעלד.

אָבער מעלאַניע הערט ניט אין איהר טיפען שלאָף די פרעהליכע פּלוידעריי פון די צוויי גליקליכע יונגען.

„נאָר דער אירטום איז דאָס לעבען
און דאָס וויסען איז דער טויט!"

ווען מעלאַניע האָט ערוואכט, איז שוין די אויגוסט זון הויך געשטאנען איבער דער זאמדיגער עבענע פון בראנדענבורג. זי האָט זיך געריבען די אויגען. האָט זי דען אזוי לאנג געקענט שלאָפען? די טירינגענער בערג זיינען פערשוואונדען, און די כאָסנע וועלדער פון דער איינטאָניגער עבענע פליהען איצט פערביי דעם פענסטער פון צוג, וועלכער לויפט איצט צו דער אונגעהויערער שטאָדט, בערלין. אונגעהויער! קיין אנדער וואָרט קען מעלאַניע פאָן בערקערסבורג ניט געפינען היינט צו בעשרייבען די שטאָדט, פאר וועלכע, דעם אמת זאָגענדיג, זי האָט אלעמאָל מורא געהאט.

זי עפענט דעם פענסטער און בויגט ארויס איהר קאָפּ, און איהרע בליקען זוכען בערלין, וועלכער ציהט איהר היינט מעהר ווי ווען עס איז אין איהר לעבען. דען היינט איז ער דאָס הארץ, דער פּולס, דאָס געהירן פון דער גרויסער בעוועגונג, וועלכע האָט איצט איהר און אלע אנדערע הינגעריסען ווי א קעסעל־גרוב און געשליידערט טיף אין דעם אָבגרונד פון ים.

עס דערמאָנען זיך איהר די ווערטער פון שילער'ס „טויכער".

„און עס רוישט, און עס זידט, און עס ברויזט, און עס צישט
ווי ס'וואָלט וואַסער מיט פייער זיך מישען!"

איהר דוכט, די אונגעהויערע שטאָדט האָט זיך שוין בעוויזען אויף דעם האָריזאָנט.

דאָס הארץ פון דער וועלט, דער מיטעלפונקט פון דער פירכטערליכער מלחמה, דאָס געהירן פון דער גאנצער בעוועגונג — דאָס איז פאַר איהר איצט בערלין!

דער צוג לויפט אלץ שנעלער און שנעלער, ווי ער וואָלט איצט אין דער לעצטער שעה געוואָלט אַניאָגען אלץ, וואָס ער האָט פערזאָמט אין דעם לעצטען מעת לעת.

עס פליהען פערביי סטאַציאָנען: צאָהנא, יוטערבאָגק, טעלטאָוו, גראָס־ליכטערפעלדע, פּאַפּעשטראַסע... דאן ווערט דער צוג אָבגעהאַלטען, און אין אייניגע מינוטען ארום — אַן האַלטער וואָקזאַל!

ווי אין חלום געהט מעלאַניע אראָב די ברייטע טרעפּ. אונטען איז דער וואקזאל עהנליך צו א לאגער: סאָלדאַטען און סאָלדאַטען אָהן א צאָהל. זיי וואַרטען אויף זייערע צוגען, וועלכע זאָלען זיי ברענגען צו דעם מערב גרענעץ. און צווישען די סאָלדאַטען געפינען זיך די, וואָס געזעגענען זיך מיט זיי. מענער זינגען און שרייען, און עס פאָכען מיט טיכלעך פרויען, מוטערס, שוועסטער, כלות. זיי אלע זיינען ווי פער׳שכור׳ט פון דעם איין בעוואוסטזיין פון אונבעזיעגבארער מאכט און גרויסקייט.

דורך א ברויזענדען ים פון שטימען קומט מעלאַניע אָן אין קעניגגרעצשטראַסע, וועלכע איז אויך שוואַרץ פון מענשען. עס קומט אָן דאָס ערשטע גאַרדערעגימענט מיט פאָהנען און מוזיק, גרייט צום אָבפאָהרען. אַן אלטע פאָהן, אין גאַנצען צושאָסען נאָך אין 1870 אויף די פראַנצויזישע שלאַכטפעלדער, וועהט אונטער דעם מילדען מאָרגען ווינטעל פון אַן אונפערגלייכליך שעהנעם זומערדיגען טאָג.

ביי אלע פענסטער, אויף אלע דעכער, אויף די שטאַנגען פון די רעקלאַמע־שילדען — אומעטום מענשען. זיי קוקען, הערען און זעהען צו, ווי דאָס אונבעגרייפליכע, משונה׳דיגע, אויף וואָס זיי האָבען געוואַרט און וואָס זיי האָבען געוואָלט און ניט געוואָלט שוין אַזוי פיעל יאָהרען, ווערט איצט פערווירקליכט.

מיט געמאָסטענע טריט געהט דאָס ערשטע גאַרדערעגימענט, און ארום הערען זיך טראָמפּייטען, ווי זיי וואָלטען גערופען צום שלאַכט. באַלד דערהערט זיך א קלאַפּען אין פּויקען, און ווידער דונערען די טראָמפּייטען, ווי זיי וואָלטען אַנגעזאָגט,

אז א נייע פירכטערליכע וועלט ערוואכט צו א שרעקליכען לעבען.

א בעזונדער גרויסע מעננע פילט אן פאטסדאמערפלאץ. היטלען פליהען אין דער בלויער לופט, פרויען פאכען מיט טיכלעך און א טויזענדשטימינער געשריי רייסט זיך ארויס פון די ברוסטען און שניידט מעלאניע׳ס אויער:

— הורא! הורא! הורא!

ווי מען וואלט שוין געוואונען די מלחמה אין אן ענטשיידענדער שלאכט.

אן אפענער אויטאמאביל טראגט זיך ווילד פערביי דורך דעם פלאץ. ווי אונטער דער ווירקונג פון אן אונזיכטבארער מאגישער קראפט שטעלען זיך גלייך אב אלע וואגענס.

עס דערהערט זיך דער רוף פון דעם אויטאמאביל און קלינגט, ווי ער וואלט אנגעזאגט וועגען זיעג:

— טא־טי... טא... טא...

ד ע ר ק א י ז ע ר!

מעלאניע׳ס בליק פאלט אויף זיין געזיכט. אש־גרוי, ווי עס וואלט געוועזן אויסגעגאסען פון ערץ, אונבעוועגליך ווי א פנים פון מארמאר, געהיימניספול, שרעקליך, פורכטבאר — ווי די צוקונפט...

ווי א פייל טראגט זיך דער אויטאמאביל פערביי, זיך דורכדרעהענדיג צווישען דער מעננע, אונטער דער געשיקטער האנט פון דעם קייזער׳ס שאופער, און פערשווינדענדיג ווי א שאטען אין דער נאכט.

די לייפציגער שטראסע איז אויך פול מיט מענשען, און מעלאניע׳ן איז שווער פון איהר ארויסצוקומען. זי האט בעשלאסען צו געהן צופוס צום וואקזאל פרידריכשטראסע, אום פון דארטען צו פאהרען צום רוסישען גרענעץ.

זי וועט איינאטמען אביסעל פרישע לופט, און דאן וועט זי אריינגעהן צו באוער, אונטער די לינדען, וואו זי פלעגט אמאל אזוי אפט און גערן זיצען, און וועט טרינקען קאפע.

X

ביי דער סטאציאן ווערזשבאלאווא שטעהט פאלקענשטיין׳ס קארעטע. מעלאניע האט טעלעגראפירט, ווען אונגעפעהר זי וועט אנקומען. גענוי וויסען די צייט ווען די צוגען געהען האט מען ניט געקענט, ווייל מען האט איצט אריבערגעווארפען צום

רוסישען גרענעץ איין ארמיי קארפוס נאכ'ן אנדערען. דערי־בער האט דא די קארעטע געווארט איבער דריי שעה.

כריסטיאן, דעם בארא'ן'ס אלטער קוטשער, וועלכער האט מעלאניע'ן אלס קינד אויף די הענט געטראגען, זיצט זיך רוהיג אין שענק. די פערד האט ער ענדליך אויסגעשפאנט און אריינ־געשטעלט אין שטאהל. אזעלכע פערד קענען דאך ניט שטעהן שטונדענלאנג אונטער דער זון, און וועגען שאטען קען דא, אויפ'ן וואקזאל אין ווערזשבאלאווא, גאר קיין רעד ניט זיין.

אין שענק פליסט דער שלעכטער בראנפען שטראמענווייז, ווינטער און זומער, אין קריעג און אין פריעדען, דען דער באראן ברענגט קארן. אלע הערען יונקער טוען דאס אין דעם געגענד. ערגעץ וואו מוזען זיי דאס נאטירליך אבזעצען, אניט הויבען זיי אויף סקאנדאלען אין רייכסטאג און ווילען ניט שטימען פאר מלחמה הוצאות. זיי זיינען די שטיצען פון דער קאנסערוואטי־ווער פארטיי און פאלגליך אויך פון דעם טראהן, די אלע יונ־קער פון ארום ווערזשבאלאווא און קעניגסבערג, דאנציג און טארן, שטעטין און שטארגארד און וויטער ביז טיף אין פריי־סיש־פוילען. און אזוי ווי זיי מוזען האבען וואו אבצוזעצען זיי־ער פראדוקט, מוז אין שענק פליסען דער שלעכטער בראנפען אין שטראמען.

כריסטיאן קלאפט מיט זיין הארטער האנט איבער'ן טיש. דער ווירט ברענגט איהם א נייע קווארט בראנפען

די בויערען פון דעם געגענד, וואס רעדען דא אין שענק פאליטיק, קוקען אויף כריסטיאנ'ען.

צו דעם פאלקענשטיינער קוטשער פיהלען זיי גרויס אכ־טונג, ווייל זיין באראן איז בעריהמט אין דעם גאנצען געגענד, בעזונדערס זינט זיין טאכטער איז געווארען די פרוי פון דעם רייכען מאיאר פאן בערקערסבורג. און דאס וויים דאך דא יעדע קינד, אז דער מאיאר איז אנגעשאטען מיט געלט — מי־ליאנען גאנצע!

אין ווינקעל ביים אויווען זיצט אן אלטער מיט א צייהנלא־זען מויל. אבער ער איז אויך ניט גלייכגילטיג צו דעם באראן'ס הכנסות. ער איז שוין אלט קרוב אכציג, און נאך אלס קינד האט ער זיך פון זיין פאטער אנגעהערט אלערליי אויסערגעוועהנליכע געשיכטען וועגען נאפאלעאן'ס געצוואונגענעם ריקצוג פון רוס־לאנד'ס שנייפעלדער דורך אסט פרייסען. ער איז היינט דע־ריבער זעהר אן אינטערעסאנטע פערזענליכקייט, און אלע הע־

רען זיך צו איהם צו, אפילו דער וויכטיגער כריסטיאן, באראָן פאָן פאלקענשטיין'ס קוטשער.

— מיט רוסלאַנד, קינדער, מיט רוסלאַנד א מלחמה איז א קאָמפּליצירטע זאך — זאָגט ער.

— וואָס רעדסטו אלעמאָל פּרעמדווערטער, פּעטער? — מישט זיך אריין כריסטיאן.

ער האָט זיך ברייטליך און בעקוועם אָנגעלעהנט אויפ'ן שטוהל אין ווינקעל און איצט רויכערט ער א דיקע ציגאר, וועלכע ער האָט שטילערהייט גענומען ביי זיין באראָן.

— דו דארפסט ניט פערגעסען, פּעטער, אז די אנדערע דאָ פערשטעהען ניט קיין פרעמדווערטער.

— מיין פאָטער האָט אויך אלע מאָל אזוי געזאָגט, הערר כריסטיאן, און מיין פאָטער האָט דאָס אלץ געמוזט וויסען, ער איז דאָך דערביי געווען. און ער האָט אלעמאָל געזאָגט, אז מיט רוסלאנד איז דאָס א גאנץ קאָמפּליצירטע זאך! ער האָט דאָך אליין געזעהן די יונגען, דאָס זיינען געווען בייערען און פריי־סען, וועלכע נאַפּאָלעאָן האָט אין צוועלפטען יאָהר מיט זיך אוועקגעשלעפּט אין רוסלאנד. זיי זיינען געקראָכען אין פייער, אזוי האָט מיין זעליגער פאָטער דערצעהלט, און זיי זיינען אלע פערפראָרען געוואָרען צום טויט ביז אייגעם!

— וואָס דו קענסט דערצעהלען, פּעטער!

— דאָס איז דער ריינער אמת! א גאנץ קאָמפּליצירטע געשיכטע, ווי מיין זעליגער פאָטער האָט געזאָגט. איהר מוזט וויסען, אז רוסלאנד איז הונדערט מאָל אזוי גרויס ווי פּרייסען, אייראָפּעאישע רוסלאנד אליין, דאָס אזיאַטישע רוסלאנד האָט נאָך קיין מענש ניט אויסגעמאָסטען. און ווי נאָר דעצעמבער קומט, ווערט פון גאנץ רוסלאנד נאָר אייז און שניי. און וועלף זיינען דאָרט פאראן אָהן א צאָהל. די וועלף האָבען אויפגעפרעסען לעבעדיגערהייט די אָבגעשטאָנענע און פערוואונדעטע פון נאַ־פּאָלעאָן'ס אַרמיי, ווענען די קאָזאַקען האָבען נאָך לעבען געלאָזען. דערום ווידערהאָל איך מיין זעליגען פאָטער'ס ווערטער, מיט רוסלאנד איז עס א גאנץ קאָמפּליצירטע זאך!

כריסטיאן קראַצט זיך הינטער די אויערען, דאן לעגט ער צו א פינגער צו זיין פלאכער רויין סלאַווישער נאָז און זאָגט:

— הער זשע דו מ י ך אויס, פּעטער! איך האָב, אמת, ניט געהאט קיין פאָטער, וואָס האָט איבערגעלעבט דעם צוועלפ־

טען יאָהר, פונדעסטוועגען שטעל איך זיך די גאַנצע זאַך גאָר אַנדערש פאָר איצט.

— עס איז זעהר קאָמפּליצירט, — לאָזט פּעטער ניט נאָך.

— מענסט זיך פערלאָזען אויף מיין זעליגען פאָטער, וועלכער פלעגט מיר אָלעמאָל זאָגען: ברודער׳ל, די זאַך מיט רוסלאַנד איז גאַנץ קאָמפּליצירט. זי איז גאָר ניט אַזוי, ווי עס שטעלען זי פאָר די געלעהרטע און די הערדען פון דעם גרויסען גענע־ראַלשטאַב אין בערלין! גלויב מיר, כריסטיאַן, דען מיין פאָ־טער האָט דאָך אַליין איבערגעלעבט דעם צוועלפטען יאָהר!

— ווילסטו מיר גאָר ניט לאָזען רעדען? — פרעגט כריס־טיאַן שוין אויפגערעגט.

פּעטער ווערט אַנשווייגען און קוקט אויף דעם באַראָן׳ס קוטשער מיט מיטלייד און פון אויבען אַראָב, אָבער דאָך פול ערוואַרטונג.

— ערשטענס, — זאָגט כריסטיאַן, — איז איצט ניט אַכ־צעהן הונדערט צוועלף, נאָר נײַנצעהן הונדערט פערצעהן. און דאָס מיינט, פּעטער, אַז איצט האָבען מיר נאָר אַן אַנדער טעכניק.

— דאָס איז אפשר אמת, — זאָגט פּעטער.

— און דאַן...

— און דאַן? — פרעגט פּעטער געשפּאַנט.

די בויערען ביים טיש ציהען אויס זייערע העלזער. דער ווירט קומט אויך אַרויס אין זיין מיץ הינטער דעם שענקטיש און, קראַצענדיג דעם קאָפּ, הערט ער זיך צו מיט גרויס נייגעריג־קייט צו יעדען וואָרט, וואָס עס רעדט אַרויס דער הערשאַפט־ליכער קוטשער פון פאַלקענשטיין. וועלכער וואַרט נאָך אַלץ אויף פרוי פאָן בערקערסבורג׳ס צוג.

— און דאַן, — זאָגט כריסטיאַן ווייטער, — האָבען מיר איצט ניט ווינטער, נאָר זומער, און דאָס איז די הויפּטזאַך, אין דעם איז דער גרויסער אונטערשיעד!

— אָבער דער ווינטער וועט דאָך באַלד קומען, ער קומט אָן אין רוסלאַנד זעהר פריה, — וויל זיך פּעטער ניט אונטער־געבען.

כריסטיאַן לאַכט זיך הויך פאַנאַנדער.

— און ווי מיינסטו, פּעטער, וואו וועלען אונזערע יונגען זיין, ווען ווינטער וועט אָנקומען, הא? וואו מיינסטו, האָט דער

באראָן געזאָגט, וועלען אונזערע יונגען פון אַלענשטיין און גומ־בינען זיין, ווען דער ווינטער וועט אָנקומען?

— וואו וועלען זיי דען זיין? — פרעגט פעטער.

— אין פעטערסבורג, אַלטער פריינד, וועלען זיי דאָן זיין, איבער דער נעווא וועלען זיי זיך ארומפּאָהרען אין שליטענס, און די הערען פון גרויסען גענעראַלשטאַב וועלען זיצען אין ווינ־טערפּאַלאַץ און דיקטירען אַ פריעדען. דאָס האָט מיין באראָן געזאָגט נעכטען אָוונד. און מיין באראָן ווייס דאָס גאַנץ גענוי, ער האָט אַ פריינד אין בערלין אין קריעגסמיניסטעריום, וואו דער גאַנצער עראָבערונגס פּלאַן ליגט שוין לאַנג פיקס און פער־טיג.

די בויערען האָבען אויך די מיילער געעפענט פון פערוואונ־דערונג.

— דיין באראָן, כריסטיאַן, האָט אַ פריינד אין קריעגסמי־ניסטעריום אין בערלין? — שרייען זיי אַלע אין איין קול און קוקען מיט אויסגעגלאָצטע אויגען אויף דעם הערשאַפטליכען קו־טשער, ווי אויף עפּעס אַן ערשיינונג פון אַ העכערער וועלט.

כריסטיאַן פיהלט זיך געשמייכעלט. ער זאָגט דעריבער נאָכאַמאָל: — נו געווים האָט ער אַ פריינד אין קריעגסמיניס־טעריום, און ניט איינעם, נאָר צוויי, זאָג איך אייך! און די זאַך וועט גענוי צוגעהן פּונקט ווי אין זיעבציגסטען יאָהר: ווייַ־סענבורג, ווערט, סען־פּריוואַ, גראַוועלאָט, סעדאַן, פּאַריז — פערשטעהסט? אזוי זאָגט מיין באראָן, און ער ווייס דאָס, ווייל ער איז אין זיעבציגסטען יאָהר אַליין דערביי געוועזען, פּונקט ווי דיין זעליגער פאָטער אין צוועלפטען יאָהר.

אָבער פעטער בלייבט ביי זיין מיינונג.

— ניין, מיט רוסלאַנד איז עס אַ זעהר און זעהר קאָמפּלי־צירטע זאַך, כריסטיאַן! דו וועסט מיך אזוי לייכט ניט איינרע־דען...

כריסטיאַן ווערט אויסער זיך, בעגעגענענדיג אַזאַ עקשנות ביי זיין געגנער. אמת, יענער איז שוין קרוב אַכציג, און זיין פערשטאַנד איז שוין ניט זעהר קלאָר. ווען כריסטיאַן וואָלט דאָס ניט געדאַרפט אָננעמען, וואָלט זיין געגנער גאַנץ אַנדערש אָבגעשניטען. אָבער דאָ האָט זיך כריסטיאַן בעגנוגענט מיט דעם, וואָס ער האָט אַ פערעכטליכען ציה געטאָן מיט די אַקס־לען אויף די קאָמפּליצירטע זאַך, וואָס אַ מלחמה מיט רוסלאַנד

דארף זיין, און האָט געזאָגט אזוי ווי פערביינגעהענדיג און אבי־סעל פון אויבען אראָב:

— ערשטענס, מיין ליעבער, האָבען מיר די עסטרייכישע ארמיי, וועלכע וועט אָבהאלטען דעם ערשטען אנגריף, און דאן האָבען מיר די בעסטע אייזענבאהנען און צעפעלינען...

— דאָס זיינען די זאכען, וועלכע פליהען כלומר'שט אין דער לופט? — פרעגט דער אלטער און שמייכעלט סקעפטיש, אזוי ווי מען וואָלט איהם דערצעהלט גאָט וויים וועלכע ניט גע־שטויגענע מעשות.

כריסטיאן ווערט שוין ווילד פון כעס. ער קלאפט מיט'ן פויסט אויפ'ן טיש, אז די גלעזער און פלעשער קלינגען, און זאָגט:

— יע, דאָס זיינען יענע זאכען, וואָס פליהען אין דער לופט, און ניט כלומר'שט, און אויף וועלכע מען קען א גאַנצע ארמיי אריבערטראָגען איבער'ן ים אין לאָנדאָן!

— וואָס דו קענסט זאָגען, א גאַנצע ארמיי!

— דאָס איז אמת, פעטער, א גאַנצע ארמיי... אָבער דערצו וואָלט מען שוין געדארפט האָבען א גאַנץ היבשע צאָהל צעפעלינען, — גיט ער צו שוין אביסעל שטילער.

פעטער שיינט צו זיין איבערצייגט.

— נאטירליך, אויב אזוי, דאן קען מען אויך אריבערפלי־הען איבער די שנייפעלדער פון רוסלאנד און איבער דער געפראָ־רענער נעווא אין פעטערסבורג, — ענטפערט ער איצט.

— גאַנץ געוויס קענען מיר דאָס, פעטער!

כריסטיאן גיט זיך דערביי א קלאַפּ אין ברוסט און בעטאָנט שטאָלץ דאָס וואָרט „מיר". דאן זאָגט ער:

— נו, זעהסטו שוין, ניינצעהן הונדערט פערצעהן איז נאָר אַן אנדער געשיכטע, נאָר אַן אנדער „שאָז", ווי מען דריקט זיך אוים אין פאריז, ווי אכצעהן הונדערט צוועלף.

דאָ קומט דער ווירט צו צום טיש און זאָגט:

— מיר דוכט, מען האָט נאָר וואָס געגעבען א סיגנאל פון צוג פון דער לעצטער סטאַציאָן, הערר כריסטיאן.

כריסטיאן הויבט זיך אויף. נאָכאמאָל ווענדט ער זיך צו פעטער, דעם ווירט און אלע אַנוועזענדע און ווידערהאָלט מיט דעם טאָן פון טיפער איבערצייגונג:

— געדענקט זשע, קינדער, ניינצעהן הונדערט פערצעהן איז נאָר אנאנדער „שאָז" ווי אכצעהן הונדערט צוועלף.

אָבער דער אַלטער, ווייזט אויס, וויל דאָס ניט איינזעהן. ער קלאַפּט אויס זיין קאַלט געוואָרענע ליולקע און זאָגט עקשנות'דיג:

— אָך, עס איז אַ קאָמפּליצירטע זאַך מיט רוסלאַנד, אַזוי האָט מיין זעליגער פאָטער געזאָגט, און איך בלייב ביי דער מיינונג.

כריסטיאַן ענטפערט איהם שוין מעהר גאָר ניט און געהט ארויס. ער געהט אין שטאַהל נאָך זיינע פערד. ביז דער צוג וועט צוקומען פון דער נעקסטער סטאַציאָן צו ווערזשבאַלאַווא, איז נאָך דאָ גענוג צייט איינצושפּאַנען די פערד. די צוויי דונ־קעל-ברוינע פערד זיינען געווען אַ געשאַנק פון דעם מאַיאָר. כאָטש מען האָט אַלע פערד אין דעם געגענד ביי דער מאָביליזאַ־ציאָן רעקווירירט, האָט מען די פּאָר דעם באַראָן געלאָזען. זיי זיינען געווען צו לייכט פאַר שווערע פוהרען, און אויף רייטען — צו פייעריג.

קוים איז כריסטיאַן פאַרטיג געוואָרען מיט'ן איינשפּאַנען, האָט זיך בעוויזען דער צוג.

האַלטענדיג אין דער האַנט זיין צילינדער, בעציערט מיט דעם באַראָן'ס וואַפּענשילד, שטעהט איצט כריסטיאַן און ער־וואַרט די גנעדיגע פרוי. דאָס גנעדיגע פריילין, ווי ער געדענקט זי נאָך, די באַראָנעס פאָן פאַלקענשטיין!

ענדליך ענטדעקט ער זי.

מעלאַניע טראָגט אַ פּערוועלקט בוקעט רויזען אין האַנט.

ער האָט זי בעגריסט, און זי האָט איהם צערשטרייט גע־רייכט די האַנט. דאַן האָט ער זי געפרעגט וועגען איהר באַ־גאַזש.

— דאָס וועט אָנקומען אביסעל שפּעטער. מיר וועלען אָבער גלייך פאָהרען, כריסטיאַן, די לאַנגע רייזע האָט אויף מיך שלעכט געווירקט.

— ווי וועט זיך דאָס דער הערר באַראָן פרעהען!

—און וואָס מאַכט ער?

מעלאַניע זעצט זיך אריין, כריסטיאַן פערנעמט זיין אָרט.

— ווי אַלעמאָל, גנעדיגע פרוי. אין גוטען וועטער אין זו־מער איז איהם בעסער, אָבער די לעצטע וואָך האָט אַלץ גערע־גענט, און ווירץ האָט שוין געהאַט צו זינגען און צו זאָגען.

כריסטיאַן טרייבט צו די פערד.

מעלאַניע שטעלט זיך פאָר פאַלקענשטיין און איהר צו־

קונפט דא פאר דער צייט פון קריעג. דער קאפריזנער פאטער מיט זיינע אייביגע קראנקהייטען און דער דיענער ווירץ, וואס זארגט וועגען איהם ווי א מוטער.

אבער זי איז אזוי מיער.

די בילדער פערשווינדען. זי איז מעהר ניט אימשטאנד צו דענקען. זי שפארט אן איהר קאפ און דרימעלט דעם גאנצען וועג, דעם וועג, וועלכען זי האט ערשט מיט א פאר וואכען צוריק נאך נאר ניט ערווארט צו בעטרעטען און וועלכער פיהרט זי איצט אין פאלקענשטיין, איהר געבורטס־ארט, צו איהר פאטער.

XI

אויף די טרעפ, וואס פיהרען אין הויז, קומט איהר אנט־קעגען דער באראן, אנגעשפארט אויף א שטעקען. ער ליידט שוין לאנג פון פאדאגרא, און זיינע פיס זיינען איצט געשוואלען. ווי ער האט זיך דאס געעלטערט פאר די פאר מאנאטען, וואס מעלאניע האט איהם ניט געזעהן!

ווי פרעמד עס איז איהר איצט דאס אלטע הויז, וועלכע איז איהר דאך אזוי נאהנט פון די יאהרען פון איהר יוגענד! אזוי ווי זי וואלט דא שוין ניט געוועזען זייט יאהרען. און דאך איז עס ערשט א פאר מאנאטען ווי זי האט דאס הויז צום לעצ־טען מאל פערלאזען, — דאס איז געוועזען אין פריהלינג, ווען די שוואלבען זיינען געקומען, און די פעלד־בלומען האבען זיך בעוויזען אויפ'ן גראז. אמת, דאס אונגעהויערע, וואס איז גע־שעהן אין די טעג, קען אזא געפיהל ארויסרופען, ווייל די געגענ־ווארט און די צוקונפט זיינען ווי דורך אן אבגרונד אבגעטיילט געווארען פון דער פערגאנגענהייט.

— האסטו געהאט א גוטע רייזע, מיין קינד? — מיעד־קייט קלינגט אין זיין שטים.

זי ענטפערט, ווייל זי מוז דאך עפעס ענטפערען:

— אויף וויפיעל מען קען אין די איצטיגע פורכטבארע טעג איבערהויפט רעדען פון א גוטער רייזע, פאטער.

זיי קומען ארויף אין ועסטיבול, וואס איז בעציערט מיט דעם באראן'ס יאגד־טראפעען. דא, ביים קאמין, פערברענגט דער באראן כמעט זיין גאנצע צייט, ווייל געהן קען ער שוין לאנג ניט.

מינא, די דיענסט, קומט צו.

— זאָל איך בעגליימען די גנעדיגע פרוי אין איהר צי־מער? — פרעגט זי. — איהר ווילט געוויס זיך מאכען בעקוועם, און איך קען אייך העלפען.

— גוט, מינא, ביטע. ענטשולדיג, פּאַטער, אויף אַ האלבע שעה, מיר וועלען דאַן ווידער רעדען.

דער באראָן האָט זיך אראָבגעלאָזען אין זיין בעליעבטען שטוהל און האָט ווידער גענומען די ליולקע, וועלכע ער האָט אוועקגעלעגט אום צו בעגעגנען זיין מאַכטער. מעלאַניע געהט נאָך דעם מיידעל.

אויפ'ן טרעפּ, ביים צווייטען שטאָק, האָט מינא זיך נאָכ־געפרעגט וועגען מאַיאָר, און צי איז מעלאַניע'ן געווען זעהר שווער דער אַבשיעד.

מעלאַניע שמייכעלט.

— שווער, אָבער פאַרוואָס שווער? — דענקט זי, האָט אָבער ניט דעם מוט דאָס צו זאָגען דעם מיידעל. יענע געהט אָן מיט איהר אונשולדיגער פּלוידעריי. די לעצטע טעג האָבען וויזט אויס אָנגעהויבען אַבצואווישען דעם פריהער רזאָ, אין אָסט פריסען, אַזוי שטרענג אָבגעהיטען אונטערשיעד צווישען דיענער און האַר, דענקט מעלאַניע.

זי האָט אַזוי פיעל געוויינט, דערצעהלט דאָס מיידעל. איהר פיליפּ'ען האָט מען דאָך אויך גענומען. ער איז אוועק אין די אַרטילעריע אין קעניגסבערג, און די רוסען וועלען דאָך גאַנץ בעשטימט אַהין קומען, — קען זי זיך ניט בערוהיגען.

מעלאַניע פּרואווט זי טרייסטען:

— אין קעניגסבערג קענען די רוסען ניט קומען, דאָס איז נאָר אונמעגליך. דעם קעניג'ס גרענאַדירען שטעהען דאָרט אויף דער וואַך, — פערזיכערט זי מינאַ'ן אַזוי הויך און איבערצייגענד ווי מעגליך.

מעלאַניע שמייכעלט. זי גלויבט אליין ניט וואָס זי זאָגט. די בערוישונג פון דער רייזע איז פערשוואונדען, און זי גלויבט ניט אין די אונבעזיעגבאַרקייט פון דער אַרמיי. זי גלויבט אויך ניט, אַז די רוסען זיינען אַזוי אָהנמעכטיג, ווי מען מיינט. פאַר דער צייט, וואָס זי איז דעם מאַיאָר'ס פרוי, האָט זי זיך גרינד־ליך בעקאַנט מיט די אַלע כאַראַקטערען פון די אַרמיי אָפיצירען. בעריהמער, איינגעשפּאַרטע, עהרגייציגע, וואָס קענען נאָר שימען זינלאָזע פראַזען, — די אַלע בעזוכער פון די קאַזינאָ בעלער, —

אויסער אײנעם, וועלכער איז אײגענטליך ניט קיין אפיציר, נאר אן ארטיסט פון בערוף, אן ארטיסט פון גאט'ס גנאד.

אבער איז דען ניט אלץ אײנס ?... דאס מײדעל פלוידערט ווייטער, און מעלאניע האלט פאר איהר פליכט זי צו בערוהיגען.

— אין קעניגסבערג איז פיליפ פאלשטענדיג זיכער, — זאגט זי. — קעניגסבערג איז אן אונאײננעמבארע פעסטונג, און די רוסען וועלען קיינמאל, קיינמאל ניט אריבערגעהן דעם גרענעץ.

די דאזיגע פערזיכערונגען פון דעם מאיאר'ס פרוי, וועלכע מוז דאך אלץ וויסען, רופען ביי מינא'ן ארויס א גליקליכען שמייכעל.

איצט שטעהט מעלאניע אין איהר אמאליגען צימער. זי קוקט זיך ארום. דא איז קיין זאך ניט געענדערט געווארען. אלץ איז געבליבען ווי עס איז געוועזן נאך ווען איהר מוטער האט געלעבט. און וואס קענען די יאהרען ענדערען אין א הויפגוט אין אסט פרייסען ? דא איז מען קאנסערוואטיוו דורך און דורך, דא ברענט מען קארן און מען בלייבט טריי דעם קעניג ביז דעם לעצטען אטעמצוג. די אויטאריטעט פון מאכט איז דא נאך פיעל שטארקער ווי אויף דעם רהיין, דענקט מעלאניע.

אט איז דאס אלטע בילד איבער איהר בעט, א בילד פון די לאנג פערגעסענע צייטען, וועלכע זי פלעגט נאך אין איהרע קינדער יאהרען בעטראכטען מיט אזוי פיעל מיטלייד. די קעניגין לואיזא אנטלויפט אין מעמעל פאר דעם אנקומענדען נאפאלעאן. אן עפיזאד פון פרייסישער געשיכטע, ניט מעהר.

מעלאניע האט געבראכט אין ארדנונג איהרע קליידער, און מינא פערקעמט איהר איצט די האאר. מעלאניע פרעגט, וואו זי האט זיך בעקענט מיט איהר פיליפ'ען.

מינא'ס ערצעהלונג לעבט אויף אין מעלאניע'ס זכרון די צייט פון איהר אייגענעם פרייען, זארגלאזען לעבען דא, אויף דעם פרייען לאנד, איידער דער מאיאר איז געקומען. מינא האט זיך בעגעגענט מיט פיליפ'ען אין אן ארימען גאסטהויז, ערגעץ לעבען ווערזשבאלאווא, איין זונטאג נאכמיטאג אין זומער. מען האט דארט געטאנצט, און עס איז געוועזן מוזיק. אהין זיינען זיך צונויפגעקומען יונגע לייט און מיידלעך פון די ארומיגע גיטער און הויפען. זי האט גלייך פיליפ'ען ליעב בעקומען מיט איהר גאנצען הארצען. און דא האט ער פלוצלונג געמוזט

אוועקגעהן פון איהר, אוועקפאָהרען אין קעניגסבערג, אום צו געהן שלאָגען זיך מיט די רוסען.

פון דער ערצעהלונג פון דעם איינפאכען לאנד מיידעל ווערט מעלאַניע טיף געריהרט. איצט, אין אָט די פורכטבארע טעג, זיינען דאָך אלע פרויען, אָרים און רייך, הויך און נידריג, ווי צוזאמענגעוואקסען, ווי איין פלייש און בלוט. אויך זי, מע־לאַניע, בענקט דאָך איצט נאָך איהר פריינד אויף דער פרעמד, נאָך איהר פריינד, ניט נאָכ'ן מאַיאָר!

ניט ווילענדיג שמייכעלט מעלאַניע. ווען פרוי האָף וואָלט דאָס נאָר געוואוסט! אָבער פרוי האָף ווייס דאָך דאָס. ווי האָט זי גאָר אין דעם געקענט צווייפלען! פרוי האָף מיט איהר פרומער אייפערזוכט צו אַלץ, וואָס האָט נאָר אַ שייכות צום אלטען מאַיאָר.

און עפּעס גאַנץ אונגעוועהנליכעס קומט פלוצלונג פאַר אין איהר נשמה. אזוי ווי די הייםאַטס לופט, דאָס געזעגנען זיך מיט'ן מאַן און מיט'ן גארניזאָן, דאָס גוטסהויז און די פעל־דער פון פאלקענשטיין, וואו זי איז געבאָרען און ערצויגען גע־וואָרען, ווי דאָס אלץ וואָלט אויסגעאיבט אַ בעפרייענדע וויר־קונג אויף איהר. ווי זי וואָלט דערפיהלט, אז עס פאלען פון איהר מיט גערויש אַראָב איהרע קייטען, און זי איז ווידער פריי; און דאַ, וואו עס האָט זיך ענטוויקעלט איהר ערשטע צאַרטע בעציהונג צו אַדאָלף, קען זי ווידער מיט איהר גאַנצען הארצען און נשמה איהם געהערען, נאָר וועגען איהם דענקען און זאָרגען, וועהרענד אין דעם מאַיאָר'ס הויז איז זי נאָר געוועזען אַ שקלאפין פון אַ פרעמדען ווילען.

אַ טיף געפיהל פון העכסטען גליק דרינגט אריין אין איהר נשמה. דאַ, הארט ביים רוסישען גרענעץ, וועלכען — זי צוויי־פעלט אין דעם ניט קיין איין אויגענבליק — די רוסען וועלען באלד אריבערגעהן, פיהלט זי זיך אין זיכערהייט, אין זיכערהייט פון דעם, וועמען זי האָט געלאָזען אוועקגעהן כמעט אָהן אָב־שיעד; זי פיהלט זיך פריי פון די לויערענדע בליקען פון פרוי האָף. דאָ איז זי איצט, ערב דער שרעקליכער קאטאסטראָפע, גליקליך. *דען די קייטען זיינען דאָ פון איהר אַראָבגעפאלען פון דעם ערשטען אויגענבליק אָן.*

וואָס איז דאָס? פון וואנען האָט זיך גענומען דער פרישער ווינט, וואָס האָט דורך דעם אָפענעם פענסטער ערפרישט ווי אַ קיהלע גוטע האַנט איהר הייסען שטערן? האָט

דאָס אזוי אויף איהר געווירקט דער קריעג, דער קומענדער, דראָהענדער, בעפרייענדער, דער קריעג, וועלכער מיינט נייע ווערטען? האָט דאָס דער קריעג פערזונקען אלע אלטענליכע בעגריפען אין איין ים פון נעבעל, פון וועלכען עס הויבען זיך, פון דער זון בעלויכטעט, נאָר די אלפּען שפּיצען ארויס?

האָט דאָס דער קריעג איהר געמאַכט אזוי פריי און ריין און גרויס, אז זי קען איצט קלערען וועגען איהר פריינד אויף דער פרעמד, וועלכען זי ליעבט, ניט פיהלענדיג דערביי, אז זי בעגעהט דערמיט אַן אומרעכט קעגען זיך אליין און קעגען איהר האַר, דעם מאַיאָר?

אָבער קען מען איצט דען רעדען וועגען רעכט און אומרעכט אין דעם קליינעם, בעשרענקטען, כאָטש אונענדליך רייכען לעבען פון אַ פרוי, ווען באלד וועלען שטעדט ברענען און דערפער, קירכען און קאַטעדראַלען וועלען צושטערט ווערען פאַר אַ העכערען צוועק? קען מען דען איבערהויפּט רעדען וועגען רעכט, ווען הונדערטער טויזענדער וועלען פערלאָזען זייער היימאַט, ווען דער קריעג וועט צושיידען מאַן און פרוי, חתן און כלה, עלטערען און קינדער? קען מען דען רעדען וועגען רעכט אין דעם לעבען פון אַן איינצעלנעם מענשען, ווען געזעצען ווערען געטראָטען מיט די פיס, און די אונגעהויערע מלחמה דיקטירט נייע נאָרמען?

דאָ וועלען הונדערטער טויזענדער אויסשלאַכטען איינע די אנדערע צוליעב עפּעס אַ וואַהנזין, און פאַר איהר וועט בלייבען אין קראַפט אַ געזעץ, — אַ שטיקעל פּאַפּיר, וועלכען זי האָט דאָ אונטערגעשריבען אַמאָל אויס ליעבע צו איהר פאָטער, וועלענדיג איהם רעטען פון רעוואָלווער! אַ שטיקעל פּאַפּיר — דאָס איז דאָך אלץ, וואָס בינדט זי צו איהר האַר!

רוישען דען ניט אין אַט דער גרויסער שעה טיף אין איהר זעל די מעכטיגע אָרגעל-טענער פון דעם גיגאַנטישען, אַל-בעפרייענדען און אלץ צושטערענדען שיקזאַל! טיף אין איהר זעל גיסען זיך אַט די טענער צונויף אין איין קלאַנג: מיין פריינד, מיין פריינד!

מיין פריינד, מיין ווייטער פריינד, דיר געהערען מיין האַרץ און מיין זעל, אלע מיינע געדאַנקען, דיינע בין איך אין גאַנצען! צוריסען איז דאָס שטיקעל פּאַפּיר, פערקלונגען האָט דאָס אלטע ליעד פון פליכט און געהאָרכזאַמקייט. רען אַ פריהלינגס-שטורם איז אָנגעקומען אין אַט די טעג פון רייפען זומער און טראָגט

זיך איבער דער נאך בלוט און טרערען לעכצענדער ערד און זאגט אן: מלחמה!

און אין מעלאניע'ס נשמה ווערט אין דער ערשטער שעה אין פאלקענשטיין רייף א הייליגער בעשלוס. דער אלטער בונד איז צופאלען, די שקלאפענקייטען דריקען זי ניט מעהר, — זי איז פריי! וועגען אדאלף'ען און נאר וועגען איהם וויל זי איצט קלערען, איהם אליין געהערט זי מיט לייב און זעל, איהם האט זי אלעמאל געהערט און וועט אייביג געהערען, ניט קוקענדיג אויף די פאפירענע פערפליכטונגען, וועלכע זי, א קינד אהן ווילען, האט אונטערגעשריבען אויף דעם ווילען פון איהר פאטער, וועלכער איז געשטאנען ביים ראנד פון אבגרונד.

זיי גרויס, זיי פריי, זיי דרייסט, — געהט דער רוף דורך איהר נשמה. גרויס, ווי דאס ווייטע גרינע פלאכלאנד, וואס שפרייט זיך אין וועלען פון דעם הויפגוט פאלקענשטיין ביז צום ראנד פון די וועלדער. דרייסט, ווי די יוגענד, וואס נעהט איצט אויפ'ן גרענעץ אנטקעגען די רוסען. פריי, ווי דער פויגעל, וואס וויגט זיך איצט דרויסען אין דעם בלויען ים פון ענדלאזען עטהער פאר איהרע ענטציקטע בליקען.

פריי און גרויס און דרייסט... דאס וועט זי זיין! זי וועט געדענקען איהר ווייטען פריינד, וועמען זי האט אליין געגעבען די בלוטיג־רויטע רויז, די רויז וואס בעציערט די שפיץ פון זיין סאבעל.

מיט אזא בעשלוס לאזט זי מיטא'ן געהן און געהט אליין ארונטער צו איהר פאטער.

XII

א טיפע רוה נעמט ארום מעלאניע'ן, ווען זי קומט אריין אין וועסטיבול. אויך דא איז אלץ געבליבען ווי געוועזן, ווי מיט דריי יאהר צוריק, ווען זי האט פערלאזען איהר היימאט, ווי נאך אין די צייטען פון איהר מוטער, ווען זי איז געוועזן א קליינע, פרעהליכע מיידעלע, איידער דער מאיאר איז אנגעקומען מיט זיין געלט. מאר, דער אלטער שווארצער קאטער, שפרינגט איהר אנטקעגען, ווי אלעמאל. ער איז דערזעלבער ווי געוועזן, נאר זיין שעהנע גלאנצענדע פעל איז דוכט זיך געווארען זעהר שטרופיג. די קעץ פערלירען דאך אזוי פיעל אין אויסזעהן, ווען זיי ווערען אלט און פויל.

צערשטרייט גלעט זי דאס פעל פון דעם קאטער. זי קלערט

מעהר ניט וועגען דעם, וואָס איז פֿאָרגעקומען, אפילו ניט וועגען פֿאָטער, וועלכער איז איצט ניט אין צימער. וויפֿיעל איז געשעהן, זינט זי האָט דאָ צום לעצטען מאָל אַזוי געגלעט דעם קאָטער! אָבער זי וויל מעהר וועגען דעם ניט קלערען.

פֿריילין טאַנער, דיווירטשאַפֿטערין, קומט אריין און בעגריסט זי מיט פֿריינדליכע ווערטער. זי איז פּונקט דאָס געגענטייל פֿון דער פֿרוי האָף, וועלכע פֿלעגט ווארפֿען אויף איהר אַזאַ שרעק אין דעם מאַיאָר'ס הויז אויפֿ'ן רהיין. זי איז אַ מונטערע, שלאַנקע פּערזאָן, און ניט קוקענדיג אויף איהרע זעכציג יאָהר, לויפֿט זי נאָך אַלץ ארום דעם גאַנצען טאָג ווי אַ וויעזעל איבער'ן הויף און ארויף און אַראָב די טרעפּ. אָהן איהר וואָלט דער קראַנקער באַראָן ניט געוואוסט, וואָס צו טהאָן, דען זי גיט אַכטונג אויף אַלץ און בעזאָרגט דאָס גאַנצע הויז, זינט מעלאַניע איז אוועקגעפֿאָהרען, און נאָך פֿריהער, ווען מעלאַניע איז נאָך געוועזען אין דער היים. ווייל מעלאַניע וועט אַליין געוויס צוגעבען, אַז זי האָט צו קיין זאַך ניט געטויגט, און מען האָט איהר קיין זאַך ניט געקענט אָנפֿערטרויען, מען האָט זי אַלעמאָל בעהאַנדעלט ווי אַ צולאָזען קינד.

פֿריילין טאַנער איז אַלע מאָל פֿרעהליך, אפילו אין די איצטיגע שווערע טעג. זי איז ווי געבאָרען אריינצוטראָגען זונשיין אין דונקעלסטען ווינקעל. דאָס קאָסט איהר ניט קיין פֿיעל מיה, ווייל איהר נאַטור איז אַ זוניגע. פֿאַר דעם באַראָן, דעם שטענדיג אונצופֿריעדענעם עגאָאיסט, איז זי גאָר ניט אָבצושעצען. ער איז קראַנק, הילפֿלאָז און שווערמוטיג. מעלאַניע האָט, דוכט זיך, פֿון איהם בירושה אַ נייגונג צו מעלאַנכאָליע.

— האָט די פֿרוי מאַיאָר געהאַט אַ גוטע רייזע?

די גלייכגילטיגע פֿראַגע ווערט ביי פֿריילין טאַנער ארויסגעזאָגט אין אַזאַ טאָן, אַז זי קלינגט ניט גלייכגילטיג. עפּעס הערט זיך אין דעם טאָן אַ וואַרימקייט, אַ מוטערליכע בעזאָרגטקייט, אַז מען פֿיהלט זיך זיכער אין דעם שוץ פֿון דער אַלטער פֿריילין, וועלכע האָט קיינמאָל ניט געליעבט און איז קיינמאָל מוטער ניט געוועזען.

דאָסזעלבע דערפֿיהלט אויך באַלד מעלאַניע ביי דער איינפֿאַכער פֿראַגע, וועלכע וואָלט פֿון דעם מויל פֿון אַן אַנדער פּערזאָן געקלונגען נאָר ווי אַן איינלייטונג צו אַ ווייטערען געשפּרעך. דעריבער שטעלט זי זיך אָב אויף דער פֿראַגע און ענטפֿערט:

— דאָס פֿאָהרען אין די טעג, מיין ליעבע פֿריילין טאַנער,

איז אַ זאָנדערבארע זאַך. אזוי ווי איצט, בין איך נאָך קיינמאָל נים געפאָהרען.

— דאָס פאָהרען אויף די באהנען מוז איצט זיין זעהר לאנגזאם, ווייל די מעהרסטע באהנען זיינען דאָך איצט פערנומען מיט טראנספּאָרטירען מיליטער.

— יע, זעהר לאנגזאם. גאנצע פיער און צוואנציג שעה בין איך געפאָהרען ביז בערלין, ווערענד אין געוועהנליכע צייטען נעמט די רייזע פון אכט ביז ניין שעה מיט דעם שנעלצוג. אָבער נים דאָס האָב איך געמיינט, מיין ליעבע פריילייז טאנער. מען זעהט אויפ'ן וועג אזוי פיעל נייעס, אז מען פערגעסט גערן די צייט וואָס די רייזע נעמט.

— וואָס מיינט דען די גנעדיגע פרוי?

— די וועלט האָט זיך אין די טעג פערענדערט, פריילייז טאנער. זי האָט אן אנדער געזיכט בעקומען, די וועלט!

פריילייז טאנער קוקט איהר אָן און שמייכעלט.

— דאָס קען איך נאָר נים גלויבען, פרוי מאיאָר. דאָ אין פאלקענשטיין, וועניגסטענס, זעהט די גאנצע וועלט אויס גלייך, פאר און נאָך דער קריעגס-ערקלערונג.

— דאָס וועל איך אייך גערן גלויבען, פריילייז טאנער. דאָ, אין פאלקענשטיין, זעהט אלץ אזוי אויס. אויך מיר האָט דאָס אזוי אויסגעוויזען באלד ווי איך בין אָנגעקומען. און איך וואָלט זיך אָנגעכאַפּט גערן אָן דעם געדאנק, און דאָך...

— און דאָך?

— דאָך ווייזט נאָר אויס אזוי. ווען מען קוקט טיפער אריין, איז אויך דאָ איצט גאָר אַנדערש, ווי עס זעהט אויס אויף דער אויבערפלאַך. די מענשהייט געפינט זיך איצט אין אַ וואַנדערונג.

— אין אַ וואַנדערונג? וואָס מיינט דערמיט די פרוי מאיאָר, ווייל מען טראנספּאָרטירט סאָלדאטען אין אָסט און אין וועסט?

מעלאַניע שמייכעלט.

— אַך, ניין, מיין ליעבע פריילייז טאנער, נים דאָס מיין איך. איך רעד נים וועגען די קאָלאָסאלע מאסען סאָלדאטען, וואָס ווערען אריבערגעוואָרפען ווי מיט צויבער הענט נאָך אָסט און וועסט. דאָס איז דאָך אין גרונד גענומען נאָר נים וויכטיג. דאָס קען נאָר אויסווייזען גרויס און בעוואונדערנסווערט פאַר יעם אויבערפלעכליכען זייטיגען צושויער און, גלויבט מיר, נאָר

אין דעם ערשטען מאָמענט. איך זעה די מענשהייט אין א וואנדערונג, און דאָס איז גאָר עפּעס אנדערש.

— איהר מיינט די מענשהייט, די גאַנצע מענשהייט?

ערשטווינט קוקען איהרע גרויסע העל־ברוינע אויגען אויף מעלאַניע'ס ערנסטע געזיכט. דאַן זאָגט זי שטיל און לאַנגזאַם:

— דאָס איז זאָנדערבאַר, אָבער איך האָב ביז איצט גע־מיינט, אַז דאַ האַנדעלט זיך נאָר אום דאָס דייטשע פאָלק און זיין, ווי מען זאָגט, בעפרייאונגס־קאמף.

— דאַ זייט איהר גערעכט, פריילין טאַנער, עס האַנדעלט זיך טאַקי וועגען דעם. און דאָך בלייב איך ביי מיין מיינונג, ביי מיין פעסטער איבערצייגונג, צו וועלכער איך בין געקומען אין פערלויף פון מיין רייזע, אַז אין די לעצטע דריי טעג געפינט זיך די גאַנצע מענשהייט אין וואנדערונג נאָך נייע אידעאַלען, און נאָר וועניגע האָבען די מינדסטע אהנונג וועגען דעם.

— איך פערשטעה אייך ווירקליך ניט, פרוי מאיאַר!

— וואָלט איך דאָס אליין גוט פערשטאַנען, פריילין טאַ־נער, ווי גערן וואָלט איך ערקלערט מיין אונקלאָר געפיהל. אָבער איך ווייס דאָס נאָך אליין ניט, נ אָ ך ניט. די צייט אָבער וועט אלץ קלאָר מאכען, ווען די הויט וועט אראָבפאַלען און דער קערן פון וואַרהייט וועט זיך בעווייזען, דער קערן, איבער וועלכען זיי אלע, צו וועלכער נאַציאָן זיי זאָלען ניט געהערען, וועלען שטרייטען און קעמפען, גלויבענדיג, יעדערער פאַר זיך, אַז רעכט איז מיט זיי. און אַט דער קאמף וועט זיי אַלעמען ברענגען צו אַ ציעל, וועלכען זיי שטעלען זיך גאָר ניט פאָר, וועלכען זיי ערלאַנגען גאָר ניט, און דאָך וועלען זיי אַט דעם ציעל דער־גרייכען, צי זיי ווילען דאָס צי ניט, אפילו ווען זיי האָבען זיך זייער איינענעם ציעל גאַנץ אנדערש פאָרגעשטעלט!

— און וואָס איז דאָס פאַר אַ ציעל, פרוי מאיאַר?

— ווען איך וואָלט דאָס נאָר געוואוסט, פריילין טאַנער! אזא זאַך ווייס מען אָבער ניט, אזא זאַך פיהלט מען נאָר טיף און ניט קלאָר, ווען מען זעהט, ווי היינט, ווי אין די טעג, אזא פעלקער־וואנדערונג!

פריילין טאַנער שווייגט און דענקט נאָך אַ ווייַלע, דאַן זאָגט זי איינפאַך:

— איבער דעם געשפּרעך האָב איך גאָר פערגעסען צו פרעגען, אויב די גנעדיגע פרוי וועט עפּעס נעמען פאַר מיטאָג עסען.

— ווען איז מיטאָג?

— ווי אלע מאָל, אום דריי פערטעל צוויי. איהר ווייסט דאָך, גנעדיגע פרוי, דער הערר באראָן איז אין דער הינזיכט די פינקטליכקייט אליין.

— איך ווייס, איך געדענק, פרייליין טאנער. ווי קען מען דאָס פערגעסען? די סצענען, וואָס דער פאָטער פלעגט מאכען, ווען עס פלעגט אמאָל טרעפען, אז די זופ פלעגט אין פאלקענ־שטיין געגעבען ווערען צום טיש מיט צעהן מינוטען שפעטער!

א לייכטער איראָנישער שמייכעל בעווייזט זיך אויף מע־לאָניע׳ס געזיכט.

— וועל איך עפעס ברענגען? עס איז ערשט האלב עלף.

— א קליינינקייט, פרייליין טאנער. איך בין טאקי הונ־געריג. איך האָב פון נעכטען אָווענד נאָך גאָר ניט געגעסען.

— א פאָאר אייער אפשר? יאָהאנסען, דער נייער פער־וואלטער, האָט איינגעפיהרט א שטאַם קאָכינכינא היהנער, כאָטש אויסצושטעלען! די היהנער לעגען אייער זעהר פלייסיג, און די אייער זיינען אזעלכע שעהנע און גרויסע! יאָהאנסען שטאָל־צירט מיט זיינע היהנער, און דער הערר באראָן פיטערט זיי אליין, ווען ער איז גוט געשטימט.

— און ווען ניט?

— דאַן טהו איך דאָס, גנעדיגע פרוי.

— א גליק! איך האָב מורא, אז יאָהאנסען׳ס קאָכינכינאס וואָלטען איין שעהנעם טאָג אויסגעגאנגען פון הונגער, ווען זיי וואָלטען געווען אָנגעוויזען אויף דעם באראָן׳ס שטימונג.

— די פרוי מאַיאָר איז בייז.

— אָ ניין, מיין ליעבע פרייליין טאנער, איך זאָג נאָר דעם אמת. טו ברענגט מיר צוויי פון די דאָזיגע טייערע אייער, זעהר ווייך געקאָכט, נאָר דריי מינוטען, און א קליין שטיקעל היגע לעבערוואורשט. קעסטלער פון ווערזשבאלאָווא מאכט דאָס נאָך אלץ אליין?

— יע, אזוי לאנג ווי מיר האָבען נאָך געגעבען קעלבער און שווייגען, מאכט נאָך קעסטלער וואורשט אליין. ערשט נעכטען האָבען מיר פון איהם בעקומען פרישע, און מיך פרעהט זעהר, וואָס איהר ווילט זיי גראָד פערזוכען.

פרייליין טאנער געהט אין קיך צו בעשטעלען פריהשטיק פאר מעלאָניע׳ן.

מעלאָניע געהט צו צום פענסטער. אויף דעם פענסטער־ברעט שטעהען נאָך דיזעלבע אלטע בלומענטעפ אין רייהען.

די קאקטוסען זיינען דער שטאָלץ פון דעם באראָן, וועלכער פלעגט זיי פערזענליך.

א געשיכטע מיט די קאקטוסען! ווען איינער האָט נאָר אמאָל געוואגט, פוצענדיג די פענסטער, זיי אביסעל אָבצורוקען פון אָרט! זיי האָבען געהאט זייערע נעמען און זיינען געשטאנען אין דער שטרענגסטער אָרדנונג, אזוי אז דער באראָן האָט יעדע פלאנצע געקענט געפינען אין דער פינסטער. און וועה איז געווען דעם, וואָס האָט אָבגערוקט איינעם פון די טעפ! צוליעב דעם רויהען קלימאט אויף דער רוסישער גרענעץ האָבען די קאקטוסען געבליהט נאָר אין א זעלטען שעהנעם זומער. זייער היימאט איז דאָך אונטער דער הייסער זון אויף די פעלזען פון מיטעלמער. אָבער דאָס שטעלט דעם באראָן ניט אָב. ער טהוט אלץ, כדי זיי זאָלען בליהען. און ווירקליך, אויף איין פלאנצע האָט זיך בעוויזען פייער־רויטע בליהונג. לויט דעם באראָן'ס סימנים, מיינט דאָס, אז דאָס יאָהר וועט זיין גוט.

שאָקלענדיג איהר קאָפּ, געהט מעלאניע אָב פון פענסטער. די טעפּ מיט די קאקטוסען שטעהען אין דערזעלבער אָרדנונג, ווי אלעמאָל. זי קען זיך דערמאָנען זייערע נעמען, לאטיינישע נעמען, אזוי פיעל האָט מען זי פון קינדהוייז אָן געפלאגט מיט זיי.

און דאָרט אין ווינקעל, לעבען דעם פויגעל'ס שטיינעל, שטעהט נאָך דער נעה־טיש. דער טיש איז געווען פריהער איהר מוטער'ס, דאן איהרער, און איצט פרייליין טאנער'ס. זי נעמט אויף דעם זאָק, וועלכען פרייליין טאנער, ווי אלע דייטשלאנד'ס פרויען, שטריקט פאר די פערטיידיגער פון פאטערלאנד, און שטריקט ווייטער, וואו פרייליין טאנער האָט אויפגעהערט. ווי לאנג האָט זי ניט געשטריקט? ווען זי איז געווען א קליין מיידעל, אין דער ארבייטס שטונדע אין דער שול, וואָס געפינט זיך אין גוט. דאָס איז מיט אזוי פיעל יאָהרען צוריק! זינט דאן — קיינמאָל ניט. און דאָך שטריקט זיך, ווי פון זיך אליין, גאנץ מעכאניש. די פרויען אין גאנץ דייטשלאנד שטריקען היינט.

— דאָס וואָלט נאָך אלעמען געווען דאָס בעסטע, — קלערט זי. — אָהן געדאנקען, אָהן ווייטערער איבערלעגונג, אין דער ענגער היימאט, ועמעס אטמאָספער האָט זי שוין איצט ארומ־גערינגעלט. נאָך אלעמען איז דאָך די וועלט נאָר אונזער ווילען און פאָרשטעלונג, — א פאָרשטעלונג אָן אינערליכע, אָן איינ־געבאָרענע. אזוי, וועניגסטענס, דענקט זי איצט. און פאלקע־

שטיין, היימאט, וועסטיבול און זאַל — דאָס איז איצט די וועלט! זיך צו אָט דער וועלט צופּאַסען — דאָס וואָלט געווען דער לעצטער שלום פון ווייזהייט. און דאָס וואָלט געווען איהר אמת'ע פאַרשטעלונג וועגען דער אויסערליכער וועלט!

און זי הויבט אָן פיהלען, ווי זי וואָלט דאָ שוין געווען יאָהרענלאַנג, ווי זי וואָלט קיינמאָל גאָר ניט געווען אין דער פרעמד, אין לאָזאַן, אין די אַלפּען, אין פּאַריז, אויפ'ן רהיין אין דעם מאַיאָר'ס הויז און... אין די אָרעמס פון איהר פריינד! אזוי ווי דאָס אַלץ וואָלט גאָר קיינמאָל ניט געווען.

די ענגע היימאַט בינדט איהר גאַנצען וועזען, איז גרייט זי אַרומצונעמען מיט איהר רוטין...

פריילין מאַנער בעוויזט זיך מיט איהר פריינדליכען שמייכעל. זי טראָגט פריהשטיק. דאַן קומט אריין דער באַראָן, און דער אלטער זוירע הויבט אָן אָנצופילען זיין ליולקע, ווי אַלעמאָל.

פאַרשטעלונג איז דאָס אַלץ געווען! עפּעס אין אונזער בעוואוסטזיין! און די אַלע שרעקען דאָרט ווייט זיינען אויך ניט געווען!

און ווילינ זינקען איהרע געדאַנקען ווי אין טיפע, שטילע וואַסערען, און דער ים פון געוואוינהייט איז גרייט צו פערדעקען מעלאַניע'ן ביז איבער'ן קאָפּ.

סוף פון ערשטען טייל.

צווייטער טייל

I

אויף א בערגעל, הויך איבער דעם זילבערבאנד פון דעם טייך מאאס, שטעהט דאס שלאס מאנמירואר. דאס איז א שעדעוור פון ראקאקא סטיל, פערבארגען הינטער קאפריציעז בעשניטענע קאקטוסען. די צייטען פון לודוויג דעם 15טען לעבען ווידער אויף, ווען מען וואנדערט דא אויף די שטעגלעך אין דעם פארק ארום דעם שלאס. אין דער גרויסער אולמענאלעע, וואס שטעלט פאר מיט זיך א שעהנעם ארייןפאהר צום שלאס, שטעהען צווישען די הונדערטיאהריגע בוימער, בעדעקט מיט הערבסט גאלד, מארמאר־סטאטוען מיט פון רעגען צוואוואשענע געזיכטער. דא איז די קלאסיש־שעהנע דיאנא מיט דער הירשקוה, אפאלא מיט דער לירא, מערקור מיט'ן קליינעם באכוס אויף די הענט, די שטאלצע יונא, דער שטרענגער יופיטער.

די רויזען בליהען נאך. אבער ווי גרויסע שמעטערלינגען שוועבען שטיל די פלאמענדע בלעטער פון די ווילדע קאשטאניען אויף דעם גרינעם באדען. פון א מארמארנעם פאנטאן שטייגט הויך א שטראם קריסטאל־ריינע וואסער. אהער האט מארקיז ד'ארמאנטיער נאך פאריגען הערבסט איינגעלאדען געסט אויף יאגד. אבער באלד, ווי די מלחמה האט זיך אנגעהויבען, האט דער מארקיז פערלאזען מאנמירואר.

אין באליע האט ער נאך א שלאס, ניט א ווענינער שעהנעם. דארט איז ער אויף א צייט, אדער אפשר גאר אינגאנצען זיכער פון שונא. קאסטעלא נואווא, דאס נייע שלאס, איז מאדערן געבויט און קוקט זיך קאקעטיש אן אין די שטענדיג רוישענדע װעלען פון מיטעללענדישען ים. נאר לאביש, דער אלטער, גרויער קאסטעלאן, איז געבליבען אין מאנמירואר, און ער בעדיענט איצט די פרעמדע, גאר אונגעבעטענע געסט.

מאנמירואר איז אינגאנצען בעגאסען מיט זונשיין. דער שטיינערנער שמייכעל פון די קלאסישע געטער האט זיך גאר ניט געענדערט, כאטש מען הערט דא קלאר, ווי די קאנאנען

דונערען ביי דער פעסטונג טרויאַן. א נעבעל שפּרייט זיך איבער דער געגענד, אָבער דאָס איז ניט דער נעבעל וואָס קומט אין הערבסט פון טייך, ־דען דער שפּעטער הערבסט איז נאָך ניט אָנגעקומען. דאָס איז דער פּולווערדאַמף, וואָס קומט אַרויס פון די מיילער פון די שרעקליכע מערזער, וועלכע זיינען איצט געריכטעט אויף די פּאַנצערטורעמס פון טרויאַן, פּונקט ווי זיי זיינען פריהער געווען געריכטעט אויף די פעסטונגען פון ליעזש, נאַמור און מאַבעזש.

אָבער ניט פון די מערזער אַליין קומט דער נעבעל. אונ־טען, אין דעם טהאָל פון מאַאַס, געהט שוין זייט וואָכען אַן א פּירכטערליכע שלאַכט אָהן וועלכע עס איז רעזולטאַטען, אזוי ווי צוויי לעבעדיגע ווענט וואָלטען דאָ פּעסט און אונ־בעזיעגבאַר געשטאַנען איינע אנטקעגען דער אַנדערער.

דאָס דונערען פון דער שיסעריי, דאָס זשומען פון פּלאַ־צענדע גראַנאַטען און שראַפּנעלען, דאָס פּייפען פון קוילען און דאָס קלאַפּען פון די מאַשינגעוועהר, — דאָס אַלץ גיסט זיך צונויף אין איין העלישען קאָנצערט, וואָס ווערט געשפּיעלט איצט אונטער דער לייטונג פון אַן אונזיכטבאַרען דיריגענט ביים פוס פון מאָנמירואַר, אין דעם טהאָל פון מאַאַס.

לאַביש האָט זיך שוין צוגעוועהנט צו דעם שרעקליכען טומעל און קלאַפּעריי, ער שאָקעלט שוין ניט מעהר זיין גרויען קאָפּ, ווי אין די ערשטע טעג פון דער בעלאַגערונג פון טרויאַן. ער רעדט שוין ניט מעהר פּאָליטיק, ווי אין די ערשטע טעג, — ער שווייגט. ער האָט אויפגעהערט רעדען, זינט מען האָט נעבאָמבט די פּני פון לעטאַן און זיי דערשאָסען און דאָס דאָרף אָבגעווישט פון דער ערד, ווייל עמיץ האָט אָנגעוויזען, אז מען האָט ערגעץ פון א הויז געשאָסען. פון יענעם טאָג אָן הערשט א טויטע שטילקייט אויף מאָנמירואַר.

און אין דעם ראָקאָקאָ זאַל מיט'ן מאַרמאָר קאַמין און וואונדערליכען זייגער, וואו עס איז אַמאָל געווען אַן עסצימער פון מאַרקיז ד'אַרמאַנטיער און זיינע געסט, זיצט איצט דער פּרייסישער אונטעראָפּיציר וואָלף ביים בעריהמטען מאַרמאָר־נעם טיש, וואָס האָט אַמאָל געהערט צום לעצטען בורבאָנישען קעניג, און פּערקלעפּט די קאָנווערטען פון רעגימענט־בעפעהלען. דער קאָמאַנדיר פאָן טראַוטמאַן האָט אין דעם שלאָס געמאַכט א ביוראָ פון זיין שטאַב. ער שלאָפט איצט אויפ'ן בעט פון דעם מאַרקיז, און וואָלף איז זיין סעקרעטאַר.

א קלונג פון אן עלעקטרישען גלעקעל קלינגט אב אין גאנצען שלאס.

און דאך איז נאך איצט ערשט האלב זיעבען, ווי לאביש האט דאס שוין לאנג אויפגעהערט פעסטצושטעלען; אין די צייטען פון דעם מארקיז האט מען דא קיינמאל ניט געקלונגען פאר ניין אין דער פריה.

— דער פריים קלינגט, — זאגט לאביש צו זיין פרוי.

ער זיצט שטענדיג מיט זיין אלטער אונטען אין קיך אוןווארט אויף די בעפעהלען פון די אלמעכטיגע געסט, וואס הערשען שוין עטליכע וואכען אין שלאס פון מארקיז. ווי אונצעהליגע ביהנען האבען זיי זיך, ווי מאדאם לאביש זאגט, איין טאג פאר זונענאונטערגאנג אריינגעריסען דורך אלע טירען און פענסטער.

אין זיינע פילצפאנטאפעל, וועלכע ער טראגט נאך אלע כדי אבצוהיטען דעם טייערען פארקעט, גליטשט זיך לאביש ארויף די טרעפ און געהט לאנגזאם צום ערשטען שטאק. עס איז ניטא קיין גרונד צו לויפען און איילען זיך, ווען דער פריים דארט אויבען קלינגט.

א הויכער דונקעל־רויטער סמירנא'ער לויפער ליגט אויף די בלענדענד ווייסע מארמארנע טרעפ, וואס פיהרען צום ערשטען שטאק. די שמיד־אייזערנע, מיט גאלדבראנז פערציערטע פארענטשעס זיינען דער שטאלץ פון מארקיז ד'ארמאנטיער. אויף די ווענט הענגען בושע'ס און וואטא'ס בילדער אין טייערע ראהמען. אויף די בילדער זעהט מען קליינע דאמען אין פודערפאריקען, מיט א שעהנהייטס־פלאסטערעל אויפ'ן קין, אדער אן אנגעפארבט בעקעל; קאוואלירען אין שנאלענשיך, אין הויזען ביז די קניה און בלויע פראקען, מיט א שעהנעם קינזשאל אויף דער זייט.

און אט אויף דעם הויכען, פורפור־פארביגען לויפער, פערביי די בילדער פון וואטא און בושע, טרעטען איצט די סאלדאטענשטיוועל און ברעננען אן שמוץ אין שלאס פון מארקיז ד'ארמאנטיער.

דער אלטער לאביש שאקעלט זיין גרויען קאפ, דערמאנענדיג אלץ, וואס דא איז פארגעקומען די לעצטע עטליכע וואכען. ווי האסטיג זיין האר איז אבגעפאהרען, און ווי אלע דיענער זיינען וואכענלאנג געלעגען אין קעלער, ווערהענד גראנאטען זיינען געפלויגען איבער'ן דאך פון מאנמירואר, און ווי מען האט ענדליך געמאכט פון דעם פריהשטיקסזאל א ביורא

פון א רעגימענט, וואס איז שוין לאנג געשטאנען אונטהעטיג אין די ארומיגע דערפער.

בעשיידען קלאפט לאביש אן אין טיר פון דעם פריה־שטיקס־זאל. דאס איז א הערליכע טיר פון ווייס־לאקירטען פאליסאנדער האלץ, איינגעלעגט מיט גאלד אויף אינדישען מאהאגאני. דער אונטעראפיציר האט געבעטען אויף איהם אנגעשריען, ווען לאביש איז אריינגעקומען, נאכדעם ווי מען האט ניט דערהערט זיין שטילען קלאפען. קלאפט דער אלטער אן צוויי־דריי מאל.

— אריין, — שרייט מען אונטער'ן נאז פון צימער.

לאביש טרעט איבער די שוועל.

דער קורצגעשארענער אונטעראפיציר זיצט איינגעבויגען איבער בלויע העפטען. אזוי ווי דא וואלט ניט געווען קיין קריעגסלאגער, נאר א קאנטאר, טראכט לאביש.

שווער און קריצענדיג געהט דעם אונטעראפיציר'ס פעדער איבער'ן פאפיר.

מיט מיסטרויען קוקט לאביש אויפ'ן טיש פון שווארצען האלץ, וועלכען דער מארקיז האט איהם געהייסען אבהיטען מעהר פון אלץ. און דא שפריצט דער קורצגעשארענער אונטעראפיציר מיט טינט אויף די מיט פערלמוטער איינגעלעגטע פלאטע פון טיש.

— צו אייער דיענסט, מאנסיע!

— הערט דאך אויף צו קוואטשען! רעדט דייטש! איהר קענט דאך דייטש, — ברומט דער אונטעראפיציר.

— צו אייער דיענסט, — ווידערהאלט לאביש אויף דייטש און פערשווינדט.

דער אונטעראפיציר איז ווידער פערטיפט אין זיין ארבייט. דער זייגער אויפ'ן רייכען קאמין, איבער וועלכען עס הענגט א גאבעלען, לעדא מיט דעם שוואן, פון א בילד פון דער ווענעציאנער שול, שלאגט דריי פערטעל זיעבען. דער אונטעראפיציר הויבט זיך אויף און געהט צו דער טיר, וואס פיהרט אין אמאליגען שלאפצימער פון דעם מארקיז, און קלאפט אן.

— דריי פערטעל זיעבען, הערר קאמאנדיר!

— גוט, וואלף, איך בין שוין אויף, — ענטפערט א טיפער באס. — עפעס נייעס?

— קיין זאך ניט, הערר קאמאנדיר.

— גוט.

קאמאנדיר פאן טראוטמאן האט זיך אויפגעהויבען פון

דעם טייערן דאפעלטען בעט, איבער וועלכען עס איז געהאנגען א גאבעלען מיט דעם גאלדרענען פון די דאנאאידען. באלד ערהערט זיך, ווי מען גיסט וואסער אין דער מארמארבאד, וואס איז געבויט לעבען שלאפצימער און בעציערט מיט פלאַ־רענטינער מאזאאיקען. דא זעהט מען א נאכבילדונג פון א הויז אין פאמפעאי — דער בעזוך פון אולים ביי דער ציוובערין צירצע, פענעלאפא, וואס ווארט אונגעדולדיג אויף איהר מאן, דער געזאנג פון סירענען און דער טויט פון פענעלאפא'ס פער־עהרער.

לאביש קומט ווידער אריין. ער טראגט דעם אונטער־אפיציר קאפע אין א זילבערנער קאן אויף א זילבערנער פלאַ־טע, וואס איז בעציערט מיט מארקיז ד'ארמאנטיער'ס וואפען־שילד. די שאל און דער מילכגיסער זיינען פון אונפערגלייכ־ליך שעהנעם סעוור, וואס דער מארקיז האט נאך זיין אייגענער צייכנונג בעשטעלט אין דער וועלט־בעריהמטער פאבריק לעבען פאריז. דאס אלץ שטעלט איצט לאביש אויף'ן טיש פון שווארצען האלץ פאר דעם אונטעראפיציר, וועלכער האט זיך נעכטען צום ערשטען מאל זייט דריי וואכען געוואשען.

— פערזוכט דעם קאפע!

— איך פערשטעה אייך ניט.

— קוואטשט ניט! איהר דארפט פערזוכען דעם קאפע. טרינקען... בואר, — זאגט וואלף און מאכט א וויכטיגע מינע: בואר לע קאפע... מיר זיינען געוועזען אין בעלגיען, מיר מוזען זיין פארזיכטיג, מאן אמי!

דער אלטער לאביש ווייס ניט וואס צו ענטפערען אויף אזא בעמערקונג. אבער פלוצלונג דערמאנט ער זיך אן די פראמינענטע בירגער פון לעטאן, און מיט ציטערענדע הענט גיסט ער זיך אן קאפע און טרינקט.

— גוט, — זאגט וואלף. און לאביש בעגינט אונטער־טעניג:

— וועט איהר ערעם האבען צום עסען?

— נאר ניט געקוואטשט! רעדט דייטש! יע, פאנזשע, ריכטיג. האט איהר, אלטער, געריכערטען שוויינענפלייש?

— זשאמבאן?

— זשאמבאנג, — כאפט אויף וואלף און רעדט דאס ווארט מיט א שטארקען דייטשען אקצענט, — ריכטיג זשאמ־באנג, ברענגט מיר אט דעם זשאמבאנג, אבער, איך בעט אייך, ניט אזוי ווענינ!

— ע דיו פען, ברויט, מאנסיע, ברויט אויך?
— ניין, א דאנק, ברויט האבען מיר צופיעל, מיין פריינד...
דאן וועט איהר מאכען פריהשטיק פאר דעם הערדן קאמאנדיר...
טהיי און צוויי פרישע אייער... איהר האט דאך דא היהנער?
— דע פול, מע סורמאן דע פול!
—זאל זיין פול, אדער ווי דאס הייסט דארטען, אבער וואס שנעלער!

לאביש איז גליקליך, ווען ער קען אוועקגעהן, און דער קורצגעשארענער מיט די וואנצעס האט איהם קיין בייז ניט געטאן. ווען לאביש געהט ארויס, געהט וואלף צו צו איינעם פון די קונסטפול געשניצטע שראנקען פון מאטגעלען פאליסאנדער מיט עלעגאנט פערבויגענע פיסלעך, אין עק פון זאל, און נעמט פון דארט ארויס א שטיק סאלדאטענברויט און א מעסער, וואס ער האלט דארט לעבען קונסט־קליינינקייטען פון מארקיז. א סטאטועט פון געגועזער פילינראן און א קליינינקייט אין אן עלפענביינדעקעל מיט מיניאטורען פון 16טען יאהרהונדערטס זיינען דארט געשטאנען הארט לעבען דעם ברויטמעסער, מיט וועלכען וואלף שניידט זיך איצט אב א גרויס שטיק ברויט פאר פריהשטיק.

פייפענדיג נעמט ער זיך צום עסען און זופט ברייטליך דעם שמעקענדען קאפע, וועלכען דער מארקיז בעקומט פון ארען, דורך די פערמיטלונג פון א לארד, מיט וועלכען ער איז בעפריינדט.

אין א ווײלע ארום קומט לאביש ווידער אריין. שוויי־גענדיג שטעלט ער פאר וואלף'ען אנידער דאס שוויינענפלייש און נעמט זיך דעקען דעם טיש ביים פענסטער פאר דעם קאמאנדיר.

II

אונטעראפיציר וואלף בעשליסט צו בעעהרען לאביש'ען מיט א געשפרעך. ער איז שוין פארטיג מיט זיין קאפע און מיט דעם קאסטבארען יארקער פלייש. און מען מעג זיך ער־לויבען אביסעל אבצורוהען פון דער ארבייט. ער פיהרט מיט זיין האנט, וואס איז שטארק פון שטענדיגען האלטען געוועהר, איבער די וואנצעס, איבערלאזענדיג אויף זיי א גלאנץ פון פעטס, און צינדט זיך אן א ציגאר. ער בייסט אב דעם עק און ווארפט דאס אויפ'ן פארקעט. לאביש זעהט דאס און טהוט ניט ווילענדיג א שאקעל מיט'ן קאפ. ווייל דער מארקיז האט

אלע מאָל שטרענג אכטונג געגעבען אויף זיינע דילען, און די דיענערשאפט האָט געמוזט אומגעהן אין פּילצפּאנטאָפעל, פּונקט ווי אין די קעניגליכע שלעסער פון בערלין און מינכען.

— שוין לאנג, ווי דיין האר איז פון דאנען אנטלאָפען? — פרעגט וואָלף און שמייכעלט דערביי, ווי א העלד וואָס האָט איינגענומען אַלע געטער און געטינען פון אָלימפּ.

— איך פערשטעה אייך ניט, מאָנסיע.

— איהר קענט דאָך דייטש, אלטער! און וואו האָט איהר זיך אויסגעלערענט דייטש?

— אַן אַלעמאַן, מאָנסיע.

— אזוי, אין אלעמאַן. זייט איהר אָפּט געווען אין אלע-מאַן, אלטער?

— מיט דעם ערען מארקיס זיי איך געוועסט אין אַלעמאַן.

— וואו?

— איך זייען געוועסט מיט דעם ערען מארקים אין וויס-באָדע און אין באדע-באדע, ווייל דאָס ערען מארקים זייען גע-וועסט זעהר סופראַן פון זיינע רומאַטיזם.

דאָס געשפּרעך ווערט אונטערבראָכען פון דעם קאנאָנע-דונער ביי טראיאן, די שיסעריי האָט זיך ווידער אָנגעהויבען מיט בענייטער העפטינקייט. די שיסעריי קומט פּונקט צו וואָלף׳ס בעמערקונג:

— אָבער ער איז אנטלאָפען, ניט קוקענדיג אויף זיין רומאַטיזם.

לאַביש ציטערט מיט אלע גליעדער.

— דאָס זייענען אונזערע ברומער, — בעמערקט וואָלף, — קרופּ און קאָ., עסען, אויב איהר ווילט וויסען דעם אדרעס, אלטער.

לאַביש האָט ניט פערשטאנען. דערצו האָט עמיץ א קלאַפּ געטאָן אין טיר. וואָלף שפּרינגט אויף און שרייט:

— אריין!

קאפּיטאַן אדאָלף, פון דער אכטער קאָמפּאניע, בעווייזט זיך אויפ׳ן שוועל.

לאַביש פערשווינדט. עפּעס אן אינסטינקטיוו געפיהל צווינגט איהם צו פערשווינדען, אזוי שנעל ווי ער דערזעהט א פּריסישען אָפיציר.

— האַלטען זיך פריי, אונטעראָפיציר וואָלף! איז דער הערר קאָמאנדיר שוין אויפגעשטאנען? — מיט די ווערטער טרעט ער צו צום טיש און ווארפט א בליק אויף די פּאַפּירען.

— דער הערר קאַמאַנדיר איז שוין אויפגעשטאַנען מיט אַ פיערטעל שטונדע צוריק און נעמט איצט אַ באַד...

דאָס וואָרט „באַד" רעדט ער אַרויס מיט אַ קורצען „אַ", כּמעט ער שטאַמט ניט פון בערלין, נאָר פון ביבעריך. אָבער ער מיינט, אַז עס קלינגט שניידיגער, ווען מען זאָגט אַזעלכע ווערטער, ווי באַד, מיט אַ קורצען „אַ", ווי ער האָט דאָס געהערט אין פערלויף פון צוויי יאָהר אין די קאַזאַרמען אין מאַינץ. קאַפּיטאַן אַדאָלף שמייכעלט.

— דער הערר קאַמאַנדיר האָט, אויף וויפיעל מיר איז בעקאַנט, בעפאָהלען די הערען פון שטאַב צו קומען אַהער אום זיעבען, אונטעראָפיציר?

— ריכטיג, הערר קאַפּיטאַן.

— גוט. טו ניט איבער אָט די מעלדונג דעם הערן קאַמאַנדיר, אונטעראָפיציר.

— צו בעפעהל, הערר קאַפּיטאַן. איך וועל אָט די מעלדונג איבערגעבען דעם הערן קאַמאַנדיר.

ווידער שמייכעלט קאַפּיטאַן אַדאָלף.

— איך גלויב אייך אַזוי אויך, אַז איהר פערשטעהט דייטש, אונטעראָפיציר, איהר דאַרפט ניט ווידערהאָלען מיינע ווערטער.

וואָלף איז אין פערלעגענהייט. עס שטעהט דאָך אין דיענסטפאָרשריפט, אַז מען דאַרף דעם בעפעהל ווידערהאָלען און אָט דער מיט זיינע איראָנישע בעמערקונגען וויל נאָר ווידערשפּרעכען דעם פאָרשריפט. דער אונטעראָפיציר קען דאָס ניט פערשטעהן. אמת, קאַפּיטאַן אַדאָלף פון דער אַכטער איז עפּעס אַ מוזיקער, און דאַן... מען האָט נאָך אין מאַינץ גערעדט צווישען זיך, אַז דער הערר קאַמאַנדיר האָט איהם איינמאָל אויסגערעדט פאַר זיין אונמיליטערישער האַלטונג... דאָס אַלץ דערמאָנט זיך וואָלף איצט, ווערהרענד ער ענטפערט מיט זיין שטרענגער האַלטונג אויף דעם בעפעהל זיך צו האַלטען פריי און שטרייכט דערמיט אונטער, אַז ער שטעהט אויף דער הויך צו פערנעמען אַ דיענסטליכען בעפעהל לויט אַלע רעגלען פון די פאָרשריפטען.

ווידער שמייכעלט קאַפּיטאַן אַדאָלף, דאָס מאָל כּמעט מיט מיטלייד.

— איך האָב אייך געהייסען זיך האַלטען פריי, אונטעראָפיציר. אָבער אַלץ איינס. ניט איבער דעם הערן קאַמאַנדיר, אַז איך בין מיט דער אַכטער קאָמפּאַניע איינקוואַרטירט אין וויטרי. פערשטאַנען? וויטרי מיט אַן איגרעק... בע-

סער פֿערשרייבט זיך דאָס, אויב איהר קענט ניט געדענקען דעם פראנצויזישען נאָמען, ווען דער הערר קאָמאנדיר וועט פֿרעגען.

— וויטרי, הערר קאַפּיטאַן, צו בעפֿעהל.

— גוט. די מעלדונג האָט אַ לופֿטפֿליהער אראָבגעוואָרפֿען פֿון אַ טאַובע, און מיינער אַ סאָלדאַט האָט דאָס געפֿונען. איך האָב זי געבראַכט אהער אליין, ווייל איך האַלט זי פֿאַר זעהר וויכטיג. ניט דאָס אַלץ איבער דעם העררן קאָמאנדיר, אונטעראָפּיציר! און נאָכאַמאָל, געדענקט דאָס, איך שטעה אין וויטרי.

אדאָלף קוקט זיך מעהר ניט אום אויף דעם אונטעראָפּיציר. זיין אויג, וואָס האָט אַזוי פֿיעל געזעהן אויף זיין רייזע אין איטאַליען, וואָס ער האָט געמאַכט כדי צו בעקענען זיך מיט איטאַליענער קונסט, האָט מיט גרויס פֿערגניגען איצט געוואַנדערט איבער דעם זאַל. ניט ווילענדיג האָט ער אויסגערופֿען:

— ווי גוט דאָס איז דאָ ביי אייך, אונטעראָפּיציר!

אדאָלף שטעהט פֿאַר דער וויטרינע, פֿון וועלכער וואָלף האָט ארויסגענומען זיין סאָלדאַטען ברויט און מעסער, און בעטראַכט די קונסטזאַכען, וואָס זיינען אויסגעשטעלט אין שראַנק פֿון פֿאַליסאַנדערהאָלץ.

— גאָט מיינער, דאָס איז דאָך עכטע געגאָסענע ארבייט פֿון 17טען יאָהרהונדערט! — רייסט זיך ביי איהם ארויס.

— וואָס זאָגט דער הערר קאַפּיטאַן?

— ניט צו אייך, אונטעראָפּיציר.

— צו בעפֿעהל.

קאַפּיטאַן אדאָלף הערט איהם מעהר ניט. ער איז אין גאַנצען פֿערנומען מיט בעטראַכטען פֿון אַלע זייטען די קונסט־מיניאַטור, וואָס ער האָט ארויסגענומען פֿון דער אָפֿענער וויט־רינע. דאָס איז אַ שעהנע גרופּע פֿון זילבערפֿיליגראַן, וואָס שטעלט פֿאָר אַ נעאַפּאָליטאַנישען מאַנדאָליניסט, צו וועמעס אַקאָרדען אַ שעהנע, רייך פֿערפּוצטע פֿריילין טאַנצט. אדאָלף ווערט אַזוי היגגעריסען פֿון דער וואונדערליכער ארבייט, אַז ער פֿערגעסט באַלד אין גאַנצען אַלץ ארום איהם, מאַנמירואַר און די שרעקליכע סיטואַציאָן, אין וועלכער ער געפֿינט זיך דאָ אייגענטליך. אָט די טאַנצגרופּע פֿון זילבערפֿיליגראַן איז עפּעס אַזוינס, וואָס ער האָט קיינמאָל אויף זיין לעבען ניט געזעהן, כאָטש ער האָט דורכגעוואַנדערט אַלע מוזעען פֿון רוים, פֿלאָרענץ און נעאַפּאָל. אַזאַ זאַך טרעפֿט מען אָדער גאַנץ צופֿעליג, אָדער

קיינמאָל ניט!

פאַרזיכטיג שטעלט ער די קליינע זאַך צוריק אין די וויט־רינע. זיין אויג איז איצט געווענדט אויף דעם זייגער, וואָס שטעהט אויפ׳ן קאַמין. דאָס איז אַ מיניאַטור פון גאָלדבראָנז, וואָס שטעלט פאָר מערקור, דעם האַלבגאָט, אַנטהויענדיג זיינע פליגעלשיך, און יופיטער, וואָס שיקט איהם מיט אַ בליצענוואונק אראָב אויף דער ערד. אויף דעם פּעדעסטאַל, אויף אַ גאָל־דענעם באַנד איז אַ דעוויז פון דעם גרויסען קעניג פון פראַנקרייך.

ענדליך רייסט זיך אַדאָלף אָב פון דעם קונסטווערק. ער דערמאָנט זיך, אַז ער דאַרף נאָך אין וויטרי אָבגעבען די טאָג־בעפעהלען. אַרויסגעהענדיג, ווענדט ער זיך נאָכאַמאָל צום אונטעראָפיציר:

— האָט איהר מיך גוט פערשטאַנען, אונטעראָפיציר?

— פאָלשטענדיג, הערר קאַפּיטאַן, — זאָגט וואָלף און קלאַפּט אַזוי שטאַרק מיט די קנאַפּעל, אַז דער פּאַרקעט אין מאַרקיז ד׳אַרמענטיער׳ס עסצימער קרעכצט.

קאַפּיטאַן אַדאָלף איז אַוועק.

לאַביש האָט דערווייל צוגעגרייט דעם טיש פאַר דעם קאָ־מאַנדיר׳ס פריהשטיק. וואָלף בעטראַכט אַלץ: יעדע זאַך אויף אַן אָרט, קיין זאַך פעהלט ניט, אַלץ איז ווי דער הערר קאָמאַנדיר וויל. עס איז גוט טאַקי, וואָס ער האָט נעכטען אַוועק ווידער איינגע׳טענה׳ט מיט דעם אַלטען וועגען אַלץ ביז דער קלענסטער קליינינקייט. וואָלף וואָלט געווים בעוואונדערט דעם געגריי־טען טיש. ווען ער וואָלט געווען קאַפּיטאַן אַדאָלף, אַבער דאָס, צום גליק פאַר דעם פּרייסישען אונטעראָפיצירשטאַנד, איז ער ניט.

דאָס שנייוויסע טישטוך פון באַטיסט, די טהיישאָל פון בינעזישען פאָרצעלאַן, די שווערע זילבערפּלאַטע מיט די אַראַ־בעסקען און דער פאַמיליען־קרוין פון אַרמאַנטיער, דער פאַ־מיליע, וואָס איז פאַר דורות און דורות געבליבען שטרענג קאַ־טוילישע און טריי צום קעניג ביז׳ן מאָרד פון די ביינער, וואָס בענוצט נאָך איצט די ליליע פון די בורבאָנען פאַר אַ סימ־וואָלישע בעציערונג.

דאָך, וויפיעל מלחמות און רעוואָלוציאָנען פראַנקרייך האָט דאָס פאַר דער צייט איבערגעלעבט! זיי האָבען געמאַכט פון אַ קעניגרייך אַ רעפּובליק, פון אַ רעפּובליק אַן אימפּעריע, פון דער אימפּעריע נאָך צוויי מאָל אַ קעניגרייך, אַ נייע אימפּעריע און ענדליך אַ נייע רעפּובליק. אַבער די אַרמאַנטיערס זיינען

געבליבען, ווי זיי זיינען געווען, ווען זייערע אורעלטערען האָבען בעקומען זייער אדרעסבריעף פון די הענט פון דעם זיעבענטען קאַרל און האָבען בייגעוואוינט זשאן ד׳ארק׳ס צוג נאָך ריימס.

אָבער וואָס זאָל אונטעראָפיציר וואָלף דערפון וויסען, וואָלף פון דער אכטער קאָמפּאַניע פון ביבעריך, וואָס וואַרט נאָר אויף זיין ציווילפּענסיאָן, און וואָס וואָלט געלאָזען פראַנקרייך צורוה, ווען מען הייסט איהם ניט שיסען אויף די רויטע הויזען! ער זעהט נאָר דאָס געברוינטע ברויט, די ווייכגעקאָכטע אייער און דעם טהיי. אויף דעם דאַרף ער אכטונג געבען, ווען דער קאַמאנדיר לייוודט פון גאַלשטיינער, און דער הערר שטאַבאַרצט האָט איהם פעראָרדענט א שטרענגע דיעט. ווען אזא גאַלשטיין לאָזט פון זיך וויסען, איז וועה צו דעם גאַנצען רעגימענט! דאָס גאַנצע איינגעמען פון טראַיאָן קען נאָך צוליעב אזא גאַלשטיין שענדליך דורכפאַלען, דענקט אונטעראָפיציר וואָלף.

זיינע געדאַנקען ווערען איבערגעריסען, ווען ער דערהערט די שטים פון דעם קאָמאַנדיר פון דערבייאיגען צימער:

— אונטעראָפיציר!

— הערר קאָמאַנדיר?

— עפּעס נייעס? איז דאָ ווער געווען? מיר דוכט, איך האָב דאָ וועמען געהערט רעדען.

— קאַפּיטאַן אדאָלף פון דער אכטער.

— וואָס האָט דער הערר קאַפּיטאַן געוואָלט?

— ער האָט געבראַכט א מעלדונג, הערר קאָמאַנדיר.

— א מעלדונג? ניט דאָס מיר גלייך אהער!

דורך די ראַהם פון טיר זעהט זיך די האָאָריגע האַנט פון קאָמאַנדיר. ער האָט נאָך ניט אָנגעטאָן זיין מונדיר.

דער אונטעראָפיציר לויפט צום טיש, וואו אדאָלף האָט אוועקגעלעגט די מעלדונג, און לויפט דערמיט דאַן צום טיר.

אָנגעטאָן און געמט זיין טהיי. זיינע אויגען קענען זיך ניט אָברייסען פון דעם פּאַפּיר, וואָס קאַפּיטאַן אדאָלף האָט געבראַכט. ער האָט היינט, ווייזט אויס, אין גאַנצען פערגעסען אָן זיינע גאַלשטיינער. דאָס ברויט איז דאָך טאַקי ניט גענוג געברוינט, און דער הערר קאָמאַנדיר בעמערקט דאָס גאָרניט, קלערט אונטעראָפיציר וואָלף.

פּלוצלונג רייסט זיך ארויס פון דעם קאָמאַנדיר׳ס ליפּען:

— אָבער דאָס ענדערט דאָך מיט איין מאָל די גאַנצע סיטואַציאָן!

אַן ערשטוינטער הויבט אונטעראָפיציר וואָלף אויף זיינע

אויגען. זאָל דאָס מעגליך זיין, אז קאפיטאַן אַדאָלף פון דער אכטער זאָל ברענגען אזא. אויסערגעוועהנליך וויכטיגע מעל־דונג? א מעלדונג, צוליעב וועלכער דער קאָמאַנדיר האָט פער־געסען אָן זיינע גאַלשטיינער! נו, געווים, אויב די מעלדונג קומט דורך א לופטפּליהער פון דער אויפקלערונגסדיענסט, דאַן מוז זי טאַקי זיין זעהר א וויכטיגע!

דער קאָמאַנדיר ווענדט זיך צו וואָלף:

— איך האָב געהייסען די אָפיצירען פון שטאַב קומען אהער אום זיבען?

— אום זיבען, הערר קאָמאַנדיר!

— און וויפיעל איז איצט?

— דריי מינוט פאר זיבען, הערר קאָמאַנדיר.

— מיר דוכט, איך הער שוין זייערע טרים.

— דאָס זיינען די הערען.

III

דער רעגימענט שטאַב קומט אריין. זיי געהען אין שטרענגער אָרדנונג נאָך דעם דיענסטאַלטער. אפילו דאָ אין פעלד, שטעה־ענדיג אנטקעגען דעם שונא! צוערשט קומט מאיאָר פאָן בער־קערסבורג פון צווייטען באטאליאָן, דאַן בראַון פון ערשטען, דאַן האָטינגער פון דריטען. הינטער זיי געהען די אדיוטאַנטען: אויי־בערלייטענאַנט פאָן שענער, רעגימענטס אַדיוטאַנט, און די ליי־טענאַנטען האמאַן, שלאָסער און פריצעוויץ. זיי אַלע פערנייגען זיך פאר דעם קאָמאַנדיר.

— גוטען מאָרגען, מיינע הערען!

— גוטען מאָרגען, הערר קאָמאַנדיר!

— גוט געשלאָפען?

— א דאַנק, הערר קאָמאַנדיר!

— מיר האָבען זיך געפיהלט איינפאַך ווי גאָט אין פראַנק־רייך, — האָט זיך מאיאָר פאָן בערקערסבורג, אלס עלטסטער אין דיענסט, ערלויבט א וויץ.

דער שטאַב האָט זיך אויסגעזעצט נאָך דער אָרדנונג פון ראַנג: בערקערסבורג צו דער רעכטער האַנט פון קאָמאַנדיר, בראַון — צו דער לינקער; דאַן האָטינגער, פאָן שענער, האמאַן, שלאָסער און גאַנץ אונטען ביים טיש דער קליינער פריצעוויץ, וועמעס לינקע אויג איז ווי צוזאַמענגעוואַקסען מיט'ן מאָנאָקל, וואָס ער טראָגט אויף איהם.

— אויב די הערען ווילען רויכערען, האָב איך גאָר ניט

געגען דעם, — זאָגט דער קאָמאַנדיר, אַרויסנעמענדיג פון פּאָרט־סיגאַר א גוטע האַוואַנאַ. יעדערער איילט צו געבען איהם פייער, אָבער דער קליינער פּריצעוויץ איז פלינקער פון אַלעמען. ער איז פריהער געווען א קאַוואַלעריסט, נאָר מ'האָט איהם בעשטראָפט פאַר געוויסע שולדען, איבערפיהרענדיג איהם אין אינפאַנטעריע.

די ציגאַרען און ציגאַרעטען ברענען און פילען אַן מיט רויך דעם זאַל פון דעם מאַרקיז ד'אַרמאַנטיער, אין וועלכען עס איז געוועזן שטרענג פערבאָטען צו רויכערען. ווען לאַביש וואָלט דאָס געזעהן! אָבער לאַביש זיצט מיט זיין אַלטער אונטען אין קיך און שאָקעלט מיט'ן גרויען קאָפּ.

ווען די הערען פון שטאַב זיינען אריין אין צימער, איז אונטעראָפיציר וואָלף, אויף א וואונק פון קאָמאַנדיר, אַרויסגע־גאַנגען.

— מיינע הערען, — זאָגט דער קאָמאַנדיר, — די גאַנצע לאַגע האָט זיך מיט איין מאָל גרינדליך געענדערט, און אַלע בעשלוסען, וואָס מיר האָבען געכטען אָווענד אָנגענומען, פער־לירען זייער ווערט.

אַלע קוקען געשפּאַנט אויף דעם קאָמאַנדיר. ביים קליינעם פּריצעוויץ פאַלט דאָס מאָנאָקל אַרויס פון דעם לינקען אויג, א גליק, וואָס דאָס הענגט ביי איהם אויף א שמאָלען זיידענעם שנור. פון גרויסער ערשטוינונג און צומישונג נעמט ער אַרויס פון קעשענע די נאָגעלפייל און נעמט זיך נערוועז צו זיינע פינגער. ער קען איבערהויפּט ניט פערטראָגען קיין קריעגסראַט, און איצט קלערט ער ליעבער וועגען זיין פערד. מען האָט איהם, א דאַנק גאָט, איבערגעלאָזען א פערד, ווען מען האָט איהם בעזעצט צווישען די „זאַמרהאָזען", ווי זיינע אולאַנען פלעגען רופען די אינפאַנטעריסטען.

— יע, אַלץ ווערט גרינדליך געענדערט, — ווידערהאָלט דער קאָמאַנדיר, — קאַפּיטאַן אַדאָלף פון דער אכטער האָט מיר געבראַכט אָט דעם קאָרפּוס בעפעהל.

— קאַפּיטאַן אַדאָלף? — פרעגט איבער מאַיאָר פאָן בער־קערסבורג.

— יע, הערר מאַיאָר, קאַפּיטאַן אַדאָלף. דאָס וואונדערט אייך?

— די פיינדליכע פאָרפּאָסטען וואָלטען דאָך ניט דורכגעלאָ־זען קיין מעלדונגס רייטער ביז וויטרי. די מעלדונג איז וואהר־שיינליך געקומען דורך א לופטפליהער.

— עס ווייזט אויס אזוי, הערר מאַיאָר, — ענטפערט דער

קאָמאַנדיר אַביסעל אויפגערעגט. מאַיאָר פּאָן בערקערסבורג בע־מערקט דאָס און ווערט אַנטשוויגען.

— די זאַך שיינט מיר צו זיין פון דער העכסטער וויכטיג־קייט, מיינע העררען, — זאָגט דער קאָמאַנדיר, און ווידער ווערען די גזויכטער ערנסט און געשפּאַנט. — די מעלדונג דערצעהלט, אז מען האָט בעמערקט שטאַרקע פיינדליכע קאָלאָנען, די צאָהל ווערט ניט אָנגעוויזען, וואָס בעוועגען זיך אין דער ריכטונג פון טראַיאָן. אונזער אויפגאַבע, מיינע העררען, איז פערהאַלטען דעם שונא, ביז אונזער לינקער פליגעל וועט קענען אַרומרינגלען די פעסטונג פון טראַיאָן. אונזער רעגימענט, ווי איהר ווייסט, מיי־נע העררען, איז דער איינציגער רעזערוו פאַר דעם צוועק, ווייל אַלע אַנדערע טיילען זיינען פערנומען אין דער שלאַכט אַרום טראַיאָן.

— ריכטיג, הערר קאָמאַנדיר!

— אונזער אויפגאַבע איז איינפאַך און טראַגיש, מיינע העררען.

ביי דעם וואָרט „טראַגיש“ געהט אַ לייכטער ציטער דורך די שלאַנקע פיגור פון לייטענאַנט האָמאַן. דער בעפעהל וועגען מאָביליזאַציאָן האָט איהם געטראָפען אין מיטען אויף זיין האָכ־צייטרייזע, ווען ער איז געווען פערהייראַט ערשט אַ וואָך. אין אַזאַ לאַגע האָט דאָס וואָרט „טראַגיש“ פאַר איהם אַ ביטערען נאָכגעשמאַק.

— מיר מוזען דעריבער בעזעצען דעם וואַלד פון טראַיאָן, — זאָגט דער קאָמאַנדיר ווייטער אין אַ זעהר רוהיגען טאָן, — און פערהאַלטען דעם פיינד אַזוי לאַנג, ביז די פעסטונג פון טראַיאָן וועט אין גאַנצען ניט זיין אַרומגערינגעלט, ווען דאָס זאָל דויערען אַפילו אַן אייביגקייט, מיינע העררען!

— צו בעפעהל, הערר קאָמאַנדיר!

— מען דאַרף דעם פיינד פיהרען צו דער איבערצייגונג, אַז אונזערע פּאָזיציאָנען זיינען פיעל שטאַרקערע. אין דעם וואַלד וועט עס זיין גאַנץ לייכט צו טהאָן.

— צו בעפעהל, הערר קאָמאַנדיר!

— דאָס הייסט, מיינע העררען, אַז מיר מוזען שפּאָרען, שפּאָרען ביז צום לעצטען מאַן און צו דער לעצטער קויל! אין אויפגעלעזטע שיצענליניען, מיט גרויסע שטרעקען צווישען, און שפּאָרען, שפּאָרען, שפּאָרען... מיר טרעטען אַרוים קאָמפּאַניען־ווייז... צוערשט איין קאָמפּאַניע... ווען זי איז פערניכטעט, טרעט אַריין אַנאַנדער קאָמפּאַניע! פערשטאַנען, מיינע העררען?

— צו בעפעהל, הערר קאמאנדיר!

— איך ווידערהאל: די הויפט זאך איז — שפארען, מיינע הערריען, ביז צום לעצטען מאן!

דער קאמאנדיר מאכט א לאנגע פאוזע און בייסט די ווייסע וואנצעס. דאס טהוט ער אלעמאל, ווען ער מוז זאגען ווענען עס איז עפעס, וואס איז ניט אנגענעהם. די אפיצירען קענען שוין די געוואוינהייט זיינע. אזוי טהוט ער אלעמאל, ווען ער דארף וועמען אויסריידען אדער קריטיקירען. נאך א לאנגען שווייגען זאגט ער: — דאס ערשטע באטאליאן, וואס וועט ארויסטרעטען, וועט, לויט אלע וואהרשיינליכקייטען, זיין פערלארען, מיינע הערריען!

ווידער ווערט ער אנטשווינען. דאן הויבט ער אן לאנגזאם, ווי איינער, וואס איז געצוואונגען ארויסצוזאגען א טויט־אור־טייל:

— דאס... דאס...

מאיאר פאן בערקערסבורג אונטערברעכט איהם פלוצלונג. ער רעדט שנעל, ענטשלאסען און אהן הקדמות:

— איך בעט געהארכזאמסט, הערר קאמאנדיר, דעם פארצוג ארויסצוטרעטען דער ערשטער מיט מיין באטאליאן!

א גליקליכער שמייכעל בעווייזט זיך אויף דעם קאמאנדיר'ס געזיכט. דער מאיאר האט מיט זיין ראשען בעשלוס איהם בע־פרייט פון אן אויפגאבע, וועלכע איז פאר איהם געווען זעהר שווער און אונאנגענעהם.

— אויב איהר בעט מיך ווענען דעם אליין, הערר מאיאר, וועל איך מיט פערגניגען ערפילען אייער ביטע. דאס צווייטע באטאליאן פון הערר פאן בערקערסבורג מאכט דעם אנהויב. איך בין אבער איבערצייגט, אז דאס ערשטע און דאס דריטע וועלען זיין ניט ווענינער מוטהיג און ענטשלאסען.

— צו בעפעהל, הערר קאמאנדיר!

— צו בעפעהל, הערר קאמאנדיר!

דאס איילען זיך די מאיארען בראון און האטינגער צו געבען דעם קאמאנדיר זייער פערזיכערונג.

— וועט נאך דעם צווייטען באטאליאן געהן דאס ערשטע, דאן דאס דריטע! און איצט, מיינע הערריען, הורא פאר זיין מאיעסטעט!

— הורא! הורא! הורא!

דאס הורא פון דעם מויל פון דעם ארימען האמאן קלינגט אביסעל דין. גראד איצט דענקט ער ווענען א קארטעל וואס ער

האָט ערשט ערהאַלטען פון זיין מאַטילדאַ, וואָס זי שרייבט איהם וועגען אלערליי שעהנע האָפנונגען און וועגען דער האָפנונג צו נאַט. און דאָ — איז נאָר די אויפגאַבע איינפאַך און טראַגיש!

דער קאָמאַנדיר האָט זיך אויפגעהויבען. ער דריקט אַלע תערדען די האַנט. דאַן געהט ער צום טיר און רופט אונטער־אָפיציר וואָלף און הייסט איהם ברייננגען זיין „באָק". אזוי רופט קאָמאַנדיר פאַן טראַוטמאַן אַלע פערד אין דיענסט.

— די זאַך וועט זיך נאָך אַביסעל פערציהען,—זאָגט מאַיאָר פאַן בערקערסבורג, נאָכדעם ווי דער קאָמאַנדיר איז ארויס־געגאַנגען. — מיר ווייסען פון דער ערפאַהרונג, אַז אַזעלכע מעל־דונגען קומען אָן צו פריה, אויב זיי שטעלען זיך איבערהויפט נים אַרויס פאַר ליגען.

ביי דער בעמערקונג אָטמען איינִיגע לייכטער אַב.

— איהר האָט דעריבער נאָך צייט, אויב איהר ווילט שיקען אַהיים אַן אַנזיכטס קאַרטעל. דאָ האָט איהר קאַרטען און טינט, ווי איהר זעהט, זעהר פיעל. איך ווילט זיך ניט, הערר האַמאַן?

— איך שרייב שוין, הערר מאַיאָר!

—ביטע, גריסט פון מיר אייער יונגע פרוי, הערר לייטע־נאַנט!

— איך דאַנק ערגעבענסט פאַר די עהרע, מאַיאָר!

— ווי לאַנג זייט איהר דען געוועזן פערהייראַט, הערר האַ־מאַן, ווען דער קריעגסבעפעהל איז געקומען?

— פונקט אַ וואָך, הערר מאַיאָר!

— ריכטיג, ריכטיג. מיין פרוי און איך זיינען דאָך געוועזן אויף דער האָכצייט. ווי אזוי האָב איך דאָס נאָר געקענט פער־געסען! גריסט אייער פרוי!

— אַ דאַנק, הערר מאַיאָר!

אויך די אַנדערע האָבען זיך אַנידערגעזעצט צו שרייבען. נאָר דער קליינער פריצעוויץ שטעהט ביים פאָטין טיף פער־זונקען אין געדאַנקען און בעטראַכט דעם זייגער.

מאַיאָר פאַן בערקערסבורג געהט צו איהם צו. ער פיהלט ניט דעם מינדסטען פערלאַנג צו שרייבען נאָכאַמאָל אַהיים, כאָטש ער האָט ערשט היינט אין דער פריה ערהאַלטען אַ לאַנגען בריעף פון פאַלקענשטיין. „גרים אַדאָלף'ען", — איז געשטאַנען אין פאָסטסקריפּטום. אַזוי ווי ער וואָלט גאָר ניט געוואוסט, אַז איהר לעצטער געדאַנק וועט זיין ווענען אַדאָלף'ען, ניט וועגען איהם, נאָכדעם ווי ער האָט צוגעזעהן דאָס, וואָס ער האָט גע־זעהן... אַ וואָך, ווי האַמאַן, דאָס, דענקט ער, איז נאָך ווי עס

איז, אָבער דריי יאָהר, ווי ער, אַ גיין!... ווען מען איז צוואַנציג יאָהר עלטער פון דער אויסערוועהלטער, און מען לייהט דעם פערשולדיגטען שוויגערפאָטער געלט...

—איהר האָט ניט צו ווענען צו שרייבען, פּריצעוויץ? — פרעגט ער.

— ניין, הערר מאיאָר!

— איך אויך ניט!

מאיאָר בראון הויבט זיך אויף און זאָגט:

— זייט איהר פארטיג, מיינע העררען?

— צו בעפעהל, הערר מאיאָר!

— דאַן בעט די העררען קאַפּיטאַנען קומען צו מיר אין מיין קוואַרטיר.

— און איהר בעט מיינע קאַפּיטאַנען צו מיר, הערר לייטע־נאַנט, — זאָגט האַטינגער.

— צו בעפעהל, הערר מאיאָר!

— איהר קענט בעטען מיינע העררען אהער, הערר לייטע־נאַנט, דאָס איז דאָס איינפאַכסטע, — ענטשיידט בערקערס־בורג.

— גוטען אפּעטיט! — מיט דעם קאַזינאָ גרוס גנעהט מען זיך פאַנאַנדער. מאיאָר פאָן בערקערסבורג בלייבט אליין.

V

דער מאיאָר נעמט דעם צאַים־בינאָקל, וואָס הענגט ביי איהם אַלעמאָל איבער'ן אַקסעל אין א גנעלען לעדערנעם שיידעל אויף א גנעלען רימען, און געהט צום פענסטער. פון דאַנען קען מען וייט זעהן דעם שעהנעם טהאָל פון מאַאַס. די אויסזיכט פון שלאָס מאַנמירוואַר האָט אַלעמאָל ענטציקט מאַרקיז ד'אַרמאַנ־טיער און זיינע געסט. בעזונדערס אין די שעהנע הערבסט טעג, ווען די זון ראַנגעלט זיך פון אין דער פריה מיט א לייכטען נע־בעל, וואָס שטייגט ארויף פון טייך, און קומט דאַן זיעגרייך ארויס פון דעם ים פון נעבעל און וואַרפט בינטלעך שטראַהלען אויף די גאָלדענע בלעטער אין די וועלדער פון די ארומיגע בערג־לעך. אָבער דאָס אויג פון מאיאָר, פערשאַרפט דורך די שטאַרקע גלעזער, זעהט ניט דעם רייץ פון דער וואונדערבאַרער געגענד, וועלכע קען אין איהר הערבסט שעהנקייט בעגייסטערען א דיכ־טער צו אַן אַדע אין סטיל פון אַנאַקרעאָן. פון אַזעלכע זאַכען דענקט ניט דער מאיאָר. זיין אויג זוכט די פעסטונג פון טראַיאָן, וועלכע שטעהט איצט אונטער דעם פייער פון די שווערע מער־

זער. דער מאיאָר איז זעהר שטאָלץ אויף אָט די צושטערונגס מאשינען, ווי ער וואָלט אליין געווען דער גייסטיגער פאָטער פון דער אידעע צו שאפען אזעלכע קאנאָנען, וואס קענען צו־האקען די דיקסטע ווענט פון בעטאָן און די שטאָהלפּלאטען פון פאנצערטורעמס.

ער איז דאָך אליין געשטאנען אונטער ליעזש און האָט גע־זעהן, ווי לאָנסען איז צופאלען אין שטויב.

צוויי און דרייסיג טויזענד מארק קאָסט איין איינציגער שאָס.

ווי א דונער טראָגט ער זיך איבער דער ערד. אין די דערפער, וואָס זיינען עטליכע קילאָמעטער ווייט, ווערען די פענסטער־שויבען אויסגעקלאפט, און די מאנשאפט, וואָס בעדיענט די מערזערען, ווערט נאָך עטליכע אזעלכע שאָסען טויב.

פון אָט דער קאָלאסאלער ארבייט דענקט מאיאָר פאָן בער־קערסבורג, שטעהענדיג ביים פענסטער פון שלאָס מאנמירואר און בעטראכטענדיג די געגענד דורך זיין צאיס. ער שטעלט אָן די גלעזער אויף דעם לינקען פאנצערטורעם פון איין פאָרט פון טראיאָן.

— דאָס איז געווען אביסעל א שאָס! — דעם מאיאָר'ס הארץ ווערט איבערפילט מיט פרייד, ווען ער קאָנסטאטירט דעם שרעקליכען פאקט.

טראיאָן ברענט. א גרויסע פרייד נעמט ארום זיין נשמה. אָבער פלוצלונג כאפט ער זיך צו זיין מונדיר און וויל עפנען דעם קראגען. עס איז צום דערשטיקט ווערען, ווי עפּעס אָן אונזיכט־בארע האנט וואָלט איהם געוואָרגען, ניט קוקענדיג אויף די יובעלענדע פרייד, וואָס האָט איהם ארומגענומען, ווען ער האָט דערזעהן, אז טראיאָן ברענט.

ער שטעלט אוועק זיין בינאָקל אויפ'ן פענסטער. מיט דער רעכטער האנט, אין וועלכער ער האָט געהאלטען דאָס פעלדגלאָז, נעמט ער זוכען אין די קעשענעס פון זיין מונדיר. מיט ציטער־רענדע הענט נעמט ער ארויס א בריעף, לויפט דורך נאָכאמאָל מיט די אויגען און רעדט ארויס צווישען די צייהן:

— עס איז אונמעגליך צו גלויבען, אונמעגליך, ווען מען זעהט דאָס ניט מיט די אייגענע אויגען! פרויען... פרויען...

ער וויל מעלאַניע'ס בריעף צוזאמענקנוילען און אוועקוואר־פען ווייט פון זיך אין טהאָל פון מאאס, דאָרט, וואו די דערפער ברענען. דאן אָבער בעדענקט ער זיך, לעגט איהם זאָרגפעלטיג צונויף, לעגט איהם אריין אין קאָנווערט און בעהאלט איהם אין

קעשענע פון מונדיר. רוהיג וויל ער זיין, אויספארשען די זאך גרינגדליך און דאן האנדלען.

אדאלף וועט דאך זיכער קומען. ער האט געוויס נאכגע־פרעגט ביים וועלאסיפעדיסט, וואס האט געבראכט דעם בריעף, צי עס איז ניט געווען וואס פון פאלקענשטיין, און ער וועט קו־מען. ביז דאן, — רוהיג זיין. און דאן וועט ער שוין האנדלען. דאס לעבען פון נאנצען באטאליאן איז דאך היינט אין זיינע הענט! דאן, דאן!

מעכאניש געהט ער צום טיר און דריקט דאס עלעקטרישע גלעקעל. עס איז איהם טרוקען אין האלז, ניט אויסצוהאלטען. דער קעלער פון שלאס מאנמירוואר איז פול מיט די בעסטע ווייי־נען, דאס האט איהם קאמאנדיר פאן טראוטמאן אליין דער־צעהלט, פאן טראוטמאן, וועמען עס איז פערבאטען צו טרינקען וויין, צוליעב זיינע גאלשטיינער, נאר פאכינגער, פאכינגער האט מען ספעציעל פאר איהם מיטגענומען אין באגאזשוואגען.

אין א ווײַלע ארום קומט אריין לאביש.

— וואוז אוועי סאנעי, איהר האט געקלונגען, מאנסיע?

— יע, איך האב געקלונגען.

דער מאיאר רעדט פראנצויזיש מיט אזא שרעקליכען אק־צענט, אז דאס ווירקט אויף די נערווען פון דעם ארימען לאביש. נאך אזא רעדען, קלערט ער, איז דעם אונטעראפיציר׳ס געבראַ־בענער פראנצויזיש אן אמת׳ע ערהאלונג. דעם מאיאר׳ס פראנ־צויזיש האט דעם הארטען טאן, וועלכען זיין שטים האט גע־מוזט אנגעמען נאך אזוי פיעל יאהרען אויף די איבונגספלעצער און אין די קאזארמען.

דער מאיאר געהט ארוים פון זיין ראל. ער פערגעסט, וואו ער געפינט זיך און וועמען ער רעדט. זיינע געדאנקען זיינען שוין ווידער ביי אדאלף׳ן און מעלאניע׳ן און דעם פאלשען בריעף, וואס ער האט היינט בעקומען פון פאלקענשטיין.

— האט איהר סעקט, מיין פריינד?

— איך פערשטעה ניט, מיין העהר! סעקט! וואס איז דאס אזוינס — סעקט?

— שאמפאן, שאמפאן, מאן אמי!

— א געוויס, מאנסיע, איך וועל געהן זוכען.

לאביש געהט ארוים.

דער מאיאר שטעהט ווידער ביים פענסטער. טראיאן ברענט, ברענט מיט א העלען פייער, דאס איז אביסעל געווען א שאס! א רויך בעווייזט זיך פון פאנצערטורעם. ער וועט צופאלען און

בעגראָבען אונטער זיך דעם גאַנצען גאַרניזאָן. וויפיעל קענען דאָרט זיין? צוויי הונדערט און פופציג, ניט וועניגער, — שמייכעלט ער מיט צופריעדענהייט. מיט דעם שאָס וועלען מיר שוין דעקען די קאָסטען, ווען דער טורעם וועט איינפאַלען, אמת, אביסעל טייער, צו הונדערט מארק א מאַן, אָבער דער טורעם איז דאָך אויך עפּעס ווערט!

דער אריינקומענדער לאַביש אונטערברעכט זיינע חשבונות. ער טראָגט אויף א זילבערנער פּלאַטע א פלאַש שאמפּאַניער און א באָקאַל פון בעהמישען קריסטאַל. לאַביש גיסט אָן דעם באָקאַל, און דער מאַיאָר טרינקט אויס אין איין אָטעמצוג. עס איז איהם איצט, ווי ער וואָלט דאָס ווערגעניש אראָבגעשלונגען צוזאמען מיט דעם וויין. לאַביש גיסט נאָכאמאָל אָן און געהט צום טיר.

— וואַרט, מיין פריינד, אזוי געהט ניט!

לאַביש קערט זיך אום ביים טיר.

— איהר פערלאַנגט וואָס, מאָנסיע? נאָך א פלאַש?

— ניין, ניין, — אָבער מיר בעצאָהלען פאר אלץ, נאַט, נעמט, מיין פריינד! — ער גיט איהם פינף פראַנק.

— א גרויסען דאַנק, מאָנסיע!

אויף דער מטבעה איז דאָס בילד פון לואי פיליפּ, דעם בירגער קעניג! ווי אָפּט דאָס בייטען זיך די רעגיערונגען אין פראַנקרייך, קלערט דער מאַיאָר, פראַנקרייך בייט זיי, ווי מען בייט די זאָקען. לואי פיליפּ, דער בירגער קעניג. ווי לאַנג צוריק איז דאָס געווען?

לאַביש איז שוין ארויסגעגאַנגען.

דער מאַיאָר וויל זיך דערמאָנען אלץ וואָס ער האָט געלערענט אין קאַדעטען קאָרפּוס. לואי פיליפּ, דער בירגערקעניג, דאָס האָט געמוזט זיין אין מיטען פון פאָריגען יאָהרהונדערט, בעשליסט ער. אָדער נאָך פריהער? ריכטיג, אין די דרייסיגער יאָהרען. איבריגענס, דאָס איז דאָך אלץ איינס. יעדענפאַלס, פריהער איידער נאַפּאָלעאָן האָט געמאַכט זיין שטאַאטסשטרייך און די צווייטע אימפּעריע איז געגרינדעט געוואָרען, מיט וועלכער מיר זיינען פאַרטיג געוואָרען ביי סעדאַן. די פראַנצויזישע גלאָקלאָנגען קלינגען פאר דעם מאַיאָר ווי פאַנפאַרען... זיין בליק וואַנדערט ווידער איבער דעם ברענענדען טראַיאַן.

פּלוצלונג דערהערט ער טריט אין דרויסען און דאַן אין קאָרידאָר פון שלאָס. ער קען די טריט צו גוט! ווי אָפּט פלעגט ער אין היימישען גאַרניזאָן, אין זיין ווילא אויפ'ן רהיין זיך איי־

פערזיכטיג צוזהערן צו אט די טריט! דאָס זיינען אדאָלף׳ס טריט.

— גוטען מאָרגען, בערקערסבורג!

— גוטען מאָרגען, אדאָלף!

ניט קוקענדיג אויף דעם אונטערשיעד אין יאָהרען און ראנג, זאָגען זיי זיך בײדע „דו"... זיי האָבען אמאָל אין א פרעהליכער מינוט געטרונקען ברודערשאפט. שולדיג אין דעם איז געוועזען דער מאיאָר, וועלכער האָט דאן, אונטער דער ווירקונג פון וויין, אנגעבאָטען דעם חבר דאָס פערטרויליכע „דו".

— איך האָב דיך דאָ געזוכט, בערקערסבורג!

— זעהר שעהן פון דיר!

— יע, דער אלטער האָט דאָך אהער גערופען דעם שטאב, האָב איך געמיינט, אז דו ביזט נאָך דאָ.

— זעהר ליעבענסווירדיג! ריכטיג, דער אלטער האָט אויף זיעבען היינט גערופען אהער זיין שטאב... ווילסט אפשר טרינקען?

— ניין, א דאנק!

— נו, ווי דו ווילסט... אָבער מיר האָבען דאָס דאָ גענוג און ביליג. וועסט אפשר מעהר אזא ביליגען סעקט ניט טרינקען, אלטער קאמעראד!

— דאָס קען זיין! — זאָגט דער קאפּיטאן אין א רעזיגניר־טען טאָן.

האָט ער שוין עפּעס דערהערט? ניין, ער האָט שוין אזא עלע־גישע נאטור... א מוזיקער, א ליריקער, קלערט בערקערסבורג און צוקט מיט די אקסלען.

— זעה! טראָיאן ברענט!

— ברענט?...

— קענסט אליין זעהן! נעם מיין בינאָקל.

אדאָלף שטעהט ביים פענסטער לעבען מאיאָר. ער בעטראכט די גאנצע געגענד. און דאָס ברענענדע טראָיאן שטייגט פאר זיינע בליקען ווי אן אפּפעראלטאר.

— אונזערע ברומער האָבען דאָס אויפגעטהאָן!

אדאָלף שווייגט. ער וויל געפינען אנאנדער טעמא פאר דעם געשפּרעך און זאָגט:

— ווי דייך דאָס שלאָס מאָנמירואר מיט זיין פּארק!... מען קען דאָ שטונדענלאנג טרוימען וועגען ווערסאל, טריאנאָן און די לודוויגען...

— ביזטו געקומען אהער, אדאָלף, אום דאָס מיר צו זאָגען?

איך האָב בעקומען א בריעף פון מעלאַניע'ן, דו האָסט זיך וועגען דעם געווים דערוואוסט אויף דער פעלדפּאָסט און ביזט צוליעב דעם געקומען, ניט אמת?

— געווים בין איך צוליעב דעם געקומען!

העל און פריינדליך בליצען אויף די קלאָרע, ווארימע אויגען פון דעם קאפיטאַן, און א לויערענד פייערעל לויפט דורך אין די וואסערבלויע אויגען פון דעם מאיאָר.

— ווילסטו מיר ווייזען דעם בריעף?

— אָבער מיט דעם גרעסטען פערגניגען. מעלאַניע און איך האָבען קיין געהיימניסען ניט פון דיר, קיין צערטליכקייטען... ניין, ניין... מיר זאָלען האָבען סודות פון דיר...

— דו ביזט היינט אזוי זאָנדערבאַר, בערקערסבורג!

— ווירקליך? ניין, נו האָסט א טעות!

— עס איז דאָך אזוי נאַטירליך, דאָס איך, דיין אלטער קאַמעראַד און פריינד פון דיין הויז, וואָס האָט געהאַט די עהרע צו פערקערען מיט אייך כמעט יעדען טאָג, זאָל זיך אינטערעסי־רען מיט נאַכריכטען, וואָס קומען אָן פון פאַלקענשטיין. גע־פינסטו דען ניט, אז דאָס איז גאַנץ נאַטירליך, מיין ליעבער בערקערסבורג?

— נו, געווים האַלט איך דאָס פאַר גאַנץ נאַטירליך! וואָס דען מיינסטו?... אָט, לעז! אָבער שנעלער, באַלד וועט מען קומען. איך האָב גערופען אהער די הערען פון מיין באַטאַ־ליאָן, וועגען א מעלדונג, וואָס דו, אַראַלף, האָסט אזוי דיענסט־אייפריג געבראַכט...

— איז די מעלדונג ווירקליך געווען אזוי וויכטיג?

— פון דער גרעסטער וויכטיגקייט! מיר וועלען באַלד וועגען דעם רעדען, אבער איצט לעז. דעם אָרט וועגען די היהנער און טויבען, וואָס זי פיטערט איצט אין פאַלקענשטיין, מעגסטו אויסלאָזען. א ריינע אידיל! אויף פאַלקענשטיין מיט דעם היהנערהויף און דעם אלטען, וואָס ליידט פון פּאָדאַגרא!...

— דו דאַרפסט זיך פרעהען, בערקערסבורג, וואָס זי איז פרעהליך און געזונט און מונטער!

— דאָס פרעהט מיך טאַקי!

אַראַלף פערטיפט זיך אין בריעף, און דער מאַיאָר געהט ווי־דער צום פענסטער און שטעלט אָן זיין בינאָקל אויף דאָס ברע־נענדע טראַיאַן.

IV

— דו האסט געענדיגט? — פרעגט דער מאיאר אין עט־ליכע מינוטען ארום.

— יע, — ענטפערט אדאלף, צונויפלעגענדיג דעם בריעף פונקט ווי ער האט איהם גענומען פון מאיאר.

— נו?

— איך בין זעהר גליקליך!

— ווירקליך, אדאלף?

— יע, בערקערסבורג. איך פרעה מיך, וואס זי נעמט אלע אן, ווי עפעס, וואס איז בעשערט. דאס איז דאך דאס איינציגע, וואס מיר קענען טאן אין אזא לאגע. מיך פרעהט אויך, וואס זי איז אריין אין לעבען דארט אין פאלקענשטיין.

— המ... און וואס די רוסען האבען נאך דארט ניט אבגע־שטאט זייער וויזיט?

— דאס פרעהט מיך אויך. אבער ווענען דעם זארגט שוין הינדענבורג.

— דאס ווייזט טאקי אזוי אויס. אבער די הויפטזאך איז, אז **ד ו** ביזט גליקליך, דאס איז דאך געווען דער צוועק פון איהר בריעף. אדער ניט אפשר?

דער מאיאר האט שארף בעטאנט דאסווארט „דו". ווידער האט זיך אין זיינע וואסערבלויע אויגען בעוויזען עפעס לויערנ־דעס. אבער אדאלף האט דאס אין זיין גרענצלאזען צוטרויען צום עלטערען פריינד און אין דעם בעוואוסטזיין פון זיין פאל־שטענדיגער אונשולדיגקייט ניט בעמערקט. דער מאיאר בייסט די עקען פון זיינע גרויסע וואנצען. פלוצלונג רייסט זיך ביי איהם ארויס:

— **ה י י נ ט ש ט ע ה ט א ו נ ז פ א ר ד ע ר ט ו י ט!**

איין אויגענבליק קוקט איהם אדאלף אן מיט אן אונגלויבינען, פרעגענדען בליק. דאן זאגט ער איינפאך:

— איך בין גרייט!

ביי די ווערטער קוקט דער מאיאר אויף איהם מיט אן אויספראוועגדען בליק, ווי וועלענדיג אריינדרינגען אין זיין הארץ. דאס איז א בליק, וואס זוכט אין דער טיף פון דעם צווייטען'ס נשמה, א בליק, מיט וועלכען דער מאיאר פראוואט אויס זיינע אונטערגעגעבענע, וועלכע מען האט פאר איהם דעד־נונצירט. אדאלף קען דעם בליק גוט. קאלט און מיט א שמייכעל בעגעגענט ער איהם.

— ער וואָלט זיך דערשראָקען, — טראַכט דער מאיאָר, — ווען ער וואָלט געווען מיט איהר פערבונדען, אָדער וואָלט גע־האַפט אויף איהר ליעבע, געטרוימט צוריקצוקומען אין אירהע אָרעמס. ער וואָלט זיך דאַן זיכער דערשראָקען, ווי האַמאַן האָט זיך דערשראָקען און האָט געציטערט, ווען ער האָט א טראַכט געטאָן וועגען זיין יונגער פרוי. אָדער איז ער אַזאַ מייסטער אין דער קונסט פון פערשטעלען זיך? אָדער האָט ער נאָך האָפ־נונג? אפשר גלויבט ער מיר גאָר ניט? — דער מאיאָר ווידער־האָלט:

— דער טויט שטעהט פאָר, אַלטער פריינד! נאָך היינט!

— ווידער וואַרפט ער אויף איהם אַן אויספרואווענדען בליק. נאָר אַדאָלף ענטפערט קאַלט און רוהיג:

— איך האָב דיך זעהר גוט פערשטאַנען, בערקערסבורג, דער טויט שטעהט פאָר, און איך בין גרייט. דאָס ווייס דאָך יע־דערער, דערצו איז דאָך יעדערער גרייט, וואָס איז גענומען געוואָרען אין דעם איצטיגען קריעג.

— אין דעם א י צ ט י ג ע ן? איז דער איצטיגער קריעג פערשידען פון אנדערע, אַדאָלף?

— יע, דער איצטיגער קריעג איז אַן אַנדערער.

— וואָס מיינסטו דערמיט?

— איך מיין מיט דעם אָט וואָס: אין דעם איצטיגען קריעג איז וויכטיג די צאָהל, ניט דער מוט און די קראַפט.

ערשטוינט קוקט דער מאיאָר אָן דעם קאַפּיטאַן.

— נאָר די צאָהל?

— דו האָסט מיך ריכטיג פערשטאַנען, בערקערסבורג, מיר אַלע זיינען נאָר צאָהלען. די ערשטע צאָהלען שטעהען אויף דעם פערלוסט־קאָנטאָ, אפשר וועלען די לעצטע צאָהלען קומען אויף דאָס קאָנטאָ פון זיעג. אַלץ וועט אָבהענגען פון דעם, ווער עס וועט האָבען אָט די לעצטע צאָהלען.

— אַזוי פערשטעהסטו דאָס, אַדאָלף?

— אַזוי און נאָר אַזוי. ווער עס וועט האָבען די לעצטע רע־זערוועז, דער, און נאָר דער וועט זיעגען אין דעם קריעג. טראָ־יאַן ברענגט, ברענגט דורך עפּעס א מאשין. מאשינען דאַרפען ניט קיין העלדען, זיי דאַרפען נאָר צאָהלען. דאָס איז מיין מיי־נונג. קריעג געגען מאשינען איז שוין אליין אַן אומזיניגע זאַך, בערקערסבורג.

דער מאיאָר ווערט אויפגערעגט:

— מיר דאַרפען דאָ ניט קריטיקירען, אַדאָלף!

— איך האַלט מיך צוריק פון יעדער קריטיק, בערקערס־בורג! איך קאָנסטאַטיר נאָר פאַקטען. די ענטשיידענדע פאַקטאָרען זיינען דאָ פאַנצערטורעמס און מערזער, ניט מוט און קראַפט, און וועניגער פון אַלץ געניאַליטעט.

— אַזוי...

— יע... און דעריבער בין איך גרייט! דאָס איז אַ שפּיעל, ניט מעהר. אָבער די איינזאַצען זיינען פערשידען, ווייל איין לעבען איז ניט גלייך צו אַ צווייטען!

— וואָס מיינסטו דערמיט?

— נו, דאָס זאָל שוין דיין שאַרפזין ענטשיידען. דער היגדו און דער טורקאָ, דער דייטשער געלעהרטער און דער מיטגליעד פון פאַריזער אַקאַדעמיע, וועמען מען האָט דאָ בעוואָפענט און געשטעלט איינעם נעגען דעם צווייטען, זיינען, דוכט מיר, ניט קיין גלייכע איינזאַצען. איך ווער ניט בעגייסטערט פון אַ שפּיעל, אין וועלכער איינער שטעלט איין אַן אַרבעס, און דער אַנדערער — אַ גאָלדשטיק. אָבער צו דער זאַך! הייסט דאָס, שטעהט היינט פאַר צו שטאַרבען, זאָגסטו?

— יע, די מעלדונג...

— וועלכע איך האָב געבראַכט?

— גאַנץ ריכטיג, די מעלדונג, וואָס דו האָסט געבראַכט, דערצעהלט, אַז אונזער אויפקלערונגסדיענסט האָט בעמערקט אַ בעוועגונג פון שטאַרקע פיינדליכע קאָלאָנען הינטער דעם וואַלד פון טראַיאַן. אונזער רעגימענט האָט בעקומען אַ בעפעהל צו בעזעצען דעם וואַלד און אויפצוהאַלטען דעם פיינד, ביז אונזער לינקער פליגעל וועט אַרומרינגלען די פעסטונג פון טראַיאַן. אַפילו ווען דאָס זאָל דויערען אַן אייביגקייט, אַזוי האָט דער אַלטער געזאָגט. פערשטאַנען?

— פאָלשטענדיג, בערקערסבורג!

— איך האָב געבעטען די ערלויבניש אָנצוהויבען מיט מיין באַטאַליאָן די בעזעצונג פון וואַלד, אַדראַלף.

— דו האָסט גוט געטאָן. איך וואָלט אויף דיין אָרט אויך ניט אַנדערש געהאַנדעלט. ווען די אָדער אַן אַנדער צאָהל וועט אַרויסשפּרינגען פון קעסטעל, איז דאָך, אין גרונד גענומען, אַלץ איינס. זי שפּרינגט אַרויס פריהער אָדער שפּעטער, דאָס איז אונז גענוג צו וויסען און זיך מיט דעם רעכנען, בערקערסבורג.

— מען וועט מוזען שפּאַרען, זאָגט דער אַלטער, שפּאַרען ביז צום לעצטען מאַן, ביז צו דער לעצטער קויל. קאָמפּאַניענווייז וועלען מיר געהן, פערשטעהסט, אַדראַלף? ווען איין קאָמ־

פאניע איז אין גאנצען פערניכטעט, דאן ערשט טרעט אריין אן אנדערע. מיר מוזען דעם פיינד אבנארען וועגען אונזערע פרעמטען, ער זאל גלויבען, אז אונזער מאכט אין וואלד איז זעהר גרויס. איין סאלדאט נאך דעם אנדערען, איין שאס נאכ׳ן צווייטען, ניט מיט אמאל, אום מיר זאלען זיך קענען האלטען וואס לענגער!

— יע, איך פערשטעה דיך זעהר גוט, בערקערסבורג, און איך בין גרייט.

ווידער דער זוכענדער, פארשטענדער בליק פון די וואסער-בלויע אויגען פון מאיאר, דער בליק וויל אריינדרינגען אין דעם קאפּטאן׳ס נשמה, אבער אויף זיין געזיכט זעהט מען גארניט: קיין שרעק, קיין אנגסט, קיין ליידענשאפט! ניט פרייד אדער צופרידענהייט, ניט מוט און ענטשלאסענהייט, ניט קאמפס-לוסט, — גארניט, גארניט! ער איז איינפאך גרייט, ווי ער זאגט, און מעהר גארניט.

דער מאיאר גיט ענדליך אויף דעם פערזוך איבערצולעזען וואס אין די געזיכטסצוגען פון קאפיטאן, וואס זיינען ווי פער-שטיינערט. אבער זאל ער זארגען וועגען זיך! איהם, בערקערס-בורג׳ען, וועלען איבערבלייבען די אלע מארטורען פון צווייפעל, ווען יענער וועט אוועקטראגען זיין געהיימנים מיט זיך אין קבר, און ער אליין וועט דעם טאג איבערלעבען. אבער צו וואס דאס איבערלעבען? א טיוועלשע בייזקייט כאפט איהם פלוצ-לונג ארום. איינענטליך, יע, ער דארף דאס איבערלעבען, אום צו ברענגען איהר די נאכריכט פון זיין טויט, אום איהר צו קו-קען אין די אויגען, ווען ער וועט איהר זאגען: דארט, אין פראנקרייך׳ס פרעמדער ערד, אין וואלד הינטער טראיאן, אין א מאסענגרוב, רוהט צוזאמען מיט הונדערטער און הונדערטער אנדערע... דיין פריינד!

איינענטליך, יע... ווען... אבער קאמפאניענווייז, דאס גאנצע באטאליאן, ביז צום לעצטען מאן, ביז צום מאיאר — ביז צו איהם אויך...

ער זאגט מעהר קיין ווארט ניט. ער פייפט צווישען די צייהן:

שטיוועל שטיוועל, דו מוזט שטארבען,
און ביזט נאך אזוי יונג, יונג, יונג —

אזא ליעד פאסט צו איהם, צו זיין שטימונג און צו זיין אבשאצונג פון מענשען!

אדאלף שווידערט אויף, אזא ציניזם רופט ביי איהם ארויס עקעל, אבער נאר אויף איין אויגענבליק. ער קען בערקערס-

בורג'ען. אין דעם בעשטעהט דאָך בערקערסבורג'ס טראַגעדיע, דאָס הייסט, זיינע, איהרע און זיין איינענע, וואָס בערקערסבורג איז אַזאַ מענש, און ניט קיין אַנדערער, אויף דעם גרונד פערצייהט ער איהם איצט זיין ליעד.

— נו, פילאָסאָף?

— אויב דו ווילסט מיך אַזוי רופען, בערקערסבורג...

— ביטע, איך בין די אויפמערקזאַמקייט אַליין.

— דו טוסט מיר צופיעל עהרע! איך בין נאָר אַ קינסטלער, אָדער קוים אַ קינסטלער. אַ דילעטאַנט אין בעסטען פאַל, בערקערסבורג, אָבער איך ליעב מיין קונסט!

— איך ווייס: טאַלי, טאַלי...

— אויב דו קענסט ארומנעמען קונסט אין אַזוי ווענינ טענער, בעוואונדער איך דיך, בערקערסבורג... איך בין אַזוי דאַנקבאַר, וואָס איך קען היינט ניט זיין אין כעס.

— וועמען ביזטו דאַנקבאַר? אפשר מיר? אָדער דער סיטואַציאָן, אין וועלכער מיר געפינען זיך היינט? רעד!

— דעם לעבען בין איך דאַנקבאַר, בערקערסבורג, און דעם שיקזאַל! דעם לעבען דערפאַר, וואָס ער האָט מיר נאָך נעגעבען היינט, דעם שיקזאַל, ווייל עס האָט מיך נעבראַכט אהער, אין אָט דאָס לאַנד און אין דעם איצטינען קריעג!

— איך בין אויף דעם העכסטען גראַד נעשפאַנט, פילאָסאָף, אונזער איינער דאַרף נאָך זעהר, זעהר פיעל לערנען, צום לערנען איז דאָך גאָר קיין גרענעץ ניטאָ! ביטע, רעד ווייטער אין דעמזעלבען טאָן!

— אויב דו ווילסט דאָס!

— איך זאָג דאָך דיר!

— ועסטו מיך פערשטעהן, בערקערסבורג, ווען איך זאָג דיר, אַז אָט די צייט האָט אין מיר פעראורזאַכט אַן איבערראַשונג פון אַלע ווערטען?

— דאָס איז פאַר מיר צו הויך, אַדאָלף!

— ווען דו וואָלסט זיך נאָר נענעבען די מיה ווענען דעם נאָכצודענקען! איך האָב אמאָל נעהאַט אַ וואונש, בערקערסבורג. איצט, אין דער לעצטער שעה פאַר'ן טויט דאַרף איך דאָס ניט פערשווייגען.

— וואָס מיינסטו? — ברענט דער מאַיאָר מיט אַ פערשטיקטען קול, — איבריגענס, איך ווייס וואָס דו מיינסט!

— נאָך בעסער! מיינע וואונשען, און בעזונדערס יענער וואונש, זיינען די לעצטע וואָכען נעוואָרען אַנדערע?

— אַנדערע?

— יע, אנדערע, בערקערסבורג. די איצטיגע צייט, אין וועלכער מען קעמפט דאָך נאָר פאר מאטעריעלע זאכען, האָט מיך געמאַכט גלייכגילטיג צו אלץ, וואָס איז מאטעריעל. בעזיץ איז פאר מיר אַ בעגליקענדע אידעע געוואָרען, ליעבע — נאָר אַ שטימונג פול זעליגקייט, פריינדשאַפט — גליק, וואָס ליעגט אין מיר אליין. קענסטו דאָס פערשטעהן, בערקערסבורג? אלץ איז נאָר אַ קוואל פון נייע טענער, נייע מעלאָדיען! און דאָס, וואָס איך קען דאָס ד י ר זאָגען, בערקערסבורג, ד י ר, אין אנגעזיכט פון די מיט רויך בעדעקטע רואינען פון טראַיאן, דאָס איז דאָס אייגענטליך גרויסע אין דער איצטיגער שרעקליכער צייט, וועלכע איך וואָלט אַנדערש ניט געקענט פערטראָגען. און נאָך מעהר! איך ליעב דאָס לאַנד, אין וועלכען מיר צינדען דאָס פייער פון קריעג, אויף וועמעס ערד מיר דארפען הייגט פאלען. איך קען אין זיך ניט געפינען די קראפט פון האַס, און דעריבער בין איך אַזוי גליקליך, פערשטעהסטו מיך?

— איך מיה מיך דיך נאָכצופאָלגען.

— טו דאָס, טו דאָס, בערקערסבורג! עס וועט זיך לויגען, אויב דאָס שיקזאל וועט וועלען, אז דו זאָלסט נאָכאמאָל זעהן די היימאַט. וואקס אריבער זיך אליין, בערקערסבורג, דאָ, אויף דעם מיט בלוט פערטרונקענעם באָדען פון דעם לאַנד, וואָס איז געוועזן די וויעג פון אַלע גרויסע אידעען פון דער מענשהייט! אויך מיר וועלען דאָך נאָר פערזעעט ווערען אויף דעם באָדען, דו פערשטעהסט מיך?

דער מאיאָר שווייגט. אדאָלף׳ס עקסטאז אינטערעסירט איהם ניט. דעם אמת, וועלכען ער וויל דערגעהן, קען ער ניט ערפאהרען פון אַט דעם מויל, קען ניט איבערלעזען אויף אַט די געזיכטסצוגען. ער דערפרעהט זיך, ווען ער דערהערט טריט אויף די טרעפ פון מאַנמירואר, דאָס זיינען די טריט פון די קאַפיטאַנען, וועלכע דער אדיוטאַנט האָט געבראַכט אהער צו אַ קורצער בעראַטונג. די קאַפיטאַנען קומען אריין, מעלער פון דער פינפטער קאָמפאַניע, ברענערט פון דער זעקסטער און לאַכמאַן פון דער זיבענטער.

VI

די קאַנדידאַטען פון טויט פון דעם צווייטען באַטאַליאָן קומען אריין מיט דיזעלביגע פאָרמאַליטעטען, ווי פריהער די הערדען פון שטאַב. אמת, זיי האָבען נאָך קיין אהנונג ניט וועגען דעם, וואָס זיי שטעהט פאָר. ברענערט, דער עלטסטער, האָט ניט קיין האָר אויף זיין קאָפּ, און זיין שטערן איז בעדעקט

מיט טיפע קנייטשען, קנייטשען זיינען אויך ארום די פעמט געשלאָסענע ליפען. ער האָט אין דער היים פיער קינדער און א לונגענקראַנקע פרוי אין אַרױזאַ. די קינדער וואקסען ווילד אונטער דער שוואכער אויפזיכט פון א הויזדאמע, אויף וועלכע מען קען זיך ווענינ פערלאָזען, ווייל די קינדער פיהלען, אז זי איז נאָר א דיענסט אין הויז, און זי קען דעריבער אויף זיי קיין איינפלוס ניט האָבען.

מעלער ווידער איז א בילד פון בליהענדער געזונדהייט. ער איז די „קעגעלקוגעל“ פון באטאליאָן. ער איז ווירקליך אזוי רונד, און עלאַסטיש ווי גומי, און כמעט אזוי ברייט ווי לאַנג. ביי די פאַראַדען האָט ער אלע מאָל געשפּיעלט א מיזעראבעלע ראָל. עס איז געווען א מאטערניש מיט איהם, ווען ער איז נאָך געווען אויבערלייטענאַנט און פלעגט מוזען שטעלען מיט זיינע קורצע פיס דריי טריט אין פראָנט — אין פאראד! ער פלעגט קאָמפּראָמעטירען די גאַנצע קאָמפּאַניע. פון ריכטונג און האַלטונג האָט ער ניט אָנגעהויבען צו וויסען. אָבער ער איז א טרייער חבר. מעלער איז אַן אַלטער בחור צוליעב דער איינפאכער אורזאך, דאָס אלע רייבע און מעהר אָדער ווענינער פאַסענדע כלות אין גאַרניזאָן פלעגען איהם אָבזאָגען, ניט קו־קענדיג אויף זיין גאַנצע פּאָרזיכטינקייט אין אַזעלכע זאַכען. איצט האָט ער אין גאַנצען אויפגעהערט זוכען כלות, איז מיט לייב און לעבען פערטאָן אין קאַזינאָ־לעבען, האָט דאָס ער־קלערט פאר א מין פערפעטואום און פיהלט זיך זעהר גוט. אמת, פון די פיעלע „עכטע“ וויינען ווערט איהם פון יאָהר צו יאָהר אַלץ שווערער אויסצוקלייבען זיך א פערד. די מלחמה איז דעריבער פאַר איהם איינפאַך א גליק, וואָס איז מעהר ווערט, ווי זיעבען קורען אין מאַריענבאַד.

זיין היפוך אין יעדער בעציהונג איז לאַכמאַן. די סאָל־דאַטען פון זיין קאָמפּאַניע רופען איהם „ווינטהונט“. ער איז לאַנג און דאַר, ווי א שטעקען, זעהט אויס ווי אַן ענגלישער טענים־שפּיעלער און האָט אין זיין יוגענד געוואוינט אין האַמ־בורג די שווערסטע מאַטשעס. ער טראָגט ניט קיין באָרד און רייט אויף א רויטען פערד, וואָס שטאַמט אָב פון א דערבי־זיעגער.

מיט דער ציגאַר צווישען די ציינער זאָגט דער מאַיאָר:

— איך בעט אייך, מיינע העררען, זיך זעצען!

די „קעגעלקוגעל“ וויל, ווי געוועהנליך, זאָגען עפּעס א וויץ, אָבער דער וויץ בלייבט אויף זיינע ליפען. בערקערסבורג האָט ארויסגערעדט די פריינדליכע ווערטער מיט א טאָן, וועלבער

האָט אַלעמען געווירקט אויף די נערוועז. אין זיין פייערליכער איינלאַדונג צו זעצען זיך איז געווען עפּעס, וואָס איז ניט עהנ־ליך געווען צו דעם מאַיאָר׳ס געוועהנליכער איינלייטונג אויף בעראַטונגען. אַלע האָבען דאָס באַלד דערפיהלט.

אַדאָלף האָט זיך ניט געזעצט. ער שטעהט ביים פענס־טער און קוקט אַרויס אויף דאָס ברענענדע טראַיאַן. ער וויים, וואָס דער מאַיאָר וועט פאַרברענגען.

בערקערסבורג ווערט נערוועז.

— ווילסטו זיך ניט זעצען, אַדאָלף?

— געווים.

מעכאַניש פאָלגט ער דעם מאַיאָר׳ס אויפפאָדערונג: דער מאַיאָר זאָגט:

— מיינע הערדען! אויף דעם בעפעהל פון דעם הערדן קאָמאַנדיר דאַרף איך אייך דאָס פאָלגענדע בעקאַנטמאַכען. הערר קאַפּיטאַן אַדאָלף האָט געבראַכט דעם הערדן קאָמאַנדיר אַ פליהער־מעלדונג, וואָס ענדערט אין גאַנצען אַלע דיספּאָזי־ציאָנען פון דעם רעגימענט.

די דריי קאַפּיטאַנען קוקען מיט פרעגענדע בליקען אויף דעם מאַיאָר.

נאָר אַדאָלף׳ס בליק וואַנדערט איבער דעם פריהשטיקסזאַל פון מאַרקיז ד׳אַרמאַנטיער און פאַלט ענדליך אויף דעם זיינער, וואָס שטעהט אויף׳ן מאַרמאָר־קאַמין. אויף דעם ציפערבלאַט פערשווינדען אָהן רחמנות, איינע נאָך דער אַנדערער, די לעצטע שטונדען פון לעבען.

דער מאַיאָר זאָגט:

— קורץ גערעדט, מיינע הערדען, דער הערר קאָמאַנדיר האָט אונזער אויפגאַבע אַנגערופען „איינפאַך און טראַגיש". מיר דאַרפען בעזעצען דעם וואַלד הינטער טראַיאַן, אין וועלכען מען האָט בעמערקט די בעוועגונג פון פיינדליכע קאָלאָנען. מיר מוזען דאָס האַלטען אַזוי לאַנג, ביז אונזער לינקען פליגעל וועט געלינגען אַרומצוזינגלען די פעסטונג פון טראַיאַן, ווען דאָס זאָל אַפילו דויערען אַן אייביגקייט, ווי דער הערר קאָמאַנ־דיר האָט געזאָגט. איך האָב ביים הערדן קאָמאַנדיר געבעטען דעם פאָרצוג אַרויסצוטרעטען דער ערשטער מיט מיין באַטאַל־יאָן, און איך וויים, אַז איהר זייט מיט מיר אין דעם איינשטי־מיג, מיינע הערדען!

— צו בעפעהל, הערר מאַיאָר!

ווי פון איין האַלז קומט די פערזיכערונג פון דעם מויל פון די דריי קאַפּיטאַנען.

— און איהר, הערר קאפיטאן אדאלף?

בערקערסבורג פערגעסט אין דער מינוט אבזיפטליך דאס פריינדשאפטליכע „דו". ער איז איצט אין גאנצען אפיציעל. אדאלף נעמט אן א מיליטערישע שטעלונג און זאגט, גלייך נאך די אנדערע:

— צו בעפעהל, הערר מאיאר!

דאן וואנדערט זיין בליק ווידער אוועק פון מאיאר און די אנדערע. דער גאבעלען איבער דער פלינגעל־טיר, דיאנא מיט די נימפען, וואס אנטלויפען פון פאן, פערנעמט איצט זיין גאנצע אויפמערקזאמקייט.

איצט שפיעלט בערקערסבורג זיין טרומף, וועלכען ער האט נאך אנגעגרייט פאר אדאלף'ען אין דער ערשטער מינוט פון קאמאנדיר פאן טראוטמאן'ס מיטטיילונג. ער זאגט:

— אויף דעם בעפעהל פון דעם העררן קאמאנדיר, וועלען מיר געהן קאמפאניענווייז. שפארען, שפארען, שפארען, ביז צום לעצטען מאן און צו דער לעצטער קויל — אזוי האט בעפאהלען דער הערר קאמאנדיר. ווען איין קאמפאניע איז אין גאנצען פערניכטעט, דאן ערשט טרעט אריין די אנדערע. — בערקערסבורג שווייגט א ווײלע.

עס קאסט איהם דאך א געוויסע אנשטרענגונג צו זאגען און קלאר מאכען דאס, וואס ער האלט אנגעגרייט פאר אדאלף'ען, נאך מעהר צוליעב דעם, וואס גראד איצט דערפיהלט ער אויף זיך דעם פעסטען בליק פון אדאלף'ס קלארע אויגען, עס קומט איהם פאר, ווי אדאלף וואלט גאר קיין אנדער זאך ניט ערווארט פון זיין מויל. און זאנדערבאר! פלוצלונג לויפט איהם דורך א גאנץ ווייטע עראינערונג פון דער רעליגיאנס־שטונדע אין קאדעטענקארפוס, ביי דעם „ציוויל־פעלדפעבעל", דעם „הללויה־לעהרער", ווי די קאדעטען פלעגען רופען דעם קאנדידאט פון טעאלאגיע, ווען זיי האבען זיך איבער איהם לוסטיג געמאכט. זיי האבען אלעמאל יענע שטונדע געהאלטען פאר גאנץ איבערפליסיג. ווי זאנדערבאר, וואס אזא זאך קען ווידער קומען אויפ'ן זינען נאך גאנצע דרייסיג יאהר! אבער ער מאיאר דערמאנט זיך: „און דוד האט געשריבען צום פעלד־הויפטמאן: שטעל דעם אוריה אין די ערשטע רייה"... און דאן די געשיכטע פון דעם געריכט פון נתן הנביא.

אבער דער מאיאר פאסט זיך מוט און זאגט:

— די אכטע קאמפאניע פון דעם העררן קאפיטאן אדאלף מאכט דעם אנהויב.

ער קען מעהר ניט רעדען.

אבער צוויי פאר אויגן בויערן זיך איצט אין איינס אין דאס צווייטע: די וואסערבלויע פון מאיאר, פאר וועלכע מע־לאניע האט שטענדיג מורא געהאט, אין א בליק פון טויטליכען טריאומף, און די טיפבלויע אדאלף׳ס אויגען, וועלכע מעלא־ניע האט געליעבט, מיט דעם אויסדרוק פון גרויזאמען וויסען.

דער מאיאר ווידערהאלט:

— די אכטע קאמפאניע פון דעם הערן קאפיטאן אדאלף מאכט דעם אנהויב. האט איהר מיך פערשטאנען, הערר קא־פיטאן?

— צו בעפעהל, הערר מאיאר!

ווי אן אורטייל פון א ריכטער קלינגען די ווערטער: „צו בעפעהל, הערר מאיאר!“ און די אויגען פון מאיאר מיידען אויס אדאלף׳ס קלארען און פעסטען בליק.

דאן קומען נאך דער רייה ריקווערטס די זיעבענטע, די זעקסטע און דאן די פינפטע קאמפאניע.

— צו בעפעהל, הערר מאיאר · — קומט ווידער פון מויל פון די דריי קאפיטאנען, ווי עפעס, וואס איז זעלבסטפער־שטענדליך.

— ביי דער קוואליטעט פון מיין באטאליאן, מיינע הער־רען, האלט איך פאר איבריג נאך וואס צוצולעגען צו מיין בע־פעהל. איך וויים, אז די מאנשאפטען זיינען פונקט אזוי מוטיג, ווי מיינע אפיצירען.

— בעפעהל, הערר מאיאר!

— און איהר, הערר קאפיטאן אדאלף?

— בעפעהל, הערר מאיאר!

— איך שליס מיט דעם רוף: הורא פאר זיין מאיעסטעט!

— הורא פאר זיין מאיעסטעט!

— און איהר, הערר קאפיטאן, אדאלף?

— הורא פאר זיין מאיעסטעט!

בערקערסבורג הויבט זיך אויף.

— די הערן האבען מעגליך וועלכע עס איז געשעפטען צו בעזארגען. איך גלויב, מיר האבען נאך אביסעל צייט, ביז דער הערר קאמאנדיר וועט הייסען בלאזען אלארם. גוטען אפעטיט, מיינע הערען!

— גוטען אפעטיט, הערר מאיאר!

די אפיצירען שפרינגען אויף פון די ראקאקא שטוהלען אין עסצימער פון מארקיז ד׳ארמאנטיער.

אדאלף גערט צו צום מאיאר און רייכט איהם די האנט:

— זיי געזונט, בערקערסבורג!

— זיי געזונט, אדאָלף!

דאַן דערהערט דער מאַיאָר איבער זיין אויער די ווערטער:

— זיי גוט צו מעלאַניע, איך בעט דיך, דו הערסט מיך?

קיין ענטפער. דער מאַיאָר געהט אוועק.

אדאָלף געהט צו צום פענסטער. דאָס ברענענדע טראָיאַן! די אַנדערע זעצען זיך ארום טיש און שרייבען, ווי פריהער די הערען פון שטאַב און די אדיוטאַנטען.

די „קענעלקוגעל“ האָט א קליין מיידעל אין גארניזאָן, דאָס ווייס די גאַנצע קאַזארמע. איין טרייסט נאָך זיינע פיעלע דורכ־פאַלען. זי איז איהם טריי און האָט איהם אַלעמאָל גוט אויס־פעררינכט זיינע העמדער, זי איז געווען א נייטאָרין. איהר שיקט ער זיין לעצטען גרוס אויף א פעלדפּאָסטקאַרטעל.

ברענערט דאַרף פאַר אזוי פיעל זאכען בעטען פערצייהונג ביי זיין לונגענקראַנקער פרוי. מען דאַרף אויך עפּעס שרייבען די אונפערזאָרגטע קינדער. נאָך אַלעמען איז דאָך די קראַנקע פרוי ניט אין אַלץ שולדיג, קלערט ער אין דער שעה פון אָברעכ־נונג, אָבער עס איז איהם אַזוי שווער צו געפינען די פּאַסענדע ווערטער, נאָך אין אַט דער שעה! ער איז קיינמאָל אין זיין לעבען ניט געוועזן קיין מייסטער פון וואָרט. און עס קומען ביי איהם ארויס די געוועהנליכע פראַזען פון קאַזינאָ... גאַלגענ־הומאָר... פלאַכע וויצען, וואָס זיינען גאָר קיין וויצען ניט, ווייל דאָס זיינען וויצען פון דער שעה פון טויט!

נאָר דער „ווינטהונט“ פיהלט איצט גוט. ער האָט אַן אַלטע טאַנטע אין בערלין, מיט א ירושה. זאַנדערבאַר, אָבער וועגען איהר דערמאָנט ער זיך אין דער לעצטע־ שעה. ער פי־לאָסאָפירט גערן, עס איז אין איהם אויך פאַראַן א פּאָעטישער אָדער. ער איז אַלט זעקס און דרייסיג יאָהר, זיין טאַנטע — זיעבען און זיעבעציג. נאָך דער מענשליכער אויסרעכנונג... דאָס איז אויך א מין פילאָסאָפיע... אָבער אין אזא צייט... ער בעדעקט דאָס קאַרטעל מיט פערזען, און ווי גלאַט זיי קומען דאָס היינט ארויס פון זיין פעדער! קיין שפּור פון יענער גע־מאַטערטקייט פון זיינע פערזען! וויציג ערקלערט ער דער טאַנטע, ווארום א פרוי פון זיעבען און זיעבעציג האָט איצט גרעסערע שאַנסען צו לעבען לאַנג, איידער א מאַן פון זעקס און דרייסיג. „ניט גוט אפשר! — שרייבט ער אונטער, — אַלע גראַמען זיינען גלאַטע. ווייס גאָט, ווי לאַנג דאָס האָט שוין ניט פּאַסירט!“

נאָר אדאָלף האָט ניט וועמען צו שרייבען. ער וואָלט געוויס געקענט שרייבען אין פאַלקענשטיין. אָבער צו וואָס? זיי

האבען זיך אלץ געזאגט, אלץ אויפגעקלערט אין דער לעצטער שעה דארט, אין גארניזאן, פאר'ן ארויסטרעטען אין פעלד, צו וואס איצט?

דער ווייזער אויפ'ן זייגער אויף דעם מארמארקאמין רוקט אוועק איין מינוט נאך דער אנדערער, וועלכע וועלען שוין נים קומען צוריק. דער ווייזער האט זיך דא געדרעהט אין פרעה־ליכע צייטען, ווען שאמפאניער האט געשוימט אין די באקאלען, און מארקיז ד'ארמאנטיער האט דערצעהלט זיין אויסגעקליבע־נער געזעלשאפט אנעקדאטען פון דעם הויף פון לעצטען ארלעאן. איצט בעוועגט זיך אויך דער ווייזער, בעוועגט זיך אהן רחמנות, קלערט אראלף.

א גרויסער טומעל אין דער ווייט פיהרט איהם פלוצלונג ארויס פון זיינע געדאנקען. מעכאניש נעמט ער זיין צאים־ביינאקל אין האנט. די מויערען פון איין פארט פון טראיאן זינקען אראב מיט א קראך. די מערזער האבען געטאן זייער ארבייט, ווי דער מאיאר האט דא ניט לאנג געזאגט. און איצט הערען זיך געצווינגענע טראמפייטענטענער אונטען פאר דעם שלאס:

אלארם! אלארם!

VII

דער געדיכטער וואלד, וואס ציהט זיך אויף א פאר מיילען הינטער טראיאן, איז געווען פאר מארקיז ד'ארמאנטיער א פארק פאר יאגד, וועלכען, א דאנק דעם פאבעלהאפטען רייכטום פון מארקיז, קיין האק האט ניט אנגעריהרט אין פערלויף פון צעהנד־לינגער יאהרען. ביי דעם וועסטליכען ארויסגאנג פון וואלד ליגט דאס עלענדע דערפעל ראזוי. דער וואלד איז אזוי פער־וואקסען, אז ער איז כמעט אונדורכדרינגליך. קיין שטעגען זיינען דא ניטא, און אויב זיי זיינען אמאל געווען, זיינען זיי שוין לאנג פערוואקסען מיט הויכען גראז און בעדעקט געווארען מיט א טעפיך פון מאך, וואס צוואוואקסט זיך זעהר שנעל אין דער פייכטקייט. אין די לעכער פון אוראלטע בוימער זיינען די נעסטען פון איילען, און א סך אנדערע וואלדפויגלען שלאגען זיך אויף די אלטע טאנענבוימער איבער די רייפע פרוכט פון הערבסט.

מיט פאשיגענמעסער אין די הענט, האט נאך פיעלע שטונדען פון שווערער ארבייט די אכטע קאמפאניע פון קאפי־טאן אראלף זיך ענדליך דורכגעלעגט א וועג דורך דעם געדיכ־

טען, פערוואקסענעם וואלד. די איבריגע קאָמפּאַניען געהען נאָך אויף אַ בעשטימטער דיסטאַנץ. דאָס ערשטע און דריטע באַטאַליאָן אָבער וועלען קומען פיעל שפּעטער, וויל וועגען דורכפיהרען דאָ גרויסע קאָלאָנען קען גאָר ניט זיין קיין רעד. מען דערצעהלט, אַז די פראַנצויזען האָבען אין אַזעלכע וועלדער זיך בענוצט מיט די בוימער, ווי מיט דעקונגען, און האָבען געשאָסען פון זיי אין פיינד. דעריבער מוז מען דאָ זיין זעהר פאָרזיכטיג.

אָבער וועהרענד דעם מאַרש, וואָס האָט געדויערט ארום זיעבען שטונדען, איז קיין זאַך ניט פאָרגעקומען, וואָס זאָל ערוועקען אַ פערדאַכט. דער וואלד איז נאָך, ווייזט אויס, פריי געווען פון פיינד, וועלכער האָט זיך איצט געמוזט בעוועגען פון ערגעץ הינטער ראַזוע. ענדליך האָט די שפּיץ פון דער אכטער קאָלאָנע דערגרייכט דעם וועסטליכען זוים פון וואלד. קאַפּיטאַן אַדאָלף גיט אַ בעפעהל: זיך צושפּרייטען! הינטער די בוימער פון וואלד זעהען זיך די פעלדער ארום ראַזוע, בעדעקט מיט גראָז, און פון די קוימענס פון די אָרימע קליינע הייזער שטייגען זיילען פון רויך ארויף אין די לופט און זאָגען אַז, אַז עס איז מיטאָגצייט.

— זיך לעגען!

די שיצענליניע פון קאַפּיטאַן אַדאָלף צושפּרייט זיך ווייט איינער פון צווייטען איבער דעם גאַנצען ראַנד פון וואלד. די מיילער פון די ביקסען זעהען זיך קוים ארויס פון צווישען דעם הויכען שילפגראָז, וואָס וואַקסט דאָ געדיכט אויף דעם זומפּיגען באָדען און מאַכט פון דעם אָרט אַן אידעאַלע דעקונג פאַר אַ שיצענליניע. די סאָלדאַטען ליגען אויף דער ערד און וואַרטען, און וואַרטען...

מען זעהט אָבער גאָר ניט ארום, אויסער גרינע שטרייפען לאַנד, וואָס צאַמען ארום די בעאַרבייטע פעלדער, וועלכע ליגען ווייטער הינטער זיי. מען זעהט גאָר ניט, אויסער די מיט שטרוי געדעקטע קליינע ברוינע הייזער און דעם רויטען ציגעלנעם קירכענטורעם פון ראַזוע. טיפער אונטען אין טהאָל ווייסט זיך דאָס זילבערבאַנד פון מאַאַס און עס שטרעקט זיך אַ לאַנגער, ווייסער, שטויביגער וועג, אויף וועלכען עס וועלען באַלד, וואַרשיינליך, זיך בעווייזען די פיינדליכע קאָלאָנען.

קאַפּיטאַן אַדאָלף שטעהט אויף די קניה אין דעם הויכען גראָז הינטער זיין שיצענליניע, מיט זיין צאַיסבינאָקל אין האַנט.

ער קען אָבער גאָרניט זעהן אַרום. די הייסע מיטאַגזון ברענט מיט איהרע שטראַהלען די פעלדער, ראַזעי מיט זייגע דעכער און דעם שטויביגען וועג מיט די פּאַפּעלען אויף ביידע זייטען.

מעהר זעהט מען גאָרניט. מען הערט אַרום דאָס איינטאָניגע האַמערען פון אַ בוימהאַקער. די סאָלדאַטען ליגען אַזוי שטיל, לויערענדיג אויף דעם פיינד, אַז דער פויגעל ווערט ניט גע־שטערט אין זיין אַרבייט.

מען זעהט ניט קיין זאַך. אַזוי ציהען זיך שטונדען...

און אין אַט די לאַנגע, איינטאָניגע שטונדען פון וואַרטען פליהען די געדאַנקען ביי די אָפיצירען און דער מאַנשאַפט פון איין זאַך צו דער אַנדערער, אין דער נאָהנטער און ווייטער פער־גאַנגענהייט, ווייל אין אַזעלכע שטונדען ווערט דאָס גאַנצע לעבען דאָס געוועזענע און דאָס צוקונפטיגע, צוגויפגעדרענגט אין קאָנקרעטע בילדער, אין וועלכע עס שווימען דאָך אַרויף די קלענסטע דעטאַלען.

איבער צוויי הונדערט און פופציג מענשען ליגען דאָ מיט איבער צוויי הונדערט און פופציג פערשידענע שיקזאַלען און אינטערעסען. און זיי אַלעמען מאַטערט איין אומגעדולדיגע ערוואַרטונג, אַ ראָמאַנטישע ערוואַרטונג: וואָס שנעלער ווילען זיי זיך וואַרפען אויף'ן פיינד!

פאַר וועלכען צוועק? דאָס ווייסען זיי אַליין ניט. זיי האַסען די מענשען, וואָס דאַרפען זיך באַלד בעווייזען אונטען אויף דעם וועג און וועמען זיי האָבען קיינמאָל ניט געזעהן. יענע מענשען האָבען קיינעם פון זיי קיינמאָל גאָרניט געטאָן, און דאָך האַסען זיי זיי פון עהרליכער און טיפער איבערצייגונג.

זיי אַלע האָבען איבערגעלאָזען אין דער היים פריינד און קרובים און געליעבטע און זייער פערמעגען, און זיי בענקען נאָך דעם יעדען טאָג, יעדע שעה. אָבער זיי ווילען פערניכטען דעם פיינד, דאָס איז איצט זייער איינציגער געדאַנק, די איין אידעע, וואָס האַלט צוזאַמען דאָס גרויסע גאַנצע. פערניכטען, פערניכטען אום יעדען פּרייז, אָדער אַליין שטאַרבען!... דאָס רויבטיער האָט ערוואַכט אין זייער ברוסט, אַלע שלעכטע איג־סטינקטען האָבען זיך פאַנאַנדערגעשפּיעלט... פערניכטען, פער־ניכטען, פערניכטען אום יעדען פּרייז! אום מען זאָל זיי אַליין ניט פערניכטען!

די אויגען לייכטען, דער פּולס שלאָגט, די שליפען ברענען. זיי פיהלען ניט קיין הונגער, דורשט אָדער מיעדקייט, זיי פיה־לען ניט די שרעקליכע היץ, זיי ווילען נאָר איין זאַך — פער־

ניכטען. און אין דער פיעבערהאפטער אויפרעגונג פון ווארטען פליהען אוועק די מינוטען, פערוואנדלען זיך אין שעה'ן, און די וואס ליגען בעמערקען דאס גאר ניט. אלע געדאנקען פון פערגאנגענהייט, געגענווארט און צוקונפט ווערען פערטרונקען אין א ים פון בלוט. אין זייער פאנטאזיע זעהען זיי שוין, ווי דער רייטער, וואס פיהרט דעם פיינדליכען אוואנגארד דארט אונטען אויפ'ן וועג, פאלט פון פערד, געטראפען פון זייערע קוילען. און דאך זעהט מען דארט גארניט! אין ערגעץ קיין זאך ניט! נאר זון און וויסער, ווייסער שטויב, וואס בלענדט די אויגען.

און זיי ווארטען און ווארטען. דאס איינציגע, וואס זיי קענען טהאן, אויסער ווארטען, איז רויכערען. דאס בערוהיגט די נערוועז און רעגט זיי ווידער אויף. און וואויל איז דעם, וואס האט מיט זיך א ליולקע, א ציגאר אדער ציגארעטען! דען דער טאבאק איז ווי ברויט אויפ'ן שלאכטפעלד. אומעטום איז דאס אזוי, אין די גראבענס, און דא, ביים ברעג וואלד, ביים פיינד און ביי די אייגענע. דער טאבאק! וואס וואלטען זיי אהן איהם געטאן! און זיי רויכערען און ווארטען, ליגען אין הויכען גראז מיט ליולקע, ציגאר אדער ציגארעט צווישען די צייהן, די לינקע האנט ביים מויל פון ביקס, די רעכטע אויפ'ן שלאס, דעם ביקס צוגעדריקט צום באק... זיי רויכערען און ווארטען... ווען זיי וועלען קענען פערניכטען, אום מען זאל זיי אליין ניט פערניכטען.

דען די פערניכטונג פון פיינד, וועלכען זיי קענען נים, וועלכען זיי האסען אבער, איז דער לעצטער ציעל, וואס ווערט דיקטירט פון זייער מענשליכער ווירדע.

זיי האלטען פאטראנען אין זייער לעדערטאש, אין ברויטזעקעל, אין די שטיוועל, אומעטום אין זייער גרויען אוניפארם, פינף שטיק אין יעדער הילז, פינף שטיק אין ביקס, צו שפרייטען טויט. וויל פערניכטונג איז איצט זייער אלעמענס ציעל!

די פאטראנען זיינען אין אט דער מינוט טייערער, ווי ברויט און וואסער, ווי דער שלאף, די ליעבע, די פריינדשאפט... שפארען, שפארען, האט קאפיטאן אראלף זיי אנגעזאגט... שפארען די פאטראנען, יעדער שאס מוז טרעפען אין ציעל. יעדער שאס מוז איינעם פון פיינד קאסטען דאס לעבען, יעדערער פון די אלע טויזענדער פאטראנען, וואס זיי האבען אזוי זארגפעלטיג מיטגעבראכט אין די לעדערטאשען, שטיוועל, ברויט־

זעקלעך, אוניפֿאָרמען. ווייל אַט די פּאַטראָנען זיינען דער לעצטער שלום פֿון ווייזהייט אין דער איצטיגער שעה פֿון פֿער־ניכטונג, פֿון זיעג אָדער פֿון טויט!

די זון, וואָס האָט די גאַנצע צייט געברענט די פֿעלדער, דאָס דאָרף און דעם ווייסען וועג, ווערט אויף איין אויגענבליק פֿערדונקעלט. אַ ווייס וואָלקענדעל ציהט פֿערביי איהר און וואַרפֿט זיין שאָטען אויפ'ן שאָסע, צווישען די פּאַפּעלען. דאָס איז אַ גרויסע ערלייכטערונג פֿאַר די אויגען, וואָס קוקען די גאַנצע צייט מיט דער גרעסטער אָנשטרענגונג אויף דעם איין ציעל! איין אויגענבליק ווייזט אויס, ווי די לופֿט ארום אין דעם הויכען גראָז וואָלט ניט געוועזן אזוי שטיקענד. אָבער דאָס ווייזט נאָר אויס אזוי אויף איין אויגענבליק.

דאָס וואָלקענדעל ציהט פֿערביי, און דאָס ווייסע בילד ברענט ווידער אָהן רחמנות אין די אונגעשיצטע אויגען. אַ דין ווייס וואָלקענדעל פֿון שטויב הויבט זיך אויף ווייט אויפ'ן שאָסע. גאַנץ ווייט, וואו דער וועג דרעהט זיך אויס, און די פּאַפּעלען פֿערשווינדען אויף דעם האָריזאָנט. אַלע אויגען זיי־נען ברייט געעפֿענט, און די הערצער קלאַפּען אזוי שטאַרק, אַז דער קראַגען פֿון מונדיר ווערט ענג. מעכאַניש טאַפּען די פֿינגער אָן דעם ביקס, כאַטש דער קאַפּיטאַן, וואָס קוקט נאָך אַלץ אין זיין שטאַרקען בינאָקל, האָט נאָך ניט געגעבען קיין בעפֿעהל. זיי ווילען שיסען, אַלע ווילען זיי שיסען און פֿער־ניכטען, פֿערניכטען אום יעדען פּרייז! וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שטויב? ער קומט אַלץ נאָהנטער און נאָהנטער.

טויט, טויט, טויט... דאָס איז זייער איינציגער געדאַנק איצט. שיסען, שיסען, שיסען אום יעדען פּרייז. אָבער דער קאַפּיטאַן גיט ניט קיין בעפֿעהל.

מיט צוזאַמענגעדריקטע ציינער ליגען זיי. ווען ער וואָלט שוין געפֿאַלען, דער ערשטער, ערלייזענדער, נערווענאָבשפּאַנענ־דער שאָס! אָבער ער פֿאַלט ניט, ער וואַגט ניט פֿאַלען, ווייל דער קאַפּיטאַן שווייגט נאָך אַלץ.

און נאָהנטער, אַלץ נאָהנטער קומט דער שטויב אויפ'ן שאָסע. אין זייער פֿאַנטאַזיע ווערט ער פֿערגרעסערט צעהן טויזענד מאָל. זייערע אויגען זעהען שוין קאַנאָנען נאָך קאַ־נאָנען, דעם פֿיינד אין איבערוועלטיגענדע צאָהלען. אָבער קיין האַרץ ציטערט ניט, דען זיי אַלע זיינען איבערפֿילט מיט דעם איין פֿערלאַנג צו פֿערניכטען.

אָבער אומזיסט, דאָס איז גאָרניט. דעם קאַפּיטאַן'ס ביי־

נאָקל ניט א זיכערערע בילד, ווי די אויגען פון די ווארטענדע, וואָס ווילען אזוי שטארק דערזעהן דעם פיינד. צעהן מינוטען געהען אזוי אריבער אין דער גרעסטער אָנשטרענגונג פון נערווען און מוסקולען. דאַן פאַלען די הענט אראָב פון די ביקסען. מיער שמייכלען זיי איינער צום צווייטען. דאָס איז נאָר קיין זאך ניט געווען. א פוהר, געשלעפט פון אָקסען, ציהט לאנגזאם און פריעדליך איבער דעם שאָסעע און פאָהרט דאַן אריין אין דאָרפסגאָס פון ראָזעי. און דאָס איז געווען אלץ, וואָס האָט צוויי הונדערט און פופציג מענשען געהאלטען איבער א פערטעל שטונדע אין דער העכסטער אויפרעגונג.

זיי קענען נאָך אלץ ניט שיסען, זיי מוזען ווארטען און ווארטען.

ציטערענדע מעטאלענע טענער דערטראָגען זיך צום וואלד. זיי קומען פון דעם רויטען קירכטורעם אין ראָזעי. פיעלע שטונדען זיינען שוין אריבער, פון מיטאָג איז שוין געוואָרען אָוועגד. פיעלע סאָלדאטען דערמאָנען זיך, אז היינט איז דאָך זונטאָג, און דעריבער קלינגט מען דאָס אין ראָזעי. אָבער די טענער פון דעם קירכענגלאָק אין ראָזעי דערגרייכען ניט די הערצער פון די, וואָס ווארטען דאָ. זיי וועקען נאָר עראינערונגען, טונקעלע עראינערונגען, וואָס פערשווינדען אין איין אוינענבליק.

איבריגענס, אין דער זעל פון אייניגע שווימט נאָך ארויף אַן עראינערונג פון דער קירך אין זייער היימאטסדאָרף. די קירך, אין וועלכע מען איז אָפטמאָל געצוואונגען געווען צו געהן, ווייל די מוטער האָט געפאָדערט, דער פאָטער האָט געצאָרענט און דער פאַסטאָר האָט געוואָרענט. די קירך, ביים אריינגאנג פון וועלכער מען פלעגט אָבווארטען א שעהן מיידעל, איינצולאדען זי צו טאנצען, נאָכדעם ווי די אָנגעלאָדענע וואגענס וועלען פערשווינדען אין די טויערען פון די שפייכלער. די קירך, אין וועלכע מען איז געגאנגען צום ערשטען מאָל צו קאָמוניאָן, מיט גלויבען און מיט דעם פעסטען ענטשלוס צו ווערען א גוטער מענש, מיט די צעהן געבאָטען פון גאָט אין הארצען, מיט דעם פינפטען צווישען זיי: „דו זאָלסט ניט טויטען!“ און איצט ליגט מען דאָ ביים ראַנד פון וואלד, אָבווארטענדיג דעם פיינד, דעם ביקס צוגעדריקט צום באַק, די לינקע האנט ביים לויף, די רעכטע אויפ'ן שלאָס, מיט פאַטראָנען אין לעדערטאש, אין די שטיוועל, אין אוניפאָרם, מיט דעם איין געדאנק צו פערניכטען!

קלאַנגענד, בעטענד קלינגט דער קירכענגלאָק פון ראַזזעי איבער די פעלדער, וואָס זיינען אָנגעפילט מיט הערבסט תבואות. דער קיורע, קען זיין, בעטרעט איצט דעם אַלטאַר. אין קירך געפינען זיך ווייניג מענשען, נאָר אַלטע פרויען און קינדער. און דער קיורע וועט רעדען אין אַ שפּראַך, וועלכע די, וואָס ליגען דאָ, קענען ניט פערשטעהן, אָבער ער וועט רעדען דאָס זעלבע, וואָס דער פּאַסטאָר אין דער ווייטער היימאַט, אין דעמזעלבען זין:

— גאָט זאָל אייך בענשען און געבען אייך פריעדען!

דער גלאָק ווערט אַנשווייגען. די זון שטעהט שוין טיף אויפ'ן האָריזאָנט און וואַרפט קרומע שטראַהלען אויף דעם וואַלדבערג. איבער אַ בלימעל שוועבט אום און זומט אַ ביהן, דאַן וואַרפט זי זיך שנעל אין די בלויע לופט און טראָגט אַוועק דעם זיסען זאַפט אין האָניגשטאָק פון אַ וועלכען עס איז בויערען הויף אין ראַזזעי. און ווידער איז שטיל. קיין זאַך איז ערגעץ ניט! קיין זאַך ניט אויפ'ן וועג! א ו י ד י ס אָ ל ד אַ ט ע ן ו ו אַ ר ט ע ן.

VIII

ניט ווייט פון ברעג פון וואַלד, וואָס ליגט הינטער טראַיאָן, געפינט זיך אַ קליינע עפענונג. מיט פיעלע יאָהרען צוריק האָט מאַרקיז ד'אַרמאַנטיער דאָ געהייסען אויסהאַקען די בוימער, אַבריינינגען דעם אָרט און אויפשטעלען אַ יעגערביידעל. אָבער זינט דאַן איז שוין די עפענונג ווידער פערוואַקסען און בעדעקט מיט אַ גלאַנצענדען גרינעם טעפּיך. אין מיטען פון דער עפע־נונג, אויף אַ וועלענאַרטיגער דערהויבונג, שטעהט אַן אַלטער בוק. זיינע בלעטער פליסטערען אין דעם זאַנפטען ווינטעל פון דעם זומערדיגען אָוועגד. אַט דעם בוק האָט מאַיאָר פאָן בערקערסבורג אויסגעקליבען פאַר זיין אָרט, פון וועלכען ער האָט געקענט אָנפיהרען די שלאַכט און שיקען די קאַמפּאַניען איינע נאָך דער אַנדערער. פון דאַנען איז נאָר עטליכע הונ־דערט טריט ביז דעם ראַנד פון וואַלד און דער ליניע פון דער אַכטער קאַמפּאַניע.

לעבען איהם שטעהט לייטענאַנט שלאָסער. זיין אַדיוטאַנט. די פערד פוןביידע אָפיצירען עסען פריעדליך דאָס גראָז. אויף די פערד ניט אַכטונג דער שטאַלקנעכט באָומאַן, וועלכער האָט פריייוויליג פערלאָזען דעם גאַרניזאָן און האָט נאָכגעפאָלגט דעם מאַיאָר אין שלאַכטפעלד.

— וויפיעל איז דער זייגער, הערר לייטענאַנט ?
— פינף פינף און פערציג, הערר מאַיאָר.
— ווייזט אויס, ווידער געווען אַ פאַלשער אַלאַרם. איך האָב באַלד געטראַכט, אַז אַט די פליהערמעלדונג איז געווען ניט מעהר ווי אַ שפּיצעל פון פיינד. זיי קענען דאָך אַזוי גוט די אַלע קונצען.
— דאָס איז גאַנץ מעגליך, הערר מאַיאָר.
— דאַן ניט אָב אַ בעפעהל, מען זאָל בלאָזען נאָך די קוכער. די מענשען דאַרפען דאָך עפּעס עסען.
— איך דענק אויך אַזוי, הערר מאַיאָר.
— פון דעם אַרויסטרעטען ביז איצט האָבען זיי נאָך גאָר ניט גענעסען. און זיי האָבען דאָך אַרויסמאַרשירט היינט אַכט אַזייגער אין דער פריה.
— בעפעהל, הערר מאַיאָר !

אַדיוטאַנט שלאָסער געהט צו שווייגלער, דעם האָרניסט, וואָס שטעהט ניט ווייט אונטער אַ קליינעם בוים און וואַרט אויף דעם מאַיאָר'ס בעפעהלען.

— בלאָזט דעם סיגנאַל צו קאָכען, האָרניסט !
— בעפעהל, הערר לייטענאַנט !

דער סיגנאַל קלינגט אָב אין שטילקייט פון וואַלד. אַנ־דערע סיגנאַלען ענטפערען אין אַ ווייַלע אַרום, אַ צייכען, אַז מען האָט דעם סיגנאַל פערשטאַנען ביי די אַנדערע רעזערוו־קאָמפּאַניען.

— הערט נאָר, לייטענאַנט !
— וואָס ווערט דער הערר מאַיאָר בעפעהלען ?
— הם... — בערקערסבורג ווענדט זיך צוערשט צום שטאַלקנעכט : — געהט צו אייער קאָמפּאַניע עסען, באָומאַן ! איהר אויך, שווייגלער ! זאָגט דעם הערען פעלדפעבעל שטום, ער זאָל מיר שיקען אַנאַנדערען אויף אייער אָרט. דער הערר לייטענאַנט און איך וועלען דערווייל אַליין אַכטונג געבען אויף די פערד.
— בעפעהל, הערר מאַיאָר !
— בעפעהל, הערר מאַיאָר !

די צוויי סאָלדאַטען לויפען האַסטיג, צו ערפילען דעם בעפעהל. אין זייערע מאַגענס ברומט שוין לאַנג.

— זאָגט נאָר, הערר לייטענאַנט !
— וואָס איז דער בעפעהל, הערר מאַיאָר ?
— איהר זייט אַ דיכטער אין ציווילבערוף, ניט אמת ?

ערשטווינט קוקט שלאַסער אַן זיין מאַיאָר.

— ווארום דענקט איהר אזוי, הערר מאַיאָר?

— זעהר איינפאך. שוין לאנג, הערר שלאַסער, ווי איך בעאָבאכט אייך. איך זעה, ווי איהר שרייבט אַלץ און שרייבט, אום צו פערטרייבען דעם אומעט און לאנגווייליגקייט. אזוי טהוען דאָך נאָר דיכטער.

— איך ווייס ווירקליך ניט, הערר מאַיאָר, צי איך קען פּרעטענדירען אויף אזא הויכען טיטול.

— הויכען טיטול — דאָס איז גוט געזאָגט, שלאַסער, זעהר גוט, אויסגעצייכענט! איהר דארפט אייער ליכט ניט בעהאַלטען, איך בין דאָך זעהר גוט אינפאָרמירט...

— ווען דער הערר מאַיאָר מיינט...

— ניין, מיין ליעבער, דאָ איז ניט די פראגע, וואָס איך מיין, מיין פולמאכט נעהט דאָך ניט אזוי ווייט, אז איך זאָל אייך קענען ערקלערען פאר א דיכטער פאר אָדער דע מופטי. אין באטאַליאָן אָבער זינגט מען א ליעד, וועלכע, ווי מען זאָגט מיר, איז פון אייך פערפאסט געוואָרען, און א גאנץ גוטע ליעד איז דאָס. קערנער אליין וואָלט זיך מיט דעם ניט געשעהמט! זאָגט מיר נאָר, שלאַסער, איז דאָס אמת, אז קורץ פאר דער מאָביליזאציאָן האָט איהר נעהאט די אבזיכט אראָבצונעמען פון זיך דעם מונדיר און בייטען אייער קאריערע?

— דאָס איז ריכטיג, הערר מאַיאָר.

— זעהט איהר, און איהר האָט געוואָלט ווערען א דיכטער, אַנזאָטלען פּעגאַזוס, נאָר ווי קאמעראד פאָן לאוף?

— ווענען דעם האָב איך קוים געקענט קלערען, הערר מאַיאָר.

— וואָס דען, מיין ליעבער, האָבענדיג אזא טאלאנט?

— דער הערר מאַיאָר ווייס דאָך, אז איך האָב נעהאט דאָס גליק צו בעקומען א ירושה איידער דער קריעג האָט אויסגעבראָכען. דאָס איז מיר געקומען פון אן אָנקעל אין מעקסיקאָ, וועגען וועלכען איך האָב שוין לאנג פערגעסען. דאָס איז א סומע, וואָס פערזיכערט מיר מיין מאטעריעלע אונאָבהענגינקייט.

— איהר זייט א גליקליכער, וואָלט איך געזאָגט ביי אנדערע אומשטענדען, ווען איהר וואָלט ניט נעהאט די עהרע צו זיין אדיוטאנט אין צווייטען באטאַליאָן און שטעהן דאָ אין וואלד הינטער טראיאָן. איך צווייפעל זעהר שטארק, אויב איינער

פון אונז וועט פערלאָזען דעם וואלד א לעבערינער, אויב, נאַטירליך, די מעלדונג איז ניט געוועז קיין שפּיצעל

— איך וויים, ווי צו שעצען די עהרע, העדר מאיאַר!

— אַך, צו וואָס רעדען די אַלע נאַרישקייטען, מיין פריינד! ווער עס האָט אַזא קאַפּיטאַל, וויל ווערען א דיכטער און האָט נאָך פאר זיך זיין גאַנץ לעבען... ווי אַלט זייט איהר דען אין גאַנצען, לאָסער?

— איך ווער פיער און צוואַנציג, העדר מאיאַר.

— גאַנצע פיער און צוואַנציג, און מוזט זיין דאָ אין וואַלד היגטער טראַיאָן... נאָר לאָמיר וועגען דעם ניט רעדען. ווי האָט איהר געדעכענט איינצואָרדנען אייער צוקונפט, העדר לייטענאַנט? דאָס אינטערעסירט מיך, אָפען געדעדט, זעהר שטאַרק, און איך וועל אייך זאָגען פאַרוואָס. איך ווער באַלד פופציג, און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס איך האָב געקענט זיין אייער פאָטער, הויב איך ניט אָן צו פערשטעהן עפּעס אין לעבען, אָפען געדעדט. און פון וואַנען, ליעבער גאָט, זאָל אונזער איינער עפּעס וויסען? דיענסט און ווידער דיענסט, יאָהר־איין, יאָהר־אויס, און אזוי דאָס גאַנצע לעבען לאַנג! צוערשט א לייטענאַנט, שפּעטער א קאָמפּאַניע־שעף, דאַן א מאיאָר! אַלץ איינס און דאָסזעלבע ליעד! דער פאָטער איז געוועזן א סאָלדאַט, און סאָלדאַטען זיינען געוועזן אַלע אורעלטערען ביז צו די צייטען פון דעם גרויסען קורפירשט. איהר וועט זאָגען, דאָס איז שוין אין בלוט... געוויס, דער טייוועל זאָל דאָס נעמען! ווען אָבער דער טאָג פון אָבערעכנונג קומט ענדליך אָן, און מען דאַרף מאַכען די אונטערשטע שורה, ווילט זיך דאָך א קלער טהאָן וועגען זיך אויך, יונגער פריינד! ערצויגען אין קאַדעטענקאָרפּוס, דאַן אין גומבינען, דאַן אין פּאָרבאַך! קען מען שוין עפּעס פערשטעהן אין לעבען נאָך דעם? די פרוי — פון דעמזעלבען קלאַס, די מוטער — אויך. ווי קען דען זיין אַנדערש?... איהר שטאַמט דאָך פון בערלין, העדר לייטענאַנט, אויב איך האָב קיין טעות ניט?

— יע, העדר מאיאַר, איך שטאַם פון בערלין.

— און געווען אין גימנאַזיום?

— יע, אין א פראַנצויזישען גימנאַזיום, העדר מאיאַר.

— אין א פראַנצויזישען! זעהט איהר, דאָ איז טאַקע דער גרויסער אונטערשיד. בערלין, א שטאָדט מיט טויזענדער פערשידענע אָנרעגונגען, גימנאַזיום, מיטשילער מיט הונדערטער פערשידענע אינטערעסען. זיינען אַלע מסתמא איצט ארצטען,

טעכניקער, יוריסטען, קינסטלער, א. א. וו... זעהט איהר, און אונזער איינער?... אבער איך וויל רעדען וועגען אייך און עטליכע אנדערע.. וואס האט איהר גערעכענט צו טהאן, הערר לייטענאנט?

— איך האב זיך געוואלט פערשרייבען אין בערלינער אוניווערזיטעט און שטודירען געשיכטע.

— און איצט מאכט איהר געשיכטע, און נאך וואס פאר געשיכטע! דאס איז דאך אויך עפעס!

— דאס פערשטעהט זיך דאך, הערר מאיאר!

— יע, דאס פערשטעהט זיך! ווייסט איהר, איך האב דאך אויך עפעס געלעזען אין די פרייע שטונדען, שלאסער, מיינט ניט, אז איך בין שוין אזא, ווי איך זעה מעהרסטענס אויס, איהר דארפט זיך ניט איינבילדען, אז אונזער איינער איז שוין אין גאנצען פערבויערט, אפילו ווען ער איז גאר געווען אין גומבינען און אין פארבאך...

— ניין, הערר מאיאר, ווער דענקט דען...

— ניין, ניין, איך ווייס... איך, דארפט איהר וויסען, האב אויך אזא זאך, ווי א ליעבלינגסבוך. זאגט דעם אמת, אייך וואלט זיך דאך קיינמאל ניט גע'חלומ'ט, אז ביי אזא שינדער, ווי בערקערסבורג, זאל זיין א ליעבלינגסבוך?

— אבער הערר מאיאר!

— וואס וועטען מיר, אז איהר וועט ערשטוינט ווערען, ווען איך וועל אייך אנרופען דעם נאמען פון בוך! דאס איז ניט קיין בוך וועגען דער פרומער העלענא, ניין, דאס איז ניט קיין לייכטערע זאך, ווי פ א ו ס ט. און דארט האב איך גע־פונען אן ארט, וואס מ י ר א ל ע האבען איצט געראראפט האבען אין זינען...

— מיך אינטערעסירט דאס זעהר, הערר מאיאר!

— איך גלויב אייך דאס גערן, שלאסער, געוויס אינטע־רעסירט איהר זיך, ווען איהר ענטדעקט פלוצלונג אין אייער קאמאנדיר אזעלכע טאלאנטען. יענער ארט אין בוך איז גע־ווען: „ד ו מ י י נ ס ט, א ז ד ו ב ע װ ע ג ס ט, א ב ע ר מ ע ן ב ע װ ע ג ט ד י ך". דאסזעלבע איז מיט א ו נ ז היינט! ניט נאר מיט אונזער רעגימענט און מיין באטאליאן, שלאסער, וועלכע האבען נאך היינט אין דער פריה ניט גע'חלומ'ט אפילו וועגען דעם, וואס זיי שטעהט איצט וואהרשיינליך פאר אין וואלד הינטער טראיאן! א ניין! מיט דער גאנצער ארמיי, מיט גאנץ דייטשלאנד, מיט דער גאנצער

וועלט איז דאָס היינט אזוי. זיי מיינען אלע, אז זיי בעוועגען עפּעס, צום סוף בעוועגט מען נאָר זיי. גלויבט מיר, געהיימ־ניספּולע קרעפטען ארבייטען דאָ, קרעפטען, וועגען וועלכע זעהר ווייניג מענשען האָבען א בלייכע פאַרשטעלונג, קרעפטען פון וועלטגעשיכטע, וואָס בעצוועקען גאָר עפּעס אנדערש, ווי דאָס, וואָס מיר האָבען פאַרגענומען און פאר וואָס מיר ווילען קעמ־פען, מיין ליעבער! אזוי איז אייגענטליך אלעמאָל געווען. שאול איז ארויס צו געפינען זיין פאָטער'ס עזלען, און האָט געפונען א קעניגרייך אין יהודה... כא, כא, כא! איך לאַך פון זיך אליין, מיין טייערער, איך האָב אן אייגענע פערפלוכטע פילאָסאָפיע, מיין ליעבער. איך ריכט צו די וועלטגעשיכטע אויף מיין אייגענעם שטייגער. איהר גלויבט אפשר ניט?

— איך בין העכסט ערשטוינט, הערר מאַיאָר!

— דאָס גלויב איך אייך גערן, שלאָסער! דאָס אלץ קומט מיר אויפ'ן זין, ווען איך זיץ אזוי אויפ'ן פערד, מיט ציגאַר אין די צייהן, און שלעפּ זיך פאר מיין באטאליאָן א גאנצען טאָג איבער דעם שמוציגען וועג אין פיינדליכען לאנד. דאן זאָג איך צו זיך אליין: דארף דאָך דאָס אלץ האָבען עפּעס א זין, אין איינקלאנג מיט די נאַטורגעזעצען און מיט די אור־פּרינציפּען פון געשיכטע! שלאָסער, איהר פערשטעהט מיך גוט?

— יע, הערר מאַיאָר!

— איהר זאָגט: יע! און הויבט נאָך אלעמען ניט אָן צו פערשטעהן. נאָר אזוי ווי איהר האָט געוואָלט שטודירען געשיכטע און ווערען א דיכטער, וועל איך אייך ערקלערען. האָט איהר אמאָל געהערט פון מיראבאָ, הערר לייטענאנט? איהר שטודירט דאָך געשיכטע.

— געוויס, הערר מאַיאָר!

— ער איז געווען בעקאַנט פאר דעם גרעסטען שטאאטס־מאַן אין אייראָפּא ביים אויסברוך פון דער פראנצויזישער רע־וואָלוציאָן, א מין פראנצויזישער ביסמארק, נאָר אויף אייניגע צאָלען גרעסער פון דעם בעריהמטען אייזערנעם קאַנצלער, אונ־געפעהר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל נאַפּאָלעאָן איז געווען גרעסער פון דעם אלטען פריץ...

— איך מיה מיך נאָכצופאָלגען אייער געדאנק, הערר מאַיאָר.

— טהוט דאָס, מיין פריינד, עס וועט אייך געוויס ניט שאדען! איבריגענס, איך קען אייך פערזיכערען, אז איך רעד

היינט צום ערשטען מאל אזוי אפענהערציג... ווארשיינליך דערפאר, וואס איהר שטודירט געשיכטע, און דאס וועט אייך, צוליעב דער טייוועלשער סטראטעגישער לאגע אין טראיאנגער וואלד, ניט געלינגען. דעריבער רעד איך מיט אייך, איין טויט־קאנדידאט מיט אנאנדערען, אזוי אפענהערציג. האט דער מיראבא, דערצעהלט מען, אין דער שעה פון זיין טויט געזאגט צו זיין אלטען דיענער: „האלט מיר מיין קאפ, ער איז דער געשטארקסטער אין גאנץ פראנקרייך!" אבער אויך ער האט געהאט א טעות. אויך איהם האט די געשיכטע אומגעווארפען, און טאקי דערפאר, וואס ער האט געמיינט, אז ער בעוועגט אנדערע, און איז צום סוף אליין געשטויסען געווארען. און זייט יענער צייט, העדר לייטענאנט, איז דאס דער וויץ, די איראניע פון דער גאנצער געשיכטע.

— איך פערשטעה אייך ניט גוט, העדר מאיאר!

— גלויב איך אייך, גלויב איך אייך אויף אייער ווארט... און צו מאכען דאס קורץ... מאראט, דאנטאן און ראבעספיער זיינען דאך געווען שטארקער פון איהם, בעזונדערס דער אונבעשטעכליכער מאקסימיליאן ראבעספיער, און ער וואלט געקומען מיט אדער אהן מיראבא, מיין ליעבער, ווייל דער גאנג פון געשיכטע לאזט זיך ניט אבשטעלען, און ווייל מיראבא האט אנגעהויבען, און נאפאלעאן האט געענדיגט! דאס האב איך אייך געוואלט זאגען. מיר, מיר שטעהען נאר ביים אנהויב..., נאר ביים אנהויב פון דער גרעסטער, לאמיר זאגען אפען, פון דער גרעסטער אויפטרייסלונג, מעהר אין א געאלאגישען, ווי אין א פינאנציעלען זין, מיין קלוגער פריינד!

— מיינט איהר דאס ווירקליך, העדר מאיאר?

— גלויבט מיר, איך וואלט אנדערש ניט פערלארען קיין צייט דאס אלץ אויסצוברענגען, און נאך אייך, דעם צוקונפטיגען פראפעסאר פון געשיכטע! ניין, אין ווערסאל האט מען דאך ניט געהאט די בלייכסטע אהנונג אפילו וועגען פלאס דע לא רעוואלוסיאן, ווען מען האט זיך געוויצעלט איבער דעם גרויסען רוסא!... נו, אט קומט שוין דער זופ. גוטען אפעטיט, העדר לייטענאנט!

IX

א סאלדאט ברענגט די ביידע אפיצירען זייער עסען אין צינערנע טעלער, — אויסגעקאכטע ארבעסווארשט מיט שיוויצינערנע טעלער...

געגעפעטס.

— אויסגעצייכענט, — זאָגט לייטענאַנט שלאָסער.
דער מאַיאָר שמייכעלט.

— יע, מיין ווירדיגער קאַמעראַד, ווען מען האָט פון אכט אין דער פריה ביז פינף נאָכמיטאָג קיין זאַך ניט געהאַט אין מויל, קען אפילו ארבעסוואורשט מיט שווייענפּעטס זיין א גוט געריכט. יע, יע... איבריגענס, דאָס איז דאָך איינפאַך אונגלויבליך! כמעט דעם אמת זאָגענדיג, זיינען אונזערע יונגען מייסטער, זיי פערשטעהען ווי צו קאָכען ניט ערגער פון די שעפען אין די בולוואַר־רעסטאָראַנען, און וועלכע מיר וועלען נאָך, מיט גאָט׳ס הילף, קומען! אויב ניט מ י ר, איז אנדערע!... און דאָך איז דאָס איינפאַך אונגלויבליך, שלאָסער!

— וואָס מיינט דער הערר מאַיאָר?

— וואָס מען קען ביי דעם לוקסוס, וואָס האָט געהערשט אין דער ארמיי, נאָך פרעסען אזעלכע זאַכען.

— דענקט דען ווירקליך דער הערר מאַיאָר, אז דער לוקסוס אין דער ארמיי איז געווען אזוי גרויס?

— איך גלויב אזוי, שלאָסער! איך רעד דאָ נאַטירליך ניט וועגען אייך, די אָנוועזענדע זיינען דאָך, ווי איהר ווייסט, אלעמאָל אויסגעשלאָסען. דערצו זייט איהר נאָך א קינד פון בערלין, און דאָס אליין קען שוין ענטשולדיגען פיעלע זאַכען אויף דעם געביעט. אָבער אנדערע! זיין מאַיעסטעט האָט גענוג געפּרעדיגט געגען לוקסוס. דאָס האָט אָבער ווייניג געהאָלפען, און דאַן, ווי בעקאַנט, פערדאַרבען דאָך שלעכטע ביישפּיעלען די גוטע זיטען. איהר דאַרפט אויף מיר ניט פּאַראיבעל האָבען, וואָס איך רעד היינט מיט אייך אזוי אָפענהערציג, אין דער איצטיגער שעה! אָבער דאָס אלץ איז ריכטיג!

— ווארום זאָל איך אויף אייך פּאַראיבעל האָבען, הערר מאַיאָר?

— יע, ריכטיג, שלאָסער!... אזוי איז דאָך טאַקע געווען! קיין לאָקאַל איז דאָך ניט געווען גענוג רייך, קיין ווין צו טייער, קיין פרוי צו פיין! און די אויטאָמאָבילען און די הייראַטען!

— דער הערר מאַיאָר אורטיילט זעהר שטרענג.

— שטרענג, מיין ליעבער, שטרענג, דאָס הייסט ביי אייך שטרענג! — זאָגט בערקערסבורג מיט א הויכען געלעכטער. — ניין, ניין, דאָס אלץ האָב איך אליין געזעהן, און מיינע אויגען וועל איך אויף קיין זאַך אין דער וועלט ניט פערבייטען, שלאָסער. ווער עס האָט ניט געקענט אריינכאַפּען ערגעץ וואו א פערמעגען, דער איז טאַקי געבליבען אן אלטער בחור. איז דאָס אזוי געווען אָדער ניט, שלאָסער?

— אין עטליכע רעגימענטען איז דאָס געווען אזוי, הערר מאיאָר...

אין עטליכע, זאָגט איהר? אין אַלע! איינס האָט אָנגע־שטעקט דאָס אַנדערע. פון זינט אונזערע ניי געבאַקענע באַ־ראָנען און דאָרפישע וואָל אַריסטאָקראַטען האָבען אָנגעהויבען זאָגען אַ דעה אין אונזער בעליעבטען פאָטערלאַנד, און זיין מאַיעסטעט איז געזעסען ביי איין טיש מיט די בערזען קעניגען פון האַמבורג און פראַנקפורט, — איז דאָס ניט אמת, שלאָסער?

— דאָס איז געווים אמת, הערר מאַיאָר!

— און די אַלע רייזען, און די קיעלער וואָך, די קייזער־ליכע אַקציען־געזעלשאַפט, און די אַלע אַנדערע זאַכען! איהר מיינט אפשר, אז איך האָב אַ טעות, פערשטעה ניט אום וואָס דאָ האָט זיך געהאַנדעלט? דאָ האַנדעלט זיך ניט מעהר און ניט ווייניגער, ווי וועגען וועלטהערשאַפט, אָדער ווי יענע הערען רופען דאָס, קאַפּיטאַליזם. דאָס אַלץ האָב איך פערשטאַנען, נאָכדעם ווי איך האָב וועגען דעם פיעל נאָכגעדענקט אין שטילע טעג, זיצענדיג אויף מיין פערד. דעריבער טאַקי האָב איך פריהער גערעדט וועגען מיראַבאָ. ער האָט דאָך אויך אונטער געוויסע בעדינגונגען געוואָלט רעטען דאָס קעניגרייך פון לוד־וויג דעם זעכצעהנטען, ער האָט דאָך צייטענווייז געשפּיעלט די ראָל פון אַ פריינד פון מאַריע אַנטואַנעט, כאָטש ער איז געווען איהר געבאָרענער פיינד... און דאָך...

— און דאָך, הערר מאַיאָר?

— איך שטעה און וואונדער זיך און שטוין, וועלכע קראַפט עס האָט זיך פּלוצלונג אויפגעהויבען פון די טיפסטע טיפען פון פאָלק, אַ פאָלק, וואָס קעמפט איצט, איך האָב מורא, פאַר זיין עקזיסטענץ!

— פאַרוואָס האָט איהר מורא, הערר מאַיאָר?

— דאָס איז מיין פּריוואַטע מיינונג, שלאָסער, און איהר דאַרפט דאָס קיינעם ניט זאָגען, אפילו ווען די געלעגענהייט דערצו וועט זיך מאַכען.

— איך וועל מיך היטען, הערר מאַיאָר!

— יע, איך בעט אייך! אָבער זעהט נאָר, ווער אונזערע נאָהנטסטע מיטאַרבייטער זיינען! זעהט, וועלכע אונגעוועהנליכע גייסטיגע, מאָראַלישע און אַרטיסטישע קרעפטען עס שטעקען אין אָט די יונגען! איהר זייט אַ דיכטער, האַמאַן איז כמעט אַ מאַלער, אַדאָלף איז אַ געבאָרענער מוזיקער און קאָמפּאָניסט! דאָס פאַלען מיר נאָר צופעליג איין דריי אין איין איינציגען באַטאַליאָן. איז דאָס ניט זאָנדערבאַר, שלאָסער? און אָט

די אַלע ווייסען מיט אמאָל ניט פון קיין בעסערער זאַך, ווי זיך איבערצושיסען מיט טורקאָס פון נאָרד אַפריקאַ! און דאָס אַלץ אין נאָמען פון אַן אידעע, אַ גרויסער, בעפרייענדער אידעע, אויב איהר ווילט. אַ גרויסע רעטעניש שטעהט דאָ פאַר אונז, שלאָסער!

— יע, דאָס איז אַ גרויסע רעטעניש, הערר מאיאָר!

— אַ גרויסע פּסיכאָלאָגישע, פעלקערפּסיכאָלאָגישע רעטעניש. אזעלכע רעטענישען זיינען די ערגסטע און שווערסטע, ווייל פּערעגטפערען זיי וועט נאָר די געשיכטע ערשט דאַן, ווען מיר וועלען שוין לאַנג אויף דער וועלט ניט זיין. ערשט אונזערע אייניקלעך וועלען קענען ענטשיידען, וואָס אייגענטליך מיר ווילען איצט, אָדער ריכטיגער, וואָס אַנדערע ווילען דורך אונז. ווייל אין דער אמת'ען זיינען מיר פיעל פּאַסיווער, ווי מיר אליין דענקען. דאָס האָב איך אייך שוין פריהער געזאָגט מיט מיין ציטאַט פון געטהע'ס פאוסט. דאָך...

דער מאיאָר האָט געענדיגט זיין זופּ און האָט אוועקגעשטעלט דעם טעלער אויפ'ן גראָז.

— איהר ווילט אַ ציגאַר, שלאָסער?

— איך וויל אייך ניט בערויבען, הערר מאיאָר.

— בערויבען? נאַרישקייטען! איך האָב אַ פולען פּאַרטסיגאַר. מיין אַלטער איז געקומען די גליקליכע אידעע צו שיקען מיר אהער מיינע בעליעבטע ציגאַרען: אידער, אַן אונפערהייראַטער, האָט גאָר קיין אהנונג ניט, וואָס פאַר אַ גליק עס איז צו האָבען אַזאַ ליעב ווייבעל.

— וועגען דעם האָב איך ווירקליך ניט קיין אהנונג, הערר מאיאָר!

— זעהט איהר! און אויב אדאָלף'ס מעלדונג איז אַן אמת, וועל איך היינט קוים צייט האָבען פאַרטיג צו ווערען מיט מיין פּאַרטסיגאַר. טהוט מיר דעריבער די געפעליגקייט און העלפט מיר אין דעם, שלאָסער!

— מיט דעם גרעסטען פערגניגען, הערר מאיאָר!

— איך דערמאָן זיך איצט קלאָר, ווי איהר האָט מיט פערגניגען געראויכערט אָט טאַקע די ציגאַרען נאָך אַ מיטאָג ביי מיין פרוי.

— זאָגט, מיט ענטוזיאַזם, הערר מאיאָר!

— נו, איך בין דאָך ניט קיין דיכטער!... אבער גוט זיינען דאָך געווען די מיטאָגען ביי מיין פרוי, ווען זי פלעגט אליין צוריכטען דעם סאַלאַט. זי פלעגט אַלע מאָל זאָגען, אַז זי האָט זיך דאָס אויסגעלערנט אין ענגלאַנד, אין דעם פּעררעטערישען

אַלביאָן, לויט דעם איצטיגען אפיציעלען אויסדרוק. דערביי פלעגט זי מאכען אזא בעזונדערען זשעסט, פלעגט אזוי צוריק־ווארפען די ארבעל פון איהר קלייד. איהר געדענקט, עפּעס אזוי...

— איך געדענק די גנעדיגע פרוי, נאָר דעקאָלטירט און מיט קורצע ארבעל, הערר מאיאָר! איך האָב זי איינמאָל געזעהן אין א שטאָהלגרויען קלייד מיט א שימערענדען איבערוואורף, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי א זילבערנער פּאנצער אָדער א שלאַנגענהויט!

— אזוי?... דעקאָלטירט נאָר... גנב וואָס איהר זייט! און שלאַנגענהויט... דער פערגלייך איז א געלונגענער, שלאסער, איך מוז אייך דאָס זאָגען, זעהר א געלונגענער!

דער מאיאָר ווערט אנשוויגען און זיצט א ווייל פער־טראכט. ער בייסט זיינע וואנצעס, און שלאסער הויבט אן מורא צו האבען, אז ער האָט איהם מיט זיין פערגלייך בעליידיגט. ער פרעגט דעריבער בעשיידען:

— דאָס איז געווען א פערגלייך, וואָס איז מיר גראד געקו־מען אויף די ליפּען, הערר מאיאָר, איך האָף, אז דער הערר מאיאָר האָט דעם פערגלייך ניט פערשטאנען שלעכט.

— אך, וואָס רעדט איהר, שלאסער! פערגלייכען, וואָס ריי־סען זיך אראָב פון צונג, זיינען געוועהנליך גראד די ריכטיגע; ווער עס איבערלעגט זיך לאנג, דער געפינט קיינמאָל ניט דעם פּאסענדען פערגלייך. דערצו איז אייער פערגלייך גראד דער אמת, מיין טייערער!

ווידער שווייגט דער מאיאָר און קוקט פערטראכט פאַר זיך אויפ'ן גראז, וואו עטליכע פליסיגע אמייזען לויפען אום הין און הער און שלעפּען אין זייער וואוינונג פּיצעלעך האָלץ.

דאן ווענדט זיך דער מאיאָר ראש און דירעקט צו שלאָסער און פרעגט איהם פּלוצלונג:

— איהר זייט זעהר נאָהנט בעפריינדט מיט אדאָלף'ן פון דער אכטער קאָמפּאניע?

ערשטוינט קוקט איהם אָן דער לייטענאנט.

— זעהר נאהנט בעפריינדט — דאָס איז אפשר צופיעל געזאָגט, הערר מאיאָר. זעהר נאָהנט בעפריינדט הייסט ביי מיר עפּעס אנדערש.

— וואָס דען הייסט ביי אייך א נאָהנטע פריינדשאפט, שלאָ־סער?

— ווען, צום ביישפּיעל, מען פערטרויט איינער דעם אנ־דערען אלע סודות.

— און קאפיטאן אדאלף האט אייך קיינמאל ניט פערטרויט קיין סודות, העדר ליימענאנט?

— ניין, הערר מאיאר, אזא זאך געדענק איך פון איהם ניט. אבער מיר, אונפערהייראטע, שטעהען איבערהויפט אין נאהנטער׳רע פערבינדונגען צווישען זיך, ווי די פערהייראטע הערען אין רעגימענט. מיר עסען יעדען טאג איין מאל אין קאזינא, און דא טרעפט פון צייט צו צייט, אז מען האט צווישען זיך אן אינטי־מען געשפרעך. אמאל טרעפט אויך, מען ערלויבט זיך א וויץ, וועלכען עס וואלט גלייכער און אנשטענדיגער געוועזען ניט צו זאגען, דאס איז אבער אלץ, הערר מאיאר.

— וואס מיינט איהר דערמיט, שלאסער — א וויץ, וואס איז ניט גאנץ אנשטענדיג?

— נו, איהר ווייסט דאך, אז מען רעדט וועגען דעם, וועגען יענעם...

— און וועגען די דאמען פון רעגימענט אויך? — דער מאיאר ווארפט אויף איהם און אויספרואווענדען, דורכפארשענ־דען בליק.

שלאסער ענטפערט גאנץ אונשולדיג:

— דאס איז דאך זעלבסטפערשטענדליך, הערר מאיאר, וועגען די דאמען פון רעגימענט רעדט מען אויך פון צייט צו צייט ביים טיש פון די אונפערהייראטע... אבער דאס קען איך דעם הערן מאיאר פערזיכערען.... נאר אין די רעספעקטפולסטע אויסדרוקען.

בערקערסבורג שמייכעלט:

— נאר אין די רעספעקטפולסטע אוסדרוקען, שלאסער?

— נו, גאנץ געווים, הערר מאיאר!

— ווי די יונגענד שיינט זיך דאס צו פערבעסערען פון יאהר צו יאהר! — רעדט דער מאיאר אזוי ווי צו זיך אליין. — אין מיין צייט, ווען איך בין נאך געוועזען ליימענאנט, פלעגען מיר אויך רעדען. און זעהר גערן, וועגען די דאמען, אבער איך קען אייך פערזיכערען, אז מיר האבען פאר יעדער איינער געהאט עפעס א צונאמען.

— א, צונעמען גיבען מיר זיי איצט אויך, הערר מאיאר!

— און איהר שליסט זיי אויך איין אין די רעספעקטפולסטע אויסדרוקען, שלאסער?

— אונטער אומשטענדען יע, הערר מאיאר, ווען זיי זיינען נאר אזוי אונשולדיג, ווי אונזערע צונעמען. אבער אפשר האט דער הערר מאיאר א בעזונדערע פראגע אין זינען, ווייל נאך אזא

ערנסטען געשפרעך און אין אזא מינוט, אינטערעסירט איהר זיך מיט דעם, וואס מען רעדט אין קאזינא...

אין דער ווילדער אייפערזוכט, וואס בעהערשט דעם מאיאר ביי שלאסער'ס פראגע, פערגעסט ער יעדע פארזיכטיגקייט און פרעגט:

— זאגט מיר איצט, שלאסער, אויף אייער עהרע און געוויסען, האט מען ווען אין קאזינא דערמאנט דעם נאמען פון מיין פרוי צוזאמען מיט הערן קאפיטאן אדאלף?

שלאסער קוקט אויפ'ן מאיאר מיט זיינע קלארע, גרויסע, טונקעלברוינע אויגען און ענטפערט אין אן איבערצייגענדען טאן:

— אויף דער פראגע קען איך דעם הערן מאיאר אויף מיין עהרע און געוויסען ענטפערען: ניין. קיינמאל האט מען אין מיין געגענווארט אין קאזינא ניט גערעדט וועגען דער פרוי פון מאיאר און הערן קאפיטאן אדאלף אין אירגענד וועלכען צוזאמענהאנג.

בערקערסבורג ציטערט אויף.

— זאגט איהר, אז קיינמאל ניט?

— אויף מיין עהרע און געוויסען, הערר מאיאר, קיינמאל ניט!

דער געשפרעך ווערט אונטערבראכען.

א הארניסט קומט צו מיט א מעלדונג:

— שפיעלמאן ווינקלער פון דער אכטער קאמפאניע איז קאמאנדירט צום שטאב פון הערן מאיאר פאן בערקערסבורג, אנשטאט דעם הארניסט שווייגלער.

—איהר זייט פון דער אכטער?

— צו בעפעהל, הערר מאיאר!

— אידר קענט דאן נאט דאנקען פאר דאס גליק אדער אונגליק, לויט אייערע פערזענליכע אנשויאונגען, וואס איהר זייט פון דער אכטער, און מען האט אייך קאמאנדירט אהער. שטעלט זיך אונטער יענעם בוים! דארט איז אייער פארגענגער געשטאנען.

— בעפעהל, הערר מאיאר!

בערקערסבורג הויבט זיך אויף, נעמט דעם צאים אין האנט און געהט אראב דעם בערגעל די פאר הונדערט מעטער ביז דעם ראנד פון וואלד. אין א ווייל ארום קומט ער צוריק.

— מען קען אין ערגעץ נארניט זעהן, שלאסער! די פליהערמעלדונג איז געוועזן ניט מעהר ווי א שווינדעל.

X

— גוטען אווענד, הערר מאיאָר!

די שטים פון קאָמאנדיר פאָן טראוטמאן קלינגט אב אין וואלד.

בערקערסבורג קערט זיך אום.

— איז דאָס ניט געוועזן די שטים פון קאָמאנדיר, שלאָסער?

— ריכטיג, הערר מאיאָר!

בערקערסבורג וויל זאגען דעם אדיוטאנט, ער זאָל ארויס־געהן אנטקעגען און אנווייזען דעם קאָמאנדיר דעם וועג, אבער דאָ בעווייזט זיך דעם קאמאנדיר'ס פערד צווישען די ביימער.

— אזא שווערער וועג, ריכטיגער, דאָ איז גאר קיין וועג ני־טאָ צווישען די פערפלאָנטערטע צווייגען, — זאגט דער קאָ־מאנדיר פון רעגימענט.

טראוטמאן שפרינגט אראָב פון פערד אזוי פלינק, אז קיינעם וואלט ניט איינגעפאלען. אז ער איז שוין אלט זעקס און פופ־ציג יאָהר.

— נעמט דעם העררן קאָמאנדיר'ס פערד! — בעפעהלט בערקערסבורג דעם הארניסט, וואָס שטעהט אונטער'ן בוים מיט זיין טראמפייט.

דער סאָלדאט פיהרט דאָס פערד אָב עטליכע טריט אוי־לאָזט עס אויפ'ן גראז.

— איך האָב געוואָלט זעהן, וואָס דאָ טוט זיך ביי אייך, הערר מאיאָר.

— בעפעהל, הערר קאָמאנדיר!

— קיין נייעס פון דער שיצענליניע, הערר מאיאָר? קיין מעלדונג?

— אבסאָלוט קיין נייעס, הערר קאָמאנדיר!

— האָבען אונז אמאָל די לופטפליהער גאר ניט אבגענארט, הערר מאיאָר?

— דאָס קלער איך אויך שוין, הערר קאָמאנדיר! און הערר ליטענאנט שלאָסער טיילט אויך מיין אנזיכט...

— אזוי... מען קען אבער קיינמאָל ניט וויסען אויף זיכער...

— געוויס קען מען ניט, הערר קאָמאנדיר! איך נעמין אי־בערהויפט, אז די הערדען פראנצויזען שפיעלען זיך דאָס מאָל מיט אונז.

— איך האָב דיזעלבע מיינונג, הערר מאיאָר! אין יאָהר זיעבציג איז געוועזן גאר אנאנדער „שאָז"! אמת, איך ווייס דאָס אליין נאָר פון דעם, וואָס מען דערצעהלט. אבער, דער טייוועל

זאָל דאָס נעמען, דאַן זיינען מיר דאָך אונטער אונזער פריץ געפלויגען ווי א שטורעם!
בערקערסבורג שמייכעלט איראָניש.
— אָבער דאַן איז אין דער שפּיץ פון דעם גאַנצען געשטאַנען איינער מאַלטקע, הערר קאָמאַנדיר!
— איהר מיינט ניט דערמיט, הערר מאיאָר...
— ניין, ניין, ווי קען איך דאָס מיינען!... אבער דאַן, איהר געדענקט? איז דאָס געגאַנגען איינס נאָך דעם אנדערען... וויי־סענבורג, ווערט, סט. פּריוואט, גראַוולאָט, סעדאַן, פּאַריז... און איצט? מיר שלעפּען זיך מיט קוים בעמערקבאַרע טריט!
— אויב איהר דענקט אזוי, הערר מאיאָר! — טראַוטמאַן שמייכעלט.
— ניין, איך בין מיט איך איינשטימיג, הערר קאָמאַנדיר!
דער קאָמאַנדיר טראַכט זיך: אייביג דיזעלבע „שאָו"! ניין, איך בין מיט אייך איינשטימיג, הערר קאָמאַנדיר! ער האָט נאָר קיין אהנונג ניט, וועלכע זעלבסטשטענדיגע, אום ניט צו זאָגען רעוואָלוציאָנערע, געדאַנקען בעהאַלטען זיך אונטער דעם אונדורכדרינגליכען שטערן פון בערקערסבורג, וואָס ערפילט זיין דיענסט זעהר גוט זייט יאָהרען און צעהנדליגער יאָהרען, און אין וועמעס זעל עס געפינען זיך זאַכען, וואָס האָבען שוין לאַנג איבערגעלאָזען הינטער זיך אַלע אָנגענומענע בעגריפען און מיינונגען.
— איז וואָס דענקט אידר וועגען דעם? פרעגט דער קאָמאַנדיר, אום ניט אבצוברעכען דעם געשפּרעך.
— אין דיענסט האָב איך א פּרינציפּ גאָר ניט צו דענקען, הערר קאָמאַנדיר!
— נו, און אויסער דיענסט?
בערקערסבורג שמייכעלט סאַרקאַסטיש. דער שמייכעל איז זעהר אונאַנגענעהם דעם קאָמאַנדיר, און ער זאָגט:
— איהר מעגט מיט מיר רעדען פריי, הערר מאיאָר!
דער מאיאָר טראַכט: — יע, דער טייוועל זאָל דאָס נעמען, היינט וואָלט מען איינמאָל פאַר אַלעמאָל געקענט זיך דורכרעדען, אויב, נאַטירליך, אדאַלף'ס מעלדונג איז ניט קיין ליגען. אָבער וועגען דעם קען מען דאָך ניט זיין זיכער. איז שוין גלייכער צו שווייגען.
— נו. הערר מאיאָר?
— איך האָב זיך דערמאָנט אָן שילער, הערר קאָמאַנדיר!
— דאָס איז טאַקי אַן איינפאַל, הערר מאיאָר, דאָ אין וואַלד הינטער טראַיאָן, ערוואַרטענדיג אַ שטאַרקערען פיינד. צו דענ־

קען וועגען שילער! אבער לאמיר ענדליך הערען אייערע געדאנקען, הערר מאיאר!

ווידער דערזעלבער שמייכעל אויפ'ן געזיכט פון בערקערסבורג, וועלכער ווייזט עפעס איצט איהם, דעם קאמאנדיר, אויס ווי א נייער מענש.

— יע, הערר קאמאנדיר, אויף דער וועלט איז קיין זאך ניט אינטערעסאנטער ווי דער מענש. איינער ווערט אין אזא מאמענט דענקען וועגען זיין צואה, אנאנדערער — וועגען זיין געליעבטער, און איך דענק וועגען שילער!

— מיר דאכט, אין אזא מאמענט דארף מען פריהער פון אלץ דענקען וועגען פאטערלאנד, וועגען קעניג און וועגען אייגענעם פליכט, הערר מאיאר!

— בעפעהל, הערר קאמאנדיר! געוועהנליך דארף דאס טאקי אזוי זיין... און דאך זיינען די מענשען גאר ניט אזוי, ווי מען שטעלט זיך זיי פאר, ווען מען לעזט די איצטיגע צייטונגען. לויט די צייטונגען קומט אויס, אז אלע האבען איצט דיזעלבינע געדאנקען און מיינונגען, און דאך...

דעם קאמאנדיר דערעסט דער געשפרעך. ער בענוצט זיך מיט דער געלעגענהייט איבערצושלאגען און זאגט:

— אבער איהר האט דאך געוואלט עפעס זאגען וועגען שילער, הערר מאיאר!

— יע, וועגען שילער. ווען איהר האט מיך געפרעגט וועגען אונטערשיד צווישען זיעבציגסטען יאהר און איצט, האב איך זיך דערמאנט אן ארט אין „דאן קארלאס"...

— וועלכען ארט פון „דאן קארלאס", הערר מאיאר? דאס אינטערעסירט מיך איצט זעהר.

— ווי איז דאס דארטען? אזוי אונגעפעהר: „מיין האר, דעם אמת זאגענדיג, האב איך זיך ניט צוגעגרייט אויסצודריקען אין ווערטער פון אייערען אן אונטערטאן דאס, וואס איך האב געטראכט אלס בירגער פון דער וועלט, וייל, גלויבענדיג, אז איך בין שוין מעהר מיט דער קרוין ניט פערבונדען, האב איך געמיינט, אז איך בין בעפרייט פון דער נויטווענדינקייט אייך איבערצוגעבען די אורזאכען פון מיין האנדלונג!"

א לאנגע פאוזע. ענדליך זאגט דער קאמאנדיר:

— איך האב אייך קיינמאל ניט געהאלטען פאר אזא ליטעראט, הערר מאיאר!

— בין איך דאס גאר ניט, הערר קאמאנדיר. איך בין גאר

און אמאטער, א דילעטאנט, העכסטענס, אויף אלע געביעטען פון לעבען, ניט מעהר! דילעטאנט אין לעבען — דאָס זאָגט שוין מעהר ווי גענוג, אפשר צופיעל! דאָס אָבער בין איך. און פאר אזא זעלבסטבעוואוסטזיין דארף ניט פערמאכען די אויגען קיין מענש, הערר קאָמאנדיר, בעזונדערס אין אזא מאָמענט, ווי דער איצטיגער!

— אזוי... אזוי... מורמעלט דער קאָמאנדיר אין זיין באָרד. זיין געזיכט איז געוואָרען טיף ערנסט. איבריגענס, קלערט ער, דער מאיאָר איז גערעכט: איז דען ניט אלץ איינס, וואָס איינער פון אונז דענקט אין דער איצטיגער מינוט, ווען אפשר אין דער נעקסטער... אבער ניט גאנץ הויך ווידערהאָלט ער פאר זיך די ווערטער:

— אלס בירגער פון דער וועלט... אינטערעסאנט... בירגער פון דער וועלט! זיינען מיר דאָס איבערהויפט געוועזען, בירגער פון דער וועלט, ווען מיר קענען אזוי דענקען, ווי מיר דענקען איצט? ווען מיר קענען אזוי דענקען, זיינען מיר דען איבערהויפט געוועזען בירגער פון דער וועלט? און דאָס שטעהט אין „דאָן קארלאָס“, וואו עס רעדט זיך וועגען אלבא און די נידערלאנדען, וועגען פלאָנדערן און בראבאנט, זאָנדערבאר, ווי דאָס איז נעקומען אויפ׳ן זין דעם מאיאָר, און וואָס ער האָט דערמיט געמיינט!... בירגער פון דער וועלט!

בערקערסבורג האָט קוים פערשטאנען וואָס דער קאָמאנדיר האָט שטיל פאר זיך גערעדט. און עס קימערט איהם אייגענטליך זעהר ווענינ, וואָס קאמאנדיר פאן טראוטמאן, מעג ער אפילו זיין א טיכטיגער סאלדאט, דענקט וועגען שילער און „דאָן קארלאס“, וועגען איהם, אלס בירגער פון דער וועלט, וועגען פלאנדערן און בראבאנט, וואָס רופען זיך איצט בעלגיען! דער קאָמאנדיר שיינט דאָס צו פיהלען. ער ווענדט זיך דעריבער צו בערקערסבורג׳ען גאנץ קאָנוועַנציאָנעל, און לענענדינ די האנט צום העלם, זאָגט ער:

— איך דאנק אייך זעהר, הערר מאיאָר! איך געה צו דער שיצענליניע.

— בעפעהל, הערר קאָמאנדיר. דאָס איז קיין דריי הונדערט מעטער ניט פון דאנען. קאפיטאן אדאָלף פון דער אכטער, ווען דער הערר לייטענאנט...

— איך דאנק אייך, הערר מאיאָר! א גוטען אווענד!

— א גוטען אווענד, הערר קאָמאנדיר!

דער קאמאנדיר נעהט דורך די ביימער און נאָך קנאפע צעהן

מינוט שטעהט ער שוין הינטער דער שיצענליניע. קאפיטאן אדאלף איילט צו איהם אנטקעגען.

— שטערט אייך ניט, איך בעט אייך, הערר קאפיטאן!

נאכדעם, וואס ער האט געהערט, האט דער קאמאנדיר מעהר ניט קיין לוסט צו פילאסאפישע געשפרעכען. די ארמיי בע־שטעהט שוין פון צופיעל פערשידענארטיגע עלעמענטען, דענקט ער. און וואס איז דען דער וואונדער? קענען דען אלע האבען איין גייסט? אזוי שרייבען נאר די צייטונגען טאג־טעגליך, און אזוי דענקט מען אין די גאר הויכע ספערען. אט די מענשען האלטען זיך אלעמאל פאר גרויסע מענשענקענער, זיינען דאס אבער קיינמאל ניט געווען.

ווער קען דעריבער נאך וויסען, מיט וואס אט דער אדאלף קען אידם נאך טראקטירען? ביי אלע דייטשען אין קאפ געפינט זיך ניט איבערגעבדייטע פילאסאפיע... זיי אלע האבען פריהער גע־שיינט צו זיין גאר אנדערע, זיינען דאס אבער ניט געווען... א דאנק גאט, די סאלדאטען זיינען גאר אנדערש!

דער קאמאנדיר קומט צו צו א סאלדאט, וואס ליגט אויפ'ן בויך אין הויכען גראז, געוועהר אין האנט, און קוקט גלייך אויף דעם שאסעע.

— ווי רופט מען דיך, מיין זוהן?

דער סאלדאט קערט זיך ניט ווילענדיג אום.

— ליגט, ליגט, קערט זיך ניט אום! — זאגט דער קאמאנ־דיר מיט א ווייכער שטים, — איהר ווייסט דאך, אז די אינ־סטרוקציאנען פערבאטען זיך אומצוקערען.

— בעפעהל, הערר קאמאנדיר!

— וועלכע וויזיער וועט איהר נעמען, מיין פריינד, ווען פיינדליכע רייטער וועלען זיך פלוצלונג בעוויזען דארט אונטען אויפ'ן שאסעע, ביי דעם גרויסען בוים?

— ווי דער הערר לייטענאנט וועט בעפעהלען, הערר קאמאנ־דיר!

— ריכטיג, אבער עס קען דאך טרעפען, מיין פריינד, אז דער הערר לייטענאנט וועט ניט קענען אבגעבען קיין בעפעהל. עס קען דאך טרעפען, אז דער הערר לייטענאנט איז פערוואונדעט אדער געפאלען, וועלכע וויזיער וועט איהר דאן נעמען, ווען פיינדליכע רייטער וועלען זיך פלוצלונג בעוויזען דארט אונטען אויפ'ן שאסעע, ביי דעם גרויסען בוים!

— ביי וועלכען גרויסען בוים, הערר קאמאנדיר?

— ביי דער פאפעל, וואס שטעהט דארט אליין, וואו דער פעלד־וועג קומט זיך צונויף מיט'ן שאסעע, מיין פריינד!

דער סאָלדאט איבערלעגט זיך:

— ווייזער צוועלף הונדערט, הערר קאָמאנדיר!

— ריכטיג, אונגעפעהר ריכטיג, און ווי אזוי ווייסט איהר דאָס?

— ווייל דער הערר קאַפיטאן האָט פריהער בעפאָהלען, ווי־זיער צוועלף הונדערט, ווען פיינדליכע קאַלאַנען וועלען זיך בעווייזען ביי דער גרויסער פאַפעל, וואו דער פעלדוועג קומט זיך צונויף מיט דעם שאָסעע, הערר קאָמאנדיר! — ערקלערט דער סאָלדאט אָפענהערציג.

דער קאָמאנדיר גערט און זאגט:

— א גוטען אווענד, מיין פריינד, גאט זאָל אייך היטען!

— א גוטען אווענד, הערר קאָמאנדיר!

פאַן טראַוטמאַן גערט אין דער לענג פון דער רייה און שטעלט זיך אב לעבען אנאנדער סאלדאט. דער קערט זיך שוין ניט אום, ווען ער דערהערט דעם קאָמאנדיר׳ס: גוטען אווענד, מיין פריינד! ער איז פערשטענדליכער.

— זאָגט נאָר, מיין פריינד, ווען איהר נעמט ווייזער צוועלף הונדערט, האלט איהר דאן אויף׳ן מיטען פון ציעל?

— ניין, הערר קאָמאנדיר!

— וואו דען?

— ווען עס האנדעלט זיך אום א מענשען, דארף איך ציעלען איבער דעם קאָפּ, הערר קאָמאנדיר!

— וואָרום דען איבער דעם קאָפּ, מיין פריינד?

— ווייל אזוי וועט פליהען די קויל, הערר קאָמאנדיר!

— וואָס מיינט איהר דערמיט, מיין פריינד?

— אויף דעם גרונד פון געזעץ פון פאלען, הערר קאָמאנדיר!

— וואָס איז געוועזן אייער ציוויל בערוף, מיין פריינד?

— איך בין דאָקטאָר פון פילאָסאָפיע, הערר קאָמאנדיר!

דער קאָמאנדיר בויגט זיך איין צום סאָלדאט.

— הייסט דאָס א וואלונטיר. און וואָס האָט איהר שטו־דירט?

— פיזיק, הערר קאָמאנדיר!

איז דאָס, ווייזט אויס, דיזעלבע געשיכטע, ניט קוקענדיג אויף דעם גאנצען דריל, אלץ דאָסזעלבע, טראכט דער קאָמאנ־דיר. און זיי, דאַרט אויבען, רעדען און שרייבען און דרוקען וועגען עפּעס א גייסט פון דער ארמיי... דער ג י י ס ט פון דער ארמיי... דאָס ווייזער, וואָס דער הערר לייטענאנט האָט בע־פאָהלען!

פאַן טראַוטמאַן וויל מעהר ניט אויספּרואווען די סאָלדאַטען. ער רופט אויס:

— א גוטען אווענד, קאַמעראַדען!

— א גוטען אווענד, הערר קאַמאַנדיר, — שאַלט דער ענט־פער דורך דעם וואַלד.

—א גוטען אווענד, הערר קאַפּיטאַן!

—א גוטען אווענד, הערר קאַמאַנדיר!

פערטראַכט נעהט טראַוטמאַן צוריק צו דער עפנונג אין וואַלד... צום בירגער פון דער וועלט!... ער הייסט זיך געבען זיין פערד, שפּרינגט אַרויף אין זאַטעל און מיט א שטומער בענגרי־סונג רייט ער אַוועק. זיין בליקט פאָדערט, אז ער זאָל אויך בע־זוכען די אַנדערע קאָמפּאַניען פון זיין רעגימענט, וואָס זיינען אין רעזערוו.

XI

א גוטע האַלבע שעה איז אַריבער זינט דער קאָמאַנדיר איז אַוועק. פּלוצלונג דערהערט זיך פון דעם וואַלדבערג די הילכיגע שטים פון קאַפּיטאַן אַדאָלף:

— אכטונג! שיסען גלייך! וויזיער 800! פייער! בערקערסבורג ציטערט אויף.

— איז די געשיכטע דאָך ניט געווען קיין שווינדעל, — זאָגט ער צו זיין אַדיוטאַנט.

די שלאַנקע פיגור פון לייטענאַנט גלייכט זיך אויס. קאַמפּסלוסט בליצט פּלוצלונג אויף אין זיינע בלויע אויגען.

— אַזוי זעהט דאָס אויס, הערר מאַיאָר, — ענטפערט ער קורץ. דער פריהעריגער געשפּרעך, די געשיכטע, די וו'סענ־שאַפטליכע קאַריערע, די ירושה פון אָנקעל, — אַלץ ווערט איצט פערגעסען. דער איין געדאַנק: „צושלאָגען זיי!“ בעהערשט איצט דיביידע אָפיצירען מיט דעמאָנישער קראַפט.

ווידער דערהערט זיך קאַפּיטאַן אַדאָלף'ס שטים:

— אכטונג, ריכטונג הויכע פּאַפּעל, שיסען פון רעכטס, ווי־זיער 900, פייער!

די קלאַפּעריי פון די אינפאַנטעריעגעוועהר איז איצט הע־כער פון יעדען אַנדערען גערויש, העכער אויך פון דער שטים פון דעם קאָמאַנדירענדען. א דערשראָקענער פליהט מיט א גע־שריי אַרויס א פויגעל פון די הויכע צווייגען פון א טאַנענבוים, וואָס שטעהט לעבען דעם אוראַלטען בוק, אונטער וועלכען דער מאַיאָר האָט געמאַכט זיין בעאָבאַכטונגספּונקט. דער פויגעל פליהט טיפער אין וואַלד.

מיט אן אייזינער רוהיגקייט ווענדט זיך איצט דער מאיאר צום האָרניסט:

— בלאָזט, האָרניסט, דעם סיגנאל פאר די אַנדערע קאָמ־פּאניען זיך צונויפזואמלען!

— בעפעהל, הערר מאיאָר!

דער סאָלדאט טראָגט צו די טראָמפּייט צום מויל. שארף, רופענד, בעטויבענד קלינגען אָב די טענער ווייט אין וואלד, און צווישען זיי הערט זיך די שיסעריי פון דער ליניע, וואָס ליגט אין דעקונג ביים ראנד פון וואלד. א צווייטער, א דריטער, א פערטער האָרניסט ענטפערען ווייט אין וואלד, — א צייכען, אז די קאָמפּאניענפיהרער האָבען פערשטאַנען דעם סיגנאָל.

ווידער אדאָלף'ס שטים:

— אכטונג, שיסען פון לינקס, ריכטונג קירכטורעם פון ראָזעי, וויזיער 600, פייער!

— צוּגז טייוועל! — שעלט דער מאיאר, — זיי קומען אָן, ווייזט אויס, פון אַלע זייטען, שלאָסער!

— אזוי ווייזט דאָס אויס, הערר מאיאָר!

— לאָמיר פערדרויכערען, שלאָסער, דאָס וועט בערוהיגען די נערווען! — בערקערסבורג רייכט דעם אדיוטאַנט זיין פולען פּאָרטסיגאר. יענער נעמט דאָס מאָל שוויינענדיג א ציגאר, בייסט אָב די שפּיץ און צינדט אָן.

— אכטונג, שיסען גלייך, וויזיער 500, פייער! — בע־פעהלט קאפיטאן אדאָלף.

— ווי זיי זיינען דאָס אָנגעקומען ווי א שטורעם! אונבע־מערקט זיינען זיי צוגעקומען, כמעט אונבעמערקט, שלאָסער!

דער לייטענאנט צוקט מיט די אַקסלען:

— דאָ איז דאָך מיט זיי די גאַנצע בעפעלקערונג, הערר מאיאָר! דאָס דארף זעהט נאָר אויס אזוי פריעדליך. די בויערען מאכען נארישע געזיכטער. אָבער ווער וויים, וואָס אין יענע קליינע הייזער און הינטער די ווענט איז פערבאָרגען!

— איהר זייט גערעכט, שלאָסער, דאָס קען מען אין א פיינדליכען לאנד קיין מאָל ניט וויסען!

דער לייטענאנט שפּייט אויס, און עס איז זעהר שווער צו זאָגען, צי איז דאָס איהם א שטיקעל דעקבלאַט פון ציגאר גע־בליבען אין מויל, אָדער ער וויל מיט דעם שפּייען אויסדריקען פעראכטונג וועגען דעם, וואָס ער וויל זאָגען.

— הינט זיינען זיי, הערר מאיאָר, אַלע ביז איינעם פער־באָרגענע פעררעטער, וואו מען קוקט זיך נאָר ניט אום! מען וואָלט זיי געדארפט אַלעמען אויף די בוימער צוהענגען אָדער

מיט די באַקאַנטעטן אויס'הרג'ענען, אַ שאַד צו פערלירען אויף די פולווער און בליי!

אויף בערקערסבורג'ס געזיכט בעוויזט זיך דערזעלבער שמייכעל, וואָס מען זעהט ביי איהם אין דעם איצטיגען קריעג ווען נאָר די סיטואַציאָן ווערט קריטיש, און ער קוקט אויף אַלץ רוהיג, אין דעם ליכט פון זיין איינענער פילאָסאָפיע, די עקזיס־טענץ פון וועלכער קיינער האָט ביי איהם ניט פערדעכטיגט פאַר דעם קריעג.

— איהר זאָגט אַזוי, שלאָסער, ווייל איהר אויך... איהר וועט זיך ניט בעליידיגען, איהר האָט דאָך געוואָלט ווערען דיכ־טער־פילאָסאָף...

— ניין, ניין, הערר מאַיאָר...

— נו, מיט איין וואָרט, דערפאַר, ווייל איהר ווידערהאָלט דאָס, וואָס אנדערע האָבען אייך געזאָגט. איך קוק אויף דעם נאָר אנדערש!

— אנדערש, הערר מאַיאָר?

— יע, מיט אייער ערלויבניש, הערר לייטענאַנט!

— איך בעט אייך, זאָגט ווי, הערר מאַיאָר.

בערקערסבורג רעדט נאָכדענקענד:

— רעדענדיג וועגען אָט די בויערען, פערגעסט איהר נאָר, אז מיר געפינען זיך אין פיינדליכען לאַנד, און ניט אומגעקערט.

— דאָס פערגעס איך ניט, הערר מאַיאָר.

— נו, אויב איהר פערגעסט דאָס ניט, איז... ביי אונז קענען קיין פאַרטיזאַנען ניט זיין, ווייל אונזער בעפעלקערונג האָט נאָך ניט געליטען פון די שרעקען פון קריעג! נאָר אין דעם לאַנד, אין וועלכען די קריעגספוריע האָט זיך צושפּיעלט, ווערען געבאָרען פאַרטיזאַנען!

— און איהר גלויבט, אז אין דעם געגעבענעם פאַל קען דאָס אויך ב י י א ו נ ז זיין אַזוי, הערר מאַיאָר?

— ניט נאָר גלויב איך, הערר לייטענאַנט, נאָר איך קען זאָגען, אז איך האַלט דאָס פאַר אונצווייפעלהאַפט...

שלאָסער קוקט אָן דעם מאַיאָר מיט אונבעשרייבליכער פערוואונדערונג.

— קוקט מיך ניט אָן אַזוי, הערר לייטענאַנט, וואָס איך האָב דעם מוט, אין אָט דער שעה פון ענטשיידונג איבער לעבען און טויט, איך, אַ קעניגליך־פּרייסישער אָפיציר, צו זאָגען אייך דעם אמת, קענען אַלע דיענסטפאָרשריפטען. געווים איז דאָס אַ סוביעקטיווער אמת, ווי איך פיהל איהם. אָבער יעדער אמת איז דאָך סוביעקטיוו, אין דעם קענען מיר זיך דאָך איצט

מודה זיין!... מיר וועלען שוין פאר די פארטיזאנען מוזען נעפינען אן אנדער נאמען, ווען זיי זאלען צופעליג זיך בעווייזען אויף דעם רעכטען ברעג פון רהיין, אנשטאט דעם לינקען. ווען אייער הויף ברענט, ווערט איהר ניט קוקען, צי אויף אייער ראק איז צונעגעהט א רויטער קראגען, צי ניט, איהר וועט כאפען א ביקס און וועט שיסען, דא צי אין אירגענד וועלכען לאנד. אזוי איז געווען אין אלע צייטען, מיין פריינד. א דייטשער דיכטער האט געמאכט פאר א העלד איינעם, וואס האט פון א ווינקעל פערשאסען א לאנדפאכט און האט דערמיט בעפרייט זיין פאטערלאנד פון א טיראן. דאס איז פעראייביגט געווארען, דאס ווערט געלערענט אויף אויסוועניג אין אלע פרייסישע גימנאזיען... איבריגענס...

ווידער דערהערט זיך א בעפעהל פון קאפיטאן אדאלף:

— אכטונג, גלייך שיסען, וויזיער 500, פייער!

בערקערסבורג ציטערט אויף.

— וואס איז דאס, שלאסער? איהר הערט, דאס איז דאך מאשינענגעוועהר!

— יע, הערר מאיאר, מאשינענגעוועהר!

געשפאנט הערען זיך ביידע צו. קאפיטאן אדאלף'ס שטים דערטראגט זיך:

— אכטונג, גלייך שיסען, וויזיער 400, פייער!

די שיסערייי נאך די בעפעהלען ווערט אלץ שוואכער און שוואכער, און עס נעמט אלץ לענגער צווישען איין שאס און דעם אנדערען.

— די פיינדליכע מאשינענגעוועהר טוען, ווייזט אויס, זייער ארבייט, — שטאמעלט שלאסער, בלייך ווערענדיג. בערקערסבורג קוקט ערגעץ פאר זיך און בייסט שווייגענדיג די עקען פון זיינע וואנצעס. דעם אדיוטאנט ווייזט איצט אויס, ווי דער מאיאר וואלט זיך פלוצלונג געענדערט, און ער איז שוין מערר ניט דערזעלבער מענש וואס פריהער, וואס האט גערעדט וועגען שילער און „דאן קארלאס", וואס איז געווען א „בירגער פון דער וועלט", וועלכען ער האט אזוי ווענינ געקענט פערשטעהן אין דער איצטיגער לאגע.

שלאסער איז נערעכט, בערקערסבורג **איז** איצט אנ־אנדערער. אין צוויי מינוטען איז ער פלוצלונג, אהן וועלכער עס איז אויסערליכער אורזאך, געווארען אנאנדערער. די געוועהנליכע הארטקייט און גרויזאמקייט, וועלכע ער האט פריהער געשיינט צו האבען אראבגעווארפען פון זיך, האבען זיך ווידער

בעוויזען ארום זיין מויל. זיינע נערוואנקעע טראָגען איהם אוועק ווייט, ווייט צום אָסט־פּרייסישען גרענעץ, צו ווערזשבאָלאָוואָ און צום גוט פאלקענשטיין, וואו עס געפינט זיך איצט זי, זיין פרוי, און בענקט נאָך אנאנדערען. זי, וועלכע ער האָט געוואָלט ערלאָבערען, האָט דאָס אָבער ניט געקענט, ווייל ער האָט זי געקויפט, ווייל ער האָט א טעות געהאט אין מענשען, האָט זיך אין זיי אָבגענאַרט. יע, דאָרט געפינט זיך איצט זיין פרוי, און אין אט דער מינוט שטעהט איהר פאַר א גרויס אומגליק... אַן אומגליק מיט זיין מיטווירקונג!

מיט שרעק קוקט אויף איהם שלאָסער. ער קען כמעט לעזען די געדאַנקען, וואָס בעהאַלטען זיך הינטער זיין קאָמאַנ־דיר'ס אונדורכדרינגליכען שטערן, וואָס האָט נאָך קיינמאָל ניט אויסגעדריקט דאָס, וואָס זיין מויל האָט ניט געוואָלט ארויסגעבען. שלאָסער'ן דוכט זיך, אַז ער זעהט מיט זיינע אויגען די פערקערפּערונג פון א פורכטבאַרען ווילען, געווענדט אויף א פערברעכען, וואָס קיין מענש וועט ניט קענען אויפוויי־זען. ענדליך שטאַמעלט ער אויס:

— דאָס פייער פון דער אַכטער קאָמפּאַניע ווערט פער־דעכטיג שוואַך. זאָל איך אפשר צוגעהן זעהן?

— בלייבט דאָ, שלאָסער!

דער הערשערישער טאָן, אין וועלכען די ווערטער ווערען געזאָגט און אין וועלכען דער מאַיאָר האָט זיך ביזהער קיינמאָל ניט געווענדט צו זיין אַדיוטאַנט, קלינגט ווי א בעפעהל, וועל־כען מען קען ניט ווידערשפּרעכען.

— צו בעפעהל, הערר מאַיאָר! — שטאַמעלט שלאָסער. בערקערסבורג הערט זיך ניט צו צו איהם. ער פערנעמט פון דער ווייט די אַזוי גוט בעקאַנטע שטים פון אַדאָלף, און ווייל ער הערט זי נאָך, ציטערט ער אויף.

— אַכטונג, שיסען גלייך, וויזיער 400, פייער!

א פּאַר שאָסען קלינגען אָהנמעכטיג אָב ביים ראַנד פון וואַלד.

— עס נעמט איהם קיין קויל ניט! — קריצט בער־קערסבורג מיט די ציינער.

— האָט דער הערר מאַיאָר עפּעס געזאָגט?

— ניט צו אייך, הערר לייטענאַנט! — ער שטעכט אריין זיין סאַבעל אין די וויכע, מיט מאָך בעדעקטע ערד.

שלאָסער קערט זיך אָב. א קאַלטער שוויס בעוויזט זיך אויף זיין שטערן, דאָס איז א שרעק פאַר די אַלע, וואָס זיינען

קוים דריי הונדערט מעטער ווייט פון איהם און ווערען איינער נאך דעם אנדערען אויפגעאפפערט אויף דעם ווילען פון דעם איינעם, וואס שטעהט איצט דא פאר איהם.

ווידער אדאלף'ס שטים:

— אכטונג, פייער!... שיסען גלייך, וויזיער 300...

איין, צוויי, דריי, פיער, פינף שאסען דערהערען זיך, אונזיכערע, איינער נאך דעם אנדערען... דאן ווערט שטיל... א מיפע שטילקייט... נאר דער פורכטבארער ענטפער פון די פיינדליכע מאשינגעוועהר... און דאן איין שווערער שאס...

— פיינדליכע ארטילעריע!

שלאסער'ס ווערטער קלינגען אב ווי דער געשריי פון א פערוואונדעטען טיער.

דאן דערהערט זיך א צווייטער, דריטער און פיערטער שאס...

מען הערט, ווי די גראנאטען גראבען אויף די ערד אין וואלד.

און ווידער אדאלף'ס שטים:

— אכטונג, פיינדליכע ארטילעריע, גלייך, פייער! וויזיער 1200...

— ער קעמפט ווי א לייב, דער יונג! — קריצט דער מאיאר מיט די צייהן, נאך אלץ גיט ריהרענדיג זיך פון ארט.

ארויף דעם בערגעל לויפט א סאלדאט פון דער שיצענליניע, קוים כאפענדיג דעם אטעם. בערקערסבורג איז אין די געדאנקען ערגעץ אנדערשוואו, אין פייער, לעבען אדאלף'ן, וואס וויל נאך אלץ גיט פאלען. דער מאיאר שטעהט און קוקט אן דעם אנקומענדען, ווי עפעס א געשפענסט.

— וואס דארפט איהר?

דער סאלדאט האלט זיך קוים אויף די פיס.

— איהר זייט פערוואונדעט!

דער סאלדאט פאלט אנידער.

שלאסער כאפט ארויס זיין טאשענטיכעל, און דעם פערבינדען זיי איהם די וואונד.

— א גאנץ לייכטע וואונד אויפ'ן שטערן, — מורמעלט שלאסער. דער מאיאר שאקעלט בעשטעטיגענד מיט'ן קאפ.

— קענט איהר נאך שטעהן? — די ווערטער רייסען זיך ארויס ביי דעם מאיאר, ווי ביי איינעם, וואס טרינקט זיך. דער סאלדאט קומט צו זיך, און אין זיין אויסגעמאטערטען מארך

ווערט פלוצלונג קלאָר, פאַר וועמען ער שטעהט און צוליעב וואָס ער איז אַהער געקומען.

— הערר קאַפּיטאַן אַדאָלף בעט געהאָרכזאַמסט פערשטאַרקונג. אונז זיינען איינגאַנצען געבליבען ניין און צוואַנציג מאַן אין דער קאָמפּאַניע.

דעם מאַיאָר'ס געזיכט לעגט זיך אין מאַרמאָרנע פאַלבען. זיין פיגור רוקט זיך אַביסעל ארויס:

— איהר וועט מעלדען דעם הערר קאַפּיטאַן, אַז דער בעפעהל פון הערר קאָמאַנדיר לויטעט: שפּאַרען, שפּאַרען, שפּאַרען ביז צום לעצטען מאַן!

— בעפעהל, הערר מאַיאָר!

דורך די טאַנען און בוקען לויפט דער פערוואונדעטער סאָלדאַט, איבערצוגעבען זיין קאַפּיטאַן דעם בעפעהל פון מאַיאָר. ער פערשווינדט... בערקערסבורג זעהט איהם שוין ניט...

— אָבער אַדאָלף'ס שטים קומט פון דער ווייט, נאָך אַלץ אַדאָלף'ס שטים:

— אַכטונג, פיינדליכע אַרטילעריע, גלייך, פייער! ווי־זיער 1000....

דאַן ווידער אַ פירכטערליכער שאָס און אַ קלאַפּ פון גראַנאַטען....

— פערדאַמט! — רייסט זיך ארויס פון מאַיאָר'ס מויל: אַדאָלף'ס שטים לעבט איבער ד ע ם שאָס אויך. ענדליך ווענדט זיך דער מאַיאָר צום האָרניסט:

— בלאָזט דעם סיגנאַל: די זיעבענטע קאָמפּאַניע צום שטורם, מאַרש, מאַרש, האָרניסט...

— צו בעפעהל, הערר מאַיאָר!

דער בעטויבענדער קלאַנג פון דעם טראָמפּייט סיגנאַל צוטראָגט זיך איבער'ן וואַלד, און אין אַ מינוט אַרום ענטפערט דער האָרניסט פון דער זיעבענטער קאָמפּאַניע מיט דעמזעלבען סיגנאַל, צום צייכען, אַז מען האָט פערשטאַנען דעם מאַיאָר'ס בעפעהל.

XII

עס געהט אַריבער נאָך אַ האַלבע שעה. אָבער פאַר דעם מאַיאָר און זיין אַדיוטאַנט ציהט זיך די צייט פיינליך לאַנג. די זיעבענטע קאָמפּאַניע שטעהט נאָך דערצו אַזוי ווייט, דענקט דער מאַיאָר, און דורך דעם וואַלד איז דאָך גאָר קיין וועג ניטאָ. אוננעדולדיג מיט גרויסע, לאַנגע שריט געהט דער מאַיאָר איבער דער וואַלד־

לאַנקע הין און צוריק. און דאָס פייער פון דער אכטער קאָמפּאַניע ווערט אַלץ שוואַכער און שוואַכער. מינוטענלאַנג הערט מען עס אינגאַנצען ניט. אָבער אדאָלף'ס שטים הערט זיך נאָך אַלץ, כאָטש א הייזעריגע:

— אכטונג, פיינדליכע ארטילעריע פון רעכטס, פייער! וויזיער 1000.

ענדליך געהט דער מאיאָר נאָכאמאָל צו צום האָרניסט:

— ווידערהאָלט דעם סיגנאַל, האָרניסט, די זיבענטע קאָמפּאַניע צום שטורם, מאַרש, מאַרש!

און נאָכאמאָל קלינגט אָב דער סיגנאַל דורך דעם וואַלד. און ווידער ענטפערט דער האָרניסט פון דער זיבענטער קאָמפּאַניע, דאָס מאָל פיעל נאָהנטער, פיעל פערנעמליכער פון דער טיף פון וואַלד.

בערקערסבורג אָטעמט אויף ערלייכטערט.

— א דאַנק גאָט, שלאָסער, — ווענדעט ער זיך צום אדיוטאַנט. — זיי קומען, זיי קומען! נאָך ניט צו שפּעט!

— ריכטיג, הערר מאיאָר!

אָבער ווידער דערהערט זיך די קלאָפּעריי פון די מאַשינענגעוועהר, ווידער פאַלען די גראַנאַטען אויף דעם ברעג פון וואַלד, און פערבלאָנדזשעטע שראַפּנעלען טראָגען זיך איבער די קעפּ פון ביידע אָפיצירען.

— נאָך איין ציגאַר, הערר לייטענאַנט, די לעצטע!

— ניין, איך דאַנק, הערר מאיאָר, איך קען מעהר ניט רויכערען.

— איהר בעהערשט שוין אויך ניט אייערע נערוועןƒ

שלאָסער וויל זיך בעהערשען און זאָגט:

— צו בעפעהל, הערר מאיאָר!

דער יונגערמאַן, וואָס, לויט דעם מאיאָר'ס ווערטער, האָט זיך געהאַלטען פאַר א דיכטער און געוואָלט שטודירען געשיכטע אין בערלינער אוניווערזיטעט פונקט אין דעם מאָמענט, ווען די מאָביליזאַציאָן האָט צושטערט אַלע זיינע גאָלדענע טרוימען, נעמט צוזאַמען זיינע לעצטע קרעפטען. אַלץ, נאָר ניט שלאָפקייט, אָבגעלאָזענקייט אין דעם איצטיגען מאָמענט און פאַר די אויגען פון דעם מאיאָר! זינט היינט נאָכמיטאָג ווייס ער, אַז דער מאיאָר קען אריינקוקען אין א מענשען'ס זעל און ווענדט אָן צו אַלץ גאַר אַנאַנדער מאַסשטאַב ווי די, וואָס זיינען פאַרגעשריבען אין די רעגלען און אין דער דיענסטאָרדנונג, וועלכע ער ווייס דאָך אַזוי גוט אויף אויסווענדיג. ניין, אַלץ, נאָר ניט שוואַכקייט!

בערקערסבורג בעמערקט, ווי א ציטער געהט דורך דעם שלאנקען קערפער פון דעם יונגען לייטענאנט, וואס וויל זיך בעהערשען. און דער מאיאר שמייכעלט. ער איז נאך אלץ אימשטאנד צו שמייכלען איראניש, אפילו איצט, ווען דער לעצטער סאלדאט פון דער אכטער קאמפאניע ווערט אויפגעאפפערט. ער שטעהט ווירקליך איבער יעדער סיטואציאן, דאס ווייס שלאסער זינט היינט נאכמיטאג פון דעם מאיאר'ס אייגענעם מויל.

ער בעוואונדערט איהם, ניין, ער איז איהם מקנא, ער איז אייפערזיכטיג אויף אזא קראפט ביי דעם מאיאר. ער ווייס, אז דער מאיאר איז פעהיג צוריקצואווייזען דעם אייזערנעם קרייז, וועלכען אנדערע ווילען אזוי שטארק ערקעמפען, מיט איין זארגלאזער בעוועגונג מיט דער האנט, אין דעם שטאלצען בעוואוסטזיין, אז קיין פירשט אין דער וועלט קען איהם, בערקערסבורג'ען, ניט אויסצייכנען. ער, בערקערסבורג, קען קעגען דער אויגענשיינליכער, אונפערמיידליכער ווירקליכקייט, ביים פולען בעוואוסטזיין פון זיינע אייגענע שוואכקייטען און פעהלערען, קאלטבלוטיג אויפאפפערען אנדערע מענשען, וואס גלויבען איינפאך אין זייער בערוף. ער קען אבער פונקט אזוי קאלטבלוטיג אויפאפפערען זיך אליין און אהן קיין ענטוזיאזם, דאס וואלט נאר געווען ביי איהם א רעזולטאט פון א ריין שכל'דיגער ארבייט: ער וואלט זיך נאר געזאגט, אז דער, וואס האט זיך געווייסענלאז בענוצט מיט דעם פארצוג פון א סיטואציאן, דארף אויך זיין גרייט צו נעמען אויף זיך יעדע קאנסעקווענץ, וואס קומט פון דער סיטואציאן ארויס.

וועהרענד שלאסער איז פערטיפט אין אט די געדאנקען און שטעלט זיך פאר אט דעם מענשען, וועלכען, לויט דעם געלונגענעם אויסדרוק פון קאסינסקי, ער וואלט געקענט זעהן אויף די רואינען פון קארטאגא, קערט זיך פלוצלונג דער מאיאר ראש אום צו איהם. אין א הייזעריגער שטים, ווי עפעס וואלט איהם געשטיקט, גיט ער אב זיין בעפעהל:

— נעמט אויף א ווײלע איבער די קאמאנדע איבער דעם באטאליאן, איך מוז געהן צו דער שיצענליניע א קוק טהאן.

מעכאניש שטאמעלט שלאסער אויך איצט זיין געוועהנליכע „צו בעפעהל, העררר מאיאר!". ער ווייס, פארוואס דער מאיאר וויל געהן א קוק טהאן אויף די שיצענליניע. די שיסערייי פון דער אכטער קאמפאניע איז שטיל געווארען, און אדאלף'ס קאמאנדע הערט זיך שוין מעהר ניט... די שטילקייט פון א בית עולם איז דארט... נאט! שלאסער וויל צוריקהאלטען דעם מאיאר, ווייל

פונקט דאַן רייסט זיך אויף א פיינדליכע גראַנאַט, שיינט אויף ווי א בליץ און וואַרפט אויף דעם ברעג פון וואַלד א שוועבעלגעלע ליכט. אָבער עס איז שוין צו שפעט. די פיגור פון דעם לויפענדען מאַיאָר בעווייזט זיך צווישען די ביימער און ווערט פערשוואונ־דען. און ארויף דעם בערגעל לויפט ווידער אהן אָטעם א סאָלדאַט פון דער אכטער קאָמפּאַניע.

— וואָס ווילט איהר, מוסקעטיר?

קוים כאַפּענדיג דעם אָטעם, שטאַמעלט דער סאָלדאַט:

— הערר קאַפּיטאַן אדאָלף בעט נאָכאַמאָל געהאָרכזאַמסט, מען זאָל שיקען פערשטאַרקונג. ווען איך בין אוועק, זיינען אונז געבליבען נאָר עלף מאַן.

א יובעלענדע „הורא!“ קומט ווי אַן ענטפער אויף דעם סאָלדאַט׳ס מעלדונג. א שווערע לאַסט פאַלט אראָב פון שלאָ־סער׳ס האַרץ. די שיסעריי פון דער אינפאַנטעריע לעבט ווידער אויף. שלאָסער דערקענט די שטים פון דעם קאַפּיטאַן, וואָס איז נעקומען מיט זיין קאָמפּאַניע פּונקט אין דעם קריטישען מאָ־מענט. די זיעבענטע קאָמפּאַניע האָט דערגרייכט די ליניע. די פערשטאַרקונג איז שוין דאָ.

— די פערשטאַרקונג איז שוין דאָ! — זאָגט שלאָסער מיט א טאָן פון ערלייכטערונג, און דער מוסקעטיר, איינער פון די עלף איבערגעבליבענע, לויפט באַלד צוריק צו דער פייערליניע. דערלויפענדיג, וואַרפט ער זיך אויף דער ערד און, ליגענדיג אויף׳ן בויך, לאָדט ער אָן זיין ביקס און וויל שיסען. אָבער איידער ער שיסט אוים, דערזעהט ער מיט זיינע אייגענע אויגען, נאָר אָהן צווייפעל, די הויכע פיגור פון מאַיאָר, וואָס שטעהט אויף די קניה הינטער דער שיצענליניע. ער מאַכט די גרעסטע אַנ־שטרענגונגען צו ערמוטיגען די סאָלדאַטען, אָבער פּלוצלינג גיט ער זיך א קער און פאַלט אום.

— דער מאַיאָר! — נאָר דאָס איין וואָרט רייסט זיך ארוים ביי דעם סאָלדאַט. אָבער נאָך העכער דערהערט זיך איצט אדאָלף׳ס הייזעריגער אויסגעשריי:

— אונטעראָפיציר!

א קאָפּ ריהרט זיך אין גראָז.

— נעמט איבער די קאָמאַנדע איבער דעם רעשט פון דער אכטער קאָמפּאַניע!

— בעפעהל, הערר קאַפּיטאַן!

און ניט אכטענדיג אויף דעם האָגעל פון דער פיינדליכער

שיסערײַ, הויבט זיך אַדאָלף אויף און מיט דרײַ שפּרונגען איז ער שוין בײַ דער זייט פון מאַיאָר.

— ביזטו פערוואונדעט, בערקערסבורג?

קיין ענטפער.

— אום גאָט׳ס ווילען, רעד דאָך, מענש, זאָג, ביזטו פערוואונדעט?

אַדאָלף הויבט אויף זײַן פרײַנד און זוכט מיט די אויגען אַרום נאָך הילף. ענדליך בעמערקט ער זײַן מוסקעטיר, און ניט קלערענדיג וועגען דער געפאַהר, זאָגט ער:

— העלפט מיר, קאָם, דער הערר מאַיאָר...

קאָם דערקריכט ווי עס איז צו ביידע אָפיצירען. וועגען אויסהויבען זיך פון אָרט קען גאָר קיין רעד ניט זײַן, ווײַל דער האָגעל פון פײַנדליכע קוילען פאַלט אין וואַלד און רוישט אַרום, ווי אַ שטורעם אין פריהלינג. קאָם און אַדאָלף נעמען דעם בעוואוסטלאָזען מאַיאָר.

— אַרויף צו דער עפנונג אין וואַלד, וואָס ווייטער פון פייער, קאָם, — בעפעהלט אַדאָלף, — פאָרווערטס, מאַרש!

זיי קריכען אויף אַלע פיער איבער גראָז און וואָרצלען, ניט קלערענדיג וועגען קיין אַנדער זאַך, ווי נאָר צו רעטען דעם קאָמאַנדיר פון באַטאַליאָן, ברענגען דעם פערוואונדעטען אין זיכערהייט.

קיין וואָרט, קיין קלאַנג קומט ניט פון בערקערסבורג׳ס ליפען. אַ געוואַלטיגער בלוטפערלוסט האָט באַלד אָבגענומען בײַ איהם דאָס בעוואוסטזײַן.

— מיר קענען צו דער עפנונג אויבען ניט צוקומען, עֶר ווערט שטאַרבען בײַ אונז אויף די הענט, קאָם! — שטאַמעלט אַדאָלף. — דאָרט הינטער דעם בוש וועלען מיר זײַן זיכער פון קוילען. קאָם!

— צו בעפעהל, הערר קאַפּיטאַן!

מיט די לעצטע קרעפטען ברענגען זיי ענדליך דעם אָהנמעכטיגען אונטער דעם בוש.

—וואו איז די וואונד? — אַדאָלף עפענט האַסטיג דעם גרויען פעלדמונדיר פון זײַן פרײַנד. — מען קען גאַרניט זעהן, קאָם, וואו איז די וואונד?

פערלאָרען קוקט אויף איהם דער סאָלדאַט. אַדאָלף׳ס נערוויזיטעט ברענט ווי אין פיבער, אַ קאַלטער ציטער לויפט איהם איבער׳ן רוקען, זײַנע קניה טרייסלען זיך.

— מיר מ ו ז ע ן איהם רעטען, קאָם!

— בעפעהל, הערר קאפּיטאַן!

און צווישען די ווערטער הערט זיך אַ העפטיגע שיסעריי פון דער זיעבענטער קאָמפּאַניע, דאַן די קלאַפּעריי פון די מאַשינ־געוועהר און דער פערשטיקטער קלאַנג פון די פּאַלענדע גראַנאַטען און שראַפּנעלען און דער קראַך פון די אויפגעריסענע פּראָיעק־טילען. ענדליך רופט קאַם אויס:

— אַט דאָ, הערר קאַפּיטאַן, דאָ!

— וואו, קאַם?

— דאָ, אויף דער רעכטער האַנט, ביים גרויסען אָדער...

— הויבט אויף די האַנט און האַלט זי הויך, זעהר הויך.

וועהרענד דער סאָלדאַט האַלט מיט אַלע קרעפטען מיט איין האַנט די האַנט פון מאַיאָר גאַנץ הויך, און דריקט צו מיט דער אַנ־דערער די וואונד, פון וועלכער דאָס בלוט שפּריצט ווי פון אַ פאָנ־טאַן, וואַרפט אַדאָלף אַראָב פון זיך דעם מונדיר. אומזיסט זוכט ער עפּעס, מיט וואָס מען וואָלט געקענט פערבינדען די וואונד, אַלץ איז שוין לאַנג פערברויכט געוואָרען אונטען ביי דער פייער־ליניע. ער רייסט אַראָב פון זיך זיין לייווענטענע העמד, צורייסט עס אויף פּאַסען און שרייט:

— איצט האַלט צו די וואונד, און איך וועל פערציהען מיט אַלע קרעפטען, אָבער האַלט די האַנט וואָס העכער!

ער לעגט ארויף די שטרייפען פון לייוונט און פערציהט אזוי שטארק, ווי ער קען נאָר. פּלוצלונג, ווי דורך אַ וואונדער, טאַפּט ער אָן מיט די פינגער אין דעם לעצטען מאָמענט דעם בלוטענדען אָדער. דער שפּריצענדיגער בלוטשטראָם שטעלט זיך אָב. אויב די פערבינדרונג וועט זיין גענוג שטארק, איז דעם מאַ־יאָר'ס לעבען גערעטעט.

— אַ דאַנק גאָט, קאַם! איצט וועלען מיר איהם פּאָרזיכטיג ארויפטראָגען אויבען צו דער עפענונג, דאָס פייער האָט גראָד איצט אויפגעהערט.

אין אַ פערטעל שעה ארום לעגען קאַם און אַדאָלף אַנידער דעם מאַיאָר צו די פיס פון זיין אדיוטאַנט.

— וואָס איז געשעהן? — שטאַמעלט שלאָסער.

— ער וועט ווידער קומען צו זיך, הערר לייטענאַנט.

— איהר דענקט אזוי?

אויף די ביזהער טויטבלייכע באַקען פון דעם מאַיאָר בע־ווייזט זיך אַ לייכטע, קוים בעמערקבאַרע פאַרב, דאָס לעבען, דאָס בלוט האָט זיך ווידער אומגעקערט אין זיין סיסטעם, נאָכ־

דעם ווי די וואונד, פון וועלכער עס האט געוואלט ענטרינען, איז פערהאלטען געווארען.

עס דויערט נאך פינף מינוטען. בערקערסבורג עפענט די אויגען.

— וואו בין איך?

— אין זיכערהייט, בערקערסבורג!

— דו, אראלף?

— יע, איך!

— וואו בין איך געווען?

— אויף דער פייערליניע!

— אך, יע... די געדאנקען קערען זיך ווידער אום צו איהם.

— און דאן?

— דאן האט דיר געטראפען א גראנאטשפליטער אין האנט און האט דיר געמאכט א וואונד אויף דעם גרויסען אדער. א גליק, וואס דאס איז געשעהן נאהענט לעבען מיר!

— און דאן האסטו...

— יע, איך, בערקערסבורג, דאס איז דאך זעלבסטפערשטענדליך.

— אזוי... אזוי... — מורמעלט דער מאיאר. דער שלום פון זיין געדאנק פערזינקט אין טיפען שוויינען, די שווארצע נאכט פון אהנמאכט לעגט זיך ווידער אויף זיין געהירן און פערהילט מיט אן אונדורכדרינגליכען שלייער די געגענווארט און די פערגאנגענהייט. נאר זיינע ליפען שטאמלען:

— וואסער, וואסער, איין זופ וואסער, איך ווער פערברענט!

ווי א ליעבענדע מוטער, טראגט אראלף צו די פעלדפלאש, אנגעפילט מיט שווארצען קאפע, צו דעם מאיאר'ס ליפען און שטילט זיין פערצעהרענדען דורשט.

— גוט, גוט, — שטאמלען די בלוטלאזע ליפען, און ווידער ווייס דער קנאפ נים, ווער עס האט אבגעפרישט די פערטריקענטע ליפען.

אראלף שפרינגט אויף.

— קומט, קאם, דער הערר לייטענאנט וועט שוין אכטונג געבען אויף דעם מאיאר!

כוחקעטיר און קאפיטאן ווארפען זיך צוריק צו דער שיצענליניע, און צו שלאסער'ס אויערען דערטראגט זיך ווידער אראלף'ס אונערמידליכע שטים:

— אכטונג, פייער! פיינדליכע שיצען... וויזיער 600...
פייער!

דאס געפעכט ווערט פארטגעזעצט.

לאנגזאם זינקט די נאכט איבער דעם וואלד הינטער טראיאן. די זיבעטע, די זעקסטע, די פינפטע קאמפאניעס האבען איינע נאך דער אנדערער זיך בעטייליגט אין דער שלאכט. די פיינדליכע ארטילעריע און מאשינגעוועהר האבען אנגעמאכט א שרעקליכע בלוטבאד און פערוויסטונג אין בערקערסבורג'ס באטאליאן. ער אליין האט אבער וועגען דעם ניט די מינדסטע פארשטעלונג. ער רוהט אונטער דעם אוראלטען בוק אויף דער עפנונג אין וואלד. זיין בעוואוסטזיין האט זיך צו איהם אומגעקערט, און ער הערט זיך צו. וועהרענד די בלייכע לבנה שטייגט שטיל און פייערליך ארויף דעם הימעל איבער די בוימער און ראזעי'ס קירכטורעם, קערען זיך אום זיך צו איהם די געדאנקען. זיי טראגען איהם אוועק ווייט, ווייט אין מזרח צו מעלאניע, וועלכע זיצט איצט אין פאלקענשטיין, לעבען ווערזשבאלאווא, הארט ביים רוסישען גרענעץ.

וואס טהוט זיך דארט איצט?

בערקערסבורג איז מיעד. איהם איז נאך זעהר שווער צו דענקען. די אויגען שליסען זיך אליין צו. און דורך זיין וויסטען טרוים, אין וועלכען בלוט, טרערען, פייער, אייפערזוכט און ליעבע מישען זיך צונויף, קלינגט אונאויפהערליך די אונבעזויגליכע שטים פון אראלף, וואס שרייט נאך אלץ אוים די בעפעהלען פאר דעם רעשט פון זיין קאמפאניע:

— אכטונג, פייער!... שיסען גלייך... וויזיער 600... פייער!

אזוי קלינגט אראלף'ס שטים אונאויפהערליך דורך בערקערסבורג'ס טרוים.

דריטער טייל

I

שוין זעקס יאָהר אין פּיער בוניאָן מער אין ראָזוַי. אָבער פאר די גאנצע זעקס יאָהר האָט ער ניט איבערגעלעבט אזוי פיעל אויפרעגונגען אין זיין קליינער געמיינדע, ווי פאר די לעצטע עטליכע וואָכען, זינט מען האָט ערהאַלטען אין פּאריז די בעריחמטע בערלינער דעפּעש, און די דייטשען האָבען מיט צוויי טעג שפּעטער, צו דער ערשטוינונג פון דער גאַנצער וועלט, זיך אריינגעריסען אין בעלגיען.

פּיער בוניאָן איז אן אלמן און איז אלט אונגעפעהר א יאָהר זעכציג. פאר דעם קליינעם ראָזוַי איז ער פערהעלטניסמעסיג א גרויסער גרונדבעזיצער און האָט אויסערדעם דעם בעסטען, דאָס הייסט איינציגען, רעסטאָראַן אין ראָזוַי, קאפע דיו רעיזען.

היינט שטעהט ער אונצופריעדען פאר דעם אריינגאנג אין זיין רעסטאָראַן און קוקט מיט האלב צוגעמאכטע אויגען אויף די זון, ווי א קאָטער, וואָס האָט נאָר וואָס ערוואכט פון שלאָף. איבער זיין ניט צו ריינעם ווייסען העמד טראָגט ער א בלויען קיטעל, אויף די פיס זיינען פּילצפּאַנטאָפעל, און א קליינע מיץ מיט א בלוי־ווייס־רויטען פראַנז איז נאכלעסיג אָנגעטהאָן אויף'ן כמעט גלאטען קאָפּ.

פּיער בוניאָן איז שלעכט געשטימט. דאָס געשעפט געהט שלעכט, זינט די גאַנצע יוגענד פון דאָרף איז גערופען געוואָרען אונטער די פאָהנען, און דער קריעג האָט זיך אלץ מעהר קאָנצענטרירט ארום ראָזוַי, און בעזונדערס זינט איין באטאליאָן פון די „באָשען" איז אריין אין ראָזוַי און האָט רעקווירירט אלץ וואָס איז עסבאר, און די בויערען מיידען אויס די קאפע דיו רעיזען, ווייל מען קען קיינמאָל ניט וויסען, ווען מען קען נאָך דאָרט אמאָל איצט טרעפען.

יע, אין אזא צייט איז טאקי שווער, טראכט פּיער בוניאָן און קראַצט זיך מיט אלע פינף פינגער פון זיין שווילינער האנט דעם נאקעטען שארבען.

עס זעהט אויס, ווי דער מער וואלט זיך נאר ארומגעקוקט, אום זיך צו ערקונדיגען וועגען וועטער. אין דער אמת'ען אבער קוקט ער אויס אויף עפעס אנדערש. דער מאיאר האט איהם מיט א האלבע שעה צוריק געשיקט אן ארדנאנס אין פראנצוויזיש, אנזאגענדיג איהם, אז ער וועט בעזוכען קאפע דיו רעיזען. פיער בוניאן האט ניט קיין אהנונג וועגען דעם צוועק פון בעזוך, אבער קיין גוטס קען מען שוין געווים ניט ערווארטען, ווען אזא באש וועט קומען צו פאטער בוניאן.

ברעכענדיג זיך דעם קאפ, וואס נאך דער מאיאר וויל ביי איהם רעקוויזירען, — ווייל רעקוויזירען איז דאך דאס איינציגע, וואס אזא באש קען דא פערלאנגען, — געהט ער אריין אין רעסטאראן.

ביי איינעם פון די טישען ביים פענסטער זיצען דריי בויערען און שפיעלען אין קארטען. זיי שפיעלען מיט אזארט, ווי דאס איז דער שטייגער דא אומעטום אויף'ן לאנד.

— באלזשור, מעסיע.

— באנזשור, פער בוניאן. — די בויערען קערען זיך קוים אב פון די קארטען.

זשאן לואזיר, דעם מער'ס ניכטע, וואס בעדיענט דא אין רעסטאראן, שטעהט הינטער דעם שענקטיש. זי ווענדט זיך צום אנקעל מיט דער בעמערקונג, אז דער סידער אין קרוג געהט שוין אויס.

— וואַ אַן שערשע אַ לאַ קאוו! — זאגט פער בוניאן און זעצט זיך צו צו די בויערען. ער קוקט אריין צו זיי אין די קארטען און פעררויכערט דאס אויסגעלאשענע שטיקעל ציגארעט, וואס ער האט די גאנצע צייט געהאלטען צווישען די צייהן.

— טי אַ דע לאַ שאנס (עס געהט דיר), מארטא.

מארטא, צו וועמען דאס ווערט געזאגט, הויבט ניט אויף די אויגען. ער זיצט, זיין אונגעראזירט געזיכט אונטערגעשפארט מיט דער האנט, און ברומט עפעס אונפערשטענדליכעס, וואס איז ניכער עהנליך צו פלוך, ווי צו א פערנינפטיגען פראנצוויזישען זאץ.

— יע, עס געהט מיר, און אט זיינען די באשען אין דארף... דאס איז אלץ, וואס מען קען פערשטעהן.

פיער בוניאן פרעגט אויף פראנצוויזיש:

— וויפיעל שטעהען דען ביי אייך איין, פאטער מארטא?

— זאל זיי דער טייוועל נעמען, וויפיעל זיי זיינען, מאן אמי! — ענטפערט מארטא.

דער צווייטער בויער, מיט'ן שעהנעם נאָמען ראָס, מור־מעלט:

— ע ביען, דו דארפסט געבען, פער מארטאַ!

דער דריטער שאָקעלט נאָר העפטיג מיט'ן קאָפּ, און דאַן טהוען זיי זיך ווידער שווייגענדיג אריין אין שפּיעל. מען רעדט אין קאָפּע דיו רעיזען קיינמאָל ניט פיעל, אָבער היינט איז דאָ די שטימונג בעזונדערס געדריקט.

די באַשען האָבען געוואונען דאָס געפעכט אין וואָלד הינטער טראיאן, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס פראנצויזען זיינען דאָ געווען פיער מאָל אזוי פיעל, ווענען דעם קען שוין קיין צווייפעל ניט זיין. ־ון דעריבער האָבען די באַשען בעזעצט ראזעי.

פּיער בוניאָן נעהט אונטער'ן שענקטיש, וואו זשאַן לואזיר איז גראד איצט ארויפגעקומען פון קעלערטרעפּ.

— וואו איז לואי? — פרעגט ער.

— איך וויים ניט, אָנקעל.

— דו ווייסט ניט?

— ניין, איך וויים ניט, — ווידערהאָלט דאָס יונגע מיידעל, וועלכע מען וואָלט געקענט רופען א שעהנע, ווען ניט איהר נאָכלעסיגע קליידונג און די שמוציגע קיכשירץ, וואָס צושטערען דעם גאנצען איינדרוק. אבער זשאַן לואזיר איז דאָך א שעהן קינד פון אכצעהן יאָהר, ניט קוקענדיג אויף איהר קליידונג און איהר פערשמירטע שירץ. ווען די יוגענד פון ראָזעי איז אוועק צום פראָנט, האָט זיך זשאַן אָנגעטהאָן אין איהרע זונטאָגדיגע קליידער און האָט צונעצויגען אין איהר אָנקעל'ס קאָפּע אַלע איבערגעבליבענע יונגעלייט.

— ווייסטו ניט, הייסט דאָס, וואו לואי איז? — פרענט איבער דער מער.

— ניין, אָנקעל, איך וויים ניט.

— אזוי, אזוי... — ברומט דער אלטער, — נו, רוף מיר שאַרל.

זשאַן לואזיר פערשווינדט דורך די טיר, וואָס פיהרט אין פארהויז. דער מער טרעט ווידער צו צו די בויערען. ער וויל מיט זיי פערפיהרען א פּאָליטישען געשפּרעך. אפשר וועט ער האָבען מעהר גליק מיט דעם דריטען בויער, ווי מיט מארטאָ און ראָס.

— אלאָר, — זאָגט ער, — שערבוליאָן, זיים איהר צופריע־דען מיט אייערע באַשען?

שערבוליאָן, א נידריגער הויקער, מאכט א סאטירישע גרי־

מאסע אויף זיין העסליכען, מיט זומערשפרינקלען בעדעקטען געזיכט און זאגט:

— קאנטאן, פער בוניאן, פאר קאנטאן, שטארק צופרידען... זיי וועלען מיר דאך אלץ ניט אויפפרעסען, מיינע באשען... זיי האבען דערצו, דוכט זיך, דעם מוט ניט.

דער מער לאכט.

— זיי וועלען שוין געפינען א מיטעל ווי דיך צוערשט אויפצופרעסען, שערבוליאן, פאט אטאנדער, מאן שער, ווארט נאר, ביז זיי וועלען זיך גוט אויסהונגערען, ווארט נאר!

די גרימאסע אויף דעם הויקער'ס געזיכט בעקומט א טייוועל־שען אויסזעהן.

— סאפריסטי, זאלען זיי פרעסען, מיינע באשען... צווישען אונז זאל דאס בלייבען, מיין אלטע האט נאך אביסעל ראטענגיפט, פון לעצטען ווינטער. זאלען זיי פרעסען, מיינע באשען... איהר ווייסט דאך, אויף דער פארם מאן דעזי האט מען ניט געקענט אויסהאלטען פון די ראטען, צו נאהנט ליגט די פארם פון וואסער, ווען מען האט דעם קאנאל פערשאטען אין הערבסט, פער ביוניאן, זיינען די ראטען געקומען אן מאס אויפ'ן פארם, מאנטיע לע מער!

— איך וויים, איך וויים! — פאטער בוניאן געהט ווידער צום שענקטיש און גיסט זיך אן א גלאז סידער פון דעם קרוג, וואס זשאן האט נאר וואס ארויפגעבראכט. — און וואו האט דאס דער לואי געקענט פערפאלען געהן! — רעדט ער ניט הויך צו זיך אליין.

ער איז זעהר שטארק בעזארגט וועגען לואי. דאס איז זיין איינגסטער און איינציגער זוהן. זיינע צוויי טעכטער זיינען שוין זייט יאהרען פערהייראט און וואוינען ניט אין ראזוי. זיינע צוויי איידעמס זיינען אויפ'ן שלאכטפעלד. אבער לואי איז איצט זעכצעהן יאהר אלט און איז דאס טייערסטע, וואס דער מער האט אויף דער וועלט. לואי האט זיין מוטער געקאסט איהר לעבען, ער איז געקומען אויף דער וועלט, אזא ווילדער און איינ־געשפארטער, ווי ער איז נאך איצט אויך.

— וואו קען לואי פארט זיין?

— לאז אונז ענדליך צופרידען מיט דיין לואי, פער בוניאן, — ברומט דער אלטער מארטא. — מיר וועלען זיך נאך דא פער־צעהלען איבער דיין לואי! איז געוועזען אין גאנצען ווען־קאטר, טראנט, טראנט־סענק, ראס, דו דארפסט צאהלען זיעבען סו...

ראס נעמט ארויס פון דער הויזען קעשענע א לעדערנע ביי־

טעל, אין וועלכען ער האַלט זיין גאַנצען פערמעגען אין געלט און וועלכע ער נעמט אלעמאָל מיט, ווען ער פאָהרט אויף'ן מאַרק פערקויפען זיין גרינס. זיין שפּינאַט איז ווייט און ברייט בערי־המט, און מען ווייס אויך די אורזאַך: ראָס האָט פאַר זיינע פעלדער פערפּאַכטעט די אָבפאַל־גרובען פון ראָזעי, און דעריבער טאָקי איז זיין שפּינאַט אַזוי גוט.

פארזיכטיג צעהלט ראָס אויס אויף'ן טיש די זיעבען קופּער־שטיק, רוהיג, ניט געאיילט, איינס נאָכ'ן צווייטען, ווי קיין איין באָש וואָלט גאָר ארום ניט געווען, ווי עס וואָלט געווען א צייט פון פריעדען.. ראָס ליעבט נאַטירליך זיין פאָטערלאַנד, אָבער צו אָט די שווער פערדינטע סו איז ער צוגעבונדען מיט זיין גאַנצער נשמה. מאַרטאָ ווייס, ווי שווער עס איז איהם מיט זיי זיך צו שיידען.

— נאָך איינס און נאָך איינס, — זאָגט מאַרטאָ, — שנעלער, שנעלער, ראָס, נאָך איינס...

דאָס לעצטע ליגט אויף'ן טיש. מאַרטאָ נעמט צוזאַמען די מטבעות. ראָס'ן ערגערט דאָס. גראָד מאַרטאָ דאַרף געווינען. ער וואָלט ליעבער דעם הויקער פערגונען זיינע טייערע סו. אָבער מאַרטאָ, דער רייכסטער אין גאַנץ ראָזעי, וואָס האָט דאָ ניט לאַנג געוואונען א פּראָצעס מיט א פאַריזער ראַנטיע און האָט בעקומען א גרויס שטיק לאַנד! האָט זיך צוגענומען דאָס שטיק לאַנד, דאָס פאַסענדסטע פאַר גרינס, און פאַר שפּינאַט ווי געשאַפען, דענקט ראָס. און האָבענדיג מיט יאָהרען צוריק געוואונען דעם פּראָצעס אַז קיינער קלערט שוין ניט וועגען דעם, נעמט ער זיך איצט צו אָט די זיעבען סו אויך. אמת, דערפאַר האָט ער אויך די גרעסטע צאָהל באָשען אויף זיין הויף, וואָס ער האָט געגעבען דעם שטאָלצען נאָמען קלאָ מאָנאַברי... מאָנאַברי... כאַ־כאַ... לאַכט ראָס אין זיך, — און אין אָט דעם מאָנאַברי זיצען איצט די באָשען... כאַ־כאַ... א שעהנע מאָנאַברי...

אין דעם מאָמענט דערהערט זיך א קלאַפען פון א האַרטער האַנט אין טיר פון קאַפע דיו רעיזען. פּאָטער בוניאָן, וואָס איז געזעסען ביז איצט איינגעבויגען ביים שענקטיש, הויבט זיך שנעל אויף. די בויערען הערען זיך צו. זשאַן לואַזיר, ניט ערוואַרטענדיג קיין גוטס, פערשווינדט אין קיך. נאָר דאָס שעהנע גרויע קעצעל מינעט בלייבט פאַלשטענדיג רוהיג און קנורט זיך ווייטער, ליגענדיג בעקוועם אויף דער באַנק הינטער דעם טיש.

— אַנטרע, — ברומט פּאָטער בוניאָן.

און ראָס ברומט פאַר זיך:

— סע סאַל קאַשאַן, סע סאַל!

אויפ'ן שוועל בעוויזט זיך א ריעזיגער גרענאדיר פון פאַמערן. ער איז דער רעכטער פליגעלמאַן אין דער ערשטער אבטיילונג פון דער זיעבענטער קאַמפאַניע אין בערקערסבורג'ס באַטאַליאָן. ער איז איינער פון די ווענינע, וואָס זיינען געבליבען לעבען נאָך דער שלאַכט אין טראַיאַנער וואַלד. ווען ער קומט צו צום מער, איז ער מיט א קאָפּ העכער פון דעם אַלטען.

די אימפאָנירענדע פיגור פון דעם גרענאדיר פון פאַמערן צווינגט בוניאַן אראַבצונעמען די מיץ מיט דעם בלוי-ווייס-רויטען פראנז און דרעהען זי אין פערלעגענהייט אין די הענט. דער גרענאדיר גיט איבער דעם מער פון ראָזעי א צעטעלע, אויף וועלכען עס שטעהען א פּאר פראנצויזישע ווערטער.

— די וואַפען, גוט, די וואַפען, — מורמעלט דער מער קוים צום הערען.

דער גרענאדיר פערנייגט זיך און געהט ארויס.

— זיי קומען באַלד? — פרעגט מארטאַ.

— געוויס קומען זיי באַלד, — ענטפערט דער מער.

די בויערען ווארפען צוזאמען די קארטען אויפ'ן טיש. זשאַן לואזיר בעוויזט זיך ווידער פון קיך און נעמט צונויפקלייבען דאָס געלט.

— באָנזשור, מעסיע.

די דריי בויערען גנב'ענען זיך ארויס ווי קעץ פון קאַפע.

II

דער מער און זשאַן לואזיר בלייבען אליין.

— וואו איז לואי? — פרעגט פער בוניאַן נאָכאַמאָל.

— איך ווייס ניט, — ענטפערט זשאַן לואזיר קורץ. אָבער ביי די ווערטער בעוויזט זיך אן איינגעהאלטענער בייזער שמייכעל אויף איהרע שטרענג צוזאמענגעפרעסטע ליפען, און צווישען די הויך אויפגעהויבענע ברעמען ליגט אין דעם אויגענבליק עפּעס א פינסטערע ענטשלאָסענהייט. און פער בוניאַן בעמערקט:

— נאָר אָהן נארישקייטען, דו הערסט?

— ניין, אָנקעל, איך הער, — ענטפערט דאָס מיידעל, אָבער אין איהרע גרויסע דונקעלברוינע אויגען בעוויזט זיך א געפעהרליך פייערעל, וואָס בלייבט ניט אונבעמערקט פאַר פאַטער בוניאַן. ער וויל ווידערהאָלען זיין ווארנונג, כאָטש ער ווייס, אז קיין ווירקונג וועט זי ניט האָבען, אָבער דאָ קומט אריין מאַיאָר פאָן בערקערסבורג אין בעגלייטונג פון אונטעראָפיציר וואָלף.

דער מאַיאָר זעצט אויס בלייך. ער טראָגט זיין פערבונדענע האַנט אין א שלייף.

מיט א קורצען באַנזשור, אויף וועלכען ער בעקומט ניט קיין ענטפער, געהט ער צום טיש, ביי וועלכען די בויערען זיינען געזעסען, און זאָגט קורץ:

— נעמט אראָב פון טיש, מאַדעמואַזעל.

דער בעפעהלענדער זשעסט פון דעם דייטשען אפיציר ווייזט אָן, וואָס דאָס פראַנצויזישע מיידעל דאַרף טהאָן, און זשאַן לואזיר נעמט שווייגענדיג אראָב פון טיש. אונטעראפיציר וואלף געהט דערווייל צו צום פענסטער און קוקט ארויס אויף'ן הויף, וואו פיער בוניאַן'ס היהנער גראבען אויף א מיסטהויפען. דער אונטעראפיציר טראָגט אונטער'ן ארעם א בלוי־געבונדען אקטענהעפט, א צייכען, אז דער מאַיאָר וויל זיך דאָ אין קאפע פערנעמען מיט דיענסטליכע געשעפטען. זינט זיין באטאליאָן האָט פערנומען ראָזוי, איז בערקערסבורג דער האר פון ראָזוי.

— א פעדער און טינט, — בעפעהלט דער מאַיאָר

זשאַן לואזיר קוקט אויף איהם און פערשטעהט ניט. בערקערסבורג ווידערהאָלט אין אן אונצופריעדענעם טאָן:

— אין פלום ע דע ל'אַנקר, מאַדעמואַזעל.

דאָס מיידעל געהט לאַנגזאַם צום שענקטיש, וואוהין פער בוניאַן איז שוין פריהער אוועק, און ברענגט דעם מאַיאָר טינט און פעדער.

— זעצט זיך, אונטעראפיציר!

— בעפעהל, הערר מאַיאָר!

בערקערסבורג און וואָלף זעצען זיך ביים טיש. זשאַן לואזיר שטעלט איין שטוהל אזוי, אז דער וואָס זיצט מוז זיין אומגעקערט מיט'ן רוקען צום פענסטער. אָבער דאָס פענסטער איז צוגעמאכט, נאָך די זייטען פון די בויערען. אוועקשטעלענדיג טינט און פעדער אויף'ן טיש פאר דעם אונטעראפיציר, פרעגט דאָס מיידעל דעם מאַיאָר:

— דיו ווען, מאָנסיע?

דאָס פרעגט זי אין דעם געוועהנליכען טאָן, ווי זי, די דיענסט אין קאפע דיו רעיזען, פרעגט אלע בעזוכער פון רעסטאָראַן. זי קלערט גאָר אין דער מינוט ניט, אז זי באָט אן ווייַן עמיצען פון די באָשען. דער מאַיאָר ענטפערט:

— איין קוואַרט, מאַדעמואַזעל.

— רויטען אָדער ווייסען?

— וויסען!

פּאַטער בוניאַן הערט דאָס און גיסט אן פון א קאַן, וואָס שטעהט ביי איהם בעהאַלטען אונטער'ן טיש, א פלאַש פון א פערטעל ליטער. זשאַן לואזיר נעמט צוויי גלעזער און סערווירט די באַשען פראַנצויזישען וויין.

— טרינקט, אונטעראָפיציר!

— צו בעפעהל, הערר מאַיאָר!

— ניין, ניט צו בעפעהל. טרינקט אזוי, טרינקט, אויב איהר ווילט, אָבער ניט צו בעפעהל, אניט גאָזט דאָס שוין בעסער שטעהן, אָבער ניט צו בעפעהל. טרינקט, אויב איהר ווילט, אונ־טעראָפיציר!

— וועל איך טרינקען, הערר מאַיאָר.

וועהרענד וואָלף גיסט זיך אן, וואַרפט דער מאַיאָר אויף'ן טיש א פופציג־סאַנטים שטיק. זשאַן לואזיר וויל געבען רעשט.

— סע פור וואו (דאָס איז פאַר אייך), זאָגט בערקערסבורג.

ער הערט ניט, ווי דאָס מיידעל זאָגט „מערסי באָקו, מאָנסיע", ווייל ער מורמעלט צו זיך אליין עפּעס אונפערשטענד־ליכעס. זשאַן לואזיר טרעט שטיל אָב צו איהר אָנקעל הינטער דעם טיש.

— האָט דער הערר מאַיאָר שמערצען? — פרעגט דער אונטעראָפיציר אין א געפיהלפולען טאָן.

— ניין, איך פיהל ניט קיין שמערצען, וואָלף, איינגאַנצען ניט, איך דאַנק אייך פאַר אייער מיטפיהלען, איך האָב איבער־הויפּט קיין שמערצען אין האַנט ניט געהאַט, ווייניגסטענס גע־דענק איך ניט קיין שמערצען. איך פיהל נאָר אביסעל ניט בעק־וועם. א קליינער בלוטפערלוסט, וואָלף, ניט מעהר, א נאַרישקייט. דער בלוטפערלוסט וועט מיר פערשפּאָרען דריי קורען אין מאַ־דיענבאַד, איך פערזיכער אייך!

ביי די ווערטער נעמט דער מאַיאָר די פלאַש און גיסט אריין אביסעל וויין אין זיין גלאַז.

— נאַ, אייער געזונד, וואָלף! אָבער מיר האָבען דאָס מאָל אונזערס דורכגעפיהרט.

— ריכטיג, הערר מאַיאָר, מיר האָבען אונזערס דורכגע־פיהרט. — ביידע פערטראַכטען זיך.

— וואָס מאַכט דער הערר קאָמאַנדיר, אונטעראָפיציר?

— דער הערר שטאַבאַרצט האָט היינט אין דער פריה גע־זאָגט, אז דער הערר קאָמאַנדיר איז נאָך פון געפאַהר ניט אַרויס,

— המ... המ... נאָך אַלץ ניט אַרויס?

— דער שאַס האָט אָנגעריהרט די לונגען, — זאָגט דער שטאַבאַרצט.

— אַזוי, אַזוי... דער שאַס האָט אָנגעריהרט די לונגען. זאָגט נאָר, וואָלף, האָט איהר שוין בעקומען און געלעזען אין רעגי־מענט־קאָנטאָר דעם ראַפּאָרט פון די הערדען קאָמפּאַניענפיהרער?

— בעפעהל, הערר מאַיאָר.

— נאַ, און...

וואָלף הויבט אָן רעדען אין דער שטיל, כּמעט ער ווייס, אַז דער מער און האָס מיידעל פערשטעהען קוים איין דייטש וואָרט.

— נאַ, און... — פרעגט איבער בערקערסבורג, ניט קענענדיג איהם פערשטעהן, וואָלף זאָגט נאָכאַמאָל:

— אַכציג פּראָצענט פערלוסט, הערר מאַיאָר, פון דער אַכ־טער קאָמפּאַניע זיינען אונז געבליבען אויסער הערין קאַפּיטאַן אַדאָלף נאָר זעקס מאַן נאָך.

בערקערסבורג ציטערט אויף.

פאַרוואָס עפּעס רעדט וואָלף ווי אויסגערעכענט וועגען דער אַכטער קאָמפּאַניע און גראַד וועגען אַדאָלף, וועמעס קאָמפּאַניע ער האָט צוערשט געשיקט אין פיינדליכען פייער? אָבער גלייכ־צייטיג קלערט ער, אַז ער האָט זיין לעבען צו פערדאַנקען אָט דעם אַדאָלף'ען, אַז ווען אַדאָלף וואָלט ניט געאיילט איהם צו הילף, וואָלט ער אויסגעגאַנגען אין דער שיצענליניע. נאָך נעכטען האָט דאָס איהם ווידערהאָלט דער שטאַבאַרצט. — איהר וואָלט זיכער געוועזען פערלאָרען, הערר מאַיאָר, — האָט ער געזאָגט, — ווען ווי דורך א וואונדער פון הימעל עמיץ וואָלט ניט געאיילט צו הילף און וואָלט ניט פערבונדען דעם אָדער. — און ער האָט דעם „עמיצען" געשיקט דעם ערשטען אין פייער... שטעל אוועק אוריה... אַך, וואָס... צו וואָס קלערען שטענדיג וועגען דעם?

בערקערסבורג גיט דעם געשפּרעך אַנאַנדער ווענדונג. כּמעט ער ווייס גאַנץ גוט, אַז וואָלף פיהרט אויס די דיענסטליכע בע־פעהלען פון זיינע קאָמאַנדירען אויף דעם געוויסענהאַפטסטען אופן, פרעגט ער דאָך:

— האָט איהר איינגעלאַדען אַהער, אין קאַפע דיו רעיוזען, הערין קאַפּיטאַן אַדאָלף און הערין לייטענאַנט שלאָסער, אונ־טעראָפיציר? איך וויל, אַז אַלץ זאָל צוגעהן אין בעסטער אָרדנונג, אַזוי לאַנג ווי איך פיהר דאָס רעגימענט אַנשטאָט אונזער קראַנ־קען קאָמאַנדיר.

— צו בעפעהל, הערר מאַיאָר.

— און דעם איינטראָהרינגען וואָלונטיר אויך?

— צו בעפעהל, דעם איינטראָהרינגען וואָלונטיר אויך. ער שטעהט איין דאָ אין הויז, העדר מאַיאָר.

— זעהר גוט. אַ גליק, אונטעראָפיציר, וואָס פון דער אכטער איז אונז קלאָץ געבליבען. אזעלכע, וואָס רעדען גוט פראַנצויזיש, זיינען דאָ פאַר אונז ניט אָבצושאַצען.

— ריכטיג, הערר מאַיאָר, ניט אבצושאַצען, — זאָגט איבער אונטעראָפיציר וואָלף און קוקט פול שווערע געדאַנקען אין הויף, וואו דער האַהן האָט גראד אויסגעשפרייט די פליגלען און האָט געלאָזט הערען זיין קרעפטיגע „קי־קע־רי־קי“. און אזוי ווי לעזענדיג דעם אונטעראָפיציר׳ס געדאַנקען, פרעגט דער מאַיאָר:

— נו, און די איבריגע קאָמפּאַניען פון באַטאַליאָן און די איבריגע באַטאַליאָנען פון רעגימענט, וואָלף? איהר ווייסט דאָך, איך בין נאָך ניט אָ קוראַן, ווייל איך בין אַ פּאָר טעג אָבגעלעגען אין לאַזאַרעט.

— אומעטום דאָסזעלבע, הערר מאַיאָר! אין דורכשניט אכציג פּראָצענט פערלוסט, מעהר ווייס איך אליין אויך ניט. מען האָט נאָך די ראַפּאָרטען ניט געקענט צוזאַמענשטעלען.

— די הויפּטזאַך איז און בלייבט, וואָס אונזער לינקען פליגעל איז געלונגען ארומצורינגלען די פּאַרטען פון טראַיאַן.

— יע, דאָס איז די הויפּטזאַך, הערר מאַיאָר.

— אַפילו ווען אונזער רעגימענט וואָלט דערביי געמוזט געהן צום טייוועל!

— אפילו ווען אונזער רעגיעמנט וואָלט דערביי געמוזט געהן צום טייוועל, הערר מאַיאָר!

אַ לאַנגע פּאַוזע, אין פערלויף פון וועלכער וואָלף טרינקט אויס דעם וויין. בערקערסבורג איז אין אַ טרוימענדיגען צושטאַנד. ער פיהלט זיך שוואַך און עלענד, דער געוואַלטיגער בלוטפערלוסט האָט ערשעפּט זיינע קרעפטען, אָבער ער וויל זיך ניט פיהלען שלאַף און עלענד, ער פיהרט דאָך איצט דעם רעשט פון רעגימענט. דער גענעראַל האָט איהם שוין פאָרגעשלאָגען פאַר דעם אייזערנעם קרייץ פון ערשטען קלאַס.

אָבער בערקעסבורג, ווען ער דענקט וועגען דעם, מוז אליין שמייכלען. וואָס פאַר אַ דאָפּעלטע נאַטור ער מוז דאָס זיין, ווען ער קען אויף זאַכען, וואָס ער האָט בעטראַכט און געמוזט בעטראַכטען פון אויבען אראָב, זיין שטאָלץ און צו דערזעלבער צייט שמייכלען מיטליידיג איבער אָט די זאַכען! וואוהין זיין עהרגייץ

האָט דאָס איהם געקענט פערפיהרען, — איהם, אין גרונד געני־מען א קאַלטע, פילאָסאָפיש געשטימטע נאַטור, וועמעס בליק איז ניט געוועהנט זיך אָבצושטעלען אויף דער אויבערפלאַך פון ער־שיינונגען, נאָר קוקט אריין טיף ביז צו זייערע וואָרצלען!

ווי האָבען טויזענדער, הונדערטער טויזענדער, מיליאָנען אין דייטשלאַנד אָנגענומען די לעצטע געשעהענישען? ווי א מעכטי־גען שטורעם, וואס האָט זיך אויפגעהויבען און האָט זיך פערביי־געטראגען איבער דער ערד, וואס מ'מוז דולדען. אפשר ניט אזוי? ווי א מיסיאָן פאר אָט דעם פאָלק פון דער הויכער פראָווידענץ. אבער ער, ער, וואָס פיהרט איצט היגטער טראַיאן דעם רעשט פון א כמעט פערניכטעטען רעגימענט, וואָס טראָגט אין א בינט א פערוואונדעטע האַנט און די שוואַכקייט פון בלוטפערלוסט אין קערפער, א שוואַכקייט, פון וועלכער, ווי ער ווייס שוין אליין, ער וועט זיך שוין קיינמאָל ניט בעפרייען, ער זעהט אויף דעם גרונד פון ערשיינונגען, ווי דורך א קלאָר וואסער, אויף וועמעס גרונד ער זעהט איינפאכע שטיינדלעך און ווייס שוין פאראויס, אז דאָ קען מען ניט אויספישען ניט קיין פערל, ניט קיין גאָלד!

אָבער זיין ווילען האַלט איהם אויף. דער פעסטער ווילען צו געהן ביז צום סוף אויף דעם וועג, וואָס זיינע פאלשע פאראור־טיילען און עהרגייץ האָבען איינמאָל אויסגעקליבען, און שיינען פאר דער גאַנצער וועלט צו זיין דאָס, וואָס ער דארף זיין פאר דער וועלט, א דערהויבענער, אויסגעצייכענטער, פריווילעגירטער מענש, איינער פון פיעלע טויזענדער. און צו דערזעלבער צייט איז איהם, אפשר נאָר איהם אליין פון פיעלע הונדערטער פון זיין שטאַנד, בעשערט צו זעהן, ווי לעער די שאָלעכץ איז, וואָס גלאַנצט אזוי פון דרויסען.

אזאַ איז ער געווען. אַן ערהאַבענער און לעבערליכער שיקזאַל איז איהם אויסגעפאַלען אין דער פורכטבארער צייט, איבער דעם זין פון וועלכער טויזענדער און טויזענדער האָבען זיך געבראָכען דעם קאָפּ, וועלכען זין ער האָט בעגריפען צו גוט: ווערטלאָזע שטיינדלעך אויף דעם גרונד פון א קלאָרען וואסער! און מעלאַ־ניע? מעלאַניע, וועלכע האָט איהם קיינמאָל ניט געהערט און קען איהם קיינמאָל ניט געהערען, צוליעב וועלכער ער האָט שווער געמאכט זיין געוויסען מיט א נייער שולד, וואָס דער שיקזאַל האָט געוואָלט פערוואנדלען פון א קאַלטבלוטיגען מאָרד אין זיין איינענע רעטונג. א מאָרד פון א פריינד, וועלכער האָט איהם גע־טרויט, און וועלכען זי האָט געליעבט און ליעבט נאָך איצט אויך מעהר פון אַלץ אין דער וועלט! דאָס בעווייזט דאָך דער בריעף

פון פאלקענשטיין, וואס זי האט אליין געשריבען און וואס ליגט ביי איהם איצט אין קעשענע פון מונדיר!

דער פריינד, פון וועלכען ער טראכט, פיהרט איהם ארויס פון די געדאנקען. ער בעוויזט זיך אין דעם מאמענט, צוזאמען מיט אדיוטאנט שלאסער, אויפ'ן שוועל פון קאפע דיו רעיזען.

III

— גוט מארגען, בערקערסבורג! — קאפיטאן אדאלף'ס שטים קלינגט פרעהליך און זארגלאז.

— גוט מארגען, אדאלף!

— האלט זיך פריי, אונטעראפיציר. בלייבט זיצען. נו, ווי פיהלסטו היינט, בערקערסבורג?

— א דאנק, אדאלף, פיעל בעסער. אבער נאך אלץ אביסעל שוואכלעך.

— נו, עס וועט שוין זיין גוט, אלטער פריינד!

— מען מוז שוין האפען.

שלאסער געהט אויך צו צום מאיאר.

— ערלויבט מיר אויך זיך ערקונדיגען וועגען אייער געזונד, הערר מאיאר.

—איך דאנק אייך זעהר, מיין ליעבער שלאסער, זעצט זיך, מיינע העררען.

אדאלף און שלאסער זעצען זיך. אדאלף'ס שטוהל שטעהט אין דער ניש פון פענסטער.

דער מאיאר ווענדט זיך צום אונטעראפיציר.

— רופט איצט אראפ דעם אייניאהריגען קלאץ, אונטעראפיציר, אום מיר זאלען גלייך קענען אנהויבען.

— בעפעהל, הערר מאיאר! — זאגט וואלף און געהט אויספיהרען דעם מאיאר'ס בעפעהל.

— שרעקליכע לופט דא אין קאפע, — בעמערקט אדאלף, — ווען די העררען האבען גארניט געגען דעם, וועל איך עפענען דאס פענסטער.

— יע, די לופט איז דא זעהר שלעכט, מיין ליעבער. זעה אבער, צו דו וועסט ניט פיהלען קיין צוגווינד, דו זיצסט דאך מיט'ן רוקען צום פענסטער.

— א ניין, איך בין אלע מאל פאר פרישע לופט. — ער שטעהט אויף, עפענט דאס פענסטער און זעצט זיך ווידער.

זשאן לואזיר גנב'עט זיך צו, ווי א קעצעל, צום טיש, וואו די באשען זיצען.

— ע וואו, מעסיע (און איהר, מיינע העררען)? — זאָגט זי שטיל, זיך ווענדענדיג צו אדאָלף און שלאָסער.

— דיז ווען רוזש (רויטען וויין)!

— ביען, מעסיע!

וועהרענד זשאַן געהט צום שענקטיש אָנגיסען דעם וויין אין פערטעל ליטר פלאשען, רעדט אדאָלף צום מאַיאָר אין א בע־זאָרגטען טאָן:

— דו וואָלסט געדאַרפט פאָלגען אונזער שטאבארצט'ס ראט, בערקערסבורג. א הייזאורלויב וואָלט פאר דיר איצט גע־ווען די בעסטע זאך.

בערקערסבורג שמייכעלט פינסטער.

— א היימאורלויב, אדאָלף! — דער מאַיאָר ווידערהאָלט די ווערטער מיט א זאָנדערבארער בעטאָנונג, דאן זאָגט ער שוין אין אן איינפאכען טאָן: — דו ווייסט דאָך, אז איך האב מעהר קיין היים ניט, אדאָלף, זינט זי איז ביי איהר פאָטער אין פאלקענשטיין.

ער שווייגט און קוקט פערטראכט און פינסטער אין איין פונקט פאר זיך. און דאן פלוצלונג, אונפערשטענדליך פאר אדאָלף'ען, הויבט זיך אין איהם אויף א געפיהל, ער פרעסט ענערגיש אדאָלף'ס האנט און זאָגט:

— איך וועל דיר דאס קיינמאָל ניט פערגעסען, אדאָלף, הערסט, קיינמאָל ניט!

— אָבער דאס איז דאָך געווען זעלבסטפערשטענדליך, בערקערסבורג!

— זעלבסטפערשטענדליך? אוועקצולויפען פון דער פייער־ליניע, אום צו רעטען איין פערוואונדעטען דארט, וואו טויזענטער אנדערע זיינען געלעגען! איז דאס געווען אזוי זעלבסט־פערשטענדליך?

— פאר מיר — יע, ווייל יענער פערוואונדעטער איז געווען דער באטאליאָנס־קאָמאנדיר, בערקערסבורג!

— נאָר דערפאר, אדאָלף?

אדאָלף ענטפערט מיט אן אָנשטרענגונג.

— יע, נאָר דערפאר.

— אויב אזוי, איז געווים.... — בערקערסבורג שמייכעלט, אָבער ער ווייסט גוט, אז אדאָלף גלויבט אליין ניט אין זיין פער־זיכערונג, אז ער ווייס גאנץ גענוי, אז ער האָט געראטעוועט דעם פריינד, ניט דעם קאָמאנדיר.

וועהרענד בערקערסבורג און אדאָלף רעדען אזוי, האָט זיך שלאָסער בעשיידען אויפגעהויבען און איז אָבגעטראָטען. ער

האט גענומען בעטראכטען די דרוקבילדער, וואס הענגען אויף די ווענט פון קאפע. זיי שטעלען פאר טיפען פון דערזעלבער פראנצויזישער ארמיי, וואס זיי, די דייטשען, ווילען איצט פער־ניכטען און האבען זיך צוליעב דעם אריינגעריסען אין פראנק־רייך דורך בעלגיען. שלאסער פייפט שטיל.

„איך האב געהאט א קאמעראד,
א בעסערען געפינסטו ניט!"

ווארום גראד די מעלאדיע איז איהם ארויף אויפ'ן זינען, ווייס ער ניט.

אונטעראפיציר וואלף און דער וואלאנטיר קלאץ זיינען שוין אנגעקומען. זיי ווארטען ביים טיר, ביז די צוויי אפיצירען וועלען ענדיגען זייער געשפרעך. דאן קומט קלאץ צו צום מאיאר און מעלדעט:

— איינינאהריגער קלאץ, פון דער אכטער קאמפאניע, איך האב די עהרע צו קומען פאר אייך אלס דאלמאטש צו אייער דיענסט.

— איהר רעדט פריי פראנצויזיש, איינינאהרינער?

— מיר דוכט, אז יע, הערר מאיאר.

— איז גוט. איך בעט די הערען זיך איצט צו זעצען. אונטעראפיציר וואלף, איהר וועט פיהרען דעם פראטאקאל!

— צו בעפעהל, הערר מאיאר!

— איינינאהריגער, זאגט נאר יענעם מאן הינטער'ן שענק־טיש, אז ער זאל צוקומען אהער און זיך שטעלען פאר'ן טיש. בייז ערפילט פאטער בוניאן דעם מאיאר'ס בעפעהל, וואס דער וואלאנטיר קלאץ גיט איהם איבער אויף פראנצויזיש.

— פרעגט דעם מאן, ווי ער הייסט, אלע זיינע פארנעמען און דעם צונאמען, און צי ער איז מער פון ראזעי!

פאטער בוניאן ענטפערט אויף קלאץ'ס פראגען:

— מאריע זשאזעף פיער בוניאן, געבארען דעם 18טען יוני, 1853, מער פון ראזעי.

— פרעגט צי ער איז פערהייראט.

—אן אלמן, מאנסיע!

בוניאן שאקעלט זיך פון איין זייט צו דער אנדערער, די הענט אין די הויזענקעשענעס. ער פיהלט, אז דאס ערגערט דעם באש, און ער האט דערפון פיעל פערגניגען. בערקערס־בורג בעמיהט זיך מעהר ניט צו אכטען אויף די בענעהמונג פון דעם מער פון ראזעי, ער נעהמט אן מיט דער אויספארשונג.

— איינינאהרינער קלאץ, פרעגט, צי ער האט קינדער און

וויפיעל; זיהן אָדער טעכטער, צי זיי זיינען פערהייראט, צי ניט, און פון וועלכען עלטער זיי זיינען, און צי זיי וואוינען דאָ אין ראָזוי!

קלאָץ איבערזעצט די אלע פראגען. דער מער, וואָס האָט אליין שוין אויפגענומען טוצען פערסאָנאלאקטען, ענטפערט זעהר גענוי און מיט אָפיציעלער קורצקייט. ער האָט דריי קינדער, צוויי טעכטער און איין זוהן, אין עלטער פון 25, 23 און 16 יאָהר. די טעכטער זיינען פערהייראט און וואוינען ניט אין ראָזוי. דער זוהן איז מיט איהם.

— ווער איז דאָס יונגע מיידעל, וואָס בעדיענט דאָ אין קאפע?

— זשאן לואזיר, מיין ניכטע, מאַנסיע, — ענטפערט פאָטער בוניאָן.

— איז אין ראָזוי דאָ א קיורע?

— יע, אין ראָזוי איז דאָ א קיורע: זשאן באָנוויזאוש.

— וואו וואוינט ער?

— אין דעם קירכהויז.

— ווער איז דער רייכסטער גרונדבעזיצער אין ראָזוי?

— אריסטיד מארטאָ.

— וואוינט ער ווייט פון דאנען?

— פונקט אנטקעגען קאפע דיו רעיזען.

— גוט.

פאטער בוניאָן שמייכעלט. און אין דעם שמייכעל, וואָס שפיעלט אויף זיינע שלעכט ראזירטע ליפען ביי די גאַנץ אַי־בערפליסיגע פראגען פון דעם מאיאָר, זעהט זיך קלאָר דער אויס־דרוק פון פעראכטונג. אָבער בערקערסבורג בלייבט קאלט. ער זאָגט איינפאך צו אונטעראָפיציר וואָלף:

— ניט איבער דעם אייניאָהריגען קלאָץ מיין טאָגבעפעהל, וואָס דארף אויסגעהאַנגען ווערען אויף די וועגט פון ראָזוי, און זאָל ער דאָס איבערזעצען אין פראנצויזיש פאר דעם מער פון ראָזוי.

— דער וואָלאָנטיר קלאָץ לעזט דעם בעפעהל אין פראנ־צויזיש:

צו די איינוואוינער פון ראָזוי!
עס איז די איינוואוינער פערבאָטען:
צו האלטען ביי זיך וואפען;
זיך אויפצוהאלטען אויפ׳ן גאַס נאכדעם ווי עס ווערט דונקעל;
צו פערמאכען די לאָדען פון די פענסטער;

אָנצוּנעמען א פיינדליכע האַלטונג קעגען די טרופּען פון זיין מאַיעסטעט, דעם קעניג פון פּרייסען.

פאַר ניט פאַלגען דעם בעפעהל וועט קומען טויטשטראף.

— האָט איהר דאָס פערשטאַנען, הערר מער פון ראָזוי?

— געוויס, מאָנסיע!

— און זייט איהר נאָכגעקומען דעם בעפעהל, וואָס איך האָב אייך איבערגעגעבען היינט אין דער פריה דורך מיין אָרדנאַנס?

— וועלכען בעפעהל, מאָנסיע? — פרעגט דער מער, נאָכדעם ווי קלאַץ האָט איבערזעצט די פראַגע.

— דעם בעפעהל וועגען וואַפען.

— די וואַפען זיינען אין שייער.

— אין וועלכען שייער?

— אין שייער, וואָס לעבען דער מעריע.

— א ל ע וואַפען? — דער מאַיאָר בעטאָנט דאָס וואָרט „אלע“.

— א ל ע וואַפען, מיין הערר, — ווידערהאָלט פייערליך דער מער פון ראָזוי.

—איך מאַך אייך, מער פון ראָזוי, פעראַנטוואָרטליך, אז א ל ע וואַפען זיינען אין שייער.

— גוט, מאָנסיע.

— זאָגט דעם מער, אייניאָהריגער קלאַץ, אז איך בין געצוואונגען איהם, דעם קיורע און דעם בויער, — ווי איז זיין נאָמען?

— אריסטיד מארטאָ, הערר מאַיאָר.

— און דעם בויער אריסטיד מאַרטאָ צו האַלטען ווי געפאַנגענע פערשלאָסען אין קירך, אום די בעפעלקערונג פון ראָזוי זאָל ניט טהאָן עפּעס קעגען מיין היינטיגען בעפעהל.

דער וואָלאָנטיר קלאַץ איבערזעצט דאָס אַלץ אין פראַנצויזיש. ביי דעם וואָרט „אָטאַזש“ בעוויזט זיך א ביטער־זיס שמייכעלע אויף פאָטער בוניאָן'ס ליפּען. ער צוקט מיט די אַקסלען אַזוי, אז זיין נאַקעטער קאָפּ פערזינקט כמעט אין זיי, און זאָגט:

— ווען דער הערר מיינט....

— יע, דאָס מיין איך, מער פון ראָזוי! אונטעראָפיציר וואָלף! נעהמט גלייך צום פייער־הויז, נעמט פון דאָרטען צוויי פייערלייט און ברענגט אַהער דעם קיורע און דעם בויער אריסטיד מארטאָ.

— בעפעהל, הערר מאַיאָר!

— האַלט, נעמט מיט דעם אייניאַהרינגען קלאַץ, אום איהר זאָלט זיך דאָרט קענען בעסער צוגויפּרעדען.

— בעפעהל, הערר מאַיאָר!

אונטעראָפיציר וואָלף און דער וואָלאָנטיר קלאַץ פערלאָזען קאַפּע דיו רעיזען, אום אויסצופיהרען דעם מאַיאָר'ס בעפעהל. דער מאַיאָר ווענדט זיך צו שלאָסער.

— איהר, הערר לייטענאַנט, וועט זיין אזוי גוט דערווייל קאָנטראָלירען די וואַפען אין שייער.

— בעפעהל, הערר מאַיאָר! האָט איהר דעם שליסעל, הערר מער?

— זשע נע קאָמפּראַן פּאַ!

שלאָסער ווידערהאָלט די פראַגע אויף פראַנצויזיש. פּאַטער בוניאַן שלעפּט זיך לאַנגזאַם אין זיינע פּאַנטאָפעל צום שענקטיש, וואו דער שליסעל העננט אויפ'ן וואַנט אויף א נאַגעל.

— גו, אַן אוואַן, מאָן אַמי!

דאָס זאָגט שלאָסער און ווייזט אַן אויפ'ן טיר. פּאַטער בוניאַן וואַרפט א לויערענדען בליק אויפ'ן באַש, דאַן פאָלגט ער איהם שווייגענדיג נאָך, אום איהם צו ווייזען אין שייער די וואַפען, וואָס די איינוואוינער פון ראָזוי האָבען געבראַכט.

בערקערסבורג און אדאָלף בלייבען ווידער אליין, וויל זשאַן לואזיר, פּונקט ווי איהר קוזען לואי, וואָס פעהלט שוין דעם גאַנצען טאָג, איז פלוצלונג שנעל און שפּורלאָז פערשוואונדען.

IV

עס נעמט א גוטע האַלבע שעה, ביז אונטעראָפיציר וואָלף און דער אייניאַהרינגער קלאַץ קומען אריין מיט דעם קיורע און דעם בויער מאַרטאַ. צווישען בערקערסבורג און אדאָלף קומט אין דער צייט פאַר א גאַנץ גלייכגילטיגער געשפּרעך. און דאָך האָבען זיי דאָ געהאַט אזאַ גינסטיגע געלעגענהייט אלץ אויסצורעדען. אָבער אדאָלף ווענדט אָב דעם געשפּרעך יעדעס מאָל, וואָס בערקערסבורג וויל רעדען וועגען זיין דאַנקבאַרקייט, און דער מאַיאָר ווייס גאַנץ גוט, אז דער פריינד ווייס זעהר גוט זיין, דעם מאַיאָר'ס, שולד פאַר איהם, זיין פערברעכערישען פערלאַנג. אַן אָבגרונד ליעגט איצט צווישען זיי, און אומזיסט ווילען זיי איהם איבערבריקען מיט גלייכגילטיגע ווערטער. און זיי אָטמען לייכטער אָב, ווען זיי דאַרפען שוין מעהר ניט בלייבען אליין אויג אויף אויג.

אונטעראָפיציר וואָלף מעלדעט:

— אונטעראָפיציר וואָלף און אייניאַהרינגער קלאַץ, פון דער

אכטער קאמפאניע, מיט דעם קיורע באנוויזאוש און דעם בויער מארטא.

זיין אויסשפראך פון דעם פראנצויזישען נאמען באנוויזאוש וואלט ארויסגערופען געלעכטער אין גאנצען דארף, דא אבער בעמערקט מען דאס ניט.

— מיר וועלעןווארטען ביז הערר לייטענאנט שלאסער וועט צוריקקומען מיט דעם מער פון ראזוי, — בעפעהלט דער מאיאר.

— צו בעפעהל, הערר מאיאר.

בערקערסבורג און אדאלף זעצען זיך ווידער אויף זייערע שטוהלען ביים טיש. דער אונטעראפיציר און דער וואלאנטיר בלייבען שטעהן, מיט די מענשען פון ראזוי, ביים טיר. דער מאיאר ווענדט זיך צום קיורע און צום בויער.

— איהר קענט זיך אויך זעצען, מיינע הערען. — ער בעקומט ניט קיין ענטפער און דארף ווידערהאלען זיינע ווערטער אויף פראנצויזיש.

דער קיורע זעצט זיך מיט אן איראנישען שמייכעל אויפ'ן באנק, וואס ציהט זיך אין דער לענג פון וואנט. מיט א בייזער מינע זעצט זיך אויך דער בויער, אין וועמען די גאנצע סיטו־אציאן אין בעצוג צו די באשען ערוועקט האס.

בערקערסבורג בענוצט זיך מיט דער געלעגענהייט צו בעטראכטען נאהנטער די מענשען. ער מעסט זיי אב מיט דעם בליק פון אן אפיציר, וואס האלט זיך פאר א מענשענקענער, וואס בערקערסבורג איז טאקי צופעליג.

— פון אט די דא קען מען קיין גוטס ניט ערווארטען, — לויפט איהם דורך דער געדאנק.

דער בויער מאכט דעם איינדרוק פון א ווידערשפעניגער פערזאן. מיט אזעלכע מענשען קען א פרייסישער מאיאר לייכט פארטיג ווערען. פאר סאלדאטען איז אין אזעלכע פאלען פא־ראן דער קארצער, און פאר דעם דא — נו, אירגענד וועלכער קעלער אין ראזוי... אבער דער קיורע, דער קיורע. דער לאנגער, מאגערער און מיט די שנייווייסע האר, אויף וועלכע די מאנזור טיילט זיך שארף אויס, האט נאך קיין איין ווארט ניט געזאגט. און דאך קען איהם שוין בערקערסבורג גרינדליך. ווי אויל פליסען פון זיין מויל ווערטער פון בעשיידענהייט, מילדקייט און קריסטליכער פערצייהונג, ווען ער פרעדיגט ליעבע, פריעדען און ברידערליכקייט... און דאך... בערקערסבורג וויל גאר וויי־טער ניט דענקען, דען אין די העל־ברוינע אויגען פון קיורע שיינט עפעס, וואס ער קען שוין צו גוט פון דער צייט, וואס ער האט

פערבראכט אין עלזאס-לאָרעין. מיט איין איינציגען וואָרט האָט בערקערסבורג, אַ יונקער פון נאָרדאָסט דייטשלאַנד, דעפינירט אַט דעם „עפּעם“. דאָס איז דער פ א נ א ט י ז ם פון די קאַטוילישע שאָווינִיסטען, פאַר וועמען די פּרייסען האָבען אָנגעריהרט ניט נאָר די הייליגקייט פון פאַטערלאַנד, נאָר אויך די אונפערלעצליכקייט פון דער איינציגער הייליגער קירך. זיי זיינען אין די אויגען פון דעם קיורע ניט נאָר רויבער און מערדער, אַ ניין, פאַר אַזעלכע האָט זיין קירך נאָך די לעצטע פערצייהונג אויף דעם טויטענבעט. זיי זיינען פאַר איהם א פּ י ק ו ר ס י ם אין ערשטער ליניע, און דער הימעל אַליין פרעהט זיך, ווען זיי שטאַרבען אויפ'ן שייטערהויפען.

עפּעס פון דעם פינסטערען גייסט פון דעם צווייטען פיליפּ, וואָס האָט פאַר זיין גלויבען אָנגעצונדען איין אוטאָדאַפע נאָכ'ן אַנדערען, לעבט אויך אין דער זעל פון אַט דעם איינפאַכען קיורע פון ראָזעי.

מיט דעם מוז מען זיין פאָרזיכטיג, גיט קוקענדיג אויף די ערדרווירדיגע האָאָר, וואָס אומפּאסען דעם, אין אונטערשיד צו דעם בויער, אַזוי עדעל פאָרמירטען קאָפּ.

— דו שטעהסט אויף אַ קראַטער, די ערד אונטער דיר איז מינירט, דו וואַנדערסט איבער פייערגרובען, וואָס זיינען פון אויבען פערדעקט מיט גראָז, — זאָגט זיך בערקערסבורג.

דאָ ערשיינט שלאָסער אין דער בעגלייטונג פון מער.

— איז אַלץ אין אָרדנונג, הערר לייטענאַנט? — פרעגט דער מאַיאָר.

— צו בעפעהל, הערר מאַיאָר. דער הערר מער האָט מיר געגעבען זיין עהרענוואָרט, אַז א ל ע וואַפען זיינען אוועקגעלעגט געוואָרען אין שייער לעבען דער מעריע.

— און האָט איהר איהם אויפמערקזאַם געמאַכט, הערר לייטענאַנט, אַז ער איז מיט זיין לעבען פעראַנטוואָרטליך פאַר די ריכטיגקייט פון זיין בעהויפטונג?

— צו בעפעהל, הערר מאַיאָר.

— ער און די צוויי אַנדערע, דער קיורע באָנוויזאַוש און דער בויער מאַרטאַ.

— צו בעפעהל, הערר מאַיאָר.

— האָט איהר אַליין, הערר לייטענאַנט, בעקומען דעם איינדרוק, אַז דאָס, וואָס איהר האָט געזעהן, איז א ל ע וואַפען, וואָס האָבען זיך געפונען אין ראָזעי?

— די וואַפען זיינען זעהר אַלט, מעהרסטענס קען מען זיי

שוין ניט געברויכען, הערר מאיאר, און נאך דער צאהל קענען זיי זיין אלע.

דעם מאיאר, וועמען עס האט אויסגעוויזען, ווי א צווייפעל וואלט געקלונגען אין דעם לייטענאנט׳ס ווערטער, ווענדט זיך נאכאמאל צום מער:

— זיינען עס אלע וואפען, מער, וואס געפינען זיך אין ראזעי?

דער מער איילט ניט צו ענטפערען. וואלאנטיר קלאץ איי־בערזעצט פאר איהם דעם מאיאר׳ס ווערטער.

— טוס לעז ארם דע ראזעי, מאנסיע!

— נום!

אויף א צייכען פון מאיאר הויבען זיך אויף דער קיורע און דער בויער מארטא. צוזאמען מיט דעם מער געהען זיי צום טיש, ביי וועלכען אונטעראפיציר וואלף שרייבט ווידער זיין פראָ־טאקאל. דער מאיאר ווענדט זיך צום קיורע, און וואלאנטיר קלאץ איבערזעצט זיינע ווערטער:

— הערר קיורע! איך מאך אייך אויפמערקזאם, אז איך בין געצוואונגען איינצוהאלטען אלס פאנדען און פערשפארען אין קירך דעם מער פון ראזעי, מאריע זשאזעף פיער בוניאן, דעם בויער אריסטיד מארטא און אייך, דעם קיורע זשאן באנ־זוויזאזש.

ביי די ווערטער מאכט דער קיורע, גאנץ אומגערן, אן אבוועהרענדע בעוועגונג מיט דער האנט, דען דאס ווארט סאקרילעזש — פערשוועכונג פון הייליגקייט — לויפט איהם דורך אין געדאנק, און דער אויסדרוק פון טיפסטער פעראכ־טונג שפיעלט, גאנץ דייטליך פאר דעם מאיאר, אויף זיינע ליפען. אבער דאס ריהרט ניט בערקערסבורג׳ען, און ער זאגט ווייטער:

— אום אבצוהיטען די זיכערהייט פון די איינוואוינער פון ראזעי און די אונפערלעצליכקייט פון די טרופען פון זיין מאיעסטעט, דעם קעניג פון פרייסען....

א שמייכעל פון טיפסטען מיטלייד בעוויזט זיך אויף דעם קיורע׳ס געזיכט. אבער קיין זאך קען ניט שטערען בערקערס־בורג׳ס אייזינע רוהיגקייט, און ער שליסט:

— . . . וועלען די דריי פאנדען זיין פעראנטווארטליך מיט זייער לעבען פאר יעדע אונגעזעצליכע האנדלונג. איצט וועט איהר אזוי גוט זיין, הערר קיורע, ארומצונעהן דאס גאנצע דארף, צוזאמען מיט די אנדערע פאנדען און אין בעגלייטונג פון א פייקלער, און אויפמערקזאם מאכען די בעפעלקערונג אויף די

אונפערמיידליכע פאלגען פון יעדער אונבעדענקטער טהאט. יעדער ווידערשטאנד קעגען די טרופען פון זיין מאיעסטעט דעם קעניג, וואס האבען בעזעצט ראזעי, נאך דעם קריעגסרעכט, וועט מוזען פיהרען, אהן קיין ערבארמונג, צום טויט פון די דריי פאנדען און, אויב איך וועל דאס געפינען פאר נויטיג, צו דער פערברענונג פון ראזעי... האט איהר מיך פערשטאנען, מער?

— פרענט בערקערסבורג נאכאמאל מיט א שניידענדער שטים, נאכדעם ווי וואלאנטיר קלאץ איז פארטיג געווארען מיט זיין איבערזעצונג.

— פאלשטענדיג, מאנסיע!

— דאן געהט, אונטעראפיציר, מיט די דריי פאנדען צו דער וואך, נעמט מיט א פייקלער און נעהמט ארום דאס גאנצע דארף. מארש!

—צו בעפעהל, העדר מאיאר! — דער אונטעראפיציר שפרינגט אויף פון ארט.

זיינע בעמיהונגען אויסצושטעלען די דריי פאנדען אין מיליטערישער ארדנונג שטויסען זיך אן אן דעם פאסיווען ווי־דערשטאנד פון דעם קיורע, דעם מער און מארטא. דעם בראווען וואלף בלייבט מעהר ניט איבער, ווי גאר צו קאמאנדירען שניידיג זיין „אהן טריט, מארש!“ און נאכצופאלגען זיין זאג־דערבארע קאמפאניע, וואס האט שוין פאר איהם שווייגענדיג פערלאזען דאס קאמפ.

— איהר קענט איצט אויך אוועקגעהן, איינִיאהריגער פלאץ, — זאגט דער מאיאר.

— צו בעפעהל, העדר מאיאר.

— האלט זיך נאך אויף א האלבע שעה אויבען, איינ־יאהרינער. אייער קווארטיר איז דאך דא אין הויז?

— צו בעפעהל, העדר מאיאר.

— מא ווארט אויבען אין אייער צימער, אפשר וועל איך אייך דארפען האבען נאכאמאל.

— צו בעפעהל, העדר מאיאר.

שלאסער הויבט זיך אויף.

— איהר דארפט מיך ניט מעהר, העדר מאיאר?

—ניין, איך דאנק אייך, העדר לייטענאנט, ביז מיטאג!

— ביז מיטאג, העדר מאיאר! גוטען אפעטיט, העדר קאפיטאן!

— גוטען אפעטיט!

ווידער בלייבען בערקערסבורג און ארדאלף אליין.

— מיר איז אונהיימליך מיט די יונגען, — הויבט אָן בערקערסבורג.

— אונהיימליך? דו ביזט דאָך ניט פון יענע, וואָס שרעקען זיך אַזוי לייכט איבער.

— דאָס ווייזט נאָר אַזוי אויס, אַדאָלף, דאָס ווייזט נאָר אַזוי אויס.

— ווייזט נאָר אַזוי אויס, זאָגסטו?

דער מאַיאָר קוקט אַדאָלף'ען גלייך אין די אויגען און זאָגט אין אַ זאָנדערבאַרען טאָן, שאַרף אונטערשטרייכענדיג יעדעס וואָרט:

— גלויבסטו דען ווירקליך, אַדאָלף, אַז מען איז טאַקי דאָס, וואָס מען ווייזט אויס צו זיין?

ערשטוינט קוקט אַדאָלף אָן דעם מאַיאָר, דאַן ענטפערט ער מיט זיין געוועהנליכען אָפענעם אויסדרוק, אין וועלכען עס קען ניט זיין קיין פאַלשקייט:

— ווענען דיר האָב איך דאָס געגלויבט, בערקערסבורג.

— ווירקליך, ווירקליך, אַדאָלף? — אַ שמייכעל פון טיפ־סטען מיטלייד בעווייזט זיך אויף דעם מאַיאָר'ס ליפען. — אָך ביין, אַלטער פריינד, וואָס דו זאָגסט דאָ איצט, גלויבסטו אַליין ניט, דו האָסט דאָס אין דער אמת'ען קיינמאָל ניט געגלויבט.

און ווען אַדאָלף וויל נאָכאַמאָל ווידערהאָלען די פייערליכע פערזיכערונג, אַז דאָס איז טאַקי געווען זיין עהרליכע איבער־ציינונג, ברעכט דער מאַיאָר אויס אין אַ הילכיגען געלעכטער און זאָגט:

— איך וואָלט דאָס גראַד אָנגענומען פאַר אַ בעליידיגונג, אַדאָלף, ווען עמיץ וואָלט מיך אָנגענומען פאַר דעם, וואָס איך ווייז אויס און מוז אויסווייזען צו זיין! און וואָלט איך טאַקי געווען אַזאַ, וואָלטען מיך די עטליכע וואָכען פון קריעג אויפגע־קלערט ווענען דעם. אַז עס איז צייט צו ווערען אַנאַנדערער. האַ, האַ, האַ!

— איך פערשטעה דיך ניט!

— איז גוט, אַדאָלף, ווען דו פערשטעהסט מיך ניט, ווען דו גלויבסט אין דעם, איז גוט, אַלטער פריינד! זעהר, זעהר גוט! דאַן ביזטו אַ גליקליכער. ליידער קען איך אַ צווייטען ווענען דעם ניט פיעל ערקלערען, אַז איך זעה אויף דעם גרונד פון זאַ־כען, פונקט ווי איך האָב געזעהן אויף דעם גרונד פון זאַכען אין דער היים, אין צייט פון פריעדען. מיר שפּיעלען אַ קאָמעדיע, מיין פריינד, וואָס קען אויסוואַקסען אין דעם גרעסטען טרויער־שפּיעל פון דער וועלטגעשיכטע.... און דאַן....

— און דאַן?

— פּאַסט דאָס פאר א ו נ ז ווענען דעם צו פילאָסאָפי־רען? אָך ניין, אָך ניין! זיי האָבען דיך א נאָמען געגעבען „דער קוילענזיכערער״, און דאָך ערלויב איך מיר שטארק צו צווייפלען. אז מיר, דו און איך, וועלען דערלעבען ביז צום סוף פון דעם פינפטען אַקט פון אָט דעם טרויערשפּיעל.... און דעריבער.... „נאָר דער אירטום איז דאָס לעבען, און דאָס וויסען איז דער טויט!״

— דו ביזט א פערעהרער פון שילער, בערקערסבורג?

— יע, דאָס אויך! איך האָב היינט צופעליג געלעזען אזא שטיקעל.... — ביי די ווערטער ציהט בערקערסבורג ארויס פון קעשענע א בערלינער צייטונג, — דאָ....

— וואָס איז דאָ?

— דאָס איז א טעאַטערשפּיעל, וואָס רופט ארויס טרערען אין די אויגען און צו דערזעלבער צייט קיצעלט דיך שטארק צום לאַכען. וואָס ז י י ד אָ ר ט צושרייבען נאָר, וועגען דעם האָבען מיר ניט די בלייבסטע אהנונג, מיר, וואָס פערבלוטען דאָך פאר דעם, די בלייבסטע אהנונג ניט! גערענקסט אדאָלף?

— וואָס, בערקערסבורג?

— אונזערע געשפּרעכען דאָרט אין דער היים, אין קאַזינאָ, ביים עסטיש, אין רויכסאַלאָן, עריגערסטו זיך כאָטש אביסעל אָן אונזערע געשפּרעכען פון פאר דריי, פיער יאָהרען, שוין פאר פינף יאָהרען אפילו? מיר האָבען דאַן בעטראַכט דעם איצטיגען קריעג פאר אַן אונפערמיידליכע נויטווענדיגקייט, מיר אלע האָבען דאָס מעהר אָדער ווייניגער געווינשט. מיר האָבען זיך נאָך געקענט וויצלען איבער די מאַסענגרובען אין פראַנקרייך און אויף די סטעפּענפעלדער אין רוסלאַנד, בערעקט מיט אייזיגען שנײ, און דאָס אלץ אין א טאָן, ווי דאָס וואָלט א קלאָון געדאַרפט אויסגיסען אין א געשמאַקלאָזער קאָמעדיע א בלעזעל, אנגעפילט מיט שווײנענבלוט, און ניט מיר — דעם פּורפּורזאַפט פון אונ־זער אייגענעם הארצען. צי עס האָט זיך געהאַנדעלט אום מאַראָקאָ, צי אום סקוטאַרי, — יעדער אויסרעד — גערענקסט, פריינד? — איז דאַן געוועזען געניגענד, און היינט!

— און היינט?

— היינט האָבען מיר דאָס אלץ פערגעסען, וואָס זאָל איך דיר זאָגען וועגען היינט? לעז נאָר אָט די שמאַטע, וועסטו שוין האָבען גענוג. מיר, נאָר מיר אליין ווייסען דעם אמת! יע, מיר ווייסען דאָס... מאַניאַ גראַנדיאָזאַ, פריינד, מאַניאַ

גראַנדיאָזאַ איז דאָס, וואָס וויל אַרויפוואַרפען אַסאַ אויפ'ן אַלימפּ.

מיט שרעק קוקט אַראָלף אָן דעם מאַיאָר. אַזוי האָט ער דאָך נאָך קיינמאָל צו איהם ניט גערעדט. פאַרוואָס האָט ער גראָד אַזוי אָנגעהויבען רעדען צו איהם און אין אַזאַ מאָמענט, פאַרוואָס? ער נעמט די צייטונג און וויל לעזען אַן אַרטיקעל, וואָס בערקעסבורג האָט דיק אָנגעצייכענט מיט בליישטיפט, און וואָס טראָגט די איבערשריפט: „דאָס דאָפּעלשפּיעל פון דעם אַנטאַנט! דאָס ליגענגעוועב פון אונזערע פיינד!" בערקערסבורג קוקט איהם אַריבער די שולטער און ברעכט פּלוצלונג אויס אין אַ הילכיגען געלעכטער.

— וואָס איז, בערקערסבורג?

— נאַרניט, נאַרניט... עס איז געוועזן איינער, וועמעס אומגליק איז געוועזן דער צאָפּ, וואָס איז איהם הינטען נאָכגע־דאַנגען... אָדער דאָס... „ווייל אַ וועה! אַ וועה! פערגעסען איז דאָס הילצערנע פערדעל!" דאָס זאָגט האַמלעט, און אַט דער אַפּאָסטאָל פון גרויזאַמסטען אמת איז געקומען צו אונז פון דעם פערטערישען אַלביאָן... און דאָס קינד, קיין איין מלאך איז ניט אַזוי ריין.... האַ, האַ, האַ...

פון נאָס דערטראָגט זיך דאָס פּויקען, וואָס בעגלייט די דריי פאַנדען איבער'ן דאָרף. און דאַן הערט זיך די זאַלבונגס־פולע שטים פון קיורע באַגוויזאַזש, וואָס רופט די בעפעלקערונג צו רוה און אָרדנונג, וואָס בעט זיי אום זיין אָרים לעבען און אום דאָס לעבען פון די צוויי אַנדערע, דעם מער און דעם רייכ־סטען בויער. וואָס בעשווערט זיי צוליעב זייערע לעבענס צו בלייבען פערנינפטיג און רוהיג. אַזוי ווי יענע מענשען וואָלט אין זייער פאַנאַטיזם שטאַרק געלעגען אין זינען דאָס לעבען פון די דריי, ווען זיי וואָלטען געקענט אַרויפשפּרינגען אויף די העלזער פון די באַשען און שטילען זייער דורשט נאָך בלוט און ראַכע אָן די פערהאַסטע פיינד!

און הינטער דעם — דאָס לאַכען פון מענער, דאָס פלוכען פון אַלטע און פערקריפּעלטע אויף שטעקענס, דאָס שרייען פון ווייבער, דאָס אונפערשטענדליכע מורמלען פון קראַנקע, וועמען דער טויט האָט שוין לאַנג געקושט... אַזוי ווי היינט וואָלט געווען מי קאַרעם, און דער צוג פון די געפאַנגענע וואָלט געווען אַ מאַסקעראַד פאַר ראָזעי, יאָס זעהט אַזעלכע אַמוזירענדע זאַכען אַזוי זעלטען.

ווי געשפּענסטער ציהען זיי פערביי דעם מער'ס הויז, פער־

דרעהען זיך ביים עק פון דאָרפסגאַס און שטעלען זיך דאָרט ווידער אָב, און דער קיורע בעשווערט דאָרט ווידער מיט זיין אַלבונגספולער שטים.

אזוי ווי מען קען בערוהיגען א שטורעם אויפ׳ן ים מיט א פעסעל אויל, וואָס מען זאָל אויסגיסען אויף די ברויזענדע וועלען! דאָס איז נאָר אום זיך אביסעל וויסער צו מאכען, לייכטער מאכען דאָס געוויסען, — דענקט בערקערסבורג און קוקט אויף אדאָלף׳ען מיט טיפסטען מיטלייד.

V

אין דעמזעלבען אויגענבליק פאסירט עפּעס שרעקליכעס, וואָס פערזיגעלט דאָס שיקזאַל פון ראָזעי. אין ראַהם פון פענ־סטער, וואָס איז בעדעקט מיט ווילדען וויינרעב, וואָס דער הערבסט האָט שוין געפארבט העלרויט, בעווייזט זיך דער לויף פון א ביקס. בערקערסבורג און אדאָלף זיינען גראד אומגעקערט מיט׳ן רוקען צום פענסטער און זעהען דאָס ניט. איבער דעם לויף פון ביקס איז צו זעהן דאָס מיט האס צוקרימטע געזיכט פון דעם יונגען לואי בוניאָן, וועגען וועמען קיין מענש האָט מעהר ניט געקלערט, אָן וועמעס עקזיסטענץ דער מאַיאָר האָט שוין לאנג פערגעסען.

א שאָס קראכט. דאָס איז געווען דער סיגנאַל. פון אלע הייזער פון ראָזעי האָט מען באלד געענטפערט. ווי אויף א בעפעהל, האָבען אָנגעהויבען קראכען די ביקסען פון די בויערען, כאָטש די אַלטע, ראָסטיגע, אונברויכבארע וואפען זיינען גע־לעגען הינטער שלאָס און ריגעל אין שייער לעבען דער מעריע. דער מאַיאָר כאפט זיך פאר׳ן קאָפּ. טראָפּענס פון קאלטען שוויים שטעהען אויף זיין שטערן, און זיין קאָפּ שווינדעלט. עס שטעהט איהם פאָר די געפאַהר צו זינקען אין אָבגרונד פון בעוואוסטלאָזיגקייט, ווייל זיין קערפער האָט נאָך ווייט ניט איבערוועלטיגט די פיזישע שוואכקייט, וואָס איז איבערגע־בליבען נאָך זיין שרעקליכען בלוטפערלוסט. ער כאפט זיך אָן אָן ברעט פון טיש, אום ניט אומצופאלען. מיטאמאָל בעגרייפט ער קלאָר די גאנצע שוידערליכע ווירקליכקייט. ער קען שוין ווידער זעהן און — ער זעהט.

ביי זיינע פיס ליגט קאפּיטאַן אדאָלף אין בלוט מיט א נעעפענטען מויל, וואָס האָט, דוכט זיך, געוואָלט רעדען, קען שוין אָבער ניט ארויסגעבען קיין איינציגען קלאנג. מיט איין קלאפּ האָט דער זוהן פון דעם מער פון ראָזעי אוועקגעלעגט

דעם טויטפיינד, וואָס האָט זיך אריינגעריסען אין דאָרף פון זיין היימאַט. און דרויסען קראַכט אַ שאָס נאָך אַ שאָס, עס הערען זיך הילכיגע טריאומפירענדע אויסגעשרייען און פלוכען פון דער בעפרייטער פאָלקסזעל. דער קאַמף צוברענט זיך אויף די גאַסען פון ראָזעי.

דער מאַיאָר וואַרפט זיך צו זיין פריינד.

— אַדאָלף, אַדאָלף, אַדאָלף, — ציטערען זיינע ליפּען, — זאָג דאָך כאָטש איין וואָרט, אַדאָלף, האָבען זיי דיך דען אַזוי...

אָבער פון די אויף אייביג אָבגעשטעלטע און ברייט גע־עפענטע אויגען פון דעם קאַפּיטאַן פון דער אַכטער קאָמפּאַניע קוקט אויף בערקערסבורגען נאָר דער לערער, שרעקליכער, קאַל־טער טויט, וואָס קען שוין מעהר ניט ארויסברענגען קיין איין וואָרט. אין אייניגע סעקונדען איז זיין פריינד פון איהם אַוועק אויף אייביג, ניט אויסהערענדיג זיינע דאַנקווערטער, ניט גע־בענדיג איהם די מעגליכקייט מיט עפּעס אָבצוצאָהלען, דער פריינד, וועמעס פייגער און געמיינער מערדער ער איז דאָ ניט לאַנג צוריק געווען אין וואונש.

אַ גרענצלאָזער ווילדער צאָרן נעמט ארום דעם מאַיאָר.

— ראַכע, ראַכע, ראַכע, — ברומט עס ווי אַ ווילדע טיער אין זיין זעל. אין קאָפּע איז טויטשטיל. אָבער פון דרויסען דערטראָגען זיך די ווילדע, בעטויבענדע געשרייען און דער קראַך פון די ביקסען, און ענדליך קומט דער ענטפער פון די אינפאַנ־טעריעגעוועהר, ענדליך, ענדליך!

בערקערסבורג טרייסעלט זיין טויטען פריינד. כאָטש ער ווייס גאַנץ גוט, אַז דאָ איז אַלץ געענדיגט, טרייסעלט ער איהם דאָך.

— שטעה אויף, אַדאָלף, שטעה אויף, זאָג נאָר איין וואָרט, כאָטש נאָר איין איינציג וואָרט. האָט דאָס דיך דען אַזוי...

ווי אַ שפּאָט איבער איהם דערטראָגט זיך דאָס פריעדליכע קנורען פון דעם קאָטער, וואָס האָט זיך בעקוועם אויסגעצויגען אויפ'ן באַנק.

— וואָס זאָל איך טהאָן? — פליהט דורך דעם מאַיאָר אין געדאַנק די פראַגע, — וואָס זאָל איך טהאָן? — און ווידער קומט דאָס איין איינציגע, דאָס שרעקליכע וואָרט: ראַכע, ראַכע!

די טיר פון קאָפּע ווערט אויפגעריסען, און דאָס בלייכע געזיכט פון לייטענאַנט שלאָסער בעווייזט זיך.

— איהר, שלאָסער?

— איך, הערר מאיאָר. האָט מען אהער אויך געשאָסען?

— אָט זעהט! — מיט א ציטערענדער האנט ווייזט דער מאיאָר אָן אויף אדאָלף׳ס טויטען קערפער אויפ׳ן דיל.

— טויט?

— טויט! די הינט!

— קיין רעטונג מעהר?

— קיין רעטונג מעהר. פון הינטען דורך דאָס פענסטער, די הינט, די הינט! — דער מאיאָר דריקט צונויף זיין פויסט.

— אפשר זאָל איך לויפען נאָך דעם שטאַבארצט, הערר מאיאָר?

— איהר זעהט דאָך אליין, שלאָסער, דורך דעם רוקען אין לונג און הארץ. ער איז געפאַלען ווי פון א בליצשטראהל, ווי אַן אייכענבוים אין שטורם, די הינט, די הינט!

— האָט מען געכאַפּט דעם לומפּ?

— ניין, אָבער מען מוז איהם זוכען! אין נאָמען פון אייער טרייהייטס-שבועה! און אונטער טויטשטראַף! אלע וואַפען זיינען אָבגעליפערט, אלע, הא, הא, הא!

ווידער די פירכטערליכע שיסעריי אין גאַס, ווידער די שרעקליכע געשרייען פון פרויען און קינדער, געשרייען פון די צורייצטע מעגערען, וועמען די ווילד געוואָרענע סאָלדאטען, וואָס קעמפען פאר זייער לעבען, שלעפּען פאר די האָר דורך די שמוציגע רינגעס. עס רייסט דורך די לופט א וואהנזיניגער געשריי פון א פרויענברוסט, קעגען וועלכער א מוסקעטיר האָט אָנגעשטעלט זיין באַיאָנעט.

— זיי גיסען זודיגע וואסער און ברענענדע פעטראָלעאום פון די פענסטער, הערר מאיאָר! — רעדט ארויס שלאָסער, און אויב דער מאיאָר זעהט ריכטיג, שטעהט דער שוים פון ווילדען צאָרן אויף דעם לייטענאנט׳ס ליפּען.

— מען מוז דעם מערדער זוכען! מען מוז זיין מערדער זוכען! פון זיי אלעמען מוז מען פריהער פון אלץ געפינען זיין מערדער! — ברילט דער מאיאָר אויסער זיך, ניט קענענדיג מעהר זיך בעהערשען. — ברענגט מיר זיין מערדער א לעבע־דיגען, איהר הערט!

— צו בעפעהל, הערר מאיאָר!

אויף דער גאס ווערט שטארקער די שיסעריי. די אינפאנטע־ריסטען שיינען ענדליך צו האָבען זיך געפונען. די אונטער־אָפיצירען און סערזשאנטען שיינען צו ווערען די הארען פון

דער סיטואַציאָן, די ווענט און פענסטער ציטערען פון זייערע הילכענדע בעפעהלען:

— ציעלען — פייער! ציעלען — פייער!

דאַן קראַכען די שאָסען, און מען הערט דעם פערשטיקטען קלאַנג פון פאַלענדע מענשליכע קערפּער. געשריי, געלעכטער, גיהנם'ס שפּאָטען, האַלצשיך, וואָס קלאַפּען אָן דעם ברוק פון גאַס, און ווידער:

— ציעלען — פייער!

— זאָל מען אַרעסטירען די פּאַנדען, שלאָסער, איהר זייט פאַר זיי פערענטוואָרטליך! — רונערט איצט דער מאַיאָר.

— צו בעפעהל!

שלאָסער געהט ערפילען דעם בעפעהל, און בערקערסבורג שטעהט ווידער איבער דעם בלוטענדען קערפּער פון פריינד, אונפעהיג עפּעס צו דענקען אָדער טהאָן, אַזוי ווי מען וואָלט איהם בעטויבט מיט אַ שטאַרקען קלאַפּ אין קאָפּ.

— אַדאָלף, אַדאָלף, אַדאָלף...

עפּעס ווערגט איהם אין האַלז. טרערען, וואָס האָבען זיך ביי איהם שוין ניט בעוויזען זייט פיעלע יאָהרען, שטייגען איצט פון דער טיף פון זיין ברוסט אַרויף אין זיינע אויגען, און ער קען שוין מעהר ניט אונטערשיידען קיין זאַך אַרום. זיין ווילענסקראַפט בלייבט מינוטענלאַנג פּאַראַליזירט. ווי ער וואָלט געשטאַנען ביים ראַנד פון אָבגרונד, ווי עס וואָלט זיך פאַר איהם געעפענט דער קראַטער פון וועזוואָו, וואָס וויל אַלץ פערשלינגען, אַלץ אַראָבּרייסען אין זיין טיף. ער קען ניט מאַכען קיין איין שריט, ניט פאָרווערטס, ניט צוריק...

אַדאָלף! אַדאָלף!... אַדאָלף, ווען דאָס פייער פון די פיינדליכע שיסער און אַרטילעריע האָט געשוינט, פון צווישען הונדערטער געשוינט, אום ער זאָל דאָ פאַלען פון דער האַנט פון אַ פיגען מערדער. יע, דאָס איז דאָך געווען אַ מאָרד, אַ פיגער, געמיינער מאָרד, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ער האָט די לעצטע טעג איבערגעדענקט און אַרויסגעזאָגט. דאָס איז דאָך געווען אַ מאָרד, וואָס פאָדערט אַ באַלדיגע, לעצטע, גרויזאַמע בעלוינונג. דאָס איז געווען אַ געבראָכענע שבועה, אַ ניט געהאַלטען וואָרט, „אַלע וואַפען", און אַזוי, און אַזוי... אַ טייוועלשער שמייכעל געהט אַריבער דעם מאַיאָר'ס געזיכט, אַ געבראָכענע שבועה, אַ ניט געהאַלטען עהרענוואָרט, צוריסענע אָבמאַכען, אַזוי ווי דאָס אַלץ וואָלט ניט געווען אַ גאַנץ געוועהנליכע זאַך אין דעם איצטיגען קריעג! דאָ איז קיינער ניט פריי

געוועז פון שולד, קיינער ניט, קיינער ניט! נים די איינוואוינער פון ראַזעי, און די אנדערע נאָך ווייניגער. קיינער ניט! געוואלט האָט פערנומען דעם אָרט פון רעכט, רויהע מאַכט קענען רויהער מאַכט! קיין מאָראל, קיין שוץ פון געזעץ איז מעהר ניטאָ! נאָר איין בעפרייטער עלעמענט קענען אנאַנדער בעפרייטען עלעמענט. אָבער ראַכע, ראַכע פאַר אדאָלף'ען, ראַכע פאַר דעם פריינד! נים אומגעקוקט זיך אָן א זייט! דאָס איז איצט זיין מיסיאָן! דאָס נאָר, קיין זאַך מעהר איז איהם ניט געבליבען אויף דער ערד. ענדליך, זיין לעצטע מיסיאָן, דענקט דער מאַיאָר.

ער נעמט אראָב זיין סאַבעל פון קליידערהאַקען, וואו ער האָט איהם אין פערלויף פון פערהער לייכטזיניג אויפגעהאנגען, אזוי ווי ער וואָלט גאָר ניט געוועזן אין פייגדליכען לאַנד, און עס געלינגט איהם ווי עס איז דאָס ארומצושנאַלען מיט דער לינקער האַנט. דאַן ציהט ער מיט דערזעלבער האַנט ארויס זיין רעוואָלווער פון לעדערטאַש.

פאָרווערטס, בערקערסבורג, פאָרווערטס! צו דער ארבייט פון ראַכע! — רוימט דאָס איהם נאָט, אָדער דער טייוועל, אָדער זיין אייגענער טיף אויפגעטרייסעלטער איך? ער ווייס דאָס נים.

פאָרווערטס, בערקערסבורג, פאָרווערטס! צו נעמען ראַכע פאַר דעם טויטען!

אזוי טרעט ער איבער די שוועל פון קאַפע, א דעמאָן, אויף זיין מיסיאָן צו פערניכטען ראָזעי, און קומט ארויס אין גאַס, וואו אנטקעגען איהם פליהען די זאַלפען פון זיין אייגענער אינפאַנטעריע.

פאָרווערטס, בערקערסבורג, פאָרווערטס!

אין גאַס ליגען לייכען אויף לייכען. דער מאַיאָר קוקט זיך אויף זיי ניט אום. איהם אַרט ניט די שיסעריי פון זיינע אייגענע מענשען, וואָס קען איהם לייכט טרעפען. ער קלעטערט, זיין סאַבעל אין דער לינקער האַנט, דער רעוואָלווער צווישען די צייהנער, איבער די לייכען פון סאָלדאַטען און בויערען און שטורמט פאָרווערטס.

א פרוי שטעהט פאַר איהם. זי האַלט א געפעס מיט א וואַסערהעלער פליסיגקייט אין האַנט — וויטריאָל. ער שטויסט אריין דעם סאַבעל אין די שייד, רייסט דעם רעוואָלווער אין די לינקע האַנט און הויבט איהם אויף. זיין פינגער דריקט אָב, די קויל טרעפט די פרוי, די וואַסערהעלע פליסיגקייט מישט

זיך צונויף מיט דעם בלוט פון דער שטארבענדער פרוי, דער מאיאר שפרינגט איבער די פאלענדע לייבע און שטורמט פאר־ווערטס.

פון אלע פענסטער שימערען די לויפען פון ביקסען.

— וואלף, — שרייט דער מאיאר, — אונטעראפיציר וואלף!...

ווי דער רוף פון א ברילענדען טיער שאלט דאס ווארט: וואלף, וואלף, וואלף... דורך די נאסען פון ראזעי, ווי איין רויבער וואלט דאס גערופען א צווייטען צו פערענדיגען די ארבייט פון פערוויסטונג.

ווי דורך א וואונדער לעגט דער מאיאר זיך דורך א וועג אין דעם האגעל פון קוילען, וואס פאלען פון אלע זייטען אי פון די פענסטער פון די הייזער, אי פון די ביקסען פון זיינע אייגענע סאלדאטען, און צווישען די דרעשפלעגעל און שטע־קענס, אין די געוועהנליך וועהרלאזע, אבער פון האס געשטארק־טע הענט פון פרויען און אלטע לייט, וועמעס קלעפ פאלען אויף פריינד און פיינד.

— וואלף, וואלף, וואלף!... — הערט זיך זיין שטים אין דער ווייט.

— הערר מאיאר!

ענדליך די שטים פון אונטעראפיציר וואלף. דער מאיאר געהט אין דער ריכטונג פון דער שטים.

— וואלף, וואלף, וואלף!...

— הערר מאיאר!

בערקערסבורג געפינט דעם אונטעראפיציר הינטער א שטיינערנער וואנט. ער האט ארויסגענומען פון דער וואנט א שטיין און שיסט דורך די עפנונג, ווי דורך א פענסטערעל פון א פעסטונג, איין שאס נאכ'ן אנדערען, אין די ווילד געווארענע בויערען. און וואלף'ס א שאס איז נוט געציעלט. יעדערער ברענגט איינעם פון די וואהנזיניגע צו דער ערד.

— וואלף, וואלף, וואלף!...

— הערר מאיאר!

— האט איהר די צינדבאמבען אין דעפא, וואלף? — פרעגט דער מאיאר, קוים כאפענדיג דעם אטעם.

— בעפעהל, הערר מאיאר!

— קלייבט אייך צו דרייסיג מאן און צינדט אן דאס גאנצע געפט פון אלע זייטען, וואלף, א שטיין אויף א שטיין זאל מיר

ניט בלייבען, קיין באַלקען זאָל אויף אַנאַנדערען ניט ליגען!
די צינדבאַמבען, איהר הערט!

— בעפעהל, הערר מאַיאָר!

דער אונטעראָפיציר שפּרינגט אויף. אין זיינע הענבלייע אויגען פלאַמט אויף דאָס אַלץ־פערצעהרענדע פייער, וועמעס טרעגער און ווערקצייג ער וועט איצט ווערען. ער לויפט, פער־געסענדיג יעדע פאַרזיכטיגקייט, ניט אומקוקענדיג זיך אויף די קוילען, וואָס פייפען אין זיינע אויערען, ווי דער האָגעל אין אַ פריהלינגסשטורם. ער איז שוין ווייט...

— אַך, אַך, אַך... — קומט אַן אונאַרטיקולירטער קלאַנג פון דעם מאַיאָר'ס ליפּען.

ער האָט נאָך די קראַפט זיך אומצוקערען און אויסשיסען פון דעם רעוואָלווער מיט דער לינקער האַנט. דער בויער, וואָס האָט איהם דורכגעשטאָכען מיט אַ מיסטגאָפּעל דעם רוקען, פאַלט אום אין אַ שטראָם פון זיין אייגענעם בלוט.

איהם אויך... און ווידער אין רוקען...

דער מאַיאָר פערלירט דאָס בעוואוסטזיין.

דעם בויער'ס מיסטגאָפּעל האָט אויפגעריסען אַ שרעקליכע וואונד, דאָס בלוט שטראָמט, און די ראָסטיגע שפּיץ פון דעם בויער'ס געוועהר שטעקט נאָך אין רוקען. אַזוי ליגט דער מאַיאָר שטונדענלאַנג בעוועגלאָז... אָהן בעוואוסטזיין.

VI

איבער דריי שטונדען דויערט אין די גאַסען פון ראָזוועי דער קאַמף צווישען די ווילד געוואָרענע בויערען און דעם הייפעל סאָלדאַטען, וואָס איז איבערגעבליבען פון דעם דעצימירטען צווייטען באַטאַליאָן. און נאָר ווען דאָס דריטע באַטאַליאָן איז אָנגעקומען צו הילף פון דעם דערבייאיגען דאָרף לע פּעיל, איז די באַשען ענדליך געלונגען צו בעהערשען די ווילדע מאַסע. די שיסערייז פון די יאַגדביקסען און רייטערפּיסטאָלען, וועלכע מען האָט בעהאַלטען, ווען מען האָט אָבגעליפערט די געוועהר אין שייער לעבען דער מעריע, איז שטאַרק אונטערשטיצט גע־וואָרען פון דרעשפלעגלען, שטעקענס, מיסטגאָפּלען און וואַגענ־דרייקסלען. שטראָמען בלוט זיינען געפלאָסען, בערגלעך פון טויטע קערפּער האָבען בעדעקט די גאַס, די הויפען און די נאָר־טענס. און צווישען די שטיינער פון ברוק איז ווי אַלעמאָל געוואַקסען גראָז.

זינט דער מאַיאָר איז פערשוואונדען, און מען האָט איהם

ניט געקענט געפינען, האָט לייטענאַנט שלאָסער, זיין אדיו־טאַנט, איבערגענומען די פיהרערשאַפט פון באַטאַליאָן. שלאָ־סער, וואָס האָט זיך אַמאָל געהאַלטען פאַר אַ דיכטער, וואָס האָט, איידער דער שרעקליכער קריעג האָט אויסגעבראָכען, גע־וואָלט אַרויסטרעטען פון דער אַרמיי און שטודירען געשיכטע אין בערלינער אוניווערזיטעט, דערקענט זיך איצט אליין ניט. די עטליכע שטונדען פון בלוטפערגיסונג האָבען איהם אויך פער־וואַנדעלט אין אַ ווילדע טיער, וואָס קען זיך ניט בעהערשען. ווי אַלע אַנדערע, קען ער זעהן, הערען און שמעקען נאָר בלוט און בלוט און פלאַמינגען פייערשיין.

פלאַמינגען פייערשיין...

ווי מעטעאָרען וואָלטען געפלויגען אין הימעל און געפאַלען גלייך אין די הייזער און די שייערען, וואָס זיינען נאָר וואָס אָנגעפילט געוואָרען מיט תבואות. דאָס זיינען די צינדבאָמבען, וואָס די סאָלדאַטען וואַרפען אויף שלאָסער'ס בעפעהל, לויט דער לעצטער פעראָרדנונג, וואָס דער פערשוואונדענער מאַיאָר האָט געגעבען דעם אונטעראָפיציר וואָלף. און וואו די באָמבען פאַלען, דאָרט בעווייזט זיך באַלד פייער און ציהט זיך מיט פלאַמינגע צינגער צום טונקעל געוואָרענעם הימעל. די גלאָק פון ראָזשי אויף דעם קליינעם קירכטורעם מיט דעם רויטען צינעלדאַך הויבט ווי דורך אַ וואונדער אָן קלינגען: שטורם, שטורם, שטורם!

דער יונגער בעדיענער פון קיורע באַנוויזאַזש האָט זיך פערקליבען הינטער דעם הויכאַלטאַר, פון וועלכען די אַלבאַרמ־הערציגע מוטער פון גאָט קוקט אַראָב. ער ציהט דעם שטריק, און עס טראָגט זיך דער וויינענדיגער רוף צו די הויכקייטען פון מעיז, ווייט איבער דאָס זילבערבאַנד פון טייך, וואָס איז איינ־געשלאָסען אין בערגיגע ברעגען: שטורם, שטורם, שטורם!

אויף דעם קליינעם פּלאַץ פאַר דער קירך שטעהט שלאָסער. און עס עפענט זיך איצט פאַר איהם דאָס בילד פון דעם ברע־נענדען דאָרף, אין זיין גאַנצער שוידערליכקייט און הערליכקייט.

די גטעטער פון ראַכע האָבען זיך צושפּיעלט איבער ראָזשי. טראָי'ס פערניכטונג אין אַ דאָרף פון פיער הונדערט זעלען, אַ לעצטע געריכט אויף דעם מעיז, ווייל אַ אינגעל, וואָס איז קוים זעכצעהן יאָהר אַלט, האָט געשאָסען אויף אַ קאַפּיטאַן דורך דאָס פענסטער פון קאַפע און האָט דערמיט געגעבען דעם סיגנאַל צו אַן אַלגעמיינעם און זיכער פאַראויס בעשטימטען אויפשטאַנד. און דאָך! וואָס האָט שלאָסער געהערט פון

מאיאר פאן בערקערסבורג דאן אין דער עפנונג אין וואלד היג־טער טראיאן? וואס האט ער איהם דאן געזאגט, ווען ער האט פאר איהם, שלאסער'ן, אין אנגעזיכט פון טויט, פאר וועלכען זיי זיינען אלע גרייט געווען, געעפענט זיין געוועהנליך פער־שלאסענע זעל, און זיי האבען גערעדט וועגען „דאן קארלאס" און „די רויבער"?

די געטער פון ראכע, דאס לעצטע געריכט איבער ראזוי!

פערזען פון איליאס טראגען זיך דורך שלאסער'ס קאפ, פערזען, וועלכע נערא האט אפשר רעציטירט, שטעהענדיג אויף דעם פאלאטינישען בערגעל און אראבקוקענדיג אויף רוים, וואס האט געברענט צו זיינע פיס!

ארום איהם רייסען זיך ארויס פלאמען פון הייזער און הויפען, באלקען ברעכען זיך און פאלען, עס קראכט און דונערט, און ער, וואס איז נעגען זיין ווילען געווארען א דעמאן פון פער־וויסטונג, שטעהט אהן בעוועגונג אויף דעם קירכפלאץ פון ראזוי. ארום איהם זיינען מיט הערבסטבלומען בעציערטע קברים פון די, וואס רוהען שוין אין פריעדען, וואס האבען זיך דא אנידערגעלעגט אין שוץ פון קירך און פון דעם הייליגען בילד פון ראזוי, ווייל דאס דארף, וואס וועט מארגען שוין ניט זיין, איז געווען זייער היימאט, ווייל זיי האבען דא, זיך עלטע־רענדיג, זיך צוגעקליבען אן ארט, וואס זאל אמאל זיין זייער פריעדענסהאפען נאך א לאנגען און שווערען וואנדערען דא אויף דער ערד.

נעדאנקענלאז לעזט שלאסער איבער וואס איז אויסגע־קריצט אויף איינער פון די מצבות, וואס ליגען צו זיינע פיס. דאן ווענדט ער זיינע טרוקענע אויגען צו די פלאמען, אין וועלכע ראזוי איז איינגעהילט. די מיה און ארבייט און שוויס פון הונדערטער פלייסיגע און פריעדליכע מענשען ווערט דא פערברענט!

די געטער פון וועלטגעריכט איבער ראזוי! הערמאן און דאראטהעא! נעטהע איבער דעם מעיז!

מיט אונזיכערע טריט געהט פערביי איהם דער צוג פון די פערטריבענע, מיט אויגען, וואס זיינען פון שרעק ארויסגע־טראטען פון זייערע לעכער. קינדער און מיידלעך, פרויען און אלטע לייט שלעפען זיך, טראגענדיג מיט זיך אלץ, וואס איז זיי איבערגעבליבען. אט געהט א קליין מיידעלע פון א יאהר זעקס און טראגט אין די נאקעטע ציטערענדע הענט א שטייגעל

מיט א שטיגליץ, א פינפיאהריג אינגעלע דריקט צערטליך צו זיין קליינעם הארץ א קאנאריק, וואס ער האט געראטעוועט פון די פלאמען פון זיין פאטער'ס הויז... אן אכציגיאהריגער בלינדער, וואס טאפט און מיט'ן שטעקען די שטיינער פון גאס, א קריפעל פון א יאהר צוואנציג, וואס שלעפט זיך קוים מיט זיינע געלעהמטע פיס נאר מיט דער הילף פון צוויי קוליעס...

האבען אט די אויך געשאסען אויף די סאלדאטען פון זיין מאיעסטעט, דעם קעניג פון פרייסען?

זיי לויפען, זיי אלע אנטלויפען, אהין א הויז, אהן א היים! זיי וועלען מאכען זייער לאגער אין פעלד, אונטער דעם גוטען הימעל, וואס איז בעדעקט מיט די אייביגע שטערען.

ענדלאז איז דער צוג דורך בלוט און טויטע קערפער אין דער ברענענדער און צוזאמענפאלענדער דארפסגאס פון ראזוי, ענדלאז איז דער צוג, און דאך האבען דא געוואוינט אין גאנצען פיער הונדערט מענשען! עס איז טונקעל געווארען, סאלדאטען מיט פאקעלען און די פלאמען פון דער ברענענדער היימאט בעלויכטען כמעט טאגהעל דעם טרויריגען צוג. שלאפער'ס אויגען נעמען אלץ אויף, קיין זאך געהט ניט אוועק אונבעמערקט פון איהם.

מוטערס מיט זויגקינדער אויף די הענט, ארומגערינגעלט פון אנדערע קינדער, וואס האלטען זיך אין שרעק פאר דער מוטער'ס הענט און קליידער; א באבע, וואס דריקט צו איהר וועלקענדער ברוסט איהר וויינענדע אייניקעל און קושט איהרע רויטע ליפלעך מיט ליפען, וואס זיינען שוין לאנג אבגעוועהנט פון קושען; פיבערקראנקע, וואס האלטען זיך קוים אויף די פיס און שלעפען מיט די לעצטע קרעפטען זייער בעטגעוואנד, זייער לעצטע האפנונג, דורך דעם שמוץ פון גאס... שוואנגערע פרויען — צוויי, דריי, פיער, פינף... שלאסער וויל מעהר ניט צעהלען און צעהלט דאך... די פרוכט פון דער צוקונפט טראגען זיי אין עלענד... וועלען נאך אפשר היינט בייננאכט... פון שרעק און אנגסט... ערגעץ אין א גראבען אין פעלד, ווי האזען... נאט, מיין גאט! און זיי וועלען ניט געפינען קיין קריפ פאר די טויערען פון בית לחם, וואוהין זיי זאלען קענען לעגען די פרוכט פון זייער לייב, ווי אמאל די, וואס האט דער וועלט געבארען דעם קרייצטרעגער!

נעמער פון ראכע איבער ראזוי! ענדלאז איז דער צוג פון די פערטריבענע אין דער נאכט!

— דיורער! דער טויטענטאַנץ! — טראָגט זיך דורך דער געדאַנק אין שלאָסער׳ס קאָפּ.

וואָס האָט ער אַמאָל געזעהן אויף די ווענט פון דעם קירכהויף אין פּיזא, און אין די גאַלעריען פון רוים און ווענע־דיג? דאָס לעצטע געריכט... די טויטזינד פון דער וועלט... דער מבול...

און איצט?

דאָס, וואָס ער זעהט איצט, וואָלט ניט טיציאַן׳ס פּינזעל, ניט דאַנטע׳ס לירא ניט געקענט איבערגעבען! דאָס איבער־טרעפט ווייט האָמער׳ן אליין און דאָס רינענדע פייער פון זיינע פערזען!

די געטער פון ראַכע איבער ראָזוי! און ער האָט זיי אליין גערופען! ווי פּראָמעטעאוס, וואָס האָט גע׳גנב׳עט אַ פונק, דריקט ער צוגויף זיין פויסט אנטקעגען יענע, וואָס האָבען דערלאָזען, אַז דאָס זאָל געשעהן, — אנטקעגען די שלאָפענדע, ווי געטהע האָט געזאָגט.

דאָס ווייגען פון דעם קירכנלאָק הערט פּלוצלונג אויף. אַ רויטער פלאַם, וואָס איז געקומען צופליהען ווי אַ מיטנאַכט זון פון אַ דערבייאיגען שייער, האָט זיך אריבערגעוואָרפען אויף דאָס רויטע ציגעלדאַך פון קירכטורעם.

די באַלקען אין טורעם האָבען אָנגעהויבען ברענען, דער איבערגעברענטער שטריק איז געבליבען הענגען אין דעם אינ־געל׳ס האַנט, און ער איז אַנטלאָפען, אַנטלאָפען אין זיין רויטען קיטעל און ווייסען העמד, האַלטענדיג אין די הענט די זילבערנע קאַפּסעל מיט דעם ווייהרויך. ווייל קיורע באָגוויזאַזש האָט נאָך געוואָלט לעזען אַ מעסע פאַר די רעטונג פון ראָזוי, איידער דער מאַיאָר האָט איהם מיט די צוויי אנדערע פערהאַלטען אַלס פּאַנדען.

דער ווינט הויבט זיך אויף, אַ ים פון פונקען וועהט איבער דעם קירכהויף, עס צופליהט ווי אַ פייערווערק ארום שלאָסער׳ס געשטאַלט, אָבער ער ריהרט זיך ניט פון אָרט, ער שטעהט ווי צוגעשמידט פאַר דער ברענענדער קירך, פון וועלכער עס פליהען ארויס טויבען, וואָס האָבען זיך געבויט זייער נעסט אין דעם שוץ פון דעם קרייץ פון ליעבע.

וואהנזיניגע טויבען! טויבען, וואָס האָבען זייערע יונגע אין נעסט, געבלענדט פון די פלאַמען און געטריבען פון ווילדען מוטערשמערץ, קערען זיי זיך אום אין די פלאַמען און פאַלען מיט אָבגעברענטע פליגלען צו שלאָסער׳ס פיס... זיי שלאָגען

מיט די פליגלען און פלאטערען אהנמעכטיג אויפ'ן באדען, גע־בראטען לעבעדיגערהייד, און פיהרען זייערע בעטענדע אויגען אין אלע זייטען...

נעטער פון ראכע אויך איבער די אונשולדיגע טיערען פון ראזוי!

שלאסער'ן פאלט דאס איין, צו שפעט, צו שפעט!

— עפענט די שטאהלען, בינדט אב די קיה און פערד, לאזט ארויס די שווינען און שאף, — רופט ער פערצוויפעלט צו איינעם פון די סאלדאטען, וואס איילען פערביי איהם.

אבער יענער הערט איהם גאר נים. ער טראגט אין די הענט א צינדבאמבע און זוכט פאר איהר א ציעל, געטריבען פון דעם זוהן פון די עריניען, דעם פורכטבארסטען צווישען אלע גיהנם'ס נעטער.

ער האט זיי גערופען, די גייסטער... זיי זיינען ווילד גע־ווארען און וועלען ניט שטיל ווערען, ביז אלץ וועט ניט זיין גענענדיגט! קיין זאך וועט זיי ניט אבשטעלען! אלץ איז פערארורטיילט — די פרויען, קינדער, קריפעל, אלטע לייט און בלינדע, אויך די נאך ניט געבארענע פרוכט פון לייב, אויך דאס שטומע פיה, — אלץ, אלץ, ווי די טויבען, די לעבעדיגערהייט געבראטענע אויף ראזוי'ס קירכטורעם! און ער שטעהט דא צווישען זיי, א נאמ פון פערניכטונג, א בלינדער אויספיהרער פון דעם בעפעהל פון דעם, וואס איז פערשוואונדען און קען ניט געפונען ווערען, דעם מאיאר, וואס האט פאר איהם דארט אין וואלד הינטער טראיאן, אין אנגעזיכט פון טויט, אויפגעדעקט זיין זעל, וואס איז אפשר פאר איהם אליין געבליבען אן אונ־לעזבארע רעטעניש.

רעטענישען... רעטענישען... און די געטער פון ראכע האבען זיך צושפיעלט איבער ראזוי!

בלוטרויט איז דער גאנצער הימעל. קארן און שטרוי אין די שייערען זיינען א גוטע נאהרונג פאר די פלאמען, גיבען זיי זייער שוועבעלנעלען שיין

סדום און עמורה... פעך און שוועבעל פון דער הויך... דאס שטראפגעריכט פון יהוה, וואס בעשטראפט די זינד פון די על־טערען אויף די קינדער ביז צום דריטען און פיערטען דור, — דענקט שלאסער.

די אייבינע שטערען בעהאלטען זיך פאר אט די פייער־בראנדען אויף דער ערד, פייערבראנדען, וואס מענשליכע הענט ווארפען אין מענשליכע וואוינונגען. דער גאנצער האריזאנט

איז איין העלער פלאַם, וואָס העננט איבער דעם טונקעלען שטרייף פון וואלד הינטער טראַיאַן.

טראַיאַן ברענט, ראָזעי ברענט, אַלץ איז אין פלאַם!
די זיגרייכע ארמיי!...

שלאָסער פערמאַכט די אויגען מיט דער האַנט. **די אויגען קענען מעהר ניט פערטראָגען דעם העלען שיין.**

ווערט די האַנט ניט פייכט, ניט ווארם, ניט הייס? יע, טרערען פון דעם פיינד, טרערען פון דעם פערניכטער, פון א ווערקצייג אין העכערע הענט, איבער פון איהם אליין בעפאָהלענעם אונטערגאַנג פון ראָזעי!

טרערען, ערלייזענדע טרערען אין א ים פון בלוט און פייער! טרערען פון די אויגען פון דעם, וואָס שטעהט אויף א בערגעל פון טויטע קערפּער, וואָס זיינען צוזאמענגעהויפט געוואָרען אויף זיין בעפעהל.

די געטער פון וועלטגעריכט און טרערען, הייסע, ברענענדע, ביטערע, זאַלציגע טרערען, ווי די, וואָס זיינען ביי איהם געראָנען, ווען זיינע פיס זיינען צום ערשטען מאָל אַראָבגעגאַנגען די זידליכע אַלפּען, און זיינע אויגען האָבען אין מילאַן דערזעהן די צענא פון לעאָנאַרדאָ דא ווינטשי.

— איך זאָג אייך, צווישען אייך איז פאראַן איינער, וואָס וועט מיך פערראַטען!

איינער! דער איינער איז דער, וואָס האָט געוואָלט ווערען א דיכטער און האָט אָט וואָס דערזעהן און אָט וואָס געטהאָן!

איינער צווישען אייך וועט מיך פערראַטען!

א דונערנדער קראַך...

דער קירכטורעם פון ראָזעי איז פאַר שלאָסער'ס בליקען צוזאמענגעפאַלען. דאָס אַלטאַרבילד מיט דער בלוטענדער וואונד פון דער אַלבאַרמהערציגער מוטער פון גאָט ליגט אונטער רואינען און אַש. דער צוג פון די היימלאָזע ווערט אַלץ שיטערער און שיטערער, עס לויפען איצט נאָר איינצעלנע פערשפּעטיגטע פון די, וואָס אַנטלויפען פון ברענענדיגען ראָזעי.

נעענדיגט! אַדאָלף'ס טויטענפּאַקעל האָט גענוג געלויכט. דער פלאַם אויפ'ן האָריזאָנט ווערט בלייכער. שטיל גלימט און רויכט נאָך אין די רואינען פון די הייזער און שייערען. שלאָסער'ס נערוועז קענען שוין מעהר ניט אויסהאַלטען, ער ברעכט צוזאמען פאַר די רואינען פון דער קירך פון ראָזעי און יאָמערט ווי א קליין קינד.

VII

צווישען די נאך אלץ רויכערענרע רואינען פון ראזעי, אויף דער פערלאזענער גאס לעבען דער קליינער קירך מיט דעם צוזאמענגעבראכענעם טורעם, דערהערט זיך א פערשטיקטער קלאנג פון פויקען. די סאלדאטען פון באטאליאן האבען געכאפט דעם יונגען לואי בוניאן, וואס האט דער ערשטער געשאסען אין קאפע דיו רעיזען אין קאפיטאן אדאלף. זיי האבען אויך געפונען דעם אלטען קיורע באנוויזאזש, וואס האט זיך אין דער געפאהר בעהאלטען לעבען זיין בעדיענער אונטער דעם אלטאר מיט דעם בילד פון דער אלבארמהערצינער מוטער פון גאט. דער מער און מארטא זיינען געפאלען אין פערלויף פון דעם גאסענקאמף. זיי ליגען צווישען בערגלעך טויטע קערפער, וואס מען האט נאך ניט געהאט קיין צייט צו בעערדיגען.

שלאסער איז געזונד געווארען און האט ערפילט זיין שווערע פליכט: ער האט איבערגעגעבען דעם קאפיטאן׳ס מערדער און דעם קיורע, וואס האט געבראכען זיין עהרענווארט, צום געריכט, און ביידע זיינען פעראורטיילט געווארען צום טויט. דעריבער האט זיך דאס געהערט דער פערשטיקטער קלאנג פון פויקען צווישען די נאך אלץ רויכערענדע רואינען פון ראזעי. א קליינע קאמפאניע סאלדאטען, מיט א פייקלער פאראויס, געהט דאס אויספיהרען די שרעקליכע ארבייט אונטער די שטראהלען פון דער זון, וואס האט געבראכט א נייעם טאג איבער די רואינען פון דארף. אויף׳ן גאס זיינען ניטא קיין צושויער, קיינער וואגט ניט צו בעווייזען זיך אפילו אויף׳ן וועג צו ראזעי. נאר די בערגלעך טויטע קערפער און די סאלדאטען פון באטאליאן, וואס מוזען דא בלייבען, ביז דער לעצטער אקט פון שיקזאל וועט דא ניט אויסגעפיהרט ווערען.

אן אונטעראפיציר פון דער זעקסטער קאמפאניע פיהרט די קליינע אבטיילונג, וואס בעשטעהט פון פינף סאלדאטען, און פאראויס געהען די צוויי פעראורטיילטע, ענטוואפענט, מיט די הענט פערבונדען אויף הינטען. אויף די טויטבלייכע געזיכטער פון דעם אינגעל און פון דעם אלטען איז פערגליווערט דער אויסדרוק פון פינסטערער ענטשלאסענהייט און פאנאטיזם, און די הערליכע ליכטינקייט פון מארטירער שיינט אויף זייער שטערן און זייערע ליפען.

„ווען בערקערסבורג וואלט דאס געזעהן!" — קומט פלוצלונג דער געדאנק שלאסער׳ן, וואס מוז נאך זיין דיענסטפארשריפט בייוואוינען די עקזעקוציאן, ווי דער פארשטעהע־

פון געריכט. וואָס האָט דאָך דער מאַיאָר געזאָגט דאָרט אין וואַלד הינטער טראַיאַן! וועלכע געוואַגטע געדאַנקען ער האָט אַרויסגעזאָגט! „פּאַרטיזאַנען" — דאָס איז גאָר אַן אויסדרוק פון האַס צו די העלדען פון פרייהייט, וואָס זיינען גרייט צו שטאַרבען פאַר דעם, וואָס זיי האַלטען פאַר גערעכט. אַזוי אונגעפעהר האָט ערקלערט זיין אַנזיכט יענער זאַנדערבאַרער מענש, וועמען די גאָהנגטקייט פון טויט איז נויטיג געווען, אום ער זאָל עפּענען זיין אמת'ע און טיפסטע מענשליכע נאַטור.

— באַטאַליאָן, האַלט!

די אַבטיילונג שטעהט אויף דעם פּלאַץ פאַר דער קירך, וואו אין דעם קליינעם קירכהויף רוהען אונטער דעם פריעדליכען שאָטען פון די קירכליכע ווענט די פריהער געשטאָרבענע בירגער פון ראַזוי.

אונטעראָפיציר היינריך, וואָס פיהרט די אַבטיילונג, שטעלט אויס זיינע פינף מאַן. דאָס איז א יונגערמאַן פון א יאָהר זעקס און דרייסיג, וואָס האָט געענדיגט זיין דיענסט, נאָך איידער מען האָט אין די נידריגערע שיכטען פון דער אַרמיי געהאַט די מינדסטע אַהנונג ווען דער אַנקומענדער מלחמה. ער האָט גלייך נאָכדעם געהייראַט. זיין טערעזאַ האָט געדיענט אין הויז פון קאַפּיטאַן, וואוהין ער פלעגט טעגליך קומען מיט דעם בעפעהלבוך, אַלס שרייבער פון זיין קאַמפּאַניע. דאָרט האָט ער זיך בעקאַנט מיט דער בעצויבערענדער קליינער טערעזאַ מיט דעם ענטצי־קענדען שמייכעל אויף די רויטע ליפּען, ווען זי פלעגט איהם יעדען טאָג עפּענען די טיר.

אונטעראָפיציר היינריך איז א פריעדליכער מענש. די רויהע אַרבייט פון דעם קריעגער איז איהם קיינמאָל ניט געווען צום האַרצען, ער האָט אָבער געמוזט דיענען, פּונקט ווי יעדער איינער אין דייטשלאַנד און אין פראַנקרייך. ער איז געווען דער עלטסטער פון פיעלע קינדער ביי זיינע עלטערען. זיין פאָטער איז געווען א קליינער מאַ סטראַטס־בעאַמטער אין א קליין שטעדטעל אויפ'ן וועזער, און ער איז געווען צופרידען, ווען ער האָט זיך בעפרייט כאָטש פון איין קינד, ווייל די אַנדערע האָבען דאָך אויך געדאַרפט ערנעהרט און ערצויגען ווערען. און דאָס געהאַלט פון א קליינעם מאַגיסטראַטבעאַמטען אין א שטעדטעל אויף דעם וועזער איז ווייט ניט גענוג, ווען די פאַמיליע צעהלט ניין קעפּ. אמת, דער פאַטער האָט דעם עלטסטען נאָך אויף זיין פערצעהנטען יאָהר אַבגעגעבען אין לעהרע צו א קאָמערסאַנט, ווייל ער האָט נאָך אין שול אַרויסגעוויזען א פלינקקייט און פערשטענדליכקייט. אָבער ביי דער איצטיגער צייט איז גאָר ניט

ליכט צו געפינען א גוטע שטעלע. און ווען, נאכדעם ווי זיין מיליטערדיענסט האט זיך געענדיגט, האט דער קאפיטאן איהם גענומען צורעדען צו בלייבען אין דער ארמיי פאר זיין וויטער־דיגער קאריערע, האט ער צונעשטימט. וועגען קריעג האט דאך קיינער ניט געקלערט, און היינריך האט זיך נאך דערצו גע־קליבען הייראטען.

דער הערר קאפיטאן האט פאר איהם אויסגעווירקט די נויטיגע ערלויבניש, און אין אפריל האט ער געהייראט און האט בעקומען אין דער קאזארמע א זעהר נעטע וואוינונג. ארביי־טענדיג יעדען טאג זייט מאנאטען נאר מיט דער פעדער אין זיין קאנטאר, האט ער שוין כמעט פערגעסען, ווי אומצוגעהן מיט'ן ביקס. און דא האט מען איהם, ווייל קיין אנדערער איז ניט גע־ווען, געשיקט צו דער עקזעקוציאן. אונטעראפיציר היינריך, וועגען וועמעס מילדקייט די סאלדאטען פלעגען זיך וויצלען, אין דער ראל פון א הענקער! דאס איז געווען איינע פון יענע איראניען פון שיקזאל, וואס נאר דער קריעג האט געקענט ארויס־ברענגען.

און ווי ער שטעהט דא און שטעלט אויס זיינע סאלדאטען, פליהען זיינע געדאנקען אוועק אהיים, צו זיין טערעזא. ווען ער האט זיך מיט איהר געשיידט, אום צו געהן אין פעלד, האט ער געוואוסט, און די אקושערין האט בעשטעטיגט, אז זיין טערעזא וועט איהם צו ווייהנאכטען שענקען א קליין זיס קינד — איהם! אבער ווער קען וויסען, וואס ביז דאן וועט נאך פארקומען. האבען דען אט די צוויי געפאנגענע מיט די אויף הינטען פער־בונדענע הענט, וואס שטעהען דא ביי דער וואנט פון דעם קירכ־הויף פון ראזעי, געוואוסט מיט דריי, אכט, פערצעהן טעג צוריק, וואס מיט זיי וועט היינט פארקומען? און ער?

די סאלדאטען זיינען אויסגעשטעלט. אונטעראפיציר היינ־ריך געהט צו צו שלאסער און ערקלערט, אז אלץ איז גרייט צו דער הינריכטונג. דער לייטענאנט נעמט ארויס פון מונדיר א שריפט: דער טויטאורטייל פון געריכט! אין נאמען פון זיין מאיעסטעט, דעם קעניג פון פרייסען, נאך קריעגסרעכט...

דא זיינען ניטא קיין צוהערער, אויסער די סאלדאטען, וועלכע זיינען געוועהנט צו די אלע קריעגסארטיקלען און נעמען אן דעם טויט אורטייל ווי עפעס, וואס איז זעלבסטפערשטענד־ליך. אין נאמען פון זיין מאיעסטעט, דעם קעניג פון פרייסען, דורכגעפיהרט פון איינעם פון זיינע לייטענאנטען אין א דערפעל, וואס איז פערצעהרט פון פלאמען, אין הארץ פון פראנקרייך!

אונטעראפיציר היינריך פערמאכט די אויגען, ווי עס וואלט

איהם געבלענדט די העלע זון, וואָס שיינט דורך די שיטערע בלעטער פון די טרויעריגע ווערבעס אויף דעם קירכהויף. אויף די ווערבעס הענגען נאָך גרינגע בלעטער, און ווער קען וויסען וואָס וועט נאָך זיין מיט אָט די ביימער און מיט איהם אליין און מיט זיין קאָמפּאניע, ווען זיין טערעזא וועט איהם שענקען דאָס קליין צאַרט קינד מיט דעם זיסען נאַרישען שמייכעל אויף'ן רויטען מיילכעל? ווער קען היינט וויסען, וואָס וועט זיין, ווען די גרינגע בלעטער וועלען אראבפאלען, ווער, ווער?

שלאָסער האָט געענדינט לעזען דעם אורטייל. ער נימט מיט דער האנט א צייכען דעם אונטעראָפיציר, אז ער זאל הייסען איינעם פון די סאלדאטען פערבינדען די פעראורטיילטע די אויגען. אונענטשלאָסען שטעהען די צוויי סאָלדאטען, זיי קוקען אויף דעם אונטעראָפיציר און דאן אויף שלאָסער. זיי פרעגען מיט די אויגען און וואַרטען.

קיורע באנוויזאזש איז ווי פערגליווערט אין געבעט. דאָס זעהט מען קלאָר אויף זיין געזיכט, כאָטש ער קען ניט צונויפלע־גען די אויף הינטען פערבונדענע הענט, ווי ער פלעגט דאָס טאָן אזוי אָפט, בעטענדיג פאר זיינע פיער הונדערט זעלען אין דער קליינער דאָרפסקירך פאר דעם בילד פון דער אלבארמהער־ציגער מוטער פון גאָט.

שלאָסער קערט אָב זיין געזיכט.

ער דענקט וועגען בערקערסבורג'ען. ווי יענעמס געדאנקען וואָלטען פלוצלונג אריינגעדרונגען אין זיין קאָפּ. „אנדרעאס האָפער", — קומט איהם פלוצלינג דער געדאנק. אין קייטען אין מאנטוא... און דאן: „דו האָסט דאָס געזאָגט, איך בין א קע־ניג!" ער קען מעהר ניט פערטראָגען דעם בליק פון דעם צום טויט ענטשלאָסענעם אינגעל און פון דעם פריסטער, וואָס האָט זיך שטיל איבערגעגעבען זיין שיקזאל, — זיי שטעהען ביידע רוהיג און געלאַסען פאר די סאלדאטען. אָט דעם אינגעל און דעם אלטען שטעהט איצט פאר אנצוטאָן די מארטירערקרוין, ווי יענעם, וואָס איז געשטאנען פאר דעם ריכטערטיש פון פּי־לאטוס.

דו האָסט דאָס געזאָגט, איך בין א קעניג...

און טריי צו זיין שבועה, טאָר ער קיין זאך ניט פרעגען אָדער אונטערזוכען, ער מוז איינפאך טהאָן זיין פליכט, ניט מעהר. און דער מענש, וואָס האָט פאר דעם אויסברוך פון דעם פורכטבארען קריעג זיך געהאלטען פאר א ריכטער, נעמט צונויף דעם לעצטען רעשט פון זיין ווילענסקראפט און זאגט:

— ווי איהר ווילט, אונטעראפיציר, גיט דעם בעפעהל צום שיסען!

— בעפעהל, הערר לייטענאנט!

דער זעכצעהניאָהרינער פיער בוניאַן שאָקעלט מיט'ן קאפּ:

— נאָן, נאָן, נאָן, זשע נע ווע פּא. לעסעי מעז יעי, נאָן, זשע נע ווע פּא!

און דער אלטער קיורע באַנוויזאזש קוקט ארויף צום הימעל, ווי ער וואלט געבעטען: „פערגיב זיי, פאטער, ווייל זיי ווייסען ניט, וואס זיי טהוען. האר, אין דיינע הענט גיב איך איבער מיין גייסט!"

אזוי זעהט אויס דער אלטער אין דעם מאָמענט, ער, וועמען דער בישאָפּ האָט אנפערטרויט די פיער הונדערט זעלען פון ראַזעי, וואס זיינען שוין איצט אלע אין דעם הימעל'ס הערליכען קעניגרייך, אויסער די ווענינע, וואס וואנדערען איצט אום אויף דעם שאסעי פון טראיאַן.

איצט רייסט זיך אויך פון זיינע פערוועלקטע ליפּען אראב דערזעלבער אויסגעשריי, ווי פון די יונגע פרישע ליפּען פון דעם אינגעל:

— נאָן, נאָן, זשע נע ווע פּא. לעסעי מעז יעי.

א קלאפּ אין פויק דערהערט זיך.

אונטעראפיציר היינריך בעהערשט זיינע געדאנקען. ער מאכט אן אנשטרענגונג און שרייט:

— שטיל שטעהן! דאָס געוועהר איבער! ציעלען! פייער!

א שאָס קראכט.

— ציעלען! פייער!

א צווייטער שאָס.

— ציעלען! פייער!

א דריטער.

— געוועהר אראָב! זיך ריהרען! מוסקעטירען בעטכער און גרוי!

— בעפעהל, הערר אונטעראָפּיציר!

— בעפעהל, הערר אונטעראָפּיציר!

די צוויי סאלדאטען טרעטען ארוים פון דער אבטיילונג. זיי נעמען פון דער ערד א שטיק לייווענט, וואָס זיי האָבען דאָ נאָך פריהער אנידערגעלעגט, און דעקען דערמיט צו די נאָך צו־קענדע און ווארימע קערפּער פון דעם אינגעל און דעם אלטען, פון וועלכע דאָס בלוט שטראָמט אונאויפהערליך.

— מוסקעטיר שינעמאַן, מוסקעטיר באַלינגער!

— בעפעהל, הערר אונטעראָפּיציר!

— בעפעהל, הערר אונטעראָפיציר!
— גראבען א גרוב!
— בעפעהל, הערר אונטעראָפיציר!
— בעפעהל, הערר אונטעראָפיציר!
די צוויי סאלדאטען נעמען זיך גלייך צו דער ארבייט.
— באטאליאָן אהן טריט, מארש!

מיט דעם פויק פאראויס, מארשירט דער רעשט פון דער אָבטיילונג דורך די נאָך אלץ רויכערענדע רואינען פון ראָזעי צוריק אויף דעם וועג, אויף וועלכען זי איז געקומען.

שטיל פאלגט נאָך לייטענאנט שלאָסער.

VIII

נאָך אכט און פערציג שטונדען האָבען די היענען פון שלאכטפעלד, וואָס האָבען אויך ארומגעזוכט די רואינען פון ראָזעי, געפונען דעם מאיאָר. ער איז געלעגען לעבען דעם מיסט־הויפען פון הויף, וואו דעם בויער'ס גאָפעל האָט איהם געטראָפען, די שפּיץ פון דעם מערדערישען אינסטרומענט האָט נאָך געשטעקט אין זיין רוקען. מען האָט ביי איהם צוגענומען דעם זייגער און דאָס געלד און די רינגען, וואָס זיינען, צו זיין גליק, ניט צו פעסט געזעסען אויף זיינע פינגער. מען האָט בעשלאָסען, אז ער איז טויט.

דאָס בילען פון א הונגעריגען הימלאזען הונט, וואָס האָט געזוכט א ביין, האָט צוגעצויגען די אויפמערקזאמקייט פון א פאטרול, וואָס איז דורכגעגאנגען די גאס פון דארף. די סאלדאָטען האָבען מיט שרעק זיך אָבגעשטעלט פאר דעם קערפער פון מאיאָר. זייער פיהרער, וואָס האָט מיטגעמאכט א קורס פאר סאָניטארען, האָט צוגעלעגט זיין אויער צום אָפיציר'ס ברוסט. ער האָט ניט קיין טעות, גאנץ שטיל, קוים פערנעמבאר, געהט נאָך אין קערפער דער אָטעם, און דאָס הארץ ארבייט. נאָר א געאיבטער האָט דאָס געקענט דערהערען.

אויף א וואונק פון אונטעראָפיציר הויבען די צוויי סאָלדאטען אויף דעם מאיאָר. מיט א פערשטיקטען קלאנג פאלט אראָב צו דער ערד די מיסטגאָפּעל, מיט וועלכער ער איז געוואָרען פערוואונדעט. דער אונטעראפיציר בעטראכט די מיסטגאָפעל: איהם דוכט, אז די שפּיץ פון איין צאָהן איז אָבגעבראָכען און איז געבליבען שטעקען אין דער וואונד.

דער מאיאָר קומט ניט צו זיך. די סאלדאטען גיבען איהם איבער צו די מענשען פון רויטען קרייץ, וועלכע פיהרען איהם אב צום נאהנטסטען פעלדלאזארעט.

נאך א גרינדליכער אונטערזוכונג, שאקעלט דער שטאב־ארצט מיט'ן קאפ און זאגט:

— אייגענטליך זעה איך ניט קיין האפנונג, דער רוקען־מארך איז אנגעגריפען... מיר וואלטען אבער יע געקענט פרו־ווען אן אפעראציאן, שוועסטער רות.

שוועסטער רות ענטפערט ניט. עס ליגען נאך הונדערטער אי אין לאזארעט, אי דרויסען אויף'ן פרייען פעלד, וועמען מען דארף העלפען, פערבינדען און אפערירען. דאס געפעכט ארום טראיאן האט זיך צוברענט מיט א נייער מאכט, און עס וועט היינט קיין סוף ניט נעמען צו די וואגענס און אויטאמאבילען, וואס קומען אן אנגעלאדען מיט די אפפער פון דער שלאכט.

— מיר וועלען פונדעסטוועגען פרואווען, שוועסטער רות, — ווידערהאלט דער שטאבארצט.

— ווי דער העדר שטאבארצט געפינט פאר נויטיג....

מיט דעם געזיכט אראב ליגט דער מאיאר אויף דעם ריין געשייערטען טיש, וואס מען האט רעקוויזירט פון דער קיך פון איינעם פון די גרעסטע הויפען, און וואס דיענט צו דערזלעבער צייט אי פאר אונטערזוכונגען, אי פאר אפעראציאנען.

— שוין ווידער א טראנספארט, הער שטאבארצט. מיר האבען שוין קיין בעטען ניט. דרויסען אויף'ן פעלד ליגען מענ־שען א רייה נאך א רייה. — שוועסטער רות עפענט די טיר, אום צו איבערצייגען דעם ארצט, אז וואס זי זאגט איז ריכטיג. עס רייסען זיך אריין וועה געשרייען און קרעכצען פון די לייי־דענדע. אבער דער שטאבארצט און שוועסטער רות זיינען שוין געוועהנט צו דעם יאמערען און שרייען. דאס פורכטבארע שרעקט שוין ניט מעהר די נערוועז, וואס זיינען הארט געווארען דא צווישען טויט־נויט און מאטערניש.

— דערשלאגט מיך, מאכט א סוף מיט מיר! — דער־טראגט זיך א שרעקליכער געשריי פון פעלד.

די, וואס שרייען, האבען מעהרסטענס אן אויסזיכט צו ווערען געראטעט. די ווירקליך שווער פערוואונדעטע ברענגען שוין ניט ארויס קיין קלאנג פון זייערע ליפען. זיי ליגען דא, ווי די טויטע, אהן אנטייל, זיי האבען ניט קיין אהנונג וועגען דעם, וואס מיט זיי טהוט זיך.

— דעם נייעם טראנספארט זאל אויפנעמען אסיסטענט דאקטאר ווילדע, — ענטשיידט דער שטאבארצט.

— ער איז שוין ארויסגעגאנגען, העדר שטאבארצט, — ענטפערט די שוועסטער.

— גוט. איך וויל דאַ נאַרניט איבערלאָזען אָהן אַ פּערזוך, ווענינסטענס.

— ווי דער הערר שטאַבאַרצט געפינט פאַר נויטיג, אָבער מיר האָבען מעהר קיין בעט ניט.

— בעט גומער אַבצעהן ווערט פריי, שוועסטער, דער מאַן שטאַרבט.

— ער איז נאָך אָבער ניט געשטאָרבען, הערר שטאַבאַרצט.

— טהוט וואָס איך זאָג אייך, שוועסטער, ביז איך וועל פאַרטיג ווערען, וועט דער מאַן זיין טויט.

— גוט, הערר שטאַבאַרצט!

— גיט מיר די מאַסקע און כלאָראָפאָרם, שוועסטער!

די שוועסטער ברענגט דאָס פון דעם קיכשראַנק, וואָס דער שטאַבאַרצט האָט זיך דאַ איינגעשאַפט, און וואָס שטעהט ביי דער אויסגעקאַלכטער וואַנט פון דעם פריהערדיגען שולצימער, וואָס מען האָט איצט שנעל פערוואַנדעלט אין אַן אימפּראָוויזיר־טען לאַזאַרעט. די שוועסטער האַלט, ווייזט אויס, ווענינ פון דעם פערזוך צו רעטען דעם מאַיאָר. זי פּרואווט מאַכען נאָך אַן איינוווענדונג.

— מיר מוזען שפּאָרען דאָס כלאָראָפאָרם, הערר שטאַב־אַרצט. דער סאַניטעטסצוג האָט זיך פערשפּעטיגט. מיר האָבען נאָר נאָך די איין פלאַש. ער איז בעוואוסטלאָז, אפשר קען מען דאָס מאַכען אָהן נאַרקאָז?

דער שטאַבאַרצט ענטפערט ניט. ער לעגט אַרויף די מאַס־קע אויף דאָס געזיכט פון דעם פערוואונדעטען. פון דרויסען דערטראָגען זיך ווידער די געשרייען פון די ליידענדע, ווי די ווילדע געשרייען פון אָקסען אין שלאַכט־הויז ווען מען גיט זיי מיט עפּעס איבער'ן קאָפּ. אָבער דעם אַרצט ציטערט אפילו ניט די האַנט, ווען ער טונקט איין אַ שטיק וואַטע אין כלאָראָפאָרם און לעגט דאָס אונטער די נאָז פון מאַיאָר, ווען ער האָט מיט דער הילף פון דער שוועסטער אומגעדרעהט.

— גיט אַכטונג אויף דעם פּולס, שוועסטער רות!

— גוט, הערר שטאַבאַרצט.

זי איז גרייט גוט אַכטונג צו געבען, אָבער דער פּולס איז אַזוי שוואַך, אַז אפילו איהר געאיבטער פינגער קען איהם ניט געפינען.

— איך געפין ניט מעהר קיין פּולס, הערר שטאַבאַרצט.

— איהר מוזט איהם געפינען... אָט אַזוי... נו, אָט בין איך פאַרטיג...

פאַרזיכטיג ווענדט ער אום דעם פּאַציענט מיט דער הילף

פון דער שוועסטער. מיט טיפע איינשניטען טיילט ער אב די הויט פון דעם מוסקעל און דאן דעם מוסקעל פון ביין.

— איך בין געווען גערעכט, עס שטעקט אין פינפטען ווירבעל, שוועסטער. גיט מיר די צוואנג.

— דא, הערר שטאבארצט.

די שפיץ פון דעם צאהן זעהט זיך קלאר. זי שטעקט דריי ביז פיער צענטימעטער אין ביין, אבער דער אבגעבראכענער עק שטעקט ארויס.

— ווען אט דאס וועט זיך מיר אבברעכען, איז אלץ פער־לארען, — דענקט דער שטאבארצט און נעמט אן די שפיץ מיט דער צוואנג. ער פרואווט לאנגזאם.

— עס שאקעלט זיך, ס'וועט געהן, שוועסטער, איהר זעהט!

די גאנצע אויפמערקזאמקייט פון דעם ארצט איז איצט געווענדט אויף דעם פרעמדקערפער, וואס מען מוז ארויסצי־הען, אום דער היילונגספראצעס זאל זיך קענען אנהויבען. ער רעדט שטיל פאר זיך:

— אזוי... אזוי... לאנגזאם... נאכאמאל, אזוי, אזוי,,:

דאן איין שנעלער ציה

— געלונגען! — קומט דער פרייד געשריי פון זיינע ליפען. ער האלט אין דער צוואנג די שפיץ פון דעם צאהן.

— איהר זעהט, שוועסטער, איך גלויב ניט, אז עפעס איז דארט נאך געבליבען.

— ניין, הערר שטאבארצט, דאס איז געווען א וואונדער־ליכע אפעראציאן.

— זעהט איהר! — רופט דער ארצט אוים מיט פרייד.

— איצט גיט מיר סטעריליזירטען גאז.

שוועסטער רות גיט דעם גאז.

דער שטאבארצט טריקענט אוים די וואונד לאנגזאם און פארזיכטיג.

— איז דאס אביסעל שמוציג געווען, דאס שטיקעל צאהן פון דער מיסטנאפעל!.. ווער שוין אבער זיין גוט... ביי אונזער אסעפטיק, וועט שוין זיין גוט, שוועסטער!

עס נעמט גאנצע צעהן מינוט, ביז דער ארצט ענדיגט זיין געוויסענהאפטע ארבייט, ווייל אלץ ווענדט זיך איצט אן דעם, ווי ריין מען וועט האלטען די וואונד. ענדליך בעפעהלט ער:

— און איצט גיט מיר דאס קעסטעל מיט דערמאטאל און דאס פערבאנדצייג.

שוועסטער רות פאָלגט דעם בעפעהל, ניט זאָגענדיג א וואָרט. זי האָט ניט געגלויבט, אז די אָפּעראַציאָן וועט געלינגען, זי איז געווען פעסט איבערצייגט, אז דער ראָסטיגער צאָהן וועט זיך אָבברעכען און בלייבען שטעקען אין ביין. אויך איצט צווייפעלט זי נאָך, צו דער פערוואונדעטער וועט בלייבען לע־בען. און וועהרענד דער ארצט בעדעקט די וואונד מיט דעם געלען פולווער, פרעגט זי בעשיידען:

— גלויבט איהר דעןווירקליך, אז איהר וועט איהם קע־נען רעטען, הערר שטאַבאַרצט?

— איך האָף, אז איך וועל קענען, שוועסטער רות, אבער א לעהמונג וועט בלייבען, און פון איהר וועט זיך ענדליך ענט־וויקלען א טאַבעס, ווייל דער רוקענמאַרך איז זעהר שווער פערלעצט.

— שרעקליך, בעסער שוין געשטאָרבען, — זאָגט שוועס־טער רות.

— מיט א טאַבעס קען מען לעבען נאָך צעהן יאָהר, שוועסטער רות, ווען מען איז פאָרזיכטיג, — ענטפערט דער שטאַבאַרצט. דאן לעגט ער רוהיג ארויף דעם פערבאַנד, מיט דער הילף פון דער שוועסטער. דער מאַיאָר ליגט נאָך אלץ אין טיפען נאַרקאָז, כאָטש דער שטאַבאַרצט האָט שוין לאַנג פון איהם אראָבגענומען די מאַסקע.

— האָט איהר א זויערשטאָף־אַפּאַראַט, שוועסטער?

— געוויס, הערר שטאַבאַרצט.

נאָכדעם ווי דער אַפּאַראַט האָט געאַרבייט פינף מינוט, הויבט דער מאַיאָר זיך אָן צו רעגען. א קוים בעמערקבארע פאַרב בעווייזט זיך אויף זיינע ביזהער טויטבלייכע באַקען.

— דער פולס ווערט שוין קרעפטיגער, הערר שטאַבאַרצט, — זאָגט שוועסטער רות.

— זעהט איהר, מיין טייערע, אַט האָבען מיר איהם אומ־געקערט צום לעבען!

א שמייכעל פון גליק און בעפרידיגונג שוועבט אויף די ליפּען פון דער שוועסטער פון רויטען קרייץ.

— איצט זעהט נאָך דעם בעט נומער אכצעהן, שוועסטער.

שוועסטער רות געהט צום בעט נומער אכצעהן און שטעהט א ווייל צומישט, אָהן ווערטער.

— נו, וואָס, שוועסטער רות?

נאָך אלץ קומט ניט קיין ענטפער. אין דעם בעט נומער אכצעהן ליגט א בלומיונגער לייטענאַנט פון ניינצעהן יאָהר. ער ריהרט זיך שוין ניט מעהר.

— איהר זייט געווען גערעכט, הערר שטאַבארצט, — זאָגט ענדליך די שוועסטער, און טרערען הערען זיך אין איהר שטים.

— צו וואָס וויינען, שוועסטער?

— איך ווייס די לעבענסגעשיכטע פון דעם טויטען, הערר שטאַבארצט, ער איז געווען דער איינציגער זוהן ביי זיין מוטער, וואָס האָט איהר לעצטעס אוועקגעגעבען, אום ער זאָל קענען ווערען אָפיציר, און דאָ... צו ניינצעהן יאָהר... ער האָט מיר דערצעהלט וועגען זיין מוטער, איידער זיין קאָמפּאַניע איז ארויסגעטראָטען אין יענע שלאַכט...

— וואָס קען מען טהאָן, שוועסטער רות... אַ שאָס אין קאָפּ מיט אַן ענטצינדונג פון דער געהירנהויט. דאָ האָט מען שוין גאָרניט געקענט טהאָן... און דאָ האָט נאָך די געפריהר־מאשין אויפגעהערט צו ארבייטען, מיר האָבען דאָך אין די לעצ־טע פיער און צוואנציג שטונדען קיין ברעקעל אייז ניט געהאַט, דאָס ווייסט איהר דאָך אליין. מען האָט דאָ גאָרניט געקענט מאכען. יאָמערט ניט, קיין יאָמערענדע שוועסטער טויגען מיר ניט, איך האָב אייך דאָס שוין צוואנציג מאָל געזאָגט, אָט העלפט מיר דאָ בעסער.

שווייגענדיג פאָלגט שוועסטער רות דעם בעפעהל פון שטאַבארצט. זיי הויבען אויף דעם נאָך ווארימען קערפּער פון יונגען לייטענאַנט און לעגען איהם אנידער דערביי אויף'ן דיל.

— איצט האָב איך ווירקליך מעהר קיין צייט ניט, — זאָגט דער שטאַבארצט, — די אנדערע ווארטען אויף מיר. ווען מיר איצט נעמען דעם מאַיאָר...

— אין דאָסזעלבע בעט, הערר שטאַבארצט?

— דער טייוועל זאָל דאָס נעמען! שוועסטער, ענטצינדונג פון געהירנהויט איז, אויף ווי ווייט איך ווייס, ניט אַנשטעקענד, מיך פרעהט, וואָס דאָס בעט איז פריי געוואָרען פונקט אין צייט. דאָ אין פעלד, צווישען קילאָמעטער הינטער דער פייערליניע, קע־נען מיר ניט קלערען וועגען אזעלכע קלייניגקייטען, ווי אין דער אוניווערזיטעטס־קליניק, וואו איהר האָט געלערנט. אָן אוואָן! גיט איהם דריי טיילעפעל ציטראָנוואסער, ווען ער וועט קומען צו זיך, שוועסטער... אויף ווידערזעהן!

מיט זיין אינסטרומענט טאַש אין האַנט געהט דער שטאַבארצט ארויס אין דרויסען, וואו ער דארף נאָך זעהן דעם נייעם טראַנספּאָרט און אָבקלייבען די, וואָס מען קען נאָך רע־טען דורך אַ שנעלע אָפּעראַציאָן.

IX

ניין טעג האָט דער מאיאָר געשוועבט צווישן לעבען און טויט. אָבער א דאנק די בעמיהונגען פון דעם שטאַבאַרצט און שוועסטער רות איז דער פיבער פערשוואונדען, און ענדליך איז דער פערוואונדעטער, לויט אַלע וואַרשיינליכקייטען אונהייל־באַר, אָבגעשיקט געוואָרען מיט א טראַנספּאָרט אין דייטשלאַנד. ער וועט שוין זיין רעגימענט און דעם פראָנט ניט זעהן, כאָטש מען האָט איהם אויף זיינע פראַגען אוים בארמהערציגקייט פער־זיכערט, אז יע.

ווער האָט דען איהם געקענט? דעם רעטזעלהאַפטען מענ־שען, וואָס האָט פערבאָרגען זיינע טיפסטע איבערצייגונגען אונטער דער אייזערנער מאַסקע פון שטרענגער דיענסט און ער־פילונג פון פליכט. נאָר איינמאָל האָט ער די מאַסקע אויפגע־הויבען, ווען ער איז געשטאַנען אין אנגעזיכט פון טויט אויף דעם שלאַכטפעלד הינטער טראַיאַן. נאָר איינמאָל אין זיין גאַנ־צען לעבען איז ער געווען וואַרהאַפטיג, אין דעם בעוואוסטזיין, אז כראַנאָס האַלט שוין זיין שטונדענגלאַז אין די בייניגע הענט און איז שוין גרייט דאָס אומצוקערען. איינמאָל אין זיין גאַנצען לאַנגען לעבען איז ער געווען וואַרהאַפטיג און אויפריכטיג.

קיין מענש האָט דאָס ניט געוואוסט, אויסער שלאָסער, און ווער קען זאָגען מיט זיכערהייט, אז ער וועט זיך אומקערען פון אַט דער שרעקליכסטער פון אַלע מלחמות און וועט אויף דעם עדות זאָגען? און קיינער וועט דאָס קיינמאָל ניט וויסען, קיין פריינד, קיין פערוואַנדטער, קיין פרוי, אפילו ניט מעלאַניע פאָן בערקערסבורג.

פאַר דעם הערדענהויז אין פאַלקענשטיין קלינגט דער טע־לעגראַמענטרעגער פון דער פאָסטסטאַציאָן פון ווערזשבאַלאָוואַ. הינדענבורג האָט בעזיעגט די רוסען, און פאַר א ווילע שטעהט דער פיינד ווידער אויסערהאַלב דעם גרענעץ. דער צופאַל האָט געוואָלט, אז מעלאַניע זאָל עפנען די טיר. זי איז ערשט צוריק־געקומען פון הינטערשטען הויף, וואו זי האָט געפיטערט היהנער און טויבען. ווען זי האָט דערזעהן פאַר זיך דעם טעלעגראַמענ־טרעגער, האָט איהר הארץ גענומען קלאַפּען אין באַנגער עריוואַר־טונג. א רויטע פאַרב בעווייזט זיך אויף איין אויגענבליק אויף איהר געזיכט און ווערט גלייך פערביטען אויף אן אשגרויע בלייכקייט, ווען זי בעגריסט דעם מענשען מיט דער רויטער טאַש.

מעכאַניש נעמט זי די דעפּעש פון זיין האַנט. ווי א בליץ

צוקט איהר דורך דער געדאנק, אז זי האלט איצט אין איהר האנט דעם אורטייל פון איהר שיקזאל, דעם וועגווייזער פון איהר גאנצער צוקונפט. זי געפינט נאָך אין זיך גענוג קראפט, צו דאנ־קען דעם מענשען, זאָגען איהם א פּאָר פריינדליכע ווערטער און געבען איהם טרינקגעלט. דאן געהט זי מיט שווערע טריט ארויף די טרעפּ צו זיך אין צימער, אום דאָרט צו עפנען די דעפּעש און לעזען דאָס, וואָס זי ווייס שוין אייגענטליך, אין וואָס זי האָט אין דער אמת'ען קיינמאָל קיין אויגענבליק ניט געצוויי־פעלט.

„מאיאָר פאָן בערקערסבורג שווער פערוואונדעט און אויף'ן וועג אהיים. קאפּיטאן אדאָלף טויט."

נאָר דער לעצטער זאץ בלייבט אין מעלאַניע'ס בעוואוסט־זיין. זי וויינט ניט. נאָר א קלאנג, ווי עפּעס וואָלט זי געשטיקט. נאָר זי האלט איין דעם קלאנג מיט אן אנשטרענגונג פון איהר ווילען. דאן געהט זי צום וואשטיש, נעמט דעם שוואָם פון נעץ, טונקט איהם איין אין קאלטע וואסער פון דער קאַן און פיהרט איהם איבער די ברענענדע אויגען. דאן געהט זי צום טיר און קלינגט.

אין א מינוט ארום קומט אריין איהר דיענסט־מיידעל. זי בלייבט שטעהן און קוקט מיט דעם טיפסטען שרעק אויף מעלאַניע'ס אשגרויע געזיכט. ווי זי זעהט דאָס אויס! טיפע רינגען אונטער די גרויסע, ברייט אויפגעריסענע, טרוקענע און הייסע אויגען, די האָאר צוואוראָפען, די ליפּען האלב גע־עפענט און בלוטלאז... ווי דער וואהנזין וואָלט זיך בעהאלטען הינטער דעם שטערן און אָבגעוואַרט דעם מאָמענט, אויסצוברע־כען מיט א ווילדקייט, וואָס מען קען ניט איינהאלטען.

אָבער קיין זאָך געשעהט ניט.

מעלאַניע רעדט, און איהר שטים קלינגט רוהיג און געלא־סען. אזוי ווי עס וואָלט זיך געהאנדעלט וועגען בעשטעלען שוויינענפלייש אָדער א פּאָר געקאָכטע אייער צום אווענדברויט, אזוי רוהיג, אזוי זעלבסטפערשטענדליך, לאנגזאם, ווי געלאנג־ווילט, רעדט זי:

— גיט דאָס איבער דעם העררן באראָן.

— גוט, גנעדיגע פרוי.

— ווארט, האָט דער הערר באראָן ווידער זיין פּאָדאגרא?

— יע, ווי יעדען טאָג, גנעדיגע פרוי.

— ריכטיג, ווי יעדען טאָג. דאן גיט איבער די דעפּעש ווירץ'ען, איהר פערשטעהט, ווירץ'ען, ער זאָל דאָס געבען דעם

העררן באראָן אין א גינסטיגער מינוט. ווירץ פערשטעהט איהם דאָך בעסער, ער שטעהט צו איהם אם נאָהנטסטען.

— גוט, גנעדיגע פרוי, איך וועל דאָס איבערגעבען ווירץ'ען.

אונענטשלאָסען נעמט דאָס מיידעל די דעפּעש פון מעלאניע'ס האנט. אן אונבעשטימטע אנגסט און צו דערזעלבער צייט א שרעקליכע נייגעריגקייט בעהערשט זי. עפּעס שרעקליכעס מוז שטעהן אין דער דעפּעש, אנדערש וואָלט דאָך די פרוי מאיאָר ניט געווען אין אזא צושטאנד, זי איז דאָך אין די פערגאנגענע וואָכען געווען פערהעלטניסמעסיג רוהיג און גוט געשטימט, גאר ניט ווי דער באראָן, וואָס איז אלעמאָל גענייגט צו פערצווייפלען און ערווארט טאָג־טעגליך דאָס ערגסטע. דאָס ערגסטע מוז טאקי איצט שטעהן אין דער דעפּעש. דער מאיאָר מוז זיין טויט, יע, עס איז גאר קיין צווייפעל ניט, דער מאיאָר מוז זיין טויט.

אין אזעלכע געדאנקען פערלאזט דאָס מיידעל מעלאניע'ס צימער. זי געהט זוכען ווירץ, אום איהם איבערצוגעבען די דעפּעש. די פרוי מאיאָר איז גערעכט, דעם באראָן'ס פאקטאָטום, וועמען אלע אין הויז קענען ניט ליידען, פערשטעהט גוט די קאפּריזען פון דעם פּאָדאגריקער, ווי קיין אנדער מענש וואָלט דאָס געקענט. זאָל טאקי ווירץ איבערלעזען די דעפּעש און געפינען די געלעגענהייט מיטצוטיילען דעם באראָן וועגען דעם מאיאָר'ס טויט.

דאָס מיידעל לעזט אליין איבער די דעפּעש און אטעמט אויף ערלייכטערט. עס איז דאָך נאָך גאר ניט אזוי שלעכט! ער איז שווער פערוואונדעט, אָבער דאָך אויף'ן וועג אהיים, ווען ער קען שוין זיין אויף'ן וועג אהיים, איז ער דאָך שוין אויסער געפאהר, שליסט דאָס מיידעל. זיכער איז ער אויסער לעבענסגעפאהר, ווען ער פאהרט אהיים. שווער פערוואונדעט — דאָס גרייט מען זיי צו עפּעס שרעקליכעס. פיליייכט א האנט פערלאָרען, פיליייכט א פוס. אָדער ביידע הענט, צי ביידע פיס.

דאָס איז שרעקליך, ניט אויסצומאָלען, א מאן ווי דער מאיאָר, אין די בעסטע יאָהרען, וועמען זי האָט אלע מאָל געהאלטען פאר א שעהנעם, וואָס זעהט אויס אזוי שטאטליך אין דעם אוניפאָרם, פּלוצלונג אָהן הענט אָדער אָהן פיס... א קריפּעל, א הילפלאזער, וואָס קען זיך אליין ניט אנטהאן, וועמען מען מוז פיטערען און העלפען ביי זיינע קערפּערליכע בעדערפנישען... אָ, דאָס איז שרעקליך! אָבער ער איז אויף דער רייזע אהיים, איז ער דאָך אויסער לעבענסגעפאהר.

אָבער נאָך עפּעס שטעהט אין דער לאקאָנישער, אָבער

פאטאלער דעפעש. נאך עפעס... קאפיטאן אדאלף טויט... זי קען זיך ניט דערמאנען א קאפיטאן אדאלף. זי איז נאך ניט געווען אין פאלקענשטיין, ווען ער פלעגט בעזוכען דאס הויז. ווארשיינליך א בעקאנטער פון דעם מאיאר'ס גארניזאן, וועגען וועמעס טויט מען קען ניט מיטטיילען ביילויפיג, אז מען טעלעגראפירט שוין, בעשליסט דאס מיידעל.

צופעליג בעגעגענט זי אויפ'ן וועג ווירץ'ען. ער געהט אין קיך איבערבייטען דעם ליינזאמען פאר דעם באראן, ווייל פאר די לעצטע צוויי וואכען בעהויפטעט דער באראן, אז ליינזאמען איז דער איינציגער מיטעל, וואס מאכט איהם די שמערצען ערטרעגליך.

— איהר, ווירץ?

— פריילייו!

ווירץ רעדט צו איהר „פער פריילייו", זינט זי האט פראטעסטירט קעגען די צודרינגליכקייטען און פערטרויליכקייטען פון זיין זייט און קעגען רופען זי מיט איהר ערשטען נאמען, און זינט די פרוי מאיאר האט בעשטימט, אז זי זאל טיטולירט ווערען „פריילייו".

— וואס נייעס? — האט געפרעגט דעם באראן'ס דיענער, און א נייגעריגקייט האט זיך בעוויזען אין זיינע אויגען.

— די פרוי מאיאר וויל, אז איהר זאלט איבערגעבען דעם הערן באראן דעם אינהאלט פון אט דער דעפעש אין א גינסטיגען מאמענט.

— גיט דאס מיר נאר! — דער דיענער שטרעקט אויס א ציטערענדע האנט. — שווער פערוואונדעט... א שאד, א שאד דעם מאיאר, אבער איך האב געוואוסט, פריילייו, אז ביי די פראנצויזישע פינף־און־זיעבציגער וועט קיינער פון אונזערע ניט קומען צוריק א גאנצער. די פיינדליכע ארטילעריע איז פיעל בעסער פון אונזערער. מען דארף דאס ניט זאגען אין דער הויך, אבער, צווישען אונז גערעדט, אין דייטשלאנד וויים דאס שוין יעדע קינד.

— אזוי...

— און דאן... קאפיטאן אדאלף טויט... א שאד איהם, א וואוילער יונג געווען, פריילייו, און אזוי מוזיקאליש, אזוי מוזיקאליש, אזוי ענטציקענד מוזיקאליש! ער האט אייך געקענט פאנטאזירען אויפ'ן קלאוויר, אז טרערען האבען זיך אין די אויגען געשטעלט.

— איהר קענט דעם קאפיטאן אדאלף?

— צי איך קען איהם, פריילייו! ער איז דא אין פאלקענ־

שטיין געווען אויף א מאנעווער מיט צוויי יאָהר צוריק, ווען איהר האָט נאָך ניט געהאט די עהרע צו שטעהן אין פריוהערדלי־כער דיענסט.

— אזוי... און וואָס נאָך ווייסט איהר וועגען דעם קאפּיטאן אדאָלף?

דאָס מיידעל איז געשפּאנט אויף דעם העכסטען גראד. מיט אן עכט וויבליכען זין דערשפּירט זי אן אינטערעסאנטען צוזאמענהאנג צווישען דעם אונערקלערליכען צושטאנד פון דער פרוי מאיאר און דעם טויט פון דעם איהר אונבעקאנטען קאפּי־טאן אדאָלף. אין איהרע פרייע שטונדען איז זי א פלייסיגע לעזערין פון ראָמאנען, און דער גלויבען, אז אין יעדען אדעלהויז געהט אום א געשפּענסט, איז איהר אריין אין פלייש און בלוט. זי פרעגט איצט נאָכאמאָל:

— און וואָס ווייסט איהר נאָך וועגען אָט דעם מיסטעריע־זען קאפּיטאן אדאָלף, ווירץ?

— פארוואָס רופט איהר איהם מיסטיריעז, פריילין?

— איך האָב אויף דעם מיינע אייגענע גרונדען, ווירץ, — ענטפערט דאָס מיידעל און שמייכעלט געהיימניספול.

און ווירץ, וואָס ליעבט מעהר פון אלץ צו ערוועקען צו זיך אן אינטערעס און וואָס האָט אין זיך, ווי אלע אלטע און ער־פאַהרענע דיענער, די אייגענשאפטען פון פיגארא, ענטפערט אין נאָך א געהיימניספולערען טאָן:

— יע, פריילין, דאָס איז א ראָמאַנטישע געשיכטע. מען האָט דאן אין פאלקענשטיין א סך זאכען דערצעהלט, ווען דער קאפּיטאן אדאָלף איז דאָ געשטאַנען אין קווארטיר.

— אין צוזאמענהאנג מיט דער פרוי מאיאר, ווירץ?

— געוויס אין צוזאמענהאנג מיט דער פרוי מאיאר. מיר זיינען אלע געווען איבערצייגט, אז ער האָט געוואָלט בעטען איהר האנט. די באנק אונטער דעם זילבערנעם עשענבוים אויף׳ן גרויסען שוואנענטייהער דאָרט אין פּארק וואָלט זעהר פיעל גע־קענט דערצעהלען, ווען בענק וואָלטען געקענט רעדען. און פּלוצ־לונג האָט מען ערקלערט אונזער פריילין פאר די כלה פון דעם מאיאר, ניט פון דעם העררן אָבערלייטענאנט, כאָטש דער מאַ־יאָר איז מיט צוואנציג יאָהר עלטער פון איהר, און דער הערר אָבערלייטענאנט איז דאָך געווען פיעל בעסער פאר איהר צוגע־פּאסט. צאָהלונגס שוועריגקייטען האָבען זיך דאָ אריינגעמישט, האָט מיר געזאָגט א איד פון דער קרייזשטאָדט און האָט דערביי אזוי פּערדעמעריש געשמייכעלט, ווי ער וואָלט געווען ניט קיין איד, נאָר אן ענגלענדער.

— לאָזט צורוה די נארישע וויצען, ווירץ.

— וועלכע נארישע וויצען, פרייליין, איך רעד אין הייליגען ערנסט. אן ענגלענדער איז היינט ערגער פון צעהן אידען! אזא קרעמער, ווי דער ענגלענדער איז, קען מען ניט געפינען אויף דעם גאנצען אַריענט. יע, פרייליין, אזוי שטעהט שווארץ אויף וויס אין דער „אסטפּרייסישער“. איהר לעזט אָבער ניט קיין צייטונגען, ווען איהר וואָלט געלעזען צייטונגען, וואָלט איהר דאָס געוואוסט, איהר לעזט אָבער נאָר ראָמאנען, אין דער איצטיגער הויכפּאָליטישער צייט נאָר ראָמאנען...

דאָס מיידעל האָט זיך שוין צו איהם ניט צוגעהערט.

— איצט איז אלץ קלאָר, — זאָגט זי ווי צו זיך אליין, — אלץ, אלץ איז קלאָר!

דאָס האָט דער טויט פון דעם קאַפּיטאַן אדאָלף, און ניט די שווערע פערוואונדונג פון דעם מאיאָר, געמאכט אזא איינ־דרוק אויף די גנעדיגע פרוי. אויך דאָ אין הויז, ווי אומעטום, איז געוועזן א געשפּענסט.

— דער ליינזאמען איז גענוג היים, — דערהערט זיך די שטים פון דער קעכין אין קיך.

— איך קום.

ווירץ פאָלגט דעם רוף, און דאָס מיידעל ווידערהאָלט נאָכ־אמאָל, איידער זי פערשווינדט אין דיענערשטוב:

— אזוי, אזוי...

דאָרט דערצעהלט זי די גרויסע געהיימנים צו די אנדערע, יעדערער נאַטירליך אונטער דעם פייערליכען צוזאָג, אז דאָס וועט קיינעם ניט איבערדערצעהלט ווערען.

X

פאַר דעם ערשטען קאַמינפייער, וואָס מען האָט דעם הערבסט אָנגעצונדען אין הערערנהויז, זיצט דער באַראָן און וואַרט אונגעדולדיג אויף זיין ליינזאָמען. ער איז אין זיין שלאָפראָק, זיין לאַנגע ליולקע שטעהט אָנגעלעהנט צום שטוהל, צו וועלכען דער באַראָן איז צוגעבונדען. ער האָט אראָבגענומען דעם שוך און דעם זאָק פון לינקען פוס און קרעכצט און האַלט דעם פוס מיטביידע הענט. דער קנעכעל, אויף וועלכען ווירץ דאַרף ארויפלעגען דעם הייסען בריי, וואָס שטילט די שמערצען, איז שטאַרק אָנגעשוואָלען.

— וואו האָט ער געקענט פערפאַלען געהן? — אונגע־דולדיג קוקט דער באַראָן אויפ'ן זייגער, וואָס קלאַפּט איינטאָניג

די מינוטען אויף'ן קאמין. פינף מינוטען איז שוין אוועק. דער יונג האט זיך שוין ווידער געמוזט פעררעדען מיט איינער פון די דיענסטען! אונווילינג שטרעקט ער אוים די האנט, צו נעמען די צייטונג. אויף איין מאמענט פערגעסט ער די שמערצען אין סנעבעל און שטעלט דעם פוס פרייער אויף'ן טעפיך, אבער באלד שפרינגט ער אויף מיט א הויכען „הימעל, הערר גאט, סאקראמענט."

ער טהוט באלד אן זיין פענסנע און נעמט שטודירען „דאס ווירבאלענער (ווערזשבאלאווער) קרייזבלאט", וואס ער האט שוין היינט פינף מאל דורכגעלעזען און וויים שוין אויף אויסווענינ. ער לעזט אבער נאכאמאל מיט גרוים פערגניגען: „א גרויסער זיעג איבער די רוסען. הינדענבורג נעמט אכציג טויזענד געפאנגענע." דער באראן שמייכעלט מיט צופרידענהייט. ער דענקט ניט נאך, אז דארט שטעהען נאך אנדערטהאלבען מיליאן אין רעזערוו, און אז רוסלאנד'ס מענשענקוועלען זיינען אונערשעפליך. עס קומט איהם גאר ניט אויף'ן זין, אז סיביר איז הונדערט מאל אזוי גרוים ווי אסטפרייסען. אין „קרייזבלאט" שטעהט געדרוקט שווארץ אויף ווייס, אז הינדענבורג האט גענומען אכציג טויזענד רוסען געפאנגען. דאס „קרייזבלאט" זאגט ניט קיין ליגען און וויים אלץ, — דאס איז פונקט אזוי זיכער, ווי אן „אמן" אין קירך, און די הויפטזאך איז דער גלויבען, וואס מען האט אין זיך, און דאס וואס דאס „קרייזבלאט" פון ווערזשבאלאווא פערשטארקט אט דעם גלויבען.

דער באראן איז גליקליך, אין געהויבענער שטימונג, אכציג טויזענד רוסען — א קלייניגקייט! די לאגערען פאר געפאנגענע אין דייטשלאנד וועלען שוין באלד קיין ארט ניט האבען, די בעפעלקערונג קרעכצט אונטער דעם שרעקליכען יקרות, א צענטנער ארבעס איז שוין ארויפגעשטיגען ביז פינף און פערציג מארק, און מעהל ווערט שוין געמישט מיט קארטאפעל. דאס מאכט ניט אוים. אבער אכציג טויזענד רוסען! מיר האבען אין דייטשלאנד גענוג ארט און ברויט פאר זיי, דענקט דער באראן, מען ענגלאנד פערשליסען די האפענס און אבשטעלען דעם אימפארט פון איבער די ימים, מיר האבען גענוג ברויט. די ערנטע איז געווען אויסגעצייכענט, וועט זיין גענוג אויך פאר די אכציג טויזענד רוסען! אז אין סיביר איז פאראן ווענינער ברויט, אבער דערפאר פיעל מעהר רוים ווי אין דייטשלאנד, דאס קומט דעם באראן ניט אויף'ן זין. און צו וואס דענקען וועגען דעם? הינדענבורג האט געזיענט, דאס איז דאך די הויפטזאך. אכציג טויזענד רוסען!

ער איז גליקליך. ער נעמט דעם שטעקען, וואָס שטעהט אָנגעשפּאַרט אַן קאַמין, און פּרואווט געהן, הינקענדיג אויף'ן קראַנקען פוס. ער פיהלט גרויסע שמערצען, אָבער זיין ווילענסקראַפט און דאָס אנגענעהמע בעוואוסטזיין, אז אכציג טויזענד רוסען זיינען געפאנגען, טרייבען איהם פאָרוועֶרטס. אויף דער אנדערער וואנט הענגט א קאַרטע פון דעם אָסטליכען קריעגסטעאטער. ער וויל זיך פאָרשטעלען גענוי, וואו דער גרויסער הינדענבורג האָט דאָס גענומען געפאנגען אכציג טויזענד רוסען, ער, וואָס האָט שוין דריי מאָל אזוי פיעל רוסען — מאָסקאָוויטער, ווי דער וואלדוועכטער האָט ליעב זיי צו רופען — אריינגעטריבען אין די מאזורישע זומפּען און האָט אָבגערייניגט דאָס בּראווע אָסטפּרייסען...

אָך, אָך, אָך... דער באראָן שטעהט פאר דער קאַרטע און שטודירט: לאָדז, וואַרשוי... ריכטיג, די ווייקסעל, די וואַרטא... טאָרן, אי שלעכט!.. וואָס אויב די רוסען וועלען זיך אריינרייסען אין טאָרן! דער באראָן שמייכעלט באַלד ביי דעם געדאנק, דערפון קען נאָר קיין רעד ניט זיין, הינדענבורג וועט זיי איינפאַך אריינטרייבען אין די זומפּען, און אויב דאָרט זיינען ניטאָ קיין זומפּען, וועט ער זיי ערגעץ אנדערש פערטרייבען! מען דאַרף זיך נאָר פערלאָזען אויף הינדענבורג'ען!

דער וואלדוועכטער איז א בראַווער יונג. ער איז שוין איבער זעכציג, ווי דער באראָן אליין. נאָך גאר א יונגער אינגעל, האָט ער מיטגעמאכט דעם פעלדצוג אין זיעבציגסטען יאָהר. ער האָט נאָך אָבער ניט קיין פּאדאגרא און רעוומאַטיזם, ער קען נאָך טרינקען און שפּיעלען און קאָרטען, פּונקט ווי דאן, אין סט. פּריוואַ, וואו דער באראָן האָט איהם, דורך א גוט געציעלטען שאָס, געראַטעט פון טויט. ער איז א בראַווער יונג. און איהם, דעם באראָן, האָט דער ארצט פון דער קרייזשטאָדט פערבאָטען צו נעמען א טראָפּען אלקאָהאָל אין מויל!

פון סט. פּריוואַ הויבט זיך אָן זייער פריינדשאַפט, וואָס איז ענהליך צו א בלוטבונד. אָט דאָס זיינען געווען צייטען, די טעג פון נאַפּאָלעאָן דעם דריטען און סט. פּריוואַ! דאן איז פראנקרייך געפאלען אונטער דייטשלאַנד'ס קלעפּ, זי וואָלט איצט אויך געפאלען, ווען ענגלאַנד וואָלט זיך ניט אריינגעמישט, דער פערעטערישער אלביאָן, און ווען דאָס געוויסענלאָזע בעלגיען וואָלט ניט ענטזאגט זיין מאיעסטעט א פרייען דורכגאנג. ביי דעם געדאנק דריקט דער באראָן צונויף זיין פויסט און גיט א קלאַפּ מיט'ן פוס אין דיל. אָבער ער שרייט אויס פון וועהטאָג.

דאָ אָבער קומט אריין ווירץ מיט דעם דאמפענדרען ליינזאַ־מען אין א האנדטוך.

— אָבער וואָס טהוט דאָ דער העדר באראָן! דער העדר באראָן וויים דאָך, אז דער העדר באראָן טאָר אונטער קיינע אומשטענדען ניט אויפשטעהן, און נאָך ווען דער פוס איז ניט פערבונדען, אונטער גאָר קיינע אומשטענדען!

— נו, גוט, ווירץ...

..יב דער באראָן פיהלט אכטונג צו ווערמען דאָ אין הויז, איז דאָס צו זיין אלטען פאקטאָטום, וואָס פערשטעהט, ווי איהם צו בעהאנדלען. דעריבער לאָזט ער זיך איצט נעמען פון ווירץ, ווי א קליין קינד, ביי דער האנט און צוריקגעפיהרט ווערען צום לעהנשטוהל.

— איצט וועט זיך דער העדר באראָן נאָר גוט אוועקזע־צען...

— אָך, אָך...

— עס וועט שוין באלד בעסער ווערען, העדר באראָן... אזוי... אזוי... און איצט וועלען מיר דאָס צולעגען, ווי לאנג דאָס איז הייס, וואָס הייסער, די היץ איז די הויפטזאַך, זאָגט דער העדר סאניטעטסראט, די היץ שטילט איין אלע שמערצען, העדר באראָן. לעגט נאָר דעם פוס העכער!

ווירץ רוקט צו א שטוהל אונטער דעם באראָן׳ס פוס, דאן לעגט ער דעם זודיגען ליינזאָמען ארום דעם קנעכעל.

— אָ, צום טייוועל!... ווילט איהר מיך א לעבעדיגען אָב־קאָכען, ווירץ, ווי די קאָזאקען די איינוואוינער פון שמאלקא־לען... הערט נאָר, ווירץ... אָ, צום טייוועל!..

ווירץ בלייבט פעסט. ער פרעסט דעם ליינזאָמען נאָך ענגער ארום דעם קנעכעל און פערזיכערט:

— די היץ טהוט אלץ, העדר באראָן, גלויבט מיר, נאָר די היץ. איך האָב נאָר מורא, צי עס איז נאָך אלעמען נאָך ניט גענוג הייס...

— אָ, זאָל אייך דער טייוועל נעמען, ווירץ...

— אויב איהר וועט מיך אזוי שלעכט בעהאנדלען, העדר באראָן...

— איז וואָס וועט זיין, ווען איך וועל אייך שלעכט בע־האנדלען, ווירץ?

ווירץ קען זיין הערדן. די נייגעריגקייט איז ביי איהם די בעמערקבארסטע אייגענשאַפט, און נאָר זיין קראנקהאפטער ענטוזיאזם איבערטרעפט זי. דעריבער שמייכעלט ער שלוי, ווי ער

וואלט געהאט גאט ווייס וואס פאר ערפרעהענדע נייעס פאר דעם באראן.

— נו, וואס איז געשעהן, ווירץ?

ווירץווארט אבזיכטליך נאך א מינוט, אום דעם באראן'ס אונגעדולד זאל שטייגען ביז אויף דעם העכסטען גראד, דאן זאגט ער:

— מיר האבען דירעקטע נאכריכטען פון דעם וועסטליכען פראנט, הערר באראן.

דער באראן רייסט אויף ברייט די אויגען און האט דעם אויסזעהן, ווי ער וואלט געוואלט ארויסרייסען די ווערטער פון דעם דיענער'ס מויל.

— א זיעג, ווירץ, א גרויסער, בעשטימטער, ענטשידענער זיעג איבער די פראנצויזען, ווירץ, דאס קען דאך נאר זיין די איינציגע נאכריכט פון וועסטליכען פראנט.

ווירץ שמייכלט ווי א פיגארא.

— פערזענליכע נאכריכטען, הערר באראן, א דעפעש, וואס די פרוי מאיאר האט ערשט ערהאלטען.

— נאכריכטען פון מיין איידעם, הייסט דאס?

— געטראפען, הערר באראן!

— גוטע נאכריכטען?

— נאך מיין מיינונג, ניט די ערנסטע, הערר באראן.

— א דאנק גאט, ניט דאס מיר איבער.

ווירץ ווארט ווידער, דאן זאגט ער:

— פיעלייכט וועט בעסער זיין, ווען איך וועל דאס דעם הערן באראן דערצעהלען אין אומגעקערטער ארדנונג, אום דער הערר באראן זאל זיך ניט איבערשרעקען.

— וואס זאל דאס הייסען, „אין אומגעקערטער ארדנונג", ווירץ?

— איך מיין נאר, הערר באראן, דאס גלייכגילטיגע צו ערשט און צולעצט דאס פיעלייכט ווייניגער אנגענעהמע.

— ווי גוט איהר קענט דאס אבהיטען מיינע נערוועו, ווירץ!

— יע, ניט אמת, הערר באראן? — ווירץ שמייכעלט זעלבסטצופרידען. — עראינערט זיך דער הערר באראן אן א העררן קאפיטאן אדאלף, וואס איז נאך דאן געווען אבערלייטענאנט?

— ווער איז דאס געווען אזוינס, ווירץ?

— ער איז דא געשטאנען אין קווארטיר מיט א פאר יאהר

צוריק אין צייט פון מאַנעווער און... — ווירץ שטעלט זיך אָב אונענטשלאָסען.
— רעדט ווייטער, ווירץ.
— און, אויב איך האָב קיין טעות ניט, האָט ער דאַן דער גנעדיגער פריילין....
— ריכטיג, איך דערמאָן זיך איצט אַביסעל, ווירץ, אַ בלאָנדער, ניט אמת, מיט קורץ געשאָרענע וואָנצעס...
ווירץ שמייכעלט מיט דעם אויסדרוק פון מיטלייד
— אַלע הערערן טראָגען דאָך איצט, הערר באַראָן, קורץ־געשאָרענע וואָנצעס, זינט זיין מאַיעסטעט האָט זיך אָבגעברענט די וואָנצעס מיט אַ ציגאַרעט.
— אמת, אמת, ווירץ. איז וואָס איז געשעהן מיט דעם... ווי רופט איהר איהם... רודאָלף...
— אַדאָלף, הערר באַראָן...
— זאָל זיין אַדאָלף...
— ער איז געפאַלען, הערר באַראָן, ער איז טויט, אַזוי שטעהט אין דער דעפּעש.
— דער אָרימער יונג! אָבער עס פאַלען דאָך אין די איצ־טיגע טעג אַזוי פיעל, מיין טייערער ווירץ, יעדען טאָג פאַלען דאָך עטליכע טויזענד, איז וואָס איז דאָ צו רעדען... און...
— יע, וואָס איז אייגענטליך דאָ צו רעדען, יעדען טאָג פאַלען דאָך עטליכע טויזענד, הייגט וואָס איז דאָ צו רעדען... און...
— און מיין איידעם, הערר מאַיאָר פאָן בערקערסבורג?
— דער הערר מאַיאָר איז איצט אויף'ן וועג אהיים, הערר באַראָן!
— אויף'ן וועג אהיים, דאָס איז פיין, ווירץ, מיר וועלען מיט דעם וואָלדוועכטער האָבען אונזער דריטען מאַן צום סקאַט, דער פאַסטאָר מילער פון ווערזשבאַלאָווא שפּיעלט דאָך אונער־טרעגליך שלעכט, און וועט נאָך באַלד אינגאַנצען טויב ווערען...
— יע, אָבער...
— וואָס נאָך? וואָס פאַר אַן „אָבער"? — ווערט דער באַראָן אויפגערעגט.
— עס שטעהט דאָך נאָך עפּעס אין דער דעפּעש, — ענטשולדיגט זיך ווירץ. ער האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט אָנגעהויבען איבערגעבען דעם אינהאַלט פון דער דעפּעש אין אַזאַ פאָרם.
— נו, וואָס נאָך שטעהט דאָרט? — ערגערט זיך דער באַראָן. דער מאַיאָר קומט צוריק אהיים, און ער וועט האָבען אַ

דריטען צום סקאט, דאס איז דאך די הויפטזאך. וואס נאך קען דען שטעהן אין דער נארישער דעפעש? ער האט איינגאנצען פערגעסען, אז די דעפעש קומט פון פראנט.

— אין דער דעפעש שטעהט, אז דער הערר מאיאר איז פערוואונדעט, אפילו זעהר שווער פערוואונדעט, הערר בעראן!

— און איז שוין אויף'ן וועג אהיים, ווי קען איינס שטימען מיט דעם צווייטען, מענש?

— דאס קען איך שוין ניט וויסען, הערר באראן... דער הערר מאיאר האט דאך געקענט פערלירען א האנט, אדער א פוס, דאס רופט מען דאך אויך שווער פערוואונדעט.

דער באראן קראצט זיך הינטער די אויערען. „דאס האט טאקי געקענט געשעהן, — דענקט ער פאר זיך, — דער ווירץ איז גאר ניט אזוי אונגערעכט... און אויב... א האנט... האפענט־ליך, נאר איינע...“ דער באראן וויל ניט דערפיהרען דעם גע־דאנק ביז'ן סוף, און ער זאגט זעהר געלאסען:

— איך דענק, ווירץ, אז מיר דארפען רוהיג אבווארטען, אויב ער פאהרט איצט אהיים, דאן קען דאך די זאך ניט זיין אזוי... נו, געוויס, געוויס... עס געשעהען אלערליי... געוויס, גע־וויס... דער לייגזאמען ווירקט טאקי זעהר גוט, איך בין זעהר צופרידען מיט דעם לייגזאמען... זעהר צופרידען... האלט מיר נאר מיין ליזעלקע, זי איז, נאטירליך, ווידער אויסגעגאנגען... ניין, מיט דעם פידיבוס, מיין טייערער ווי אלעמאל, איהר ווייסט דאך!

— געוויס, הערר באראן!

ווירץ צינדט אן דעם באראן זיין לאנגע ליזעלקע.

— דער ווארינאס II איז דאך דער בעסטער! מיר וועלען ווארטען און זעהן, וואס גאט וועט געבען, ווירץ!

XI

אין א פאר טעג ארום האט זיך אויפ'ן שוועל פון דעם הערענהויז פון פאלקענשטיין בעוויזען דער מאיאר, ריכטיגער, א שאטען פון דעם פריהערדיגען מאיאר. ווירץ, דעם באראן'ס פאקטאטום, האט ניט פערפעהלט צו בעציערען די טיר מיט פיכטענצווייגען, אייבענבלעטער זיינען שוין אין די וועלדער ארום ווערזשבאלאווא געווען פערדארט און געל. די ווערטער פון זיין מאיעסטעט: „איידער די בלעטער וועלען אראבפאלען פון די ביימער, וועלען מיר אלע שוין ווידער זיין אין ליעבען דייטשען פאטערלאנד“, זיינען ניט ערפילט געווארען. פונ־

רעסטוועגן האט ווירץ ארומגעשלאגנע די קאלאנעס פון טיר מיט שווארץ־ווייס־רויטע פאהנען, און אויף א פאפשילד האט מען געקענט לעזען: „א הערצליך ווילקאמען דעם אהיים קומענדען זיעגער!"

א מיעדער שמייכעל בעוויזט זיך אויף דעם אש־גרויען און אויסגעצעהרטען געזיכט פון מאיאר, ווען ער דערזעהט דאס שילד און די גוט געמיינטע ווערטער פון דעם טרייען דיענער פון זיין שווער.

אזוי זעהט דאס אויס א זיעגער, לויפט דורך א געדאנק אין זיין אויסגעמאטערטען געהירן, אין וועלכען די געדאנקען קענען איצט נאר מיט דער גרעסטער מיה צוזאמענגעבונדען ווערען. די וואונד אין רוקען, וואס פערהיילט זיך אלץ ניט, איז נאך ניט אלץ, וואס ער האט געבראכט מיט זיך אהיים פון דעם פעלד פון עהרע. די נערווען, וואס זיינען אזוי צוריסען און פערצעהרט געווארען פון די שרעקליכע ערלעבנישען אין דער שלאכט ארום טראיאן און אין דעם גאסענקאמף אין ראזעי, האבען אריינגעבראכט אין זיין געהירן עפעס, וואס איז שרעקליך עהנליך צו וואהנזין, וואס גנב'עט זיך לאנגזאם צו.

אין שלאף הערט ער דאס קראכען פון קאנאנען. ווען ער איז וואך, זעהט ער בלוט. א בעוועגליכער און טריפענדער שלייער, א פורפור פארהאנג שפרייט זיך שוין וואכענלאנג פאר זיינע אויגען. מיט דער גרעסטער אנשטרענגונג שלינגט ער אראב די פאר ביסען, וואס זיינען נויטיג, אום צו דערהאלטען זיין לעבען, ווייל אט די ביסען זיינען אויך איינגעטונקט אין הייסע, רינענדע, דאמפענדע בלוט.

און ביי יעדער קלייניגקייט וויינט ער ווי א קינד. די טרערען קומען איהם פון זיך אליין, גאר אהן אן אורזאך. ווי יוּבער און מערדער איבערפאלען זיי דעם מאיאר פון הינטען, זיי רייסען זיין ארימע הארץ און זיין קראנקע זעל, ביז דער שטראם פון טרערען בעדעקט זיין געזיכט, און ער ווערט אזוי אבגעשוואכט, אז ער קען שוין אפילו מעהר ניט וויינען. אזוי ווי די טרערען פון די פרויען און קינדער פון ראזעי, ווען דעם הייזער און שייערען ער האט געהייסען אונטערצינדען, וואלטען פון וועמען געזאמעלט און אריינגעגאסען געווארען אין זיינע אויגען, וואס האבען געמוזט צוזעהן אזוי פיעל שרעקען. אזוי ווי ער, א ווימענדער צווישען טויזענדער נארען, וואלט דאס פערטוויילט געווארען איבערצולעבען אלע ליידען, די גאנצע גרויזאמקייט און שאנד פון דער מלחמה, און פאר איהם

וואַלטען איצט אָנגעקומען די טעג פון נאַט׳ס געריכט, די טעג פון ראַזעי.

ביי דעם אָנבליק פון דעם אָנגעקומענעם מאַיאָר, פערשטומט דער גרוס אויף די ליפען פון דעם אַלטען דיענער, שטאַרבט אָב דער גרייטער שפּאַס אין מויל פון דעם קראַנקען באַראָן, שווייגען די נייגעריגע הויזהאַלטערין און מיידלעך, וואָס זיינען געווען גרייט צו פערשיטען דעם מאַיאָר מיט פראַגען. זיין אויסזעהן זאָגט אַלץ! די נייגעריגקייט און דער אינטערעס נעהען איבער אין שרעק און מיטלייד. נאָר אין די אויגען פון איינער פלאַמט אַן אונאויסלעשליך פייער, א פערצעהרענד, אויספרואווענד פייער! מעלאַניע וויל וויסען דעם אמת אום יעדען פרייז.

אָבער דער מאַיאָר רעדט קיים ארויס א וואָרט. נאָר זעהר זעלטען קומען אָבגעריסענע און גאַנץ גלייכגילטיגע זאַצען פון זיין מויל. גלייך נאָך זיין אָנקומען האָט מען איהם אוועקגעפיהרט אין זיין צימער, דאָס הייסט, ווירץ און נאָך א דיענער האָבען איהם ארויפגעטראָגען אויף די טרעפּ און איהם אוועקגעלעגט אויפ׳ן בעט אין זיין צימער, נאָכדעם ווי דער קראַנקענוואַרטער, וואָס האָט איהם בעגלייט אַהיים, האָט איבערגעגעבען ריכטיג אַלע פעראָרדנונגען, וואָס דער שטאַבאַרצט האָט איהם מיטגעגעבען. און דער מאַיאָר האָט שוין מעהר זיין צימער ניט פערלאָזען.

זיין ערשטער בעזוכער אויפ׳ן צווייטען טאָג אין דער פריה איז געווען דער סאַניטעטסראַט, וואָס איז געקומען פון דער נאָנטסטער קרייזשטאָדט. ער האָט דעם באַראָן און מעלאַניע׳ן בעשטעטיגט אַלץ, וואָס ער האָט שוין געוואוסט פון דעם שטאַבאַרצט׳ס קראַנקהייטסבעריכט: א שווערער נערווענשאָק, וועגען וועלכען מען קען נאָך ניט פאָראויסזאָגען, מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיגען, און די שלעכט היילענדע וואונד אין רוקען מיט א פערלעצונג פון דעם ווירבעלזייל, פון וואָס א טאָבעס וועט זיך וואַרשיינליך לאַנגזאַם ענטוויקלען. ער האָט קיין זאַך ניט פערבאָרגען פון דעם שווער און דער פרוי, ער האָט זיי געזאָגט אַלץ, וואָס מען קען ערוואַרטען.

דער קראַנקער באַראָן איז צו עגאָאיסטיש, צו קענען פערנעמען זיין אויפמערקזאַמקייט מיט די קראַנקהייטען פון אַנדערע, און מעלאַניע נעמט אויף דעם פראָגנאָז פון דעם סאַניטעטסראַט מיט אַזא רוהיגקייט, אז דאָס ווירקט אויף דעם אַלטען אַרצט, ווי א קאַלטער דוש. מיט א פּאָר העפליכע ווערטער געהט ער ארויס און פערשפּרעכט צו שיקען אויפ׳ן צווייטען

טאָג א פלעגערין פון דעם שטאָדטישען שפּיטאָל. אזא פלעגערין איז, ביי דער בעשרענקטער בעוועגונגס־פעהיגקייט פון דעם פּאַציענט, אונבעדינגט נויטיג.

דער באַראָן און מעלאַניע זיינען איינפערשטאַנען.

נאָכאמאָל שאָקעלט דער סאַניטעטסראַט זיין ווייסען קאָפּ. קיין וואָרט פון דעם מויל פון דער יונגער פרוי, אז זי וועט אויך העלפען בעדיענען איהר קראַנקען מאַן, קיין איין וואָרט אין די איצטיגע טעג, ווען טויזענדער פרויען און מיידלעך אין יעדער דייטשער שטאָדט און פון אלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג לויפען אזוי גערן צו ברענגען אנטקעגען גאַנץ פרעמדע און אפילו פיינדליכע פערוואונדעטע זייער פולע מאָס פון ליעבע. און פון דעם מויל פון אָט דער יונגער פרוי קומט ניט קיין איין וואָרט! און דאָ האנדעלט זיך דאָך וועגען איהר אייגענעם מאַן!

אויף דער וועראַנדע, ביי א פלאַש באָרדאָ און א ציגאַר האָט דער סאַניטעטסראַט נאָך א לאַנגען געשפּרעך מיט דעם שווער און דער פרוי פון מאַיאָר, אָבער דער באַראָן אונטערברעכט איהם אזוי אָפט מיט פראַגען וועגען זיין אייגענעם געזונדהייטס צושטאַנד, אז דער אלטער ווערט אויפגערעגט. ער אָטעמט פריי אָב, ווען ער זיצט אין זיין קאַרעטע און פאָהרט צוריק אין שטאָדט.

— צום טייוועל, — ברומט ער פאַר זיך, — אזא קאַלטע הארצלאָזיגקייט האָב איך נאָך ניט בעגעגענט אין מיין גאַנצער פּראַקטיק.

שוועסטער אורסולא פון שטאָדטישען שפּיטאָל איז פּינקטליך אָנגעקומען אויף מאָרגען אין דער פריה. דער פּאַציענט האָט שלעכט פערבראַכט די נאַכט, פון פריהשטיק קען גאָר ניט זיין קיין רעד, די שמערצען פון דער וואונד זיינען שטאַרקער, און ער בעט, מען זאָל איהם איינשפּריצען מאָרפיום. די שוועסטער וויל איהם אָברעדען, אָבער דאָס העלפט ניט, און זי מוז נאָכגעבען. אונטער דעם שמערצשטילענדען איינפלוס פון דעם וואונדערליכען און בארמהערציגען נאַרקאָטיקאָן בערוהיגט ער זיך אביסעל. ער איז אפילו שוין אימשטאַנד אראָבצושלינגען א פּאָר לעפעלעך שווארצען קאַפע און זאָגען עטליכע ווערטער.

— רופט אריין מיין פרוי, שוועסטער!

— אויב דאָס וועט נאָר ניט אויפרעגען דעם הערן מאַיאָר, — מאַכט די שוועסטער די איינוווענדונג, אָבער זי האָט באַלד חרטה. דער סאַניטעטסאַרצט האָט איהר דאָך געבעטען

אַנגעזאָגט, אַז דאָס ווייגען, די נערוועז ערשיטערונג זייגען געפעהרליך, דאָס וועט, נאָך דער מיינונג פון דעם ערפאַהרענעם אַרצט. איהם פריהער אָדער שפּעטער ברענגען צו גרונד.

נאָך אַ מאָל בעט דער מאַיאָר, דאָס מאָל ווי אַ קינד, און אין אַ טאָן, אין וועלכען עס הערען זיך שוין שמערצען און טרערען.

— רופט אריין מיין פרוי, שוועסטער!

איצט נעהט די שוועסטער גלייך ערפילען זיין וואונש און רעדט ניט קיין וואָרט. דער מאַיאָר, וועמעס שטוהל די שוועסטער האָט צוגערוקט נאָהנט צום פענסטער, קוקט ארויס אין הערבסטליכען, פון בלעטער בערויבטען פּארק פון פאַלקענשטיין.

בלוטרויט ווערט שוין ווידער פאר זיינע בליקען: ברעגענדע דערפער אין העלע פלאַמען, רינענדע זאַפט פון שווארצע וואונדען, וועלכע וועלען זיך שוין קיינמאָל ניט פערמאַכען, וואונדען פון הונדערטער, פון טויזענדער, פון צעהן און הונדערטער טויזענדער, וואָס האָבען געפארבט די ערד פון פלאַנדערן, פראַנקרייך און פּוילען מיט אונאויסלעשליכע פלעקען, וואָס קיין פּאָרום פון וועלטגעשיכטע וועט ניט אראָבנעמען פון דער רעכנונג פון דעם, ווער עס האָט די אַלע שרעקען אָנגעהויבען.

די פּורפּור־רויטע טרוימען ווערען באַלד פלוצלונג פון עפּעס איבערגעריסען. די טיר עפענט זיך, און אַ שאָטען טרעט איבער די שוועל, אַ שווארצער שאָטען געקליידט אין טיפען טרויער, שווארץ ווי אַ קבר... ער וואָלט זיך דערמאָנט אָן די גרוב ביי דער קירך פון ראָזעי, אין וועלכע מען האָט אריינגעוואָרפען דעם יונגען בוניאָן און דעם אלטען קיורע. אָבער ער איז דאָן געלעגען לעבען אַ מיסטהויפען אויף אַ הויף מיט אַ מיסטגאָפּעל אין רוקען, און זיין אויג האָט יענע גרוב ניט געזעהן.

שטארק אויפגערעגט קוקט דער קראַנקער אויף די פרוי, זיין פרוי, וואָס איז געווען זיין פרוי מיט עטליכע מאָנאטען צוריק, און וואָס איז איצט אריינגעקומען ווי אַ פרעמדע אין זיין ליידענסצימער, און וואָס שטעהט ווי אַ שרעקליכע געטין פון ראַכע, ווי אַ גריכישע פּאַרץ.

און אין איין אויגענבליק זעהט ער אַלץ.

פערשטעהן, פערצייהען, — דאָס קען מען פון אָט דער פרוי קיינמאָל מעהר ניט ערוואַרטען!

די שוועסטער קומט אריין גלייך נאָך איהר.

ווי דער מילדער גלאַנץ פון דער לבנה לעבען דעם בלו־

טיגען שיין פון גאָרדליכט, אזוי ווירקט אויף דעם מאיאָר די ערשיינונג פון דער שוועסטער לעבען דער שיקזאלבעגעגנעגדער מעלאַניע. די שוועסטער איז אינגאַנצען גוטסקייט און ליעבע. די שווארצע פרוי קען ניט פערשטעהן, זי איז די אַנזאָגערין פון דעם לעצטען געריכט. דער מאיאָר פיהלט דאָס. ער וואָלט געוואָלט זיך אַנכאַפּען אָן דער שוועסטער, זי אין קיין פאַל ניט ארויסלאָזען פון צימער, און דאָך רייסט עפּעס פּאַטאָלעס איהם אראָב פון די ליפּען:

— איך וויל זיין אליין מיט מיין פרוי, שוועסטער אור־סולאַ.

די שוועסטער נייגט דעם קאָפּ. זי געהט צו נאָכאמאָל צום שטוהל פון דעם קראַנקען, פעריכט זיין קישען, רוקט צו נאָהנטער צו איהם דאָס קליינע טישעל, אויף וועלכען עס שטעהט פרישע ציטראָנוואַסער, און פרעגט מיט איהר זאַנפטער שטים:

— וויל דער הערר מאיאָר נאָך עפּעס?

און אונטער דעם בליק פון דער שווארצער פרוי ענטפערט ער, מוז ער ענטפערען, כאָטש ער וויל זיך אַנכאַפּען אָן דער שוועסטער און זי האַלטען פעסט און ניט אַבלאָזען:

— ניין, שוועסטער אורסולא, לאָזט מיך אליין מיט מיין פרוי.

און די שוועסטער פערלאָזט דאָס צימער. זינט דעם לעצ־טען אַבשיעד אין דער גאַרניזאָנשטאָדט, שטעהען איצט דער מאיאָר און מעלאַניע צום ערשטען מאָל ווידער אונטער פיער אויגען איינע אנטקעגען דעם אנדערען.

דורך די שויבען פאַלט דאָס גרויע הערבסט ליכט אויף איהר איבערשלאַנקע, הויכע פיגור. אמאָל, מיט יאָהרען צוריק, האָט ער אויף דער ביהנע געזעהן אנטיגאָנא פון סאָפאָקלעס. איז די פרוי עהנליך צו איהר?

„ניט צו האסען, נאָר צו ליעבען בין איך דאָ“.

איז זי צו איהר עהנליך? ניין, אָ, ניין! אנאנדער צוג לעגט זיך אויף אָט די פעסטגעשלאָסענע ליפּען, אויף וועלכע מען האָט קיינמאָל ניט געזעהן קיין מיטלייד מיט איהם. ווי זי דאָ האָבען אויסגעזעהן ליידי מאַקבעט, פעדרא, יהודית, וואָס האָט אראָבגעשניטען דעם קאָפּ פון הליפרנות פון זיין לע־בענדען קערפּער און האָט דאָס געבראַכט צו ישראל ווי א טראָפּעי פון זיין בעפרייאונג.

א טיפע שטילקייט הערשט לאַנג צווישען זיי. דער זייגער אויף דער וואַנט קלאַפּט אָב די מינוטען. מעלאַניע איז צו־געגאַנגען צום פענסטער און איז כמעט אומגעקערט צום מאיאָר

מיט'ן רוקען. עטליכע סעקונדען קלאפט זי נערוועז מיט די פינגער אויף די שויבען. ענדליך מאכט זי אן אנשטרענגונג און פרעגט:

— צו וואס האסטו מיך גערופען?

קיין וועגדונג, אפילו זיין ערשטען נאמען ניט דערמאנט, נארניט, נארניט, אויסער דעם געוועהנליכען „דו“, וואס, ווי ער פיהלט, קומט איהר אויך אן איצט מיט דער גרעסטער מיה ארויסצורעדען.

— אויף וועמען טרויערסטו, מעלאניע? — זיין פראגע קלינגט הארט.

זי פיהלט דאס, אבער איהר ענטפער קלינגט נאך הארטער. ווי פון שטאהל געהאמערט זיינען איהרע ווערטער. דער קריעג און זיינע שרעקען האבען אין איהר ברוסט דערשטיקט יעדע מיטלייד און ערבארמונג. דאס פיהלט דער מאיאר ביי איהרע ווערטער:

— איך טרויער אויף אדאלף'ען.

— אויף דיין געליעבטען?

— אויף דעם, וואס איז מיר געוועזען טייערער פון אלץ אויף דער ערד.

— אויף דיין געליעבטען?

זי שמייכעלט מיט א טויטליכער פעראכטונג. און ער פיהלט זיך צו שוואך, אום ווייטער זי אויסצופרעגען. די טרערען שטייגען שוין ווידער ארויף פון זיין ברוסט, שטעלען זיך איהם אין האלז, ווערגען איהם. און דער בלוטיגער, העלער פלאמענטעפיך פון טראיאן און ראזעי שפרייט זיך ווידער אויס פאר זיינע אויגען.

— גוט, גוט, — זאגט ער מיט א שוואכער שטים.

און ניט זאגענדיג מעהר קיין ווארט און זיך מעהר אפילו ניט אומקוקענדיג אויף דעם מאיאר, פערלאזט מעלאניע דאס צימער.

XII

דאס שרעקליכסטע פאר דעם מאיאר זיינען געוועזען די נעכט, די לאנגע, קריכענדע, שלאפלאזע נעכט פון שפעטען הערבסט, ווען דער ווינט קלאגט און רייסט די פענסטערלאדען פון פאל־קענשטיין, און די וואונד, וואס פערהיילט זיך ניט, ברענט. ארום צעהן אזייגער אין אווענד ברענגט שוועסטער אורסולא דעם קראנקען צו בעט. יעדען אווענד פרעגט זי איהם מיט דערזעלבער פריינדליכקייט און מילדקייט, וואס נאך ער וויל.

און יעדען אָוועגד פערזיכערט דער מאיאָר, אַז ער דאַרף מעהר גאָרנים, און זי פערשווינדט אין דער טיר פון דעם דערבייאיגען צימער און לעגט זיך אליין אַברוהען.

און דאַן הויבט זיך דאָס אָן. אונאויפהערליך קלאַפּט אָב דער זייגער די מינוטען, איינע נאָך דער אנדערער, און ער הערט זיי אַלע און איז ניט אימשטאנד כאַטש אויף אַ פערטעל שטונדע זיך צו פערגעסען אין אַן ערקוויקענדען שלאָף, זיך אומקערען פון איין זייט אויף די אנדערע, זיך אפילו נאָר אַ ריהר טהאָן, — דאָס קען ער ניט, ווייל זיין קלענסטע בעוועגונג דערמאָנט איהם אָן דעם צאָהן פון דער מיסטגאָפּעל אין ראָזעי, וואָס איז פערברענט געוואָרען אויף זיין בעפעהל, דעם צאָהן, וואָס האָט געשטעקט אין זיין פלייש גאַנצע אכט און פערציג שטונדען, אַז זיין ווירבעלזייל איז פערלעצט, און אַז די וואונד, ניט קוקענדיג אויף אלע בעמיהונגען פון די אַרצטען, פערהיילט זיך ניט און וועט, דוכט זיך, קיינמאָל זיך ניט פערמאַכען.

אזוי ליגט דער מאיאָר בעוועגלאָז, און דאַן קומען די בילדער! דאָס זיינען ניט די טרוימען און ניט די פאַנטאַזיען, וואָס אַ שווערער קראַנקער זעהט אין פיבער, דאָס זיינען ווירקליכע שרעקליכע בילדער פון דעם, וואָס ער האָט דורכגעלעבט, וואָס קענען זיך ניט אַר נפאַסען אין אַ מענשען'ס זעל, בילדער און זעהונגען, וואָס עסען זיך איין ווי מיט נעגעל אין דאָס געהירן פון דעם, ווען עס איז אויסגעקומען צו זעהן צופיעל ליידען אויף דער וועלט, ליידען, וואָס ער האָט אליין געשאַפען, פאַר וועלכע עס איז אפילו פאַר דעם טראָהן פון דעם באַרמהערציגען גאָט — נאָך די לאָגישע שלוסען פון דעם שטרענגען פערשטאַנד, — ניטאָ און קען ניט זיין קיין פערצייהונג.

בילדער... בילדער... בילדער.

איירּאָפּאַ אין קאַמף קענען זיך אליין! די מוטער צורייסט איהר איינענעם לייב, וואָס האָט זיי אלעמען געבוירען!

דאָס איז געווען דער אורזין פון דעם אלעם, דאָס איז געווען דאָס בילד פון אלע בילדער. דען די אלע בילדער האָבען זיך פון צעהן טויזענדער מאָזאיקפּלאַטען צונויפגעזאַמעלט אין איין קאָלאָסאַלע בילד פון וואהנזין און שרעקען, אין אַ ריעזענפּאַנאָראַמאַ פון שרעקליכער געוואַלט!

די וועלט איז ארוים פון איהרע ראַמען! מען קען דאָס שוין ניט גוט מאַכען! אַ טראַגישער אירטום! די וועלט איז ארוים פון איהרע ראַמען!

דער ים ליגט פול מיט מינען, הינטער יעדען פעלז לויערט דער טויט, איבער יעדען בערגעל טראָגען זיך ווילדע שרעקען,

אין יעדען מאל געהט אום דער שניטער מיט דעם פליישלאזען געזיכט און די ביינערנע הענט און שניידט, און אין די קורצע רוהפאוזען גרייט ער זיך נאר צום נייעם שנים!

אייראפא און די גאנצע וועלט זיינען ארויס פון זייערע ראמען! ניפטינע ווערטער פון האס און אויפרוהר טראגען זיך איבער די ימים, דורך לאנד און לאנד, פון פאלק צו פאלק...

די קרומאויגינע האט מען אנגערייצט אויף זייערע ווייסע ברידער, נעגער ווערען ווי בלוטהינט געהעצט קעגען דעם ערדעלווילד פון דער ערד, קריעגער פון די טאלען פון אינדוס און גאנגעס, מיט טורבאנען אויף די קעפ, ווערען געמאכט פאר די אויספיהרער פון גערעכטינקייט, פאנאטישע נאכפאלגער פון איזלאם ווערען געווארפען אין קאמף צו צושטערען דאס ווערק פון פליים אין דער וועסטליכער קולטור, די פלאטערענדע גרינע פאהנען און דאס צייכען פון דער זיגענדער האלבער לבנה איבער זייערע קעפ.

בילדער אויף בילדער... וואס איז דאס געווען? איז דאס געווען דער אמת? די וועלט איז דאס ארויס פון איהרע ראמען, א נייער מבול איז אנגעקומען! אין נאמען פון אללאה דעם אל־מעכטיגען! אין זיין נאמען איז דאס די וועלט ארויס פון איהרע ראמען! דער ה י י ל י ג ע ר קריעג!

הארדען פון די רוסישע סטעפען האבען זיך אויפגעהויבען, ווי אין די טעג פון די הונען און די מאדיארען, ווי א וואלקען פון היישעריקען, האבען זיך אראבגעלאזען אויף די בליהענדע פעלדער און האבען זיך ווידער אויפגעהויבען פון ברוינעם אבגעברענטען לאנד.

און ער איז פעראורטיילט צו ליגען מיט זיינע שמערצען אין רוקען און דאס אלץ נאכצודענקען און זיך אויסמאלען אין די לאנגע, ענדלאזע נעכט! ער איז געצוואונגען דא צו ליגען אליין און צוגלידערען דאס פערוויקעלטע און טונקעלע בילד פון אלגעמיינעם אונגליק!

וואס איז געווען דאס אייגענע קליינע שיקזאל אנטקעגען דעם וועלט אונגליק, — פרעגט ער זיך צום טויזענטען מאל, — און פ... ענען איז דען דאס קליינע שיקזאל נים געוו... גרעסער? פיהלט ער דען נים שטארקער, טיפער, שרעקליכער ווי אלץ די שלאכט הינטער טראיאן, אדאלף'ס רעטונג און די אייגענע פיינע ערמאהרונג פון דעם פריינד, דאס פערברענען פון ראזעי, די וואונד, וואס ער האט בעקומען אויף דעם בויערנ־הויף, און ענדליך דעם וואונש צו טויטען, דעם ווילען צום פערראט!

וואס איז דאס אין פערגלייך מיט די וועהען, אין וועלכע די ערד ליגט איצט, און דאך, איז דען דאס ניט געווען מ ע ה ר?

שפיגלען זיך דען דא ניט אב דער אנהויב און דער סוף פון דער קאטאסטראפע, אין וועמעס פייערען נייע וועלטען ווערען אויסגעשמידט, און וואס האט ארומגענומען ווי א שטאלענער רינג דעם לייב פון גאנצען ערדקוגעל, ווייזט זיך דען דא ניט, ווי אין א קליינעם שפיגעל, וואס איז געווען דער אנהויב פון דעם פערברעכען, — אין דעם גרויסען, ווי אין דעם קליינעם?

קנאה, אייפערזוכט, אונערזעטליכע בעגעהרען, טריילאזיג־קייט, פעררראט צו דעם הייליגסטען, געבראכענע צוזאגען, צו־ריסענע אבמאכען, דאס וואנקען פון אלע פונדאמענטען, אויף וועלכע דער ערהאבענסטער טעמפעל פון דער מענשהייט איז אמאל געשטאנען!

ליגען... אי דא אי דארט ליגען... די זינד אנטקעגען דעם הייליגען גייסט, פאר וועלכע עס איז אפילו נאך דעם גרויסען פערצייהער ניטא קיין פערגעבונג, דא פונקט ווי דארט, אין אדאלף׳ס און זיין שיקזאל, ווי אין דעם שיקזאל פון דער וועלט...

נעטער פון ראכע איבער יידען, און נעטער פון ראכע איבער ראזעי און איבער דער גאנצער איצטיגער צייט!

פערגעסענדיג זיין וואונד, הויבט זיך דער מאיאר אויף פון בעט און שרייט אויס אין נאמענלאזען שמערץ: „נעטער פון ראכע איבער מיר!“

אין דער פינסטערניש פון זיין צימער בעמערקט ער ניט צוויי גליהענדע אויגען. דאס זיינען די אויגען פון מעלאניע, זיין פרוי, וואס גנב׳עט זיך צו יעדע נאכט אויף די שפיץ פינ־גער, אום צו הערען, וועגען וואס ער טרוימט, צו דערגעהן וועגען זיין פערברעכען. ווייל זי שפירט, אז דא איז געווען א פער־ברעכען!

נעטער פון ראכע אין דער געשטאלט פון זיין אייגענער פרוי איבער זיין שמערצענסבעט! יהודית אויף דעם געלעגער פון הליפרנות, וואס הארכט און הארכט אויף יעדען אטעמצוג, אויף יעדעם האלב־ארויסגעזאגט ווארט, אויף יעדע בעוועגונג, וואס קען ארויסגעבען זיינע פערבארגענע געדאנקען.

ער אבער האט וועגען דעם קיין אהנונג ניט. אין טיפער פערצווייפלונג, מיט אנגסטשווייס אויפ׳ן קאלטען שטערן, לעגט ער צונויף די הענט צום געבעט.

„א געבעט... ביי איהם!“ — טראגט זיך דורך דער גע־

דאנק אין מעלאניע'ס קאפ. איהרע אויגען און אויערען לאזען ניט דורך קיין צוקען פון זיינע הייסע ליפען, קיין קראמפען פון זיינע אייזקאלטע פינגער. „ער קען נאך בעטען!"

גנב'ענען זיין געבעט, ווי ער האט אמאל גע'גנב'עט איהר ליעבע.

אן אויג פאר א אויג, א צאהן פאר א צאהן... דאס געזעץ פון די איצטיגע טעג, וואס זיינען שרעקען, טויט און פערוויס־טונג, דאס לייטמאטיוו פון אלטען בונד, איידער עס איז נאך דערהערט געווארען די לעהרע פון ליעבע און פערגעבונג פון די זינד!

פאלק קעגען פאלק, ברודער קעגען ברודער, פריינד קעגען פריינד, פרוי קעגען מאן... דאס איז די מאקסים פון דער איצטיגער צייט!

געוואלט איבער רעכט!

די גרעטערע צאהלען זיעגען, די אויבערהאנט בעקומט די מאשין, וואס קען אם בעסטען זעען טויט... א באמבע איז געפאלען, און אלץ ווערט פערניכטעט, וואס איז אמאל געווען דער פונדאמענט פון מענשליכען צוזאמענלעבען, פריעדען און צוטרויען, טרייהייט און עהרליכקייט.

ווי ער האט אמאל גע'גנב'עט דאס היילינגטום פון איהר הארץ, אזוי גנב'עט זי איצט דאס, וואס געהערט צו גאט אליין: זיינע פערבארגענסטע געדאנקען, דאס געהיימניס פון זיין שווערער שולד, וואס ער דעקט אויף נאר פאר דעם אלוויסענדען און אלריכטענדען!

„און פערגיב אונז אונזער שולד, ווי מיר פערגיבען די, וואס זיינען אונז שולדיג..." — מורמלען די אייזקאלטע ליפען פון מאיאר. — „מיין שולד פאר אדאלף, וואס האט מיך גערע־טעט, האר אין הימעל, מיין טויטשולד! א וואונש צו ערמאר־דען איז שוין אויך א מארד! הערר גאט אין הימעל! און פערגיב אונז אונזער שולד, ווי מיר פערגיבען די, וואס זיינען אונז שולדיג..."

מיט א קרעכץ פאלט ער צוריק אויפ'ן קישען.

„עס פליהט דאס ווארט, דער זין האט גיט קיין פליגלען,
דאס ווארט אהן זין קען ניט צום הימעל גרייכען."

ער גלויבט דאך ניט און האט קיינמאל ניט געגלויבט... און דאס איז ניט קיין געבעט.

אן אויג פאר אן אויג, א צאהן פאר א צאהן!

די געטער פון ראכע האבען ארומגערינגעלט זיין שמער־צענסבעט, ווי זיי האבען אמאל, פון איהם אליין ארויסגערופען,

ארומגענומען ראָזעי !.. דער בראַנדפּאַקעל הויבט זיך אין דער לופטען פאַר זיינע פערטערטע אויגען. וואָס איז דאָס געווען ? ניט צוויי אויגען פול מיט האַס ? יע, צוויי אויגען, אָנגעפילט מיט אונדערבאַרעמדיגער, אונאויסלעשליכער פיינדשאַפט, זיינען געווענדט אויף איהם ! איז דאָס ניט געווען די וואנקענדע גע־שטאַלט פון א נעמעזיס, וואָס איז איצט פערשוואונדען פון זיין צימער ? ניט זי ? אָדער אפשר א געשפּענסט ?

ער וויל שרייען, רופען שוועסטער אורסולא, זי זאָל איהם בעפרייען פון דער בייזער זעהונג, וואָס דריקט זיין ברוסט פון דעם געשפּענסט פון זיין פאנטאזיע, וואָס נאַרט איהם.

פון דער געטין פון ראכע, וואָס שוועבט ארום איהם !

שוועסטער אורסולא זאָל קומען, זאָל אָנציטרען ליכט, זאָל ארויפלעגען איהר זאַנפטע און קיהלע האַנט אויף זיין שטערן... אָבער איהם פעהלט די קראַפט פון ענטשלוס, אום זי צו רופען. ער איז צו שוואַך, ניט פיזיש צו שוואַך, א ניין, ער איז צו ווילענסשוואַך. די שרעקען פון די שלאַכטפעלדער פון פלאַנ־דערן און נאָרדפראנקרייך, טראַיאַן און ראָזעי האָבען געלעהמט זיינע פליגלען, געבראָכען זיין נאַטור, זיין ווילען, וואָס ער האָט אמאָל געהאַלטען פאַר אייזערנע, האָבען פון איהם געמאַכט אַן אָהנמעכטיגען אלטען אָדער, אַך, א הילפלאָז קינד.

צו וואָס ווערטער ? שווייגען און ליידען, ליידען, ליידען און דאַן שטאַרבען, ווען ער האָט שוין גענוג געליטען, ווען ער האָט שוין געליטען נאָך מעהר, — ער, וואָס האָט אליין אמאָל געטראָגען ליידען איבער דער ערד !

וואַרטען... וואַרטען און ניט רופען... ביז דער מאָרגען וועט קומען...

דאָס וואָרט אָהן זין קען ניט צום הימעל גרייכען

אזוי ליגט ער און קוקט ארויף, ביז די קרייזען פון דער בלייכער הערבסט זון וועלען דאָרט אָנהויבען שפּיעלען, און דער מאָרגען וועט ענדליך קומען.

דער וואָקזאַל פון אַלטען נאַרניזאָן. די מענגען פון די, וואָס געזעגנען זיך. מען דריקט זיך די הענט. מען איז בע־ציערט מיט בלומען און אייכענבלעטער. מען זינגט, מען פרעהט זיך, מען טרינקט, מען רויכערט, די וואָס פאָהרען אָב און די וואָס בלייבען, אזוי ווי מען וואָלט דאָ געגאַנגען צום טאַנץ ! די לאַנגע קאָלאָנען פון די אַלטע מאַנשאַפטען, די קאָמ־פּאַניען פון נייגעקלייִדטע, רעקרוטען פון פאָריגען הערבסט, אַן אונענדליכער צוג פון טויזענדער, צעהן, הונדערטער טויזענדער...

דאס אלץ שטעהט אויף פאר די שלאפלאזע אויגען פון דעם מאיאר, וואס איז צונעשמידט צו זיין בעט.

ווי זיי האבען דאס זיך א לאז געטהאן דורך לוקסעמבורג און בעלגיען אין נארד פראנקרייך, אזוי ווי זיכער אין דעם, אז דאס פולהארן פון זיעג וועט זיך צו זיי נייגען אין עטליכע וואכען ארום. אין דער ווירקליכקייט זיינען דאס נאר געוועזען סעגנען פון שלאכטפיה, פוטער פאר די אונערבארמדיגע קאנאנען פון דער פראנצויזישער פעלדארטילעריע, א ציעלבערעט פאר די ריעזען פון די ענגלישע פאנצערשיפען, וואס האבען געלויערט אויפ'ן ברעג, און אנפילונג פאר די טיפע גראבענס אין די וויטע עבענען פון די פלאנדרישע און פראנצויזישע טייכען, וואס האט זיי בערעקט מיט הויפענס טויטע קערפער, מיט ענדלאזע שיכטען פון אזעלכע הויפענס.

א בערעקטע מיט בלוט, שפרייט זיך איצט פאר די שלאפלאזע אויגען פון דעם מאיאר דאס פלאכע לאנד, פון די אויפגעריסענע פאנצערטורעמס פון ליעזש ביז די ברעגען פון דעם שטורמיגען ים, וואו די דינען האבען מיט אונערזעטליכען דורשט געטרונקען דאס, וואס איז געווען דייטשלאנד'ס גרויסע האפנונג און רייכע צוקונפט.

און אבער אט דעם פלאכען לאנד, וואס איז געדיכט בערעקט מיט א זאנדערבארען פולווערדאמף, און וועמעס קאנאלען און טייכען זיינען אין פורפור געפארבט, הענגט דער פלאמענשיין פון ברענענדע שטעדט און רויכענדע דערפער. דאס גאנצע פלייסיגע און רייכע לאנד איז פערוואנדעלט אין איין גליהענד פייער, אין וועלכען די פעלקער, פריינד און פיינד, ווערען לעבעדינערהייט געבראטען.

אזוי ליגט דער מאיאר אונבעוועגליך און קוקט אין דאס פערנאנגענע. איהם דוכט, אז ער איז געוועזען אין ווערקשטאט פון בעל זבוב, דעם האר פון אלע שדים! ווי שטעהט געשריבען וועגען איהם אין דער הייליגער שריפט? דערום איז ער ניט אין דער ווארהייט, ווייל די ווארהייט איז ניט אין איהם! ער איז ניט אין דער ווארהייט! אבער וואס העלפט דאס גריבלען, וואס נוצט דאס נאכדענקען, צו וואס זיך אלעמאל ווידער פערטיפען אין די אלע שרעקליכע זאכען?

דאס שיקזאל איז ערפילט. און ער האט נאר ניט געזעהן פאר זיך, ווי נאר בילדער און בילדער, בילדער פון שרעקען, בילדער פון וואהנזין. און מעג ער זיך וועהרען קעגען זיי, ווי ער וויל, רייסען זיי זיך ווידער און ווידער אריין אין זיין געהירן, וואס מיהט זיך אומזיסט צו פערשליסען זיך פון זיי. זיי

רייסען זיך אריין בייטאג, אבער מעהר פון אלץ אין די נעכט, ווייל ער האט זיי געזעהן מיט זיינע אייגענע אויגען און קען שוין פון זיי אין ערגעץ קיינמאל מעהר ניט אנטלויפען.

XIII

פאלקענשטיין ברענט. ווי א גאט׳ס געריכט איז דאס געקו־מען איבער דעם באראנ׳ס גוטסהויף אין דער פינסטערניש פון נאכט. פאלקענשטיין ברענט, ווי עס האבען געברענט ליעזש און נאמור, אנטווערפען, מעשעלן און לאוווען, ברענט, ווי עס האבען געברענט ליל, אררא, מאובעזש און ראזוי. אין דעם הע־לען שיין, וואס בעדעקט די אונדורכדרינגליכע, פון קיין לבנה שטראהל ניט בעלויכטענע הערבסט נאכט, טיילען זיך קלאר אויס די אלע איבערגעלעבטע שרעקען, צוזאמען מיט דעם פייער, וואס האט פערצעהרט די ארומיגע דערפער און גיטער.

קאזאקען איבער אסטפרייסען און פאלקענשטיין!

דער שטורמגלאק קלאגט, אנזאגענדיג פון דער קליינער קירך אין ווערזשבאלאווא דאס אונבעגרייפליכע.

קאזאקען איבער אייך!

הארדען פון די נידריגקייטען פון דאן און וואלגא, טאטערען פון די סיבירער גרענעצען, פערד און רייטער צוזאמענגעוואק־סען, בראנזפיגורען פון איין גוס! רימענבייטשען האלטען זיי אין זייערע שטאהלענע הענט און טרייבען פאר זיך דאס פאלק, וואס איז פון זינען אראב פאר שרעק... פלאמענרעגען, פעך און שוועבעל פון הימעל.

קאזאקען איבער דעם לאנד!

דורך דעם וואלד פון עידקונען ציהט זיך איבער דעם שאסעי פון גומבינען דער טרייסטלאזער צוג נאך וועסט פון די היימלאזע. זיי אנטלויפען פאר דעם וואלקען פון היישריקען, וואס זיינען אויפגעבראכט געווארען אויף די רייכע סטעפען פון פאדאליען און וואהלין.

דעם צאר׳ס הענקער זיינען דאס הינטער אייך!

געאיבטע דיענער פון בלוט געריכט, וואס זיינען אויף זיין בעפעהל שוין געוועזן ביי דער ארבייט אין פעטערבורג און מאסקווא, קיעוו און אדעס.

דאס לאנד איז אין פייער! קאזאקען איבער אייך!

דער גלויבען אין פאטערעל און זיין קירך, דער פאנאטיזם פאר דעם גרויסען און הייליגען רוסלאנד בליצט אין די טונקעלע אויגען.

האָרדען און האָרדען פון די סטעפּען איבער דעם לאַנד! מאַן און פערד ווי אויסגעגאָסען פון איין שטיק!

מיט געשרייען זיינען די דיענער און דיענסטען, די ווירט־שאַפטערין און ארבייטער אנטלאָפען פון פאַלקענשטיין. מע־לאַניע'ס שעהנע און נייגעריגע קאַמערמיידעל האָט א געלער טייוועל אוועקגעשלעפּט אין עידקונענער וואַלד. דאָרט אונטער א קוסט איז זי געווען זיין רויב. איצט שלאָפט זי דעם אייביגען שלאָף מיט אן איבערגעשניטענעם האַלז, אן אָפּפער פון דעם גרויסען און הייליגען רוסלאַנד אין נאָמען פון צאַר!

די טייוועלשע האָרדע טרייבט פאַר זיך די פּעראַורטיילטע. ווי פאַקלען בעלויכטען דעם וועג די ברענענדע גיטער און דער־פער. נאָך וועסט, נאָך וועסט... אויף דעם שאָסעי פון גומבינען און אינסטערבורג דורך דעם ענדלאָזען עידקונענער וואַלד... בלוטרויט דער גאַנצער הימעל, פייערשיין דורך די שטאַמען פון בוימער, ענדלאָז דער צוג!

רעטונג, רעטונג, רעטונג!

מען לויפט און לויפט...

געשפּאַנען פון בויערען, קינדערשע וועגעלעך אָנגעלאָדען מיט דעם רעשט פון פערמעגען, עקיפּאַזשען פון די יונקער, א פערגעסענער אויטאָמאָביל, און צווישען זיי די הונדערטער און טויזענדער עלענדע, וואָס מוזען גערן צופוס, מיט צוואווערטאָגטע פים און טרערענדע אויגען, געביסען פון דעם רויך פון די אויף אייביג פערברענטע היימען. הינטער זיי רייטען קאַזאַקען.

הו־הו!... הו־הו!... אין נאָמען פון צאַר!

דער אלטער כריסטיאַן, וואָס האָט ערשט ניט לאַנג בעגע־גענט מעלאַניע אויף דער באַהנסטאַציאָן אין ווערזשבאַלאָווא, שמייסט ווילד די פערד, וואָס ווילען ניט געהן אין דער פינ־סטערניש פון וואַלד, דערשראָקען פון דעם העלען פייערשיין, וואָס רייסט זיך דורך פון נאָהנט און וויים.

הו־הו!... הו־הו!... קאַזאַקען יאָגען הינטער זיי!...

— שמייסט שטאַרקער די פערד, כריסטיאַן, אום גאָטעס ווילען, שמייסט שטאַרקער די פערד, — קרעכצט דער קראַנקער באַראָן, — די ווילדע טיערען זיינען שוין גאָר נאָהנט צו אונז!

און ווידער שמייסט דער קוטשער, פלוכט און שרייט.

הו־הו!... הו־הו!... קאַזאַקען איבער אייך!...

דער באַראָן האָט פערגעסען זיין פאָדאַגרא. ער קראַמפּט צו־נויף די האַנט, ניט קוקענדיג אויף די שמערצען, וועלכע ער איז, איבריגענס, כמעט ניט אימשטאַנד צו פיהלען איצט, און טאַפּט

אן די ברוסטקעשענע פון זיין ראק. דא האלט ער זיין פארטפעל מיט די לעצטע באנקנאטען, וואס ער האט גערעטעט פון זיין פייערזיכערען שראנק אין פאלקענשטיין. דאס לעצטע, וואס איז איהם געבליבען! און ווער קען וויסען, צי ער וועט מארגען נאך האבען א רויטען העלער?

קאזאקען איבער איהם און זיין פאלק! הו־הו!.. הו־הו!... זייערע שארפע אויסגעשרייען רייסען זיך אריין אין די שטילקייט פון וואלד.

א קלאפען און קראכען הערט זיך אין דער ווייט, א ים פון פונקען בעדעקט דעם טונקעלען הימעל, ווי א ריעזיג פייערווערק. דערפער פאלען צוזאמען, גיטער ווערען פערוואנדעלט אין רויך און אש, דאס אייגענטום פון די יונקער, וואס זיי האבען אזוי פעסט געהאלטען און האבען געמאכט פון דעם בויער זייער קנעכט און פון דעם לעהרער א ווערקצייג פון זייער ווילען.

דאס הייליגע רוסלאנד, קאזאקען איבער דעם אלעם!

טיף אין עקיפאזש, וואס בעוועגט זיך קוים אין דעם קויט פון דער וואלדעפנונג, ליגט דער מאיאר. קיין קלאנג קומט ניט פון זיינע פעסטגעשלאסענע ליפען, טויטבלייך איז זיין געזיכט. ער ליגט ווי א טויטער קערפער אין זיין קישען, און אין זיין געהירן ציהט דאס איינציגע: „געטער פון ראכע איבער ראזוי!“

אין פאלקענשטיין האט מען זיך דערוואוסט וועגען דעם אנפאל, איידער עס האבען זיך דערהערט די ווילדע געשרייען ביי די טויערען פון גוט, איידער דער פייערבראנד האט זיך בע־וויזען איבער די דעכער פון די געביידען.

די רויהע הענט פון די ארבייטער, וואס זיינען זיך נאכדעם צולאפען פאר די רוסען אין אלע פיער ריכטונגען, האבען דעם שווערפערוואונדעטען ארויסגעהויבען פון בעט, ארויבגעטראגען פון די טרעפ און אוועקגעלעגט אין וואגען. שוועסטער אורסולא האט זיך ארום איהם געמיהט, אבער איהר מיה האט ניט געהאל־פען. די וואונד ברענט ווי פייער, ווי פייער פון גיהנם...

הו־הו!.. הו־הו!..אויף דעם ווילען פון צאר האבען זיך קא־זאקען איבער אייך אראבגעלאזען!

עפעס שרעקליכעס האט געמוזט געשעהן אין רוקען, דאס פיהלט דער מאיאר. די נאך אלץ ניט פערהיילטע וואונד האט זיך געמוזט עפענען ברייטער. דער פערבאנד האט זיך אראבגערוקט, דער ביין איז אבגעדעקט, און יעדער טריי־סעל פון וואגען פערשאפט איהם אונבעשרייבליכע שמערצען. אבער קיין ווארט קומט ניט פון דעם מאיאר׳ס ליפען. ער זעהט

נאָר די אויגען פון באראָן, וואָס זיינען ברייט אויפגעריסען און אנגעפילט מיט שרעק. דער עלענדער פּאַדאגריקער, וואָס האָט שוין איצט אלץ פערלאָרען, הערט נאָך ניט אויף צו זאָרגען וועגען זיין געזונד און וועגען דעם לעצטען רעשט פון זיין פערמעגען, און שרייט אלץ צום קוטשער, ער זאָל אנטרייבען די פערד, וואָס קענען שוין קוים שלעפּען די פיס פון שרעק און מיעדקייט.

דער באראָן הויבט זיך אויף פון זיין אָרט, קוקט ארויס דורכ'ן פענסטער צוריק...

— זיי זיינען שוין נאָהנט אויף אונזערע טריט... טרייבט די פערד, כריסטיאן! — שרייט ער, אָבער דאָס זיינען נאָר די צווייגען פון בוימער, וואָס טרייסלען זיך ווי געשפּענסטער ביים העלען שיין פון ווייטע פלאַמען. די קאָזאקען ארבייטען איצט אין די גיטער און הייזער און דענקען גארניט וועגען פערפאלגונג. זיי זיינען ווי א וואָלקען פון וועספּען, וואָס האָבען דערשמעקט פוילענדע עפּעל אונטער די שווערבעלאָדענע עפּעלבוימער.

ענדליך פרעגט דער באראָן:

— וואו האָט זי זיך געקענט אהינטהאָן, בערקערסבורג?

קיין ענטפער קומט נים. די אויפגעריסענע וואונד ברענט, די שמערצען רויבען דעם מאיאָר כמעט זיין פערשטאַנד. קיין וואָרט נים!

— ווייסט איהר גארניט וועגען דעם, שוועסטער אורסולא?

— איך האָב נים די מינדסטע פארשטעלונג, הערר באראָן!

— שרעקליך, שרעקליך, אויב זי איז ארייגעפאלען אין די הענט פון די קאָזאקען!...

— דאָס גלויב איך ניט, הערר באראָן!

— פארוואָס גלויבט איהר דאָס נים, שוועסטער אורסולא?

— ווייל איך דענק, אז די פרוי מאיאָר איז אין זיכערהייט.

— פארוואָס דענקט איהר אזוי, שוועסטער אורסולא? זאָגט דאָס מיר, בערוהיגט מיך!

— די פרוי מאיאָר איז דאָך שוין נעכטען אוועק פון הויז, איידער די נאכריכט וועגען דעם ארייגדרינגען פון די רוסען אין ווערזשבאלאווא איז נאָך אָנגעקומען. די פרוי מאיאָר האָט געהאט צייט אָבצופאָהרען.

ביי די ווערטער האָט דער מאיאָר געווענדט זיינע אויגען, אָנגעפילט מיט פיבערהאפטען גלאַנץ, אויף די שוועסטער אָבער ער זאָגט קיין וואָרט נים.

דער באראָן פרעגט אָבער ווייטער:

— איהר ווייסט עפּעס בעשטימטעס, שוועסטער אורסולא, פון וואָס שליסט איהר, אז די פרוי מאיאָר איז נאָך נעכטען

אבגעפאהרען פון ווערזשבאלאווא? און וואוהין איז זי געפאהרען?

שוועסטער אורסולא שווייגט. זי האט גוט בעמערקט, אז דער מאיאר פערפאלגט איהר יעדעס ווארט מיט געשפאנטער אויפמערקזאמקייט, אז ער זעהט אויס, ווי ער וואלט געוואלט דעם ענטפער, וואס דער באראן ערווארט אויף, איהר ארויסרייסען פון מויל. און זי איז איבערצייגט, אז ווען דער מאיאר וועט דערהערען איהר ענטפער, וועט דאס פאר איהם זיין א טויט־קלאפ. אבער דער באראן פרעגט ווידער, דאס מאל שוין מיט דעם וויינענדען טאן פון אן איינגעשפארטען קינד:

— איהר האט געהערט עפעס בעשטימטעס, שוועסטער אורסולא. איהר ווייסט, וואו די פרוי מאיאר איז, איהר ווייסט, אז זי איז נעכטען אבגעפאהרען פון ווערזשבאלאווא, זיך ניט געזעגענענדיג מיט אונז. מאטערט אונז ניט מעהר, שוועסטער אורסולא!

די שוועסטער איז נאך אלץ אונענטשלאסען, צי זאל זי ענטפערען אויף דעם באראן'ס פראגען, און וואס זי זאל זאגען. דא דערהערט זיך פלוצלינג: הו־הו!... הו־הו!...

דער באראן שפרינגט אויף אין שרעק.

— דאס זיינען זיי, אום גאטעס ווילען, זיינען זיי דאס?

דאס איז אבער נאר געוועזן כריסטיאן, וואס האט ווידער צוגעטריבען די פערד, וואס האבען זיך נאכאמאל אבגעשטעלט.

— רעדט, שוועסטער אורסולא! — מיט דער לעצטער אנשטרענגונג, אבער ווי א בעפעהל פון די אמאליגע, די בעסטע טעג פון זיין געזונדהייט, זיינען די ווערטער ארויס פון מאיאר'ס מויל. און שוועסטער אורסולא האט ניט געקענט ווידערשטעהן דער סוגעסטיווער קראפט פון דעם בעפעהל, וואס האט זיך אויסגעארבייט אין דער שול פון פרייסישען מיליטאריזם.

לאנגזאם, אבער ווי אונטער דעם איינפלוס פון א העכערער מאכט, וואס איהר ווילען קען ניט איבערוועלטיגען, זאגט זי:

— די גנעדיגע פרוי איז אבגעפאהרען אין קעניגסבערג און פון דארט אין בערלין. זי האט דעריבער ניט געקענט אריינפאלען אין די הענט פון די קאזאקען. ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס איך האב איהר צוגעזאגט קיינעם קיין ווארט ניט זאגען וועגען איהר בריעף און איהר בעשלוס, האב איך דאך געפונען פאר נויטיג דאס אייך צו זאגען, אום אייך צו בערוהיגען. די קאזאקען האבען איהר קיין שלעכטס ניט געקענט טהאן.

— האט, הייסט דאס, די פרוי מאיאר אייך געשריעבען,

— מישט זיך דאָ אריין דער באַראָן, — און איהר דערצעהלט דאָס אונז ערשט איצט?

א פאַרוואורף הערט זיך אין זיין שטים, אָבער שוועסטער אורסולא הערט דאָס גאַנץ גלייכגילטיג אויס. זי קוקט זיך מעהר ניט אום אויף דעם באַראָן. איהרע בליקען, פול מיט שרעק, זיינען צוגעשמידט צום מאַיאָר׳ס געזיכט. זיינע אויגען זיינען אָנגעלאָפען מיט בלוט און ווייט ארויסגעטראָטען פון זייערע לעכער. זיי גליהען איצט אין דעם שיין פון די ברענענדע דער־פער, וואָס רייסט זיך דורך אין וואלד פון עידקונען. שוועסטער אורסולא ציטערט אויף, דערהערענדיג די שרעקליכע שטים פון מאַיאָר, ווען ער רעדט ארויס מיט די לעצטע קרעפטען:

— דערענדיגט אייער ערצעהלונג, שוועסטער אורסולא! האָט אייך די פרוי מאַיאָר מיטגעטיילט וועגען איהרע אבזיכטען, פאַרוואס זי איז אַבגעפאָהרען אין קעניגסבערג און בערלין?

— ניין, הערר מאַיאָר! — זאָגט די שוועסטער א ליגען, ווי פון אן אינסטינקטיווען אימפולס.

אָבער דער גוט געמיינטער ליגען פון דער שוועסטער, וואָס האָט ניט געוואָלט, דער מאַיאָר זאָל זיך דערוויסען, אַז מעלאַניע האָט אַלץ ערפאהרען און איז דעריבער אוועק, פערלאָזענדיג איהם אויף אייביג, האָט שוין ניט געהאָלפען. א גלאַנצענדיגער געגענשטאַנד האָט אויפגעבליצט אין זיין האַנט, א פייערשיין האָט אויף אן אויגענבליק בעלויכטען דאָס אינוועניגסטע פון עקיפאַזש, און א דומפּיגער קנאַל האָט זיך דערהערט...

דער באַראָן האָט אויסגעשריען, די שוועסטער האָט ארויס־געגעבען א פערשטיקטען קלאַנג...

הו־הו!... הו־הו!... דאָס איז ווידער געווען דעם קוטשער׳ס בייטש, וואָס האָט אָנגעטריבען די אויסגעמאַטערטע פערד...

די שוועסטער בויגט זיך איבער דעם מאַיאָר און פיהרט איהר האַנט איבער זיין געזיכט. אין דעם ענגען וואַגען ווייסט זי ניט וואָס צו טהאָן. דאָס יאָמערען פון באַראָן נעמט ביי איהר אָב דעם לעצטען רעשט פון זעלבסטבעהערשונג.

— וואָס האָט ער געטהאָן? האָט ער זיך דערשאָסען? רעדט דאָך, שוועסטער!

די ציטערענדע און אייזקאַלטע הענט פון דער שוועסטער בעוועגען זיך איבער דעם מאַיאָר׳ס קערפּער. ענדליך דערפיהלען איהרע הענט א ווארימען שטראָם... בלוט, בלוט... דאָס סימוואָל פון אונזער צייט!

— אין האַרץ, — שטאַמעלט זי, — אין האַרץ, דוכט מיר, הערר באַראָן.

דער קוטשער שמייסט ווילד די פערד.

הו־הו !.. הו־הו !... קאָזאַקעז, דאָס מאָל אמת'ע קאָזאַקעז... דאָס מאָל ניט קיין געשפּענסטער... דאָס מאָל ניט קיין צווייגען פון בוימער... דאָס מאָל אמת'ע לעבעדיגע רייטער, צוזאַמענגע־וואַקסענע מיט די פערד...

הו־הו !.. הו־הו !.. שאָסען פון רעוואָלווערען...

דער קוטשער פאַלט אַראָב, די פערד פאַלען... קנאַלען פון רימענבייטשען... הו־הו !.. הו־הו !..

דער וואָגען שטעהט, ווי איינגעגראָבען... בראָנזגעזיכטער אין פּאַקעלשיין... איבער דער שוועסטער, איבער דעם באַראָן, איבער דעם טויטען קערפּער... דרויסען ליגען אין שמוץ און אין בלוט כריסטיאַן און די פערד.

רעוואָלווערען קראַכען... געשרייען... טויטשטיל...

גיעריגע הענט טאַפּען נאָך דעם פּאָרטפעל פון באַראָן מיט זיין לעצטען געראַטעטען פערמעגען, שמוציגע הענט שלעפּען די צום טויט פערוואונדעטע שוועסטער איבער דער מיט מאָך בע־דעקטער ערד אין געדיכטען וואַלד.

די קערפּער פון באַראָן און מאַיאָר ליגען ווי א קרייץ איינער איבער דעם אנדערען לעבען די פערד, דעם קוטשער און דעם אי־בערגעקערטען וואָגען...

דעם צאַר'ס קאָזאַקען איבער אייך, גאָט'ס געריכט, געטער פון ראַכע, ווי איבער ראָזעי!

אָבער דער מאַיאָר הערט זיי שוין מעהר ניט.

א גאַנצע אַבטיילונג ציהט איצט דורך דעם וואַלד פון עידקונען, ווי א וואָלקען פון וועספּען, וואָס האָבען זיך אויף א ווײַלע אַראָבגעלאָזען אויף די פוילענדע עפּעל אונטער די בוימער און האָבען זיך איצט ווידער אויפגעהויבען און טראַגען זיך איבער דעם וואַלד.

הו־הו !.. הו־הו !..

דעם צאַר'ס קאָזאַקען איבער אייך!

פערטער טייל

I

אָהן א בעשטימטען פאהרפּלאַן לויפט דער שנעלצוג דורך די אונדורכדרינגליכע פינסטערניש פון דער נאַכט, פון בערלין איבער קעלן צו אַאַכען. ער פיהרט דעם שטאַב פון דעם בעריהמטען קליניקער און כירורג פּראָפעסאָר ווילהעלמי, אויף די שלאַכטפעלדער אין פלאַנדערן. אונערהערטע זאכען גיט מען שטילערהייט איבער איינער דעם אנדערען אין בערלין. שוין א וואָך, אז די ציימונגען ברענגען ניט קיין פערלוסטליסטען. מען רעדט שטילערהייט וועגען שרעקליכע אָפּפער, וואָס דער דריימאָליגער, געצוואונגענער און אומזיסטער איבערגאַנג פון דעם איזער האָט געקאָסט. און צעהנדליגער מיליטערצוגען ווערען אריבערגעוואָרפען פון אָסט אין וועסט, פערשטאַרקונגען פון אין איילעניש צוזאַמענגעשטעלטע רעזערווקאָרפּוסען, וואָס דאַרפען מאַכען דעם געוואַגטען איבערגאַנג צום פערטען מאָל, ווייל מען האָט זיך געשטעלט פאר א ציעל איינצונעמען קאַלעי און בולאָן צו א פאראוים בעשטימטען דאַטום.

נאָך שרעקליכערע פערלוסטען וועלען זיין. דעריבער פליהט דאָס אזוי דער צוג, וואָס איז אָנגעפּראָפּט מיט שוועסטער, קראַנקענוואַרטער און אַרצטען, אונטער דער לייטונג פון ווילהעלמי, פון אָסט נאָך וועסט, און שטעלט זיך קוים אָב ביי א סטאַציאָן. די פּאָטסדאַמער און בערלינער גאַרדע־רעגימענטען דאַרפען דאָס בעווייזען דעם וואונדער.

און שוין גרייט זיך דער אטלאַנטישער אָקעאַן זיי אויפצונעמען.

אין די שויבען קוקט די אונדורכדרינגליכע נאַכט פון אָנהויב ווינטער.

אין א ווינקעל פון א קופּע פון ערשטען קלאַס זיצט ווילהעלמי, א פריינדליכער העדר מיט דעם ערנסטען געזיכט פון א געלעהרטען, וואָס האָט אין זיין בערלינער קליניק אין פערלויף פון יאָהרען און פון זיין ארבייט הונדערטער מענשען דאָס

לעבען ווידער געשענקט. ער שוויגט און קוקט פערטראכט פאר זיך. איבער זיין קאפ אין נעץ פאר געפעק ליגט זיין קליינער לעדערנער טשעמאדאן. אין טשעמאדאן געפינען זיך די אינסטרומענטען, וואס לעבען אויף אין די הענט פון דעם מייסטער און ווערען ווערקצייג פאר וואונדער: מעסער, זעגען פאר ביינער, געבויגענע און געקרימטע זאנדען, מיט וועלכע דער כירורג פארשט אויס דאס געהיימניס פון די וואונדען; די מעדיקאמענטען און דאס פערבאנדצייג, מיט דער הילף פון וועלכע ער בעהערשט אלערליי פארמען פון לעהמונג.

ווילהעלמי קען ניט שלאפען. אין די לאנגע זיעבצעהן יאהר, זינט ער איז דירעקטאר פון דער כירורגישער קליניק, האט ער פיעל געזעהן און איבערגעלעבט. אויך פריהער, נאך זייענדיג אן אסיסטענט פון די ערשטע קאריפעען אין באן און ברעסלאו, האט ער פיעל, פיעל שוידערהאפטעס געזעהן. אבער וואס ערווארט איהם איצט אויף די שלאכטפעלדער אין פלאנדערן?

מיט עטליכע יאהר צוריק איז געשעהן אן אייזענבאהן אונגליק לעבען ברעסלאו, און ער איז געוועזן איינער פון די ערשטע אנצוקומען אויף'ן ארט. עס איז איהם אויך אמאל אויסגעקומען צו פאהרען אין רוהר געגענד, וואו מינען זיינען איינגעפאלען, און בעהאנדלען און פערבינדען די מינען ארבייטער, וואס זיינען פערשאטען געווארען און וואס מען האט ארויסגענומען האלבפערברענטע פון די מינען. אבער וואס איז דאס אלץ געוועזן אין פערגלייך מיט דעם, וואס וועט קומען דארט אויף'ן ים ברעג פון די שווערע געוועהר פון פעלדארטילעריע, פון די פראנצויזישע פינף־און־זיעבציגער! וואס איז דאס געוועזן אין פערגלייך מיט דעם, וואס איהם איז איצט פארגעשטאנען צו זעהן אין א לאנד, וואס איז אנגעפילט מיט רויך, נאך ניט לאנג צוריק אזא שעהנעם לאנד, אויף וועמעס ברייטער עבענע צעהנדליגער טויזענדער קינדער פון זיין פאלק ליגען איצט פערוואונדעטע און פערקריפעלטע! נאך מיט א זעקס מאנאטען צוריק האט ווילהעלמי געמיינט, אז זייענדיג דירעקטאר פון בערלינער קליניק, האט ער ערשעפט דעם אבגרונד פון מענשליכע ליידען... און איצט...

און ווי ער פאהרט אזוי דורך די נארד־דייטשע נידריגע עבענע, און אין דרויסען אין דער שווארצער אונהיימליכער פינסטערניש איז נימו צו בעמערקען קיין בוימער אדער בושען, דערמאנט ער זיך אז זיינע פארטראגען, וואס ער האט ערשט ניט לאנג נאך געהאלטען אין פערשיעדענע שטעדט אין דייטשלאנד

און אויסלאנד. אין יענע פארטראגען האט ער אנגעוויזען אויף די נויטוועגדיגקייט פון ארבייטער פערזיכערונג פון אונגליקס־פאלען, און אז מען מוז איינפיהרען אין פאבריקען, מינען און אויף אייזענבאהנען געוויסע רעגלען פון פארזיכטיגקייט, וואס זאלען דערהויבען ווערען צו א געזעץ; ער האט אויך אנגעוויזען, ווי נויטיג עס איז איינצוקויפען מעזאטאר און ראדיום צו היילען קרעבסקראנקע און איינריכטען טובערקולאז סאנאטאריען צו בע־קעמפען שווינדזוכט... און ווי אונענדליך לעבערליך ער קומט זיך דאס איצט אליין פאר מיט זיינע שעהנע שטרעבונגען צו דיענען דער ליידענדער מענשהייט!

וואס פאר א בעטרעף האבען איצט אין דער אמת'ען אט די אלע קרעבסקראנקע און שווינדזיכטיגע ארבייטער, וועמען ר. האט אבגעגעבען זיין לעבען און זיין קאריערע, אין פערגלייך מיט די צעהנדליגער און הונדערטער טויזענדער, די מיליאנען, וואס פערגיסען זייער בלוט און הויכען אויס זייער לעצטען אטעם אויף די ווייטע עבענען פון פלאנדערן און פוילען, אין די גראב־בענס, אין די פאנצערטורעמס, אויף די ריעזיגע שיפען אויף'ן אקעאן! צעהנדליגער, הונדערטער טויזענדער, מיליאנען געזונטע, בליהענדע יונגע מענשען, וואס נויטיגען זיך ניט אין קיין מעזא־טאר אדער ראדיום, אום צו פערלענגערען זייער וועלקענדען לע־בען אויף א פאר מאנאטען, די בליהונג פון דער נאציאן, ניין, פון די נאציאנען פון אייראפא, וואס גיבען אב די קראפט פון צו־קונפטיגע גענעראציאנען צום טויט, וועלכער גיט קיין זאך ניט צוריק, אנשטאט אט די מענשען בלייבען אין דער היים אלטע, קראנקע און קריפעלס.

די בליהונג פון דער נאציאן, — דער דייטשער, פראנצויזי־שער, ענגלישער, בעלגישער אדער רוסישער, אלץ איינס! — ווערט אונערבארמליך געשניטען פון פייערשפייענדע מאנסטער, וואס האבזיכטיגע אונטערנעמער און ערגייציגע קריעגער האבען ערפונדען און אויפגעבויט, און קיין זאך בלייבט ניט איבער אנשטאט זיי! דער נעגער, הינדו, טורקא, ספאהי, וואס ענגלאנד און פראנקרייך האבען גערופען אלס הילפספעלקער אין דעם שרעקליכסטען פון אלע קריעגען, דאס אלץ איז נאר פוטער פאר די ריעזיגע פערניכטונגס מאשינען, וואס ווארפען ארויס מיט מאטעמאטישער גענויקייט זייערע שראפנעלען און גראנאטען; — פונקט אזוי גוט, ווי א פאריזער, בערלינער אדער מינכענער מא־לער, וואס האט ענטציקט מיט זיינע בילדער די, וואס שעצען קונסט; פונקט ווי דער דיכטער, פון וועמעס ביכער טויזענדער

האָבען אַמאָל געשעפּט ערהאַבענע פרייד; פּונקט ווי דער פאָרשער, וואָס האָט זיך דערגראָבען צום גרונד פון וואָרהייט; פּונקט ווי דער פּרעדיגער, וואָס האָט דערהויבען אַ גאַנצע געמיינדע צו ריינע הויכקייטען!

און וועלען אָט די אָפּפער זיין אַלץ? וועלען דען זיך ניט אומקערען אַהיים טויזענדער, צעהנדליגער, הונדערטער טויזענדער קריפּעלס און קראַנקע, ווי פיעלע פון זיינע פּאַציענטען, וועמען עס איז איהם אַזוי שווער געווען צו פערבאָטען צו הייראַטען, און די וועלען איצט קומען צו זייערע פרויען און פאַמיליען, וועלען איבערגעבען די קראַנקהייטען פון זייערע אָרגאַניזמען צו אַ נייער גענעראַציאָן, וואָס וועט זיין אַ פלוך און אַן אונגליק פאַר דער צוקונפט פון די אייראָפּעאישע לענדער. מיט שרעק זעהט דאָס ווילהעלמי זעהר קלאָר פאַר זיך.

מיט אַזעלכע געדאַנקען איז ער איצט געפאָהרען דורך די נאַכט צו די שלאַכטפעלדער פון פלאַנדערן, אום צו ברענגען הילף.

ווילהעלמי האַט זיך אַרומגעקוקט. זיין בליק איז געפאַלען אויף דאָס געזיכט פון דעם הויף־פּרעדיגער, וואָס איז געזעסען אַנטקעגען איהם אַ זעלבסטצופריעדענער און האָט זיס געדרימעלט. ער האָט זיך אַ ווייַלע אַריינגעקוקט אין דעם גלאַטראַזירטען פּרעדיגער, דאַן האָט ער געשאָקעלט מיט זיין פיינעם קאָפּ פון אַ געלעהרטען און האָט שמערצליך געשמייכעלט.

„ווי איז דאָס געווען מעגליך? — האָט ער אַ טראַכט געטאָן. — אַ זעלבסטצופריעדענער נאַר מיט דעם טיטול פון הויף־פּרעדיגער!“ אַליין איז ער אַן אויסגעשפּראָכענער מאַטעריאַליסט. דאַרווין, וואָס האָט געהערט צו אַ נאַציאָן, וועלכע מען האָט איצט געדאַרפט האַסען, פאַסטער, וואָס האָט געהערט צו אַ פאָלק, צו וועלכען מען האָט איצט געדאַרפט אפיציעל פיהלען מיטלייד, דאָס זיינען געווען זיינע צוויי גרויסע לעהרער. אין זיין שווערער פּראָפעסיאָן האָט ער געדיענט טריי, געטאָן זיין אַרבייט געוויסענהאַפט און האָט זיך ניט פערטיפט ווייטער אין פראַגען פון גלויבען און יענער וועלט.

אָבער איצט, קוקענדיג אויף דעם זאַטען מענשען, וואָס איז זיך אַזוי בעקוועם געזעסען אין די ווייכע קישענס אַנטקעגען איהם, זיינען איהם געקומען אין קאָפּ אַפּיקורסישע געדאַנקען.

טעאָלאָגיע איז דער עלאַסטישסטער פון אַלע בעגריפען. ער האָט זי קיינמאָל ניט געקענט גוט פערשטעהן, ער, דער מעדיקער

מיט דעם ניכטערען בליק פון א נאטורפאָרשענדען בעאָבאכטער, אָבער היינט קען ער טעאָלאָגיע אין גאנצען ניט בעגרייפען!

זי האָט זיך אין פערלויף פון די לעצטע פאָר וואכען אומ־געדרעהט, אָט די פראָטעסטאנטישע טעאָלאָגיע, איינפאך אומ־געדרעהט זיך אויף די קנאפעל, ווי א באטאליאָן פון פרייסישע סאָלדאטען אויף דער קאָמאנדע פון דעם מאיאָר! א לעבעדיגער בעוויין איז געווען אָט דער מענש, וואָס איז דאָ געזעסען אנט־קעגען איהם און געשלאָפען. הויף־פרעדיגער, פעלדגייסטליכער, און ווער ווייס וואָס נאך, קירכענראט, עהרענדאקטאָר, ווען מען האָט קאָמאנדירט צום פראָנט, פאָהרט ער איצט אין איין צוג מיט ווילהעלמי, אום צו ערמונטערען די סאָלדאטען און אפי־צירען און ווי א טאשענשפּיעל פערדרעהען דאס געבאָט פון ליעבע אין א געבאָט פון האס.

„איהר האָט געהערט: דו זאָלסט ליעבען דיין פריינד און האסען דיין פיינד! איך אָבער זאָג אייך: ליעבט אייער פיינד, בענשט די, וואָס פלוכען אייך, בעט פאר די, וואָס בעליי־דיגען אייך, דען איהר זייט קינדער פון אייער פאָטער אין הימעל...“

און אָט דער מענש דאָ וועט וואגען אויפצושטעהן קעגען זיין האר און ערלייזער און פרעדיגען האס!

ווילהעלמי שמייכעלט, פארשטעלענדיג זיך זיין וויז־א־ווי מיט דעם פעטען געזיכט און דעם שניט אויף׳ן באק אין א שוואר־צען קלייד, אלס דעם פראָפעט פון דעם לעהרער פון נצרת, וואָס גיט אָב אויך זיין מאנטעל צו דעם, וואָס האָט ביי איהם צוגענו־מען זיין ראָק. די בערגלעך פון גליל, וואו טויזענדער האָבען גע־לעבט פון צוויי ווייצענברויטען און צוויי פישלעך און פון די ווערטער פון זיין מויל, און אָט דער מענש דאָ!

אָבער וואָס איז דער וואונדער! האָבען דען נאך ערשט מיט עטליכע וואָכען צוריק די אויטאָריטעטען, וואָס זיינען אמאָל גע־ווען הייליג, ניט געשפּיעלט מיט די מאָראלע בעגריפען פון דער מענשהייט, ווי מיט א פּילקע? האָט זיך דען אלץ ניט איבערגע־קערט, אויסער איהם און זיין קונסט? נאָר ער אליין וועט היילען, אָפּערירען, פערבינדען, רעטען און געזונט מאכען, פריינד און פיינד, אלץ איינס, לינדערען די ליידען, טהאָן גוטס, ניט פרעגענ־דיג, ווען ער וועט דאס טהאָן.

דער צוג שטעלט זיך אָב. איין מאָמענט האָט אויסגעוויזען, ווי דער הויף־פרעדיגער וואָלט זיך אויפגעכאפּט פון זיין טיפען

שלאָף, אָבער ניין, ער לעהנט גלייך ווידער אָן דעם קאָפּ און בראָפּעט ווייטער גאַנץ געשמאַק.

דריי מינוטען שטעהט דער צוג. פלאַקערענדע ליכטער אויף דער קליינער סטאַציאָן. סאָלדאַטען און סאַניטעטס-פּערסאָנאַל טראָגען די שווער פערוואונדעטע אין א טראַנספּאָרט, וואָס געהט אָב אהיים, ווייל די לאַזאַרעטען אין בראַבאַנט און פלאַנדערן קענען שוין לאַנג ניט האַלטען די אַלע קראַנקע און פערוואונדעטע. ווענען מען קען נאָר אָבפיהרען, מוז מען איבערשיקען ווייטער אין לאַנד. און וויפיעל אזעלכע שטאַרבען אויף דער רייזע!

דריי מינוטען... דער צוג ריהרט זיך ווידער. די מאַשין אַר־בייט אַלץ שנעלער, און באַלד הערט זיך שוין ווידער דאָס איינ־טאָניגע קלאַפּען פון די רעדער, דאָס רוישען פון לאָקאָמאָטיוו, און אין די שויבען קוקט די שווארצע אונדורכדרינגליכע נאַכט.

פאַר דעם וואַכען געדאַנק פון ווילהעלמי קומען די עבענען און שטעדט פון פלאַנדערן און בראַבאַנט. אין זיין אויפגערעגטער פאָרשטעלונג מאָלען זיי זיך איהם אזעלכע, ווי ער האָט זיי גע־זעהן אין די זומער מאָנאַטען מיט יאָהרען צוריק אין צייט פון פריעדען. ער און זיין פרוי זיינען געווען פערעהרער פון קונסט און שעהנהייט און בעוואונדערער פון דעם אונפערגלייכליכען רובענס. זיי האָבען טיף געליעבט דעם ים, און מיט ערדפורכט פלעגען זיי אָפט געהן אויף די גאַסען, אויף וועלכע דער גייסט פון אויפשטאַנד און פרייהייט האָט זיך געטראָגען אין די צייטען פון שפּאַנישער הערשאַפט.

די אונפערגעסליכע זומערטעג איבער די שטילע קאַנאַלען פון גענט אָדער בריגע, וואו די הייזער און בוימער האָבען זיך אָבגעשפּיגעלט אין שווארצען וואסער, וואו יאָהרהונדערטער האָבען זיך ווי אָבגעשטעלט פאַר די ראַטהייזער, קירכען און קראָמען, וואָס דער בירגערליכער געשמאַק און דאָס איינגעשפּאַר־טע, שטאָלצע זעלבסטבעוואוסטזיין האָבען אויפגעבויט און בע־ציערט מיט די ווערק פון יענער אונשטערבליכער מיניאַטור־קונסט, וואָס האָט זיך אין קיין אנדער לאַנד ניט ענטוויקעלט, אויסער נידערלאַנדען.

און פריינד און פערטרויטע פון ים זיינען דאָ ער און זיין פרוי געווען אין די פערגאַנגענע זומערען פון פריעדענסצייט. קנאָקע, אָסטענדע, בלאַנקענבערגע, הייסט, — ווי אָפט האָבען זיי דאָ גערוהט אין די זומער מאָנאַטען! ווי נאָר ער פלעגט קענען זיך ארויסרייסען פון די טרויעריגע צימערען פון זיין קליניק און זיך ווידער דערפריהלען א מענש, פלעגען ער און זיין

פרוי איילען אהין, וואו דער וואַרימער ווינט צוטראָגט ווייט איבער דעם ים די טענער פון א וואונדערליכען אָרקעסטער, — אין אַסטענדע, וואו גאַנץ אייראָפּא פאָהרט זיך צונויף, וואו אלע נאַציאָנען פון ביידע העמיספּערען פלעגען זיך רייכען די אלענט, וואו די קינדער פלעגען גראָבען דעם פיינעם זאַמד, זוכענדיג מושלען... זייערע פאָטערס האָבען איצט מיט זייער בלוט גע־פאַרבט אָט דעם זאַמד!

ער ציטערט אויף... ער האָט דאָך געווים שטאַרקע נערווען, ער, דירעקטאָר פון א כירורגישער קליניק, איינער פון די מוטיג־סטע און בעריהמטסטע כירורגען פון זיין צייט, וואָס צווענט, ווען דאָס איז נויטיג, היפּטענביינער אויף לעבעדיגע קערפּער, ווי דאָס וואָלט געווען א שטאַם פון א טאַנענבוים אין וואַלד... און דאָך... רואינען אויף דעם אָרט פון דער געוועזענער אונבע־שרייבליכער שעהנקייט און עלעגאַנץ פון אָסטענד, פלאַמען האָבען פערצעהרט דעם וואונדערליכען, רייכען קורזאַל, דער רויך פון פּולווער איבער די מיטעלאַלטערליכע קלוב־געביידען און פאַטריציער־הייזער פון מעשעלן, גענט און בריגע, — בריגע, איבער וועמעס גאַסען ער האָט, בעטרונקען פון שעהנהייט, גע־וואַנדערט ווי א פערצויבערטער פּרינץ פון פערגאַנגענע יאָהר־הונדערטער פון שעהנהייט און רייכטום...

און קעגענאיבער איהם זיצט דער שנאָרכענדער, זאַטער הויף פּרעדיגער, וועמען מען האָט פון בערלין קאָמאַנדירט צום פראָנט אין דאָסזעלבע פלאַנדערן, פאַר וועמען קריעג און טויט, האָס און יענע וועלט קענען שוין מעהר ניט זיין קיין פּראָבלעמען, פאַר וועמען דאָס וואָרט איז וואָרט, אָבער ניט מעהר ווי וואָרט!

הויבט דען שוין אָן טאָגען? איז מען שוין אַזוי לאַנג גע־פאָהרען, אַז מען איז שוין איצט לעבען אאַכען און באַלד ביים גרענעץ, ביי דעם, וואָס איז אמאָל געווען דער גרענעץ?.. אמאָל... אמאָל...

ווילהעלמי שפּרינגט אויף. איהם ווערט קאַלט. ווירקליך, דער צוג נעמט לויפען לאַנגזאַמער, און אָט שטעלט ער זיך אב... דער וואָקזאַל פון אאַכען...

אויף דער פלאַטפאָרם פון וואָקזאַל דאָסזעלבע בילד... יונגע, געזונטע סאָלדאַטען, וואָס מוזען געהן אין בלוטבאָד אויפ'ן פראָנט, פרויען און מיידלעך, וואָס גיבען זיי מיט עסענוואַרג און בלומען, מיעדע און פערבונדענע, וואָס ווערען טראַנספּאָרטירט צוריק, ווי ביינאַכט אויף דער קליינער סטאַציאָן!

ווען איז ווי אַזוי, יע, ווי אַזוי וועט זיך דאָס אלץ ענדיגען?

II.

בראבאנט און פלאנדערן! דאס לאנד פון רעמבראנדט און רובענס, די וויעג פון הומאניזם, וואס האט ערלעזט די וועלט צוערשט פון רוים'ס נעגעל און דאן פון די קייטען פון דעם פינסטערען פיליפ פון עסקוריאל. א קוואל פון רייכטום, א פעסטונג פון בירגערליכער פרייהייט! דאס שטאטהויז אין לאוועו, דאס אראבנעמען פון קרייץ אין קאטעדראל פון אנטווערפען, — פערלען פון קונסט, וואס וועט אין קיין אייראפעאישען לאנד ניט בעגעגענט ווערען.

דער שנעלצוג מיט פראפעסאר ווילהעלמי'ס שטאב האט שוין הינטער זיך געלאזען ווערוועי, די גרענעצסטאציאן, וועלכע איז היינט פול מיט סאלדאטען, וואס זיינען פארמירט געווארען, ווי אין אאכען, אין נייע רעזערווען און וועלען אבגעשיקט ווערען צום פראנט ביי איפר... אט איז ליעזש, דער שטענדהאפטיגער ליעזש, דער צענטער פון קוילען פליהט פערביי, דעם לאנד'ס אונערמעסליכע, שווארצע רייכטום! צושאסען די געוואלטיגע פארטען, די ווייסע פאהן וועהט נאך אויף איינעם, וואס האט אם לענגסטען אויסגעהאלטען, וועמעס ווענט פון בעטאן און פאנצערפלאטען זיינען אויפגעריסען געווארען מיט בעטויבענדע קראכען, ווען די צענטנערשווערע פערניכטער זיינען געקומען צופליהען פון די פייערשפייענדע מיילער... לאסען, וועמעס בראווסטע פערטיידיגער, צוזאמען מיט דעם פיהרער פון דער פעסטונג, זענען בעגראבען געווארען אונטער די רואינען... דעם פיהרער האט א וואונדער געראטעט פון דעם גיפטיגען וואלקען פון פולווער און שוועבעלדאמף... געראטעט אלס געפאנגענעם!... ליעזש און די שווארצע רייכטימער פון לאנד, די צוזאמענגעפאלענע קוימענס פון דער אינדוסטריעלער פראווינץ, וואס פלייסיגע הענט האבען אויפגעשטעלט... דאס לאנד פון וואלאנען ליגט ווייט הינטער דעם צוג.

אין דעם דורכגאנג וואגאן D שטעהט מעלאניע און פרעסט דעם הייסען שטערען אויף די קאלטע שויב. דער קוילענשטויב פון לאקאמאטיוו און דער דאמף פון קאכענדען וואסער, וואס טרייבט אונאויפהערליך די מאשין פאראויס, בעדעקען דאס גלאז אזוי געדיכט, אז זי איז קוים אימשטאנד צו זעהן די פערבייפליהענדע לאנדשאפט, אונטערשיידען די הייזער, דערפער, ווינטמיהלען, קאנאלען און ברייטע לאנקעס. מיט איהר שארפען אנגע-

שטרענגנמען אויג, מיט איהר האַרץ, וואָס איז דורכגענומען מיט דעם טיפסטען מיטלייד פיהלט זי מעהר, ווי זי קען זעהן.

אָבער אין די טעג פון פריעדען איז זי אויך אמאָל, פונקט ווי ווילהעלמי, געווען אין בראַבאַנט און פלאַנדערן, און זי ליעבט דאָס איינענאַרטיגע לאַנד, איבער וועלכען עס שפּרייט זיך א הימעל, וואָס איז אָנגעזעטיגט מיט דער ים לופט, מיט איהר שאַרפען גערוך, ווי א צודעק פון אזעלכע שעהנע פאַרבען, וואָס מען קען אין ערגעץ מעהר ניט זעהן אין גאַנץ אייראָפּאַ.

האָט דאָס געמוזט אזוי זיין? לאַנד פון רובענס און רעמבראַנדט, — דען זיי זיינען דאָך איינס אַלס לאַנדשאַפט און קינסטלערישער בעגריף, — פאַרוואָס ביזטו, גראָד דו, געווען דער אָרט פאַר דעם שוידערליכסטען, אבשייליכסטען קריעג אין דער געשיכטע? גראָד דיינע אולמען און פּאַפּלען האָבען געדאַרפט אָבגעשניטען ווערען פון דיין שעהנער ערד אוים טאַקטישע גרונדען! גראָד דיינע קאַנאַלען האָבען געמוזט געפאַרבט ווערען מיט דעם פורפורזאַפט, וואָס די וועלען פון אָקעאַן וועלען ניט אָבוואַשען אין יאָהרהונדערטער! די האַנט פון ליידי מאַקבעט, ווען א גאַנצער ים פון טרערען וועט שוין ניט קענען אומקערען די ווייסקייט פון איהר ריינער אונשולד! שעקספּיר, גערעכטסטער פון די גערעכטע, וויליאַם, געטהע'ס גרויסער לעהרער, רובענס און רעמבראַנדט, עגמאָנט און אָראַניען!

ווי פון פאַנטיוס צו פּילאַטוס האָט זיך מעלאַניע געלאָזען צוערשט אין קעניגסבערג און דאַן אין בערלין, ווען זי האָט ענדליך בעשלאָסען צו פערלאָזען אין געהיים איהר היימאַט און איהר שולדיגען מאַן און זיך אריינוואַרפען אין די טהעטיגקייט פון רויטען קרייץ, טהאָן גוטס און אַלץ פערגעסען. טהאָן גוטס, פריינד צי פיינד, די בעגריפען עקזיסטירען שוין גאָר פאַר איהר ניט, אומעטום, וואו מען קען העלפען, וואו נאָר מען קען וואָס פערגעסען און פערגעבען. פערגעסען, פערגעסען די פערגאַנגענהייט!

אָבער אַלע ערטער זיינען געווען איבערפילט. פּאַטריאָטישע פרויען און מיידלעך, פיעלע פון זיי, ליידער, נאָר צוליעב מאָדע, זיינען זיך צונויפגעקומען פון אומעטום צו דער ארבייט פון ליעבע, צווישען א וועלט פון פיינדשאַפט און האַס. צעהן מאָל האָט מען מעלאַניע'ן צוריקגעוויזען, אָבער זי האָט ניט נאָכגעלאָזען, ביז עס איז איהר ענדליך געלונגען. איהר ענטשלוס איז געבליבען פעסט, איהר ווילען איז געווען האַרט ווי אייזען, ווען

זי האָט געדאַרפט אויספיהרען דאָס, וואָס איהר איבערצייגונג האָט איהר דיקטירט. אין לאַנד פון פיינד זיין א דיענערין אין דער ארבייט פון ליעבע, בעסער פון אלץ אין בעלגיען, וואָס זי האָט פערעהרט מיט דעם גאַנצען פייער פון איהר הארץ, — דאָס איז געוועזן איהר איינציגער וואונש.

די אַלע ביוראָס פון רויטען קרייץ און די וואַרטצימערען פון די פערשיעדענע געזעלשאַפטען, וואָס פרויען האָבען גע־גרינדעט און אָנגעפיהרט אין קעניגסבערג און בערלין, זיינען געווען פול מיט מענשען, וואָס זיינען געווען בעזעלט מיט דעמ־זעלבען וואונש, ווי מעלאַניע, און דאָך ניט דעמזעלבען... זי האָט געשטרעבט אויסצוגיסען איהר ליעבע אויף די ליידענדע און שווער בעלאַדענע, לויט דעם וואָרט פון דעם, וואָס איז געווען א פיינד פון דעם און פון יע־דען קריעג!

ניט צו האַסען, נאָר צו ליעבען איז זי דאָ!

זי האָט זיך שוין געפרעגט אין פערצווייפלונג, צי עס וועט איהר געלינגען איינגאַנצען איהר פלאַן, ווען אין דער לעצטער מינוט האָט זי געפונען הילף ביי פרוי פאָן ווייצענשטיין, אַן אלמנה פון א גענעראַל.

די דאַמע, וואָס האָט געקוקט אויף די הילפסארבייט, ווי אויף א בעשעפטיגונג, וואָס גאָט אליין האָט איהר געשיקט, האָט איהר געגעבען א בריעף צו פּראָפעסאָר ווילהעלמי, וואָס האָט גע־דאַרפט, ווי זי האָט געוואוסט, צוגרייטען אַן אויסעראָרדענטלי־כען צוג פאַר בעלגיען און אָבפאָהרען אין א פּאָר טעג ארום צום פראָנט אין בעלגיען. איהם האָט מעלאַניע פאָן בערקערסבורג פערטרויט איהר וועה איבער דעם, וואָס קומט פאָר, און איהר הייסען וואונש צו דיענען די אונגליקליכסטע צווישען די אונ־גליקליכע, דאָרט אין בעלגיען, אין אָנגעזיכט פון געפאהר און טויט.

קעגען אַלע ערוואַרטונגען, האָט זי דער שטאַרק פערנומע־נער פּראָפעסאָר ווילהעלמי גלייך אויפגענומען אין קאָנסולטאַ־ציאָנסצימער אין זיין פריוואַטער וואוינונג אין בערלין אויף פּאָטסדאַמער שטראַסע.

זי וועט קיינמאָל ניט פערגעסען יענע שעה, ווען זי איז געזעסען אַנטקעגען דעם זאָנדערבאַרען מענשען, וואָס האָט אין אזא צייט נאָר ניט געהאַט קיין פאַראורטיילען, און האָט איהם פערטרויט אַלץ, וואָס האָט געדריקט איהר צוואָועהטאָגט הארץ.

אין שטילען צימער האָט זיך געהערט דאָס רוישען און לאַרמען אויף דער נאָהנטער לייפּציגערשטראַסע, ווי אַ גערויש פון אַ שטורמיגען ים.

און דאָס צימער! שוין די איינריכטונג דאָ האָט דערצעהלט, וואָס פאר אַ זעלענקענער ער איז, וואָס פאַר אַן ענטוזיאַסט פאַר קונסט און מענשענפריינד!

נאַציאָנאַלע אונטערשידען, פעלקערגעגנזאַצען זיינען איהם פרעמד. פאר איהם איז נאָר דאָ איין מענשהייט, נאָר איין ליידענדע מענשהייט, וועמעס קראַנקהייטען און ליידען מען דאַרף לינדערען און היילען. אויף דער וואַנט איז געהאַנגען די „אַנאַטאָמיע“ פון דעם גרויסען אַמסטערדאַמער, פון רעמבראַנדט, לעבען דעם ענגלישען בילד „דער דאָקטאָר“, דעם ריהרענדען בילד, אויף וועלכען דער וויסענדער דאָקטאָר בויגט זיך איין איבער דעם פיעבערקראַנקען קינד. דאָ איז געהאַנגען דאָס ווערק פון גאַבריעל מאַקס „יעזוס היילט אַ קראַנק קינד“, פון דער בערלינער נאַציאָנאַלער גאַלעריע, לעבען אַ מייסטערבילד פון לואוור, וואָס זי האָט נאָך אַמאָל מיט איהר פריינדין בעוואונדערט אין די לאַנג פערגאַנגענע טעג. און אויף דער מיטעלסטער וואַנט איז געהאַנגען „דער וויוויסעקטאָר“, אַ שטאַרקע פרויענפיגור, וואָס דריקט צו איהר ברוסט אַ הינטעל און בעשיצט עס פון דעם פיזיאָלאָג׳ס מעסער. אין האַנט האַלט זי אַ וואָג, און איין שאָל מיט דעם פלאַמענדען האַרץ פון ליעבע זינקט אַראָב טיפער און טיפער, ווערהענד אויף דער צווייטער שאָל ליגט, בעצירט מיט אַ לאָרבערקראַנץ, דאָס געהירן, אַ סימוואָל פון דעם קאַלטען, אויסגערעכענטען פערשטאַנד, וואָס האָט אונטעריאָכט אויך אונזער צייט...

ער איז געווען אַן אַפּאָסטאָל פון ווארהייט, מענשענליעבע און שעהנהייט. דאָס האָט מעלאַניע קלאָר דערפיהלט, זעהענדיג אין צימער אַ צווייטע קאָפּיע פון דעם „אַנאַטאָם“. דער אַלטער, וואָס האָט זיך איינגעבויגען איבער דעם טויטען קערפּער פון אַ יונגען מיידעל, וואָס ליגט אויפ׳ן טיש מיט דער גאַנצער בלענדענדער שעהנקייט פון נאַקעטען יונגען קערפּער, קען זיך ניט ענטשליסען צו בעריהרען דעם קערפּער מיט זיין מעסער, אום צו ערפאָרשען דאָס טיפסטע געהיימנים פון דער נאַטור, ווייל אום צו דערגרייכען דעם ציעל, וואָלט ער געדאַרפט איבערטרעטען איבער פערניכטונג און צושטערונג פון שעהנהייט.

טיף איבערציינט אין זיין גוטסקייט און גרויסקייט האָט זי

אויף איהם געוואָרט. און ווען ער איז ענדליך אריינגעקומען, האָט איהר דער ערשטער בליק בעשטעטיגט, אז זי האָט זיך אין איהם ניט אָבגענאַרט. אָט דער מענש האָט געמוזט בלייבען דערזעלבי־גער, וואָס ער איז געווען, אפילו אין דער איצטיגער שרעקליכער צייט, ווען אלץ, אלץ טרעט ארויס פון די ראַהמען פון ציוויליזאַ־ציאָן און קולטור... דער פיעלגעריהמטער קולטור, וואָס איז געווען נאָר א ביליגער גלאַנץ.

ווענען דעם האָבען קלאָר גערעדט בראַבאַנט און פלאַנדערן, דורך די רויכערענדע רואינען פון וועלכע זי איז איצט דורכגע־פאָהרען.

נאָר ער איז געבליבען דאָס, וואָס ער איז געווען, דער פעסטער מענשענפריינד, דער טיף איבערצייגטער פאציפיסט, וואָס איז געשטאַנען אין פערזענליכען פערקער מיט נאָבעל, וואָס האָט געשעצט איבער פיעלע קונסטווערק א בוך פון זוטנער, צו־ליעב דער טענדענץ פון דעם בוך. ווי זי האָט איהם געקענט פון צעהנדליגער פון זיינע ארטיקלען און פיעלע פּאָפּולערוויסענ־שאַפטליכע ביכער, אזא איז ער געבליבען. איצט פאָהרט ער אין דער שפּיץ פון זיין אבטיילונג מיט דעם טשעמאָדאַן, וואָס ליגט איבער איהם אין דעם נעץ פאַר באגאזש און וואָס האַלט אין זיך שרעקליכע אינסטרומענטען. ער פאָהרט צום פלאַנדרישען פראָנט, דעם שוידערליכסטען אין דעם מערדערישסטען פון אלע קריעגען, אום צו ברענגען הילף, פערבינדען וואונדען, היילען, זאָגען א טרייסטוואָרט צו די שטארבענדע, צי זיי זיינען פראנצויזען, צי ענגלענדער, צי בעלגיער, צי דייטשען... ער איז געבליבען אונפער־ענדערט, אפילו ווען מיליאָנען ארום איהם דענקען אנדערש ווי ער, אפילו ווען מיליאָנען איבער מיליאָנען שרייען זייער „קרייציג איהם, קרייציג!” מיט דעמזעלבען פאנאטיזם און האַס, מיט וועלכען מען האָט דאָס געשריען מיט צוויי טויזענד יאָהר צוריק אויף די גאַסען פון ירושלים.

בראַבאַנט און פלאַנדערן!.. אהין, וואו מען ליידט, וואו מען אָפּפערט אם מעהרסטען, אין בראַבאַנט און פלאַנדערן, וועלכע זי ליעבט אזוי! אין איינפאכע ווערטער, אבער מיט א ציטערענדער שטים האָט זי פאַר איהם אויפגעדעקט איהר טיפ־סטען וואונש, נאָכדעם ווי זי האָט איהם דערצעהלט די געשיכטע פון איהר הייראַט און איהרע ליידען.

און ער האָט זי ניט אונטערבראָכען אונגעדולדיג, ער האָט זיך צוגעהערט אויפמערקזאַם, ניט אויפהויבענדיג דעם קלאָרען

בליק פון זיינע אויפריכטיגע, שטאָהלגרויע אויגען. נאָר ווען זי האָט געענדיגט, האָט ער געווענדעט אויף איהר זיין פארשענדערען בליק און האָט געזאָגט איינפאך:

— ווייסט איהר דען קלאָר, וואָס איהר פערלאנגט איצט פון מיר, פרוי מאיאָר?

און זי האָט געענטפערט אין דעמזעלבען איינפאכען טאָן:

— יע, איך ווייס דאָס, הערר פּראָפעסאָר.

צוערשט האָט ער געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און ערווידערט:

— ניין, איהר ווייסט דאָס ניט! אין מיין קליניק האָב איך געהאט צעהנדלינגער פאלען, ווען אפילו געאיבטע אלטע קראנקענוואַרטערינען האָבען ניט געקענט אויסהאלטען ביי געוויסע אָפּעראציאָנען, פרוי מאיאָר!

— דאָס קען איך זיך לייכט פארשטעלען, הערר פּראָפעסאָר.

— דאָס קריעגסלאזארעט הארט לעבען פראָנט איז ניט קיין קליניק, פרוי מאיאָר. איך אליין ווייס נאָך ניט, וואָס מיר שטעהט פאָר, איך ווייס נאָך ניט, צי איך וועל קענען זיך פערלאָזען אויף מיינע נערוון, ווען דאָס דונערען פון קאנאָנען וועט זיך דערהערען אין דער ווייט, און די גראנאטען און שראַפּנעלען וועלען פליהען איבער דעם דאך מיט דער פאהן פון רויטען קרייץ.

— אייערע נערוון וועלען דאָס אויסהאלטען, הערר פּראָפעסאָר, — האָט זי מיט זיכערהייט געזאָגט.

ער בעשטעטיגט מיט א שמייכעל:

— איך האָף, אז יע, פרוי מאיאָר. אָבער איהר, א דאמע פון געזעלשאפט!

זי האָט אראָבגעלאָזען די אויגען, אָבער איהר שטים האָט געקלונגען פעסט און זיכער:

— איך וועל אלץ איבערקומען, הערר פּראָפעסאָר, איך וועל אלץ איבערקומען, ווייל איך וויל און ווייל איך מוז, ווייל איך ליעב פלאנדערן און בראבאנט, און ווייל איך וויל דאָרט העלפען.

ער האָט געהאט נאָך איין איינוועגדונג.

— ביי דער מאָדערנער קריעגספיהרונג, מיין ליעבע פרוי מאיאָר, קען גאנץ מעגליך זיין, אז דער וואָגען פון רויטען קרייץ זאָל מיר אין איין איינציגער שטונדע ברענגען הונדערטער שווערפערוואונדעטע אין אָפּעראציאָנסצימער. וועט איהר קענען פערטראָגען די געשרייען פון אָט די הונדערטער, וועט פאר אייך זיין מעגליך אָבצוטיילען קאלטבלוטיג די אָפּעריערבארע פון די שטארבענדע, וועמען איך קען שוין מעהר ניט העלפען?

איך וועל דאָס קענען, הערר פּראָפעסאָר.

— עס קען נאָך טרעפען, אַז איך זאָל זיין געצוואונגען צו אָפּערירען אָהן כלאָראָפאָרם. עס קען טרעפען, אַז די צאָהל פון אָפּעראציאָנען, וואָס מוזען באַלד אויסגעפיהרט ווערען, וועט ער־שעפען די נאַרקאָטישע מיטלען פיעל שנעלער ווי מען האָט גע־קענט ערוואַרטען ; עס קען טרעפען, אַז מען וועט ניט קענען אַזוי שנעל צושטעלען נייעם שטאָף, און מיר וועט אויסקומען צו שניי־דען א לעבעדיגען קערפּער ביי דעם פולען בעוואוסטזיין פון דעם ליידענדען. וועט איהר דאָס קענען פערטראָגען, פרוי מאיאָר?

— איך וועל אייך קוקען אין געזיכט, הערר פּראָפעסאָר, און איך וועל וויסען, אַז איהר מאַטערט, אום צו העלפען. און ווען איך וועל דאָס וויסען, דאַן וועל איך דאָס קענען פערטראָגען, אַזוי לאַנג ווי איהר וועט דאָס פערטראָגען, הערר פּראָפעסאָר, ווייל איך וויל העלפען, און ווייל איך מ ו ז דאָס פערטראָגען!

— נו, גוט, — האָט ער געזאָגט, זיך אויפהויבענדיג פון אָרט. — אויף ווידערזעהן, פרוי מאיאָר. קומט היינט נאָכמיטאָג אין מיין קליניק אויף צעסעלשטראָסע און בעט די הויפּטאויפ־זעהערין ארויסצוגעבען אייך קליידער פון א שוועסטער פון רוי־טען קרייץ. איך גיב אייך מיט א פּאָר ווערטער צו איהר, דאָס וועט זיין גענוג.

ער איז שוין געשטאַנען ביים טיר. ער האָט איהר אָבגעגעבען אַזוי פיעל פון זיין טייערער צייט, כאָטש נאָך צעהנדליגער האָ־בען געוואַרט, אום מיט איהם צו רעדען.

— איך דאַנק אייך, הערר פּראָפעסאָר.

— און מאָרגען האַלב נאָך אַכט אַזייגער אין דער פריה פאָהר איך אָב מיט מיין אַבטיילונג פון פאָטסדאַמער וואַקזאַל.

— האַלב נאָך אַכט אין דער פריה, הערר פּראָפעסאָר. — זי גיט איהם די האַנט, וועלכע ער דריקט זעהר פריינדליך.

פון יענעם טאָג אָן הייסט זי ש ו ו ע ס ט ע ר א י ר ע נ אַ, און איצט פאָהרט זי אין איין צוג מיט איהם צום פראָנט אין בראַבאַנט און פלאַנדערן, וואו זי האָפט צו בעוויזען, אַז זי איז ווערט צו זיין מיט איהם.

III.

בריסעל, שטאָדט פון עלעגאַנץ, פון גלאַנץ און צויבער און פרייד, אין וועלכען די רוה איז אַזוי אַנגענעהם געווען, צווייטער פאַריז, ווי עהגליך דו ביזט דאָס איצט צו א קריעגסלאַגער! — האָט געקלערט שוועסטער אירענא, ארויסגעהענדיג מיט פּראָפּע־

סאַר ווילהעלמי פֿון דעם וואָקזאַל און געהענדיג איבער דעם גרויסען בולוואַר צו דער בערזע.

שוואַרץ-ווייסע און שוואַרץ-ווייס-רויטע פֿאָהנען אין דער לופֿטען, אומעטום קאַסקען אין גרויען איבערצוג, מיליטערישע מוזיק מיט פּויקען און טראָמפּייטען פֿון די אַרויסמאַרשירענדע אַבטיילונגען.

פֿערלאָרען אין געדאַנקען געהט שוועסטער אירענא ביי דער זייט פֿון פּראָפֿעסאָר ווילהעלמי אויף די טראָטואַרען פֿון דער אַמאָל בעלעבטער, פֿרעהליכער שטאָדט, וואו מענשען האָבען שפּאַצירט און אָנגעפֿילט די גאַסען מיט הילכיגען געלעכטער. די מעהרסטע קראַמען זיינען געשלאָסען, לער זיינען די קאַפֿעס, וועמעס טישלעך פֿלעגען אַמאָל אין די אָוועגדען פֿערנעמען דעם גאַנצען טראַטואַר ביז צום ברוק, פֿאַר דער בערזע זעהט מען שוין ניט קיין הערען אין צילינדרען, וואָס פֿלעגען דעבאַטירען וועגען דעם צושטאַנד פֿון קורס און פֿון וועלטמאַרק, ווייל פֿאַר די לעצטע מאָנאַטען איז שוין פֿאַר בעלגיען און איהר הויפּטשטאָדט מעהר ניטאָ קיין וועלטמאַרק.

דער קעניג און זיין אַרמיי האָבען זיך געראַטעט פֿון דער פֿעסטונג פֿון אַנטווערפּען. איצט קעמפֿען זיי זייט ביי זייט מיט די פֿראַנצויזען און ענגלענדער אויף דעם ים ברעג ביי איפּר און אויף דעם איזער.

די פֿרעמדע זיינען איצט די הערען פֿון דער שטאָדט!

טראָמפּייטען און פּויקען... די וואַך געהט צום שטאַדטהויז אויף גראַנד פּלאַס, צום פּאַלאַץ פֿון דעם פֿערטריבענעם קעניג, צום הערליכען פּרעכטיגען פּאַלאַץ פֿון גערעכטיגקייט, וואָס בעהערשט די שטאָדט.

גערעכטיגקייט!... דאָס וואָרט קלינגט פּיינליך אָב אין שוועסטער אירענא'ס זעל, ווען זי קוקט נאָך דער וואַך, וואָס געהט אַרויף די טעראַסע צו דעם מייסטערווערק פֿון אַרכיטעקטור, וואָס די גאַנצע וועלט האָט בעוואונדערט.

קאַנאָנען קוקען אויף איהר אַראָב פֿון דער טעראַסע. זיי זיינען אָנגעשטעלט אויף די שטאָדט און אויף די ווייטע עבענע פֿון בראַבאַנט, וואָס איז אַמאָל געווען אַזאַ לאַכענדיגע. די קאַנאָנען שווייגען, זיינען אָבער גרייט צו שיסען.

ביי דעם געדאַנק ציטערט אויף שוועסטער אירענא ווי פֿון קעלט, זי זאָגט אָבער ניט קיין וואָרט. זי וואַגט ניט צו פֿערטרויען איהרע געדאַנקען דעם גרויסען בערלינער קליניקער, וואָס געהט ביי איהר זייט אויך אַ שווייגענדער, זעהענדיג פֿאַר זיך דאָס טרויעריגע בילד פֿון פֿערוויסטונג.

געטער פון ראכע איבער בריסעל... ווי אמאל איבער ראזעי, איבער אסטפרייסען... אומעטום דאס זעלבע בלוטפערגליווערענדע בילד.

די דייטשע וואך פאר דעם פאלעי דע זשוסטיס, דעם פאלאץ פון גערעכטיגקייט!

אן איינפאכער אינפאנטעריסט אין בייערישער אוניפארם, א בראווער און עהרליכער יונג פון פאסענהאפען, וואס האט קיין אהנונג ניט, וואו אייגענטליך ער איז, און פארוואס ער שטעהט דא.

ער ווייס אפילו ניט, אז די קעניגין פון אט דעם לאנד איז א בייערישע פרינצעסין, וועלכער ער דארף אבגעבען קעניגליכע עהרע, נאך די רעגלען פון זיין ארמיי. ווען ער האט דערזעהן די דאמע אין קליידער פון א שוועסטער פון רויטען קרייץ און דעם העררן אין צילינדער און עלעגאנטען פאלטא, וואס איז געווים אן ארצט, צוגיסט זיך איבער זיין געזיכט א ברייטער שמייכעל. ער וויל גארניט נאכדענקען, דער גוטער יונג פון פאסענהאפען, קריעג איז קריעג, מען געהט, וואוהין מען שיקט, אין בריסעל צי אין פראנקרייך, אין גאליציען צי אין פוילען.

ווילהעלמי נעמט ארויס זיין פארטסיגאר און גיט איהם א האוואנא. דער יונג דענקט א ווייל נאך. ער דערמאנט זיך אן דער אינסטרוקציאן, וואס ער האט בעקומען אין מינכען, אויפ'ן מארספעלד, אז א סאלדאט אויף האך דארף מיט קיינעם ניט רעדען און פון קיינעם קיין זאך ניט נעמען. אבער דא אין בריסעל, אויף דיענסט אין פעלד איז גאר אן אנדער זאך, און ניט קוקענ־דיג אויף דעם, וואס די דייטשע צייטונגען זיינען פול מיט בע־שרייבונגען וועגען פיעלע ליעבעסגאבען, מיט וועלכע מען בעשיט די סאלדאטען, בעקומט דא זעלטען ווער א ציגאר. און וואס זיינען א פאר הונדערט טויזענד ציגארען, ווען מיליאנען מענשען שטעהען אין פעלד, און אלע ווילען רויכערען? ווען קען שוין דא אנקומען א ציגאר צו א סאלדאט?

און אויסרופענדיג מיט אויפריכטיגער דאנקבארקייט: „זאל אייך גאט דערפאר בעלוינען טויזענד מאל!“ בעהאלט דער פאסענהאפענער יונג די ציגאר אין זיין מונדיר, און מיט'ן ביקס אויפ'ן אקסעל פאטרולירט ער ווידער די הערליכע טעראסע פאר דעם פאלאץ פון גערעכטיגקייט, וואוהין ער איז אויף אזא אונ־פערשטענדליכען אופן אנגעקומען.

שוועסטער אירענא און ווילהעלמי קומען ארויף אויף די טעראסע. די זון שיינט העל אין בלויען הימעל. בריסעל, די אונ־

פערגלייכליכע שטאָדט, לינט ביי איהרע פיס, בעציערט מיט די פאָהנען פון די ערֹאָבערער.

דער קעניג און זיין פרוי, א שוועגערין פון דעם לאָטרינגער זיעגער, זיינען פערטריבען, זייער פאלק איז פעראורטיילט צו ליידען נויט און פערצווייפלונג, און די ארמיי קעמפט ווי לייבען ביז דעם לעצטען מאן, זיי קעמפען און פאלען... דאָרט, אויף די געלע וואסערען פון איזער, וואו דער אטלאנטישער אָקעאַן ווארט אויף זיינע אָפּפער.

שוועסטער אירענאַ'ס אויגען וואנדערען איבער דעם אונגעהויערען בילד פון דער גרויסער שטאָדט. דער אונענדליכער ים פון הייזער, וואָס שפּרייט זיך ביי איהרע פיס, איז ניט לאנג צוריק געווען א צענטער פון לעבען, פול עלעגאנץ און גלאַנץ און פרעהליכקייט, מיט וועלכען קיין שטאָדט אין אייראפּא האָט זיך ניט געקענט פערגלייכען, אויסער פאריז. און איצט?...

זי לעגט די האנט אויף די באלוסטראדע, קראמפט איין די פינגער אין קאלטען שטיין, אום זיך אָנצוהאלטען.

בריסעל, בריסעל, די איינציגע שטאָדט פון בעלגיען, וואָס איז געפאלען אָהן איין שאָס, די אנדערע האָבען זיך געוועהרט, ווי לייבען, און דערפאר האָט מען זיי פערוואנדעלט אין שטויב און אש.

ווילהעלמי שיינט צו פיהלען, וואָס אין איהר קומט פאָר. ער געהט צו איהר צו.

— טרערען? איהר וויינט שוין?

— האָט דאָס נ ע מ ו ז ט אזוי זיין?

— מען זאגט, אז דאָס האָט אזוי געמוזט זיין, און די, וואָס זאָגען דאָס, דארפען דאָך וויסען.

—איהר דענקט אזוי, הערר פּראָפעסאר?

— איך האָב דאָ קיין מיינונג ניט, גנעדיגע פרוי.

— אויב איהר האָט וועגען דעם קיין מיינונג ניט, ווער דען זאָל אזא מיינונג האָבען?

— קיינער האָט ניט קיין מיינונג אין די איצטיגע טעג.

— קיינער ניט... איהר זייט גערעכט... קיינער ניט!

אויף איהר געזיכט בעוויזט זיך א שמייכעל פון מיטלייד, כמעט פון פעראכטונג. ווילהעלמי בעמערקט דאָס.

— איהר שמייכעלט?

— די מענער, הערר פּראָפעסאר, די העלדען!

— לעבערליך? די העלדען?

— די, וואָס האלטען זיך פאר העלדען און זיינען נאַר קנעכט.

— וואָס מיינט איהר : „קנעכט" ?

— קנעכט פון א י י ן מיינונג, וואָס מען האָט אויף זיי ארויפגעצוואונגען !

— אין דעם זיין איהר אפשר גערעכט, גנעדיגע פרוי.

לאַנג האָבען שוועסטער אירענא'ס פערטרערטע אויגען זיך ניט געקענט אָברייסען פון דעם ים פון הייזער פון דער געפאַלע־נער שטאָדט. ענדליך נעמט זי אָן די האנט פון פּראָפעסאָר, אזוי ווי דאָס וואָלט געווען זעלבסטפערשטענדליך אָדער ווי זי וואָלט געזוכט א שטיצע, און זאָגט :

— לאָמיר אראָבגעהן צוריק, הערר פּראָפעסאָר, דאָ, דוכט מיר, האָבען מיר שוין אַלץ געזעהן.

— ווי איהר ווילט, גנעדיגע פרוי.

ווען זיי קומען צוריק צום בולוואר, וואָס איז אמאָל געווען אזוי בעלעבט, זאָגט זי ווידער :

— ווייסט איהר, ווער עס שטעהט פאר מיינע אויגען ?

— ווער ?

— געטהע.

— געטהע ? פארוואס געטהע ?

— ווייל ער האָט איינגעשריבען בריסעל און זיין געשיכטע אין דאָס אייביגע בוך פון דיכטונג.

— ריכטיג, איך האָב היינט וועגען דעם ניט געקלערט גאר.

— אָבער איך הער וועגען דעם ניט אויף צו קלערען... אַלבא'ס סאָלדאטען, וואָס האָבען אין אָט די גאסען מארשירט מיט פינסטערע געזיכטער, איידער די שעה פון בעפרייאונג האָט געשלאָגען פאר די נידערלאנדען. איך דערמאָן זיך אָן געטהע'ס עגמאנט און אָן קלערכען, וואָס האָט בעשלאָסען צו שטעלען זיך אין דער שפּיץ פון א גרופּע בירגער, אום איהם צו בעפרייען פון געפענגניס... אַ, קלערכען, ווען דו וואָלסט געווען א מאן, וואָלטען מיר דיך דאָ איצט דערזעהן די ערשטע און וואָלטען דיר געהאט צו פערדאנקען דאָס, פאר וואָס עס איז אזוי שווער צו זיין דאנק־באר צו א קעניג, — פ ר י י ה י י ט !

— פ ר י י ה י י ט ! איהר פאנטאזירט, גנעדיגע פרוי. פרייהייט אין די איצטיגע טעג פון גוואלדטהאטען, ווען נאָר מערזער רעדען !

— ערלויבט מיר צו פאנטאזירען, הערר פּראָפעסאר, ווי מאריא סטוארט אין גארטען פון פאָרטערינגעי. דער גלויבען פון עגמאנט ווערט פאר מיר זיין אין בריסעל די איינציגע טרייסט, דער גלויבען, מיט וועלכען ער איז געגאנגען אויף'ן עשאפאָט... איך וויל אויך געהן אויף'ן וועג צו אן עהרענהאפטען טויט, איך

ווייל אויך שטארבען פאר פרייהייט, פאר וועלכע איך האב גע־לעבט און געקעמפט, און פאר וועלכע איך וויל איצט ליידען. בריסעל און עגמאנט און בעטהאָווען, וואס האט געשאפען די פרייהייטס מוזיק צו געטהע׳ס ווערק, זיי אלע זיינען געוואָרען פאר מיר בעגריפען, וואס מען קען ניט אבטיילען איינעם פון דעם אנדערען.

— און איך האב גאר וועגען דעם ניט געקלערט, כאָטש מיר טהוט אזוי וועה פאר די שעהנע שטאָדט. אָבער איהר זייט גע־רעכט. הייליג ווערט פאר אונז א זאך, א מענש, אן אָרט ערשט דורך דעם אויסערוועהלטען פון דער מענשהייט. און דאָס, וואָס ווערט געהייליגט דורך אזא מענשען, דארף בלייבען אויף אייביג אונבעריהרבאר, ווייל דאָס ווערט אן אידאָל פאר דער מענשהייט. איהר זייט גערעכט! ערשט איצט, ווען איהר האט אויף דעם גע־וועקט מיין אויפמערקזאמקייט, פיהל איך דעם אמת׳ען קוואל פון מיין טיפען וועה. פון דעם מאָמענט פון דער ערשטער אויפ־פיהרונג פון „עגמאָנט" האבען בריסעל און געטהע געדארפט ווע־רען בעגריפען, וואס מען קען ניט אָבטיילען. ווי גערעכט איהר זייט!

שוועסטער אירענא שווייגט און קלערט, ווי גליקליך, ווי אי־בערגליקליך זי איז, וואס דער, וואס געהט דאָ מיט איהר, און וועמען זי וויל אבגעבען אלע איהרע קרעפטען צו העלפען די ליידענדע, דענקט און פיהלט דאָסזעלבע, וואָס זי.

לאנג האָבען זיי געשוויגען. נאר ווען זיי זיינען געקומען צום קעניגליכען פאלאץ, איבער וועלכען א שווארץ־ווייס־רויטע פאָהן האט איצט געוועהט, האט שוועסטער אירענא ווידער גע־רעדט:

— זינט ווען איז דאָס עגמאָנט געוואָרען אזוי איינזאם? וואו איז די גערעכטיגקייט פון קעניג, אין וועלכע ער האט זיין גאנצען לעבען געגלויבט? די פריינדשאפט פון דער רעגענטין, וואָס, מען מוז דאָך דאָס אָנערקענען, איז געווען כמעט ליעבע? זיינען זיי מיט אמאָל פערשוואונדען, ווי א גלאנצענדע פייער־בילד אין דער נאכט, און האָבען איהם איבערגעלאָזען אליין אויף דעם פינסטערען וועג? ניין, דאָס פאָלק, צו וועמען עס האט געברענט אזא פייער פון ליעבע אין זיין הארץ, וועט שטראָמען אין די טויזענדער צו זיין רעטונג, די טויערען וועלען ווערען אויפגעפראלט, די גראטען וועלען צושפרינגען, די געמויערטע ווענט וועלען איינפאלען אונטער זייערע הענט, און מיט פרייד וועט עגמאָנט ארויסקומען אנטקעגען דער אויפגעהענדער זון!...

א פיבערישע רויטקייט בעווייזט זיך אויף איהרע באקען פון בעגייסטערונג. זי דריקט דעם פראפעסאר די האנט.

— ניין, בריסעל דארף ניט אונטערגעהן! ער מוז צוריק בעקומען זיין פרייהייט, שוין דערפאר אליין, וואס געטהע האט איהם געהייליגט!

טרויעריג שאקעלט ווילהעלמי זיין קאפ.

— איך בין א נאטורפארשער און מאטעריאליסט, מיין ליעבע, גנעדיגע פרוי, — זאגט ער נאך א לאנגען נאכדענקען, — און דעריבער... דער גאנג פון דער וועלט געשיכטע, דאס שיקזאל פון פעלקער, דאס ווייס איך ניט... בריסעל'ס צוקונפט ווייס איך אויך ניט... די אלטע האבען אמאל געהאט א שעהנעם אויסוועג, די מאירא, גנעדיגע פרוי... טראיא און קארטהאגא זיינען געפאלען, רוים און ביזאנטיום...

— רוים איז אייביג!

— ווי איהר ווילט דאס פערשטעהן... אין א געוויסען זין, מוז אלץ, וואס וועט בלייבען אונשטערבליך אין געזאנג, אין לעבען אונטערגעהן. אזא טרייסטווארט האט אונז אויך געלאזען איין גרויסער דיכטער.

אירענא שווייגט. ווילהעלמי בלייבט שטעהן און שאקעלט זיין שעהנעם, ערנסטען קאפ פון א געלעהרטען.

— וואס איז אמת? האט געפרעגט פילאטוס. איך פרעג אייך: וואס איז אייביג? וואס איז אייביג אין דעם גאנג פון דער וועלטגעשיכטע?

IV.

ביז בריסעל איז די רייזע אין דעם שנעלצוג, וואס האט געפיהרט ווילהעלמי'ס שמאב, אבגעגאנגען גלאט. אבער אין דער ערשטער הויפטשטאדט פון דעם געוועזענעם זעלבסטשטענדיגען און נייטראלען לאנד, זיינען שוין פארגעקומען שטערונגען. די אונגעהויערע טראנספארטען פון מיליטער, וואס מען האט ווידער געדארפט אריבערווארפען פון אסט נאך וועסט, האבען אבגעהאלטען ווילהעלמי'ס צוג אין בריסעל. די מיליטערישע פערוואלטונג האט געפונען פאר נויטיג צו ברענגען נייעם מאטעריאל פאר די טראנשעען. און דעריבער האבען די פערוואונדעטע געמוזט ווארטען, ביז די הילף וועט צו זיי קענען קומען, און די טויטע — ביז מען וועט פאר זיי אויסגראבען זייער גרוב.

פראפעסאר ווילהעלמי איז שוין געוועזען ביים מיליטערישען און ציווילען גובערנאטאר בעטען, מען זאל זיין צוג דורכלאזען

וואָס שנעלער. אָבער קוים איז דער צוג אָבגעפאָהרען עטליכע קילאָמעטער, האָט מען איהם יעדעס מאָל ווידער געמוזט אָבשטעלען, אום דורכצולאָזען די וואַגאָנען מיט נייעס, נאָר וואָס איינגעאיבטען מענשען־מאַטעריאל, אויף וועלכען עס האָבען אזוי גיעריג געוואַרט די וועלען פון אטלאַנטישען אָקעאַן, די קאַנאָנען פון די ענגלישע פאנצערשיפען און די גראנאטען פון דער פראנצויזישער און בעלגישער ארטילעריע.

שוועסטער אירענאַ האָט נאָך אַלץ געהאָפט, אז זי וועט ניט דארפען זעהן און הערען די אַלע שרעקען, וואס האָבען זי אזוי געמאַטערט אין פערלויף פון די לעצטע עטליכע וואָכען. אָבער דער צוג האָט זיך אַלץ געמוזט אָבשטעלען, און מען האָט געמוזט ארויסגעהן פון וואַגאָן.

אויף די שטילע וואסערען פון דיל איז אמאָל געלעגען א שטאָדט, פריינדליך, ווי קיין אַנדער שטאָדט אין בראַבאַנטישען לאַנד, געלעהרט און בעריהמט און געהייליגט פון דער געשיכטע פון יאהרהונדערטער. זי איז געווען די ציערונג פון זיד בראַבאַנט... געווען! אין די טרוימענדע, פון אולמען בעשאָטענטע קאַנאַלען האָבען זיך אָבגעשפיעגעלט די גיבעלדעכער פון דער שטאָדט. זיי האָבען דערצעהלט פון פערגאַנגענע טעג, ווען דער הויפט פון שטאָדט פלעגט געהן אין שטאָדטהויז אַנגעטאָן אין סאמעטגעוואַנט מיט זוימען פון הערמעלין פעלץ, אום דאָרט צו פערוואלטען, צוזאמען מיט די אַנדערע פון זיין שטאַנד, די געשעפטען פון זיין לאָוועון.

געלעהרטע פראָפעסאָרען פלעגען דאָ אמאָל דיספוטירען אין די גרויסע זאלען, אין דעם שאָטען פון דער אלטער גאַס, און לעזען די פראגען פון דעם אָנהויב און דעם סוף פון דער וועלט. ווייל לאָוועון'ס אוניווערסיטעט האָט זיך געקענט פערגלייכען מיט באָלאָניאַ און פאַדואַ און איז געווען דער ערשטער אַנשטאַלט פון געלעהרטע, ווען דער קריעג פון לואי דעם פערצעהנטען האָט געבראַכט פערוויסטונג אין דייטשלאַנד. פיעלע טויזענדער פארמעטראַלען און ביכער האָבען די געלעהרטע העררען דאָ געזאמעלט אין דער געביידע פון דער ביבליאָטעק און נאָך פיעל פריהער פון די צייטען פון לואי דעם פערצעהנטען איז לאָוועונ'ער אוניווערסיטעט געווען בעריהמט, באַלד נאָך לוטער'ס אויפטרעטען איז די הויכשול שוין געוואָרען אַנערקענט פאַר די ערשטע אין גאַנץ אייראָפאַ.

די שטאָדט, וואָס איז איצט אויף אייביג פערוואַנדעלט געוואָרען אין רואינען, האָט געהאט הינטער זיך א געשיכטע פון

טויזענד יאהר. זי איז געווען גרויס און בעריהמט דאן, ווען אין דעם וואלד פון שפריי, וואו בערלין שטעהט איצט, זיינען נאך געווען עלענדע פישערדערפלעך, וועגען וועלכע די געשיכטע דערמאנט ניט קיין ווארט.

אין פערצעהנטען יאהרהונדערט איז די שטאדט געווען די וויעג פון די גראפען פון בראבאנט. דאן איז געווען די צייט פון איהר העכסטער בליהונג. דער פליים פון די נידערלענדער פערבאנדען פון האנדווערקער, האט זי דאן דערהויבען צו דעם, וואס זי איז אין פערלויף פון צעהנדליגער און הונדערטער יאהרען געווען פאר די נידערלאנדען, פאר אייראפא און פאר דער וועלט: לואווען, דאס קעסטעל פאר קונסטזאכען, די ציערליכע, די ריינע, דער אבגאט פון קונסט, וואס האט נאר אונטער אט דעם הימעל געקענט בליהען, וואו די פארבען פון רובענס און רעמבראנדט, וואן דיק און יאקאב מאריס האבען נאר געקענט געבארען ווערען פון דער צונויפגיסונג פון דעם אקעאן'ס קאליר און ליכט מיט דעם ליכט און קאליר פון דער ברייטער גרינער עבענע.

אליין און איינזאם האט שוועסטער אירענא געוואנדערט איבער די רואינען פון דער שטאדט, אהן דעם טרייסטער וויל־העלמי. זי האט זיך פארגעשטעלט דאס שרעקליכע בילד, אבער זי האט ניט געהאט קיין אהנונג וועגען דעם, ווי שוידערליך דאס וועט זיין אין דער ווירקליכקייט.

מויערן שווארצע פון רויך, שטויב, אש, רואינען, וואוהין נאר זי ווענדט איהר בליק. וואס פאר א בעטרעף האט דאס, וואס אין דער לעצטער מינוט האט זיך דא עמיצער בעדענקט און האט גערעטעט פון פייער דאס גרויסע ווערק פון גאטישער בוי־קונסט, דאס שטאדט־הויז! וואס פאר א בעטרעף האט דאס! דאס גרויסע קונסטווערק, וואס איז אמאל געווען דער מיטעל־פונקט פון פלאץ געבויט אין גייסט פון מיטעלאלטער, שטעהט דאך איצט אינמיטען א הויפען רואינען, איז עס דען ניט נאך טראגישער אין זיין צום הימעל שרייענדער שעהנקייט. יוי ווען ס'וואלט אין גאנצען פערשוואונדען פון מיט דער בלוט געפארב־טער ערד? ליגען דען ניט לואווענ'ער אוניווערסיטעט און ביב־ליאטעק אין רואינען, אין שטויב? קוקען דען ניט ארויס די שווארצע ריסען אין די קאלאנען פון סעינט פעטער, ריסען, וואס די דייטשע באמבען האבען געמאכט?

מיט פערטערטע אויגען שטעהט שוועסטער אירענא פאר דעם שטאדט הויז. פערוויסטונג, רואינען, אש איז אומעטום, וואוהין נאר איהר אויג קען דערגרייכען. און זי איז דאך נאך ניט

געווען קיין צושויערין פון יענער נאכט פון שרעקען, ווען מיס־פערשטעטרנים און וואהנזין האבען דא פעראורזאכט עפעס אונ־בעגרייפליכעס, ווען סאלדאטען האבען געשאסען אויף סאלדא־טען און בירגער אויף בירגער, ביז א ים פון פייער האט בעדעקט לואווען, די אונפערגלייכליך שעהנע שטאדט, ביז די דייטשע באמבען האבען אין עטליכע שעה צושטערט דאס, וואס דייטשע קונסט האט פלייסיג און מיט עהרפורכט לאנגזאם געבויט אין פערלויף פון יאהרהונדערטער.

רואינען, א הויפען רואינען איז אלץ, וואס הונדערטער יאה־רען פון קולטור, פון פלייסיגער, געדולדיגער ארבייט פון בירגער האבען געשאפען, דאס געפיהל פון בירגערליכער רוה, פריעדען, בעקוועמליכקייט, וואוילזיין און זיכערקייט! און אט די רואי־נען זיינען נאך ניט דאס ערגסטע. רואינען זיינען אויך אונזערע בעגריפען פון רעכט און גערעכטיגקייט. קריעג און—גערעכטיג־קייט! אין קריעג איז „גערעכט“ דער שטארקערער, וואס איז מעהר בעוואפענט און האלט זיך דעריבער פאר בערעכטיגט צו טריאומפירען איבער דעם שוואכערען. און ווען דער שוואכערער מאכט נאר א פערזוך צו פערטיידיגען זיך, ערקלערט מען זיינע פערטיידיגונגס מיטלען פאר אונגעזעצליך און מען בעשטראפט שווער דעם שולדיגען!

קריעג און גערעכטיגקייט! שליסען דען די צווי בעגריפען ניט אויס איינער דעם אנדערען, ווען דער רייכסקאנצלער אין בערלין האט געקענט ערקלערען, ניט נאכדענקענדיג פיעל, אז צוועקמעסיגקייט, אז א נויטווענדיגקייט ווייס ניט פון קיין געזעץ? עקזיסטירט דען איבערהויפט גערעכטיגקייט אויף דער ערד, און ווער איז דא גערעכט און ווער אונגערעכט?

קען זי אורטיילען? ז י, וואס איז געקומען אהער, א שוועסטער פון רויטען קרייץ, צו העלפען יעדען איינעם, פריינד צו פיינד, ווער עס נויטיגט זיך נאר אין הילף?

„אורטיילט ניט אום מען זאל אייך ניט אורטיילען“, — דערמאנט זיך איהר פלוצלונג. זי נעמט ארויס איהר טאשען־טיכעל און ווישט אב די טרערען, וואס פליסען איבער איהרע פלאמענדע באקען. אבער די געדאנקען קוועלען זי ווייטער. וואס איז געווען אלץ, וואס זי האט געזעהן אויף איהר שרעקליכען וועג דורך ווערוויע, ליעזש און בריסעל, אין פערגלייך מיט דעם וואס שטעהט דא איצט פאר איהר!

דא ליגט אן אפפער, אן אונשולדיג ערמארדעטער אפפער פון חעכסטער שעהנהייט און העכסטער קונסט. דא ליגט לואווען,

איהר לאָוועז מיט זיין טויזענדיאָהריגער געשיכטע. די שטאָדט אויף די ברעגען פון דיל, וואָס איז געווען בעדעקט מיט גאָרטענס, די שטאָדט פון אינערליכער גרויסקייט און גייסטיגער הויכקייט, לאָוועז, לאָוועז...

ווי א וועה געשריי קלינגט אָב דער נאָמען, דער אונפּערגעסליכער, דער איצט ווי טראָיא אונשטערבליך געוואָרענער נאָמען, אין דער ברוסט פון דער שוועסטער.

איין נאכט, איין איינציגע, פון דעם האָר פון גיהנם געשאפענע נאכט, ווען די מענשען זיינען פערוואנדעלט געוואָרען אין וועלף פון די סטעפּען. זיי האָבען זיך איינער אויף דעם אַנדערען ארויפגעוואָרפען אין וואוט און פערצווייפלונג, ביז דער רויטער האָהן איז געזעסען אויף דעם שלאַנקען גיבעלדאך פון סעינט פעטער, ביז די פלאַמען האָבען ארומגענומען די הייליגע הערליכע גאָטישע זיילען און די אלטע פּאַרמענטען, ביז דער שאַרפער שרעקליכער וועה געשריי האָט אויפגעטרייסעלט די וועלט פון איין פּאָל ביז דעם צווייטען: לאָוועז, די ליעבליכע שטאָדט, ברענט, לאָוועז, די ליעבליכע שטאָדט, ווערט צושטערט, זי איז שוין מעהר ניט אויף דער וועלט, אויסער אין דעם גאָלדענעם בוך פון דער געשיכטע! אין דעם בוך פון געשיכטע א זייט, בעציערט מיט דעם שעהנסטען פון מיטעלאַלטער, געמאָהלען אין גאָלד און בלוי אויף די פּאַרמענטען פון דעם זילבערנעם קאָדעקס אין אופּסאַלאַ, פון דער ליעדערהאַנדשריפט אין היידעלבערג אויף די ברעגען פון נעקאַר!
לאָוועז!

איז נאָך דא רעכט און גערעכטיגקייט אויף דער וועלט, נאָכדעם ווי דייטשע הענט האָבען צושטערט לאָוועז אויף די ברעגען פון דיל? איז נאָך דאָ אויף דער וועלט גערעכטיגקייט?

שוועסטער אירענא וואַרפט צוריק איהר שטאָלצען קאָפּ. דאָס מאָל ג ע פ י נ ט ז י דעם ענטפער, די ענטשיידונג. דאָס מאָל שאָקעלט זי איהר קאָפּ.

ניין, אזא זאך איז מעהר ניטאָ, קען מעהר ניט זיין, נאָכדעם ווי די ליעבליכע שטאָדט לאָוועז איז געזונקען אין אש און רואינען!

V

דאָס פעלדלאזארעט איז איינגעריכטעט. עס געפינט זיך האַרט לעבען פראָנט, דאָרט וואו די ברייטע גרינע, פון קאַנאַלען דורכגעקרייצטע עבענע פון פלאַנדערן קומט זיך צונויף מיט

דעם געלען זאמד פון די דינען, וואָס ציהען זיך מיט אזא בענקשאפט צום ים.

ארום איפּר און ביים איזער־איבערגאנג געהט נאָך אלץ אָן דער קאמף. אָן אייזערנער ווילען האָט דאָרט אויפגעשטעלט א וואנט פון סאָלדאטען, ענטשלאָסען צו מאכען דאָס אונמעגליכע מעגליך און אויסשטרעקען זיין אייזערנעם פויסט פון קאַלעי איבער דעם קאַנאַל.

די קאַנאָנען דונערען ביי איפּר, און דאָס קראכען דערטראָגט זיך צו דעם קאָם פון דינען, וואו דאָס לאנגע איינשטאָקיגע לאַזארעט איז אויפגעשטעלט. דורך די פיעלע איינזאמע שטונדען פון טאָג און נאכט, וואָס שוועסטער אירענא מוז פערברענגען דאָ אין לאַזארעט, הערט זי זיך צו צו דער שיסעריי. זי האָט נאָך צייט, ביז די קראנקע וועלען אהער קומען. זי פערענדיגט דעריבער איהר טאָגבוך פון דער בעלגישער רייזע, א שרעקליכע אָנקלאָגע, וואָס זי וועט שליידערען אַ דעגענערירטען גאָטלאָזען יאָהרהונדערט אין דאָס בלייבע געזיכט.

זי האָט שוין פיעל, פיעל זייטען פון בוך בעדעקט מיט די ריינע און רעגעלמעסיגע בוכשטאָבען פון איהר אויסגעצייכענטער האנדשריפט, און אין די פעסטע ליניען קען מען גאָר ניט מערקען די טיפע אויפרעגונג פון דער שרייבערין. אזוי זיצט זי איצט און שרייבט, און גאָר נאָהנט פון איהר, אויף די ברעגען פון דעם געלען איזער דונערען די קאַנאָנען.

גאַנצע מאָנאטען דויערט שוין די שיסעריי, געהט שוין אָן די שלאַכט אין פלאנדערן, און מען זעהט נאָך אלץ קיין סוף ניט. ווי ווילדע טיערען האָבען זיך די געגנער ארויפגעוואָרפען איינער אויף דעם אנדערען, און זיי גיבען זיך ניט אונטער און בריטען ניט אָב אויף קיין טריט. מען קעמפט פאר יעדען טריט, בלוט שטראָמט פון טויזענדער און טויזענדער וואונדען, בערג מיט טויטע קערפּער בעדעקען די גרינע פעלדער, הויפענס קערפּער ליגען אויפ'ן גרונד פון קאַנאַלען, און די מיט בלוט געפארבטע וואסערען טרעטען ארויס פון די ברעגען. די צאָהל פון די געפאלענע איז שרעקליך גרויס, אָבער די פיהרער הערען אלץ ניט אויף אָנצורייצען זיי איינעם אויף דעם אַנדערען, ווי טיגערען אויף דער ארענא. קאַלעי און דאָנקירק מוזען גענומען ווערען מיט שטורם...

אָבער אומזיסט אלע אָנשטרענגונגען.

די שווערע ארטילעריע האָט פעראורזאכט א שרעקליכע פערוויסטונג אין די דייטשע רייהען. זיי ווערען געשניטען פון

די פינף און זיבציג סאנטימעטער ריעזען פון די פראנצויזען און פון די קאנאַנען פון די ענגלישע פאַנצערשיפען. זאָלען זיי שניידען.... פאָרווערטס, איבער בערג טויטע קערפּער, פאָרווערטס! קאלעי און דאַנקירק מוזען גענומען ווערען!

עס ווערט פערגאָסען דאָס בלוט פון דער בעסטער דייטשער יוגענד... זאָל עס פערגאָסען ווערען! קאלעי און דאַנקירק מוזען פאלען!

דער אונגליקליכער איפּר איז דער צענטער פון אַט די שרעקליכע שלאכטען, וואָס האָבען ניט זייער גלייכען אין דער גאַנצער וועלטגעשיכטע.

אונגליקליכער איפּר!....

דריי מאָל איז ער שוין בעשאָסען געוואָרען. און אַט האָבען איין נאָוועמבער זונטאג ווידער גערונערט די קאַנאָנען צום פערטען מאָל. שוועסטער אירענא האָט זיך אויפמערקזאם צוגעהערט צו דער שיסעריי אין די אונהיימליכע שעה׳ן פון איהר פרייער צייט, פאר דעם אָנקומען פון א נייעם טראנספּאָרט. ביי יעדען קראך האָט זי אינגאנצען אויפגעציטערט, פונקט ווי דעם ערשטען טאָג. די ארומיגע האָבען זי פערזיכערט, אז איהר געהער און געפיהלען וועלען זיך צוגעוועהנען צו דער שיסעריי, אָבער שוועסטער אירענא האָט געפיהלט, אז ניט איהר אויער, ניט איהר הארץ וועלען זיך צו דעם קענען צוגעוועהנען. ווייל נאָך אַלץ אזוי אָנגעשטרענגט, אָדער נאָך מעהר ווי פריהער, כאפּט איהר אויער אויף יעדען קלאפּ, נאָך אלץ אזוי שטארק, אָדער נאָך שטארקער ווי פריהער, קלאפּט איהר הארץ און פערנעהמט אין שרעק.

און זייענדיג דאָ ביי איפּר, איז נאָך איהר הארץ אלץ פול מיט שרעק און אונענדליכען טרויער פאר דעם געפאלענעם אנטווערפּען. דער לעצטער פאָרט איז אַרויפגעפלויגען אין לופט. אויף די וועגען, וואָס פיהרען אין האָלאנד, האָט זיך א גאָס געטהאָן א מענשענשטראָם, וואָס קען ניט ארומגענומען ווערען מיט׳ן בליק, קען ניט געצעהלט ווערען.... די גרעסטע דיכטער פון אלע צייטען און פעלקער האָבען געבויגען דעם קאָפּ פאר דער ברענענדער שטאָדט אויף דער שעלד און פערגאָסען טרערען, און געטינען האָבען גיזאמעלט די אונשטערבליכע טרערען אין זילבערנע שאלען און געמאכט פון זיי אייביגע פּערל פאר די קומענדע דורות.

און דער מענשליכער שטראָם האָט זיך געטראָגען אין וועלען פון דאָרף צו דאָרף, און פון אומעטום האָבען זיך אנטקעגען איהם געשטרעקט הונדערטער און טויזענדער ליעבענדע ברידערליכע

הענט מיט ברויט פון זייער מיטלייד, מיט מילך פון זייער באַרמהערציגקייט, מיט וויין פון דעם טייערן בעכער פון ליעבע. גאַנץ האָלאַנד האָט אויפגענומען די אַנטלאָפענע ווי אַ ליעבענדע מוטער, גערופען און ערמונטערט זיי: „זיהן און טעכטער פון פלאַנדערן און בראַבאַנט, ברידער און שוועסטער פון מיין בלוט און שפּראַך, קומט, אַ קומט אין מיינע אָרעמס, צו מיין ברוסט, מיין הארץ איז פול מיט וועה און שמערץ און גרויסער, געט־ליבער ליעבע!"

אונפערגעסליכע, שעהנסטע בילד פון יענע שרעקליכע טעג און נעכט, ווען דער ענדלאָזער מענשענשטראָם האָט זיך געצויגען צו האָלאַנד׳ס גרענעצען, און איין צווילינגס שוועסטער האָט דער אַנדערער אויסגעשטרעקט די הענט, ווי צו שווערן טריי־הייט און ליעבע!

די קיינמאָל ניט וועלקענדע קרוין, די שעהנסטע פון אַלע, וואָס האָבען ווען עס איז געקרוינט דעם נאָבעלען שטערן פון פרייען נידערלאַנדען!

דער מאָנסטער פון וועלטקריעג האָט רוהיג איבערגעשפּרייזט איבער די שטאָלצע פאָרטען פון אַנטווערפען, ווי איבער אַלע בליהענדע שטעדט און דערפער, וואָס האָבען זיך איהם גע־שטעלט אין וועג. איצט האָסטו זיך געשטעלט איהם אין וועג, אונגליקליכער איפּר. דער מאָנסטער וועט אריבערשפּרייזען אויך איבער דיין גאָלדענעם קאָפּ, וואָס איז איינגעבויגען אין טרויער נאָך די דריי מאָל איבערגעלעבטע שרעקען. אונגליקליכער איפּר!

היינט איז דער שעהנער אונגליקליכער איפּר צום פיערטען מאָל אונטער דעם פייער פון די קאַנאָנען פוןביידע זייטען. דער איבערגאַנג איבער׳ן איזער מוז ווידער און ווידער געמאַכט ווערען.

פאר וואָס ליגסטו אויף׳ן וועג פון וועלטבראַנד, ארימער איפּר, מיט דיינע גאָטישע זאַלען, מיט דיינע מיידלעך און פרוי־ען, וואָס מאַכען אין די געגיבעלטע הייזער ביי דעם שווייגענדען וואַסער פון קאַנאַל די טייערסטע שפּיצען? פאַרוואָס ליגסטו אין וועג פון וועלטקריעג? דער מאָנסטער וועט אויך איבער דיין גאָלדענעם קאָפּ אריבערשפּרייזען, אונגליקליכער איפּר!

VI

ווי אַ לאַבירינט פון אונטערערדישע וועגען פון אַ מויל־וואורף ציהען זיך אויף פיעלע קילאָמעטער די טראַנשעען דורך די גרינע עבענע פון פלאַנדערן ביז צו די געלע דינען ביים ים.

זיי האָבן שוין דערגרייכט דיקסמונד און ניופארט, ביים ראַנד פון אטלאנטישען אָקעאן. און די, וואָס זיצען אין די אונטערערדישע וועגען, האָבען נאָך קיין אהנונג ניט, אז דער אָקעאן גרייט זיך זיי אראָבצוציהען אין א נאסען, אייז קאלטען קבר, אין אַבגרונד פון אייביגען שווייגען אין א טונקעלער נאכט, ווען אין הימעל וועט ניט לייכטען קיין איין שטערן.

די גראָבענס זיינען ווי א שלעכטע קרעבס-געשווילעכץ אויף דעם בליהענדען לייב פון דער פלאנדרישער עבענע, ווי א געשלענגעלטער וואָרים פון קבר, וואָס צונאָגט דאָס אוראַלטע האָלץ, וואָס האָט געזאָלט דויערען אייביג. זיי וואָלטען דאָס זיכער געטהאָן, ווען ניט דער אטלאנטישער אָקעאן, דער גרויסער וואונדער פון זיין וואסער, וואָס איבערפליסט דאָס לאנד, זיין וואסער, וואָס קען זיך ניט אבשטעלען פאר קיין מענשליכען בעפעהל, פאר קיין מענשליכען ווילקיר, וואָס וועט ניט אבטרעטען פאר דעם איינגעשפּאַרטען דעספּאָטיזם פון דעם, וואָס האלט זיך פאר בערעכטיגט צו הערשען און בעפעהלען איבער הונדערטער טויזענדער און שפּיעלען מיט זייער לעבען, ווי מיט א פּילקע! דאָס וואסער, וואָס האָט זיך נאָר איינמאָל פאנאנדערגעשיידט אויף דעם וואָרט פון דעם אייביגען און אונערפאָרשליכען, אום דורכצופיהרען דורך די וועלען פון רויטען ים דאָס פאָלק ישראל, און האָט דאן איינגעשלונגען די ארמייען פון די מצרים אויף א צייכען פון זיין פינגער.

די העסליכע קרעבסגעשווילעכץ צוואוואקסט זיך אלץ ווייטער און ווייטער און פערצעהרט די לעצטע קרעפטען פון דעם שעהנעם פרייען לאנד. אום אָבצושטעלען די קראנקהייט, איז נויטיג א שארף מעסער, וואָס זאָל אָבשניידען דעם צופרעסענעם טייל פון קערפּער. די וועלען פון אָקעאן זאָלען אויפנעמען דאָס לאנד, וואָס זיי האָבען אזוי געליעבט, אין זייערע גרינע ארעמס.

די לעצטע רעטונג, די פון הימעל אראָבגעשיקטע וועלען פון אטלאנטישען אָקעאן!

ביי יעדען שאָס ציטערט אויף שוועסטער אירענא. צום פערטען מאָל צוברענט זיך דער קאמף פאר דעם אונגליקליכען איפּער. שוועסטער אירענא האָט איצט פערלאָזען דעם שוץ פון דעם לאזארעט. אין די קליידער פון א שוועסטער פון רויטען קרייץ און אָהן א הוט שטעהט זי אויף דעם קאָם פון דער דינע און קוקט אין דער ריכטונג פון דער שטאָדט. זי קען פון דאנען דייטליך זעהן די הייזער און טורעמס. איבער די הייזער און טורעמס ציהט זיך דער ווייסער רויך פון פולווער און די גראנאטען

פלאצען אין פלאמענגארבען איינע נאך דער אנדערער. די שטאדט מוז פאלען, דער קאנאל מוז ווערען איבערגעגאנגען!

דער אקעאן שטורעמט, די וועלען קלאפען זיך הילביג אב אן ברעג, דער צארניגער ווינט רייסט אויף גאנצע וואלקענס שטויב, אין דער לופטען איז א שטורעם... אבער ניט יענער בע־פרייענדער שטורעם, וואס דער מילדער וועסטווינט ברענגט דער דורשטיגער ערד, נאר א שטורעם פון פערוויסטונג, וואס די פינסטערע קרעפטען פון גיהנם האבען אויפגעהויבען.

פון ים, פון וועסט האט זיך דער שטורמווינט אויפגעהויבען. שוועסטער אירענא קען קוים זעהן, דער ווינט פערשיט איהרע אויגען מיט דעם דינעם זאמד, אין וועלכען קינדער האבען נאך זומער געשפיעלט און געזוכט מושעלן, דער ווינט צובלאזט איהרע האר. ער צובלאזט אבער אויך די פלאמענגארבען איבער די דע־כער און טורעמס פון איפר. די רויטע צונגען טאנצען און שפריג־גען, ווי וואהנזיניגע, ווי שדים, פון דאך צו דאך, פון הויז צו הויז!

דער מעכטיגער גלאק פון טורעם לאזט איצט הערען זיין שטים, זי מישט זיך אוים מיט דעם דונערען פון די קא־נאנען. שוועסטער אירענא פערנעמט קלאר און דייטליך די שרעקליכע קלאנגען, ווען די אייזערנע מיילער פון די שווערע קאנאנען ווערען אויף א רגע אנשווייגען.

איפר ברענט... צום פיערטען מאל ברענט ער היינט...

די מויערען, די טורעמס, די הייזער מיט די גיבעלדעכער, וואס וועט פון זיי ווערען?

די דעמערונג פון א הערבסט אווענד לאזט זיך לאנגזאם אראב איבער דעם קאם פון דער דינע. און ווייט, ווייט לויכט דער אקעאן ביים ברעג, ווי ער וואלט גערופען: „איך קום, איך קום, איך נעם אייך אין מיינע ארעמס! ווארט, ווארט, איך בין גרייט, זייט געדולדיג, ווארט!“

פורפור־רויט איז איצט דער האריזאנט, וואס ווערט אלץ טונקעלער און טונקעלער, קיין לבנה, קיין שטערן איז ניט צו זעהן איף'ן הימעל, וואס איז פערהילט אין א שווארצען שניי־וואלקען. מען זעהט קיין זאך ניט, אויסער איין איינציגען פייער־בראנד.

דער אונטערגאנג פון איפר!

דאס שוואנענליעד פון שטילען איפר! פון א שטאדט, וואס האט ניט געוואוסט פון קיין אנדערע ליעדער, אויסער די ליעדער פון פריעדען און ארבייט און פרייד, זינט נאט דער האר האט זי

ארויסגערופען פון דער פינסטערניש צום לעבען און בליהען אין דער גרויער פלאנדרישער עבענע.

מויערען, טורעמס פאלען איין, גיבעלהייזער פליהען אין לופט. מיט א שטארען בליק, מיט אויגען אהן טרערען קוסט שוועסטער אירענא אהין, צום וועסט, וואו איבער די וועלען פון ווייטען אקעאן ברויזען אנדערע וועלען — א ים פון רויך, בלוט און פלאמענשיין, ווי אן אונפערשטענדליכער קאפיטעל פון אפאקאליפסיס, וואס בעשרייבט די שרעקען פון וועלטגעריכט.

א קאפיטעל פון „אינפערנא“, לויפט איהר דורך דער געדאנק, א קאפיטעל, וואס דאנטע האט ניט פערענדיגט, וואו ער האט זיך אבגעשטעלט, ווייל איהם האבען געפעהלט די ווערטער צו בעשרייבען אזעלכע שרעקען!

איפר ברענט, ברענט צום פיערטען און לעצטען מאל, ווייל מעהר וועט שוין פון איהם איצט גארניט בלייבען.

אן אויסגעשריי רייסט זיך ארויס פון שוועסטער אירענא'ס ליפען. דער טורעם, וואס איז אלט יאהרהונדערטער, וואס האט אמאל אין די פינסטערע צייטען פון מיטעלאלטער, וואס האבען זיך איצט אומגעקערט, גערופען מיט זיין גלאק די בירגער פון איפר צום קאמף, וואס האט אין צייטען פון טיפען פרידען, פיעלע, פיעלע צעהנדליגער יאהרען נאכאנאנד אנגעזאגט די שטונדען פון ארבייט און רוה, דער טורעם פון איפר איז אויסגעריסען געווארען!

דער גלאק איז צושמאלצען געווארען און איז ארא־בגעפאלען. דער גלאק, וועמעס צונג האט גערעדט צו אזוי פיעל גענעראציאנען, איז צושמאלצען געווארען און איז ארא־בגעפאלען!

א פלאם פון מיליאנען און מיליאנען פונקען אויף דעם ארט, וואו דער טורעם איז געשטאנען.

צום פיערטען און לעצטען מאל ברענסטו, איפר! ווייל איצט וועט שוין מעהר פון דיר גארניט בלייבען. דיין רוהם אבער וועט בלייבען לעבען, פיעל געפרואווטער איפר! עס וועלען אוועקגעהן די טעג פון וואהנזין, ער וועט זיך צוברעכען און די אייזערנע ווענט פון פערנונפט און ווילען. און אנקומען וו[illegible]ן ווידער די געבענשטע טעג פון פריעדען. און אזוי לאנג ווי [illegible] מענשליך הארץ וועט גריסען א צווייטע, וועט אין איהם לעב[illegible]יין רוהם, וועט עס געדענקען דיין טרייהייט ביז צום סוף!

דער שווארצער שנייוואלקען לאזט זיך ארא[illegible]ר. עס שנייט, — ווייסער, ווייכער, קאלטער שניי. ווי דע[illegible] פון

פלאנדערן וואלט זיך אליין פריינדליך אראבגעלאזען צו בערע־קען דאס בלוטענדע לאנד.

VII

— אויף צום שטורם! מארש, מארש! — דערהערט זיך די שטים פון א קאפיטאן, איינעם פון הונדערט, וואס האבען נאר־וואס אבגעגעבען דעמזעלבען בעפעהל אין דער גאנצער לענג פון איזער. — אויף צום שטורם! מארש, מארש!

זיינע אויגען ווייט ארויסגעטראטען פון די לעכער, אויף זיין ברוסט גלאנצט דער אייזערנער קרייץ, וואס ער האט בעקומען מיט א פאר וואכען צוריק. ער שווינגט זיין סאבעל אין דער רעכ־טער האנט, און אין דער לינקער האלט ער פעסט א רעוואלווער. אויף צום שטורם! מארש, מארש! דער איבערגאנג איבער'ן איזער מוז נאכאמאל פערזוכט ווערען! זעקס רעגימענטען האט מען א רוק געטאן אין שטורמאנגריף פאר אט דעם צוועק.

פאהנען וועהען. מען הערט די טראמפייטען און פויקען. א בעטויבענדע הורא. איינער יאגט איבער דעם אנדערען, אויף צום שטורם, מארש, מארש!

די מוזיק זאל פערדעקען די שיסעריי פון ביקסען, דאס דר נערען פון די קאנאנען, דאס „הורא" זאל פערשלינגען די שרעק־ליכע קלאנגען פון טויט. זיי ז א ל ע ן, אבער זיי ק ע נ ע ן ניט. ווייל דאס איז אלץ — איין גרויסער וואהנזין. דער אנדערער ברעג פון קאנאל איז פול מיט קאנאנען.

איין קאמאנדיר איז שוין הייזעריג, א צווייטער וועט באלד ווערען הייזעריג. לייטענאנטען, פעלדפעבעל, סערזשאנטען און אונטעראפיצירען נעמען איבער דעם איין איינציגען בעפעהל: אויף צום שטורם, מארש, מארש!

און דא שפרינגען ארויס די מענשען פון די טראנשעען, אין וועלכע זיי זיינען וואכענלאנג אבגעלעגען האלב אין אייזקאלטען וואסער. זיי קענען שוין מעהר ניט לויפען, דאך לויפען זיי פאר־ווערטס, פארווערטס! וואס איז דא דער וואונדער, ווען איבער זייערע קעפ רעגענט מיט פעך און שוועבעל פון סדום און עמורה, און פון הינטען טרייבט זיי דער בעפעהל: אויף, אויף, מארש, מארש! און אויף דעם קאמאנדיר'ס ברוסט שיינט דער אייזער־נער קרייץ!

— אויף צום שטורם, מארש, מארש!

אי[illegible] די אבטיילונגען לויפען און שפרינגען איבער די גרינע עבענ[illegible] זיי בעגעגענען זאלפען פון הונדערטער ביקסען. דאס פיי[illegible]כע בלייַ שניידט זיי טויזענדערווייז. אויף דער קאמאנ־

דיר מיט דער הייזעריגער שטים פאלט, ער שטארבט, האלטענ־דיג נאָך אין דער האנט דעם געצויגענעם רעוואָלווער. אויך דער מאן מיט דעם אייזערנעם קרייץ פאלט, ער ליגט איצט, א נומער צווישען אנדערע נומערען אין א הויפען טויטע.

און אנאנדערער שרייט שוין אנשטאט איהם:

— אויף צום שטורם, מארש, מארש!

— הורא, מיט גאָט, פאר קעניג און פאטערלאנד!

— מיט גאָט, מיט גאָט! — שרייען הונדערטער און הונ־דערטער שטימען.

און ווי א שפּאָט קלינגט אָב אין לופט דאָס עכאָ: „מיט גאָט, מיט גאָט!"

אָבער דאָס דונערען פון די קאנאָנען, פון וועלכען די ערד טרייסעלט זיך, פערשלינגט די געשרייען: „מיט גאָט!"

און דער טויט שניידט און שניידט אין די רייהען פון די אָנ־גרייפענדע. דער שניטער מיט דעם פליישלאָזען שארבען און די ביינערנע הענט שניידט און שניידט. צעהנדליגער, הונדערטער, טויזענדער צולעגט ער אין דעם זאמד. ער שניידט, זיין פריש־געשליפענע ווערקצייג אין דער מעכטיגער האנט. ער שניידט אלץ, שניידט, שניידט...

— זיך לעגען, זיך לעגען!

ווי אן ערלעזונג פאר עטליכע סעקונדען דערטראָגט זיך דאָס איינציגע וואָרט, ווערט איבערגעגעבען פון מויל צו מויל דורך די רייהען פון די אָנגרייפער. און די לעבעדיגע פאלען, ווי די מוקען אין הערבסט, אויף די הויפענס טויטע, אויף די לייכען פון זייערע אייגענע ברידער.

די פיינדליכע קאנאָנען שווייגען א מינוט. זיי שפּאָרען זייער אמוניציאָן, ביז דאָס שרעקליכע „אויף צום שטורם, מארש, מארש!" און דאָס וואהנזיניגע לויפען צו די וואסערען פון קאנאל וועט זיך ניט אנהויבען אויף'ס ניי. ביז דאן שווייגען זיי.

די קאנאָנען פון פיינד שטעהען אין אויסגעצייכענטער דע־קונג, אין שוץ פון די דינען, און דער קליינער שפּיגעל, וואָס בע־וועגט זיך אויף דעם רוקען פון לאפעט, גיט איבער דעם בעאָב־אכטענדען אפיציר יעדע ווענדונג פון די לויפענדע.

— אויף צום שטורם, מארש, מארש!

ווידער לויפען הינטער זיי און יאָגען זיי מענשען מיט נע־צויגענע רעוואָלווערען.

— ראַ־טאַ־ראַ־טאַ... ראַ־טאַ־ראַ־טאַ...

קארטעטשען, גראנאטען, שראפּנעלען... די מערזער ברוי־

לען ווי די ווילדע טיערען, די מערזער פון יענער זייט פון קאנאל און פון הינטער די דינען. ווי פויגלען, וואָס דער שטורמווינט טרייבט פון ים, ווי א האַגעל אין פריהלינג פלאַטערען און קלאַפען די שאָסען דורך די לופט איבער די פאַרוועריטס לויפענדע.

— אויף צום שטורם, מאַרש, מאַרש!

— הוראַ, הוראַ!

די וואָהנזיניגע זינגען, א שרעקליכער כאָר פון טויט, א פורכטבאַרער פינאַל פון די פערזאָרטיילטע:

ד י ו ו א ך ב י י ם ר ה י י ן!

— ליעב פאַטערלאַנד, מעגסט רוהיג זיין!

זיי שטורמען דעם איזער קאַנאַל! צום זעקסטען מאָל קענען מויערען פון אייזען, קענען גראַנאַטען, וואָס צורייסען קערפּער אויף שטיקלעך, שטורמען זיי!

— זיך לעגען! זיך לעגען!

נאָר דריי פיערטעל פון די, וואָס זיינען ארויס אין אנגריף, פאָלגען דעם בעפעהל.

ווי א וואָלקען פון היישעריקען, וואָס טראָגען זיך איבער א וויסט, פאַלען זיי אהן קרעפטען אויף'ן גראָז. מען הערט נאָר א פייפען און כריפּען פון ברוסטען, וואָס קענען קוים אָטעמען. זיי ליגען מיט דער לאַסט אויף די רוקענס, וואָס טהוען אזוי שטאַרק וועה, מיט דעם ביקס אין האַנט, מיט דער שייד פון דעם זייט־געווער צווישען די פיס, וואָס שטערט זעהר אין לויפען.

זיי ליגען און אָטעמען שווער, צווישען טויטע, פערוואונדעטע, וועמעס שרעקליכע געשרייען פילען אָן די לופט, זיי ליגען, וואו דער בעפעהל האָט זיי צופעליג געטראָפען.

און ווידער: אויף, אויף, מאַרש, מאַרש! — פון די הייזעריגע העלזער פון זייערע פיינינגער, וואָס שיינען גאַר צו זיין אונערמיעדליך.

— אויף, אויף און מאַרש, מאַרש!

—ראַ־טאַ־ראַ־ טאַ... ראַ־טאַ־ראַ־טאַ...

טראָמפּייטען, פויקען, א שיסעריי פון ביקסען... פאָר־ווערטס. פאָרווערטס, צום וואַסער, אלץ נאָהנטער צום וואַסער!

— דיכטונג פון בריק! אויף, אויף און מאַרש, מאַרש!

און ווירקליך, א בריק, איין בריק, וואָס דער פיינד האָט נע־לאָזען שטעהן, ווען ער איז אין איילעניש אנטלאָפען פון זיי, די אונבעזיעגבאַרע! מען האָט די בריק גאַנצע טעג און וואָכען בעוואַכטעט... אויף, אויף און מאַרש, מאַרש!

א מינוט שווייגען די פיינדליכע קאַנאָנען. די שיצענליניע

שטורמט פֿאָרוועָרטס, ווי א וואהנזיניגע. נאָר דאָ און דאָרט אן איינצעלנער שאָס! וואָס איז דאָס? איז זיי אפשר אויסגעגאַנגען די אמוניציאָן? פֿאַרוואָס שיסען זיי מעהר ניט? איז שוין דער זיעג אונזערער? אויף, אויף און מארש, מארש!

די צושאָסענע פאהנען פלאטערען פאר זיי אין דעם ווינט... אָט איז די בריק, די בריק... דאָס וואסער, דאָס וואסער... ווער דערגרייכט איצט דער ערשטער דעם אנדערען ברעג? ווער וועט דאָרט צוערשט קעמפען מיט דעם פיינד? מאן קעגען מאן, ברוסט קעגען ברוסט, דאָס שרעקליכע, געשליפענע באיאָנעט אויף'ן ביקס! ווער, ווער?

— אויף, אויף און מארש, מארש!

ווי געטריבען פון טייוועל, בעדעקט מיט שמוץ און קויט, גאָרניט עהנליך צו מענשען, לויפען זיי טויטמיעדע... פֿאָרווערטס, פֿאָרווערטס!

עהרע, עהרע! דאָס וואהנזיניגע וואָרט טרייבט זיי איצט נאָך שטארקער, ווי דער הייזעריגער רוף פון דעם מענשען מיט די מיט בלוט פערלאָפענע אויגען, וואָס האלט דעם טויטבריענגענדען רעוואלווער אין זיין צוזאמענגעדריקטער האנט.

און פאראויס פלאטערט די פאהן.

די פיינדליכע קאנאָנען שווייגען, און זייער טיפע רוה ווירקט ווי צורופענד און ערמונטערענד:

— פֿאָרווערטס, איהר העלדען, נאָר פֿאָרווערטס!

און ווייטער לויפען זיי און פאלען אום איבער די טויטע קערפער פון זייערע קאמעראדען און איבער די הויפענס ערד, וואָס זיינען דאָ צוואָרפען אומעטום, וואָס דער פיינד האָט דאָ אָנגעשאָטען, ווען ער האָט אויפגעוואָרפען זיינע פערלאָזענע טראַנשעען.

אָט איז שוין דער קאנאל און די בריק!

— מיט גאָט, פאר קעניג און פאטערלאנד!

— מיט גאָט, מיט גאָט!

— הורא, הורא, הורא! — דונערען הונדערטער און טויזענדער שטימען. די ערשטע קאָמפאניע האָט דערגרייכט די בריק, די אנדערע פאלגען איהר נאָך. הורא, דער איזער־איבערגאנג, דער בעפאהלענער, וואָס זיי האָבען געמוזט נעמען אונטער אלע אומשטענדען, ער איז זייערער!

הונדערטער און הונדערטער זיינען שוין אויף'ן בריק! אין איינציגע מינוטען איז די בריק שווארץ פון זיי, ווי פון א הויפען קליינע אינזעקטען...

— הורא, הורא, הורא! — דונערט אין דער לופט.

הונדערטער זיינען שוין אויפ'ן בריק, און נאָך און נאָך הונדערטער קומען אָן.

— הורא, הורא, הורא!

— ראַ־טאַ־ראַ־טאַ... ראַ־טאַ־ראַ־טאַ...

ווידער די אייזערנע שטים פון יענעם ברעג.

וואהנזין, צומישונג, פערצווייפלונג!

הייסט דאָס האָט מען דאָך זיי ניט געצוואונגען צו ווערען אנשווינגען! מען האָט זיי דאָך ניט ערשעפט!....

— ראַ־טאַ־ראַ־טאַ... ראַ־טאַ־ראַ־טאַ...

און עס שניידט און שניידט אהן אויפהער אויף'ן בריק.

עס דרעהען זיך פערוואונדעטע פערד פון אפיצירען צווישען די צוקענדע קערפער פון סאָלדאטען, און איבער זיי אלעמען וועהט די צושאָסענע פאָהן פון דעם ערשטען פון די אָנגרייפענ־דע רעגימענטען!

— פאָרוועׂרטס, פאָרווערטס!

וואס איז דאָס? פאַלט איין דער הימעל? טרייסעלט זיך די ערד? האָט זיך דער פארהאנג פון טעמפעל צוריסען אויף שטיקער פון אויבען ביז אונטען? האָבען זיך געעפענט די קברים? וואס איז דאָס? וואָס איז דאָס אזוינס? א יובלגעשריי פון טויזענדער און טויזענדער שטימען פון דער אנדערער זייט פון קאַנאַל. דער שלויער פלאַן איז געלונגען. עס האָט אָבגעגליקט. די בריק, וואס איז געווען אונטערמינירט זייט וואָכען, די איינ־ציגע, וואָס זיי האָבען געלאָזען שטעהן, איז אויפגעריסען געוואָ־רען. א ריעזיגער וואלקען פון געלבליכען דאמף און רויך פון דעם דינאמיט איבער דעם שטראָם פערדעקט אלץ ארום... די אנדערע, וואס ווייסען נאָך גארניט, וואָס דאָ קומט פאָר, שפארען זיך פאָרווערטס, צום בריק, און פאלען טויזענדערווייז אין וואסער. טויזענדער ראנגלען זיך אונטען מיט דעם קאלטען שטראָם, דער אונבעשרייבליכער שרעק פאר'ן טויט מאכט די טויזענדער טויט־מיעדע צוריק לעבעדיג.

און ווידער דערהערט זיך דאָס דונערען פון די קאַנאָנען, וואס זיינען געווענדעט אויף די אָנקומענדע. זיי שניידען און שניידען ווידער אונערמיעדליך און אהן ערבארמונג... רייהען און קאָלאָנען שניידען זיי.

— וויקטואר! וויקטואר! — דערהערט זיך פון דעם אנדע־רען ברעג פון טויזענדער שטימען. — וויקטואר! וויקטואר!

און אונטען ווארפען זיך אויסגעמאטערטע קערפער, הענט

ציהען זיך צו די ברעגען, פערוואונדעטע קרעבצען און שרייען און רופען נאך הילף, אזוי ווי דא קען נאך זיין א האפנונג אויף הילף!

באיאנעטען און קאלבען אין די הענט פון פאנאטיזירטע, — דאס איז דער איינציגער ענטפער. זיי ווילען מארדען אין נאמען פון מארד, קענען גיט האבען קיין אנדער געדאנק, ווי נאר דעם איין געדאנק, — צו מארדען!

ווי נאר עס בעוויזט זיך א קאפ איבער דעם ראנד פון ברעג, וואס זאגט צו רעטונג, ווערט אט דער איין בלוטיגער געדאנק באלד אויסגעפיהרט. א מעסער אין די ברוסט פון דעם מיטמענ־שען, וואס דערשווימט צום ברעג, מיט די קאלבען איבער די קעפ פון די, וואס דערהויבען זיך נאכאמאל איבער דעם שמוציגען וואסער. א שרעקליכער קאמף אויף'ן ברעג, א נאך שרעקליכערער איבער'ן וואסער, מאן קעגען מאן, ברוסט קעגען ברוסט!

מיט קאלבען און באיאנעטען!

נעשפאלטענע קעפ, צוהאקטע שולטערען, דורכגעבויערטע רוקענס און בריסט.... געהירן אויף די קאלבען... צוקענדע, בלוטענדע, לעבעדיגע געהירן פון מענשען, וואס איז אמאל גע־ווען אנגעפילט מיט געדאנקען און פלענער פון העלדענמוט, פאטריאטישער בעגייסטערונג, ליעבע, טרייהייט און גוטסקייט, אבער אויך מיט האס און ראכע און פיינדשאפט! צוקענדע, בלו־טענדע, לעבעדיגע געהירן פון מענשען הענגט איצט אויף די קאלבען אין העסליכע, שמוציגע שטיקער!

א שטראם פון בלוט, א פורפור־רויטער איז איצט דער גאנ־צער קאנאל... און די אנדערע שפארען נאך, רעגימענט נאך רעגימענט, צו נעמען מיט שטורם דעם איבערגאנג איבער'ן אי־זער, לאזענדיג הינטער זיך דעם ברענענדען איפּר.

— וויקטואר, וויקטואר!

— צוריק, צוריק!

דאס שרעקליכע ווארט האט זיך צוערשט ארויסגעריסען פון איין מויל, דאן פון צעהנדליגער, הונדערטער, טויזענדער!

דער מענשענשטראם האט זיך מיט אמאל א ווארף געטאן צוריק פון טייך... צוריק, צוריק... וואס ווייטער פון טייך... איבער די טויטע קערפּער פון קאמעראדען, איבער די פערוואונ־דעטע, וואס רופען אומזיסט נאך רעטונג, איבער די טויטע קער־פער פון פערד, איבער בערגלעך און הויפענס ערד... צוריק, נאר צוריק!

וויקטואר, וויקטואר! רא־טא־רא־טא... רא־טא־רא־טא...

דאָס דונערען די קאַנאָנען פון יענער זייט, די זאַלפּען שנייַדען די קאָלאָנען פון די אַנטלויפענדע, ניטאָ קיין רעטונג!

א קנויל פון בלוטענדע, צוקענדע מענשליכע קערפּער זייַנען איצט די געוועזענע שטאָלצע און מעכטיגע רעגימענטען, וואָס לויפען איצט צוריק איבער די גרינע עבענע.

דער שטורם פון דעם איזער־איבערגאַנג איז צום זעקסטען מאָל ניט געלונגען. דער בעפאָהלענער שטורם! ניט געלונגען, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די בליהונג פון דייטשלאַנד'ס יוגענד האָט זיך דאָ אויפגעאָפּפערט מיט געזאַנג.

— וויקטואַר, וויקטואַר! ראַ־טאַ־ראַ־טאַ... ראַ־טאַ־ראַ־טאַ...

די קאַנאָנען דונערען הינטער די אַנטלויפענדע!

דער קאַנאַל איז איבערפילט מיט טויטע קערפּער פון די געפאַלענע און דערטרונקענע. ער פליסט אַריבער זייַנע בײַדע ברעגען, א בלוטיג רויטער. ער וואַרפט אַרויס הויפענס קערפּער אויף די גרינע עבענע פון פלאַנדערן.

— וויקטואַר!

VIII

די אַמבולאַנסען לויפען איבער דאָס שלאַכטפעלד, וואָס איז בעדעקט מיט טויטע און פערוואונדעטע. שוועסטער אירענאַ בויגט זיך איין איבער א בעוואוסטלאָזען. דאָס איז א יונגערמאַן קוים פינף און צוואַנציג יאָהר אַלט, ער טראָגט די בעלגישע אוניפאָרם מיט דעם צייכען פון לייטענאַנט. איהר האַרץ בלײַבט בײַ דעם שוידערליכען בילד. א גראַנאַט, וואָס האָט זיך געמוזט אויפרייסען ערגעץ לעבען איהם, האָט איהם אָבגעריסען בײַדע פיס. צום גליק, שפּירט ער דאָס נאָך ניט. ער רוהט, די אויגען צוגעמאַכט ווי אין טיפען שלאָף, און די שטראַהלען פון דער פערגעהענדער זון שפּילען אויף זיין קלאַסיש שעהנעם געזיכט. דאָס געזיכט איז טויטבלייך, קיין שפּור פון פאַרב איז ניט געבליבען אויף די באַקען, די ווייסליכע ליפּען זייַנען פעסט צוזאַמענגעשלאָסען, זייַנע האָר און באָרד זייַנען שוין ניט געשאָרען געוואָרען זייט וואָכען, אפשר זייט מאָנאַטען. זייַנע לאַנגע טונקעלברוינע לאָקען פאַלען איהם אַראָב ביז צו די שולטערן. דאָס קרויזע האָר, וואָס בעדעקט דאָס געזיכט, גיט דעם קאָפּ יענעם זאָנדערבאַרען אויסדרוק, וואָס האָט פון דעם ערשטען אויגענבליק אָן צוגעשמידט צו זיך שוועסטער אירענאַ'ס אויפמערקזאַמקייט. ווי א בליץ לויפט דורך איהר קאָפּ מיט אַמאָל דער געדאַנק:

„ד ע ר ק אָ פּ מ י ט ד ע ר ד ע ר ג ע ר ק ר ו י ן פ ו ן ג ו ו י ד אָ ר ע ג י !"

זי ליגט אויף די קניע פאר דעם פערוואונדעטען. זי האט שוין מעהר ניט קיין אויגען און קיין אויערען פאר די אנדערע, וואס ליגען דאָ ארום אין די צעהנדליגער און הונדערטער און בעטען, מען זאָל זיי העלפען. נאָר דער א י י נ ע ר, דער אונגעוועהנליכער מענש מיט דעם קאָפּ פון קריסטוס צווישען אזוי פיעל בלוט און טויטע קערפּער, האלט צוגעשמידט צו זיך אלע איהרע געדאנקען און געפיהלען.

„מ ש י ח א ו י ף ד ע ם ש ל א כ ט פ ע ל ד פ ו ן פ ל א נ ד ע ר ן".

דער קערפּער פון דעם פערוואונדעטען איז געווען אָנגעלעהנט אויף עפּעס א נידריגען צאם, אין שוץ פון וועלכען ער האט ווארשיינליך געזוכט צו בעהאלטען זיך פון דער פליהענדער טויטבּרענגענדער גראנאט. דאָ הינטער די בושען איז אויך שוועסטער אירענא לאנג געווען פערבאָרגען, זי האט לאנג, לאנג געקוקט אין דאָס טויטבּלייכע געזיכט, וואָס איז איהר ביז איצט געווען פאַלשטענדיג פרעמד. זי האט איבער דעם א י י נ ע ם פערגעסען דאָס שלאכטפעלד פון פלאנדערן און אלע אנדערע שלאכטפעלדער און אלע שרעקען פון די פערגאנגענע טעג.

ענדליך האט זי זיך דערמאָנט אָן איהר פליכט פון א קראנקענשוועסטער. זי עפּענט איהר טאש מיט די מעדיקאמענטען, וואָס זי טראָגט מיט זיך, און פּרואווט ברענגען דעם פערוואונדעטען צום בעוואוסטזיין. זי האלט דעם פלאקאָן מיט שארפען עטהער אונטער זיין נאָז, אָבער ער ריהרט זיך ניט. קען דען זיין, אז ער איז דאָך טויט, ניט קוקענדיג אויף אלע צייכענס, וואָס ווייזען, אז ער לעבט נאָך? אום זיין ברוסט זאָל קענען פרייער אָטעמען, עפּענט זי איהם זיין מונדיר. פון דער אינוועניגסטער קעשענע פאַלט ארויס א קליין פּאָרטפעל, און שוועסטער אירענא עפּענט דאָס, און ניט אָבגעבענדיג זיך וועגען דעם קיין רעכנונג, לעזט זי אויף א קליינער קארטע:

ושאָזוא דע קרואיז

דאָקטאָר פון פילאָסאָפיע.

אזוי שטעהט אויף דער קארטע:

ושאָזוא דע קרואיז

זי ציטערט אויף. נאָך קיינמאָל אין איהר לעבען האט זי ניט געהערט אזא אונגעוועהנליכען נאָמען. און דאָך קלינגט אַט

דער נאָמען פאַר איהר אַזוי אייגענאַרטיג בעקאַנט, כמעט ווי עפּעס אַן אייגענער. אַזוי פערשיעדען פון אלע אנדערע נעמען! אלע נעמען, וואָס זי האָט ביזהער געלעזען אָדער געהערט! זשאָזוא, זשאָזוא... און צו אָט דעם זעלטענעם פאָרנאָמען נאָך דער פאַמיליענגאָמען דע קרואיז!

זשאָזוא, דאָס איז דאָך ישוע, די אַלטע פאָרם פאַר יעזוס! און דע קרואיז הייסט דאָך, אויב זי האָט גאָר ניט קיין טעות, פון קרייץ!

זי האָט נאָך ניט געהאַט קיין אהנונג וועגען דעם, אַז זי האָט דאָס איבערגעלעזען איינעם פון די בעריהמטסטע נעמען פון גאַנץ בעלגיען, אַז דער מענש, וואָס נויטיגט זיך איצט אין איהר הילף, איז אין גייסטיגער בעציהונג געווען די שעהנ־סטע האָפנונג פון זיין איצט צוטראָטענעם, געשענדטען פאַ־טערלאַנד.

ווייל זשאָזוא דע קרואיז איז דער פיהרער פון אַ יונגער שול פון דיכטער, וואָס האָבען בעזונגען אין סאָנעטען און טערצינען די אונפערגלייכליכע שעהנקייט פון בראַבאַנט און פלאַנדערן. ער האָט אומגעביטען די לירא אויף אַ שווערד און איז געגאַנגען פאָראויס אנטקעגען נויט און געפאהר און טויט מיט דער פאָהן אין האַנט, ווען די פרעמדע זיינען אָנגעקומען פון זיד און האָבען זיך אריינגעריסען אין זיין לאַנד, ער האָט פריהער בעזונגען די שעהנקייט פון זיין פאַטערלאַנד און האָט איצט פערגאָסען פאַר דעם לאַנד זיין בלוט.

דאָס איז זשאָזוא דע קרואיז, דער דיכטער.

— זאָל איך אייך העלפען שוועסטער אירענא? — האָט זיך דערהערט הינטער איהר אַ שטים.

דאָס איז דער לאַזאַרעטגעהילף טאָמאָס. ער איז אראָב־געשפּרונגען פון דעם טראַנספּאָרט וואָגען פון רויטען קרייץ. פון וואָגען האָבען זיך געהערט די געשרייען און דאָס וויינען פון די פערוואונדעטע און שטאַרבענדע.

— יע, העלפט מיר, טאָמאָס, אָבער פאָרזיכטיג, פאָר־זיכטיג... דער אונגליקליכער איז בעוואוסטלאָז, און איך וויים אפילו ניט, צו מען קען איהם שוין גאָר העלפען.

אין אַ טיף שמערצליכען טאָן קומען די ווערטער ארויס פון שוועסטער אירענא'ס ליפּען. דער לאַזאַרעטגעהילף, וואָס איז שוין געווען געוועהנט צו אַזוי פיעל שרעקען, פאַר ווּעמען

עס איז ניט געווען קיין אונטערשיד צווישען איין שווער פער־וואונדעטען און אנאנדערען, האט זי אנגעקוקט ערשטוינט.

אבער ער איז אויך פלוצלונג געבליבען שטעהן, געריהרט פון דעם אונבעשרייבליכען שמערצליכען בילד, וואס דער יונגער בעלגיער אין דער אוניפארם מיט דעם צייכען פון לייטענאנט האט פארגעשטעלט. אויך אין איהם האט זיך פלוצלונג אויפ־געהויבען דאס זאנדערבארע געפיהל, אז דער, וואס רוהט דא, קען ניט זיין קיין איינפאכער שטערבליכער אין געוועהנליכען זין פון ווארט, אז ער קען ניט זיין נאר איינער פון די הונדערטער און הונדערטער נעמען און נומערען, וואס בעדעקען אזא שלאכט־פעלד, ער מוז זיין עפעס א גאר אונגעוועהנליכער מענש.

מיט דער הילף פון שוועסטער אירענא הויבט אויף דער לאזארעטגעהילף דעם אלץ נאך געוואוסטלאזען זשאזוא דע קרואיז אין וואגען, וואס איז שוין איבערפילט מיט שטארבענדע און פערוואונדעטע. זיי אלע דארף מען אבפיהרען אין לאזארעט אויף דעם קאם פון דער דינע, און פראפעסאר ווילהעלמי מוז דאן ענטשיידען, צי מען קען זיי נאך העלפען, צי ניט.

און זיי האבען אוועקגעלעגט זשאזוא דע קרואיז אין וואגען לעבען אן אינדיער, וועמעס ווייסע קלייד איז געווען אינגאנצען אין בלוט. א שאס פון א שראפנעל האט דעם אונגליקליכען אבגעריסען די רעכטע האנט אונטער דעם שולטער, ער האט ניט פערלארען דאס בעוואוסטזיין. פון א פאר שרעקליכע אויגען, וואס זיינען שוין פון שמערץ אוןליידען געווארען ווי גלעזערנע, שטארט דער זוהן פון די טהאלען פון הימאלאיא, וועמען ענג־לאנד'ס וועלטמאכט האט געבראכט אהער אין די עבענע פון פלאנדערן, אין איין פונקט אין ווינקעל פון וואגען. אבער זיינע ליפען לאזען ניט ארויס קיין קלאנג, ווייל דאס געזעץ פון ווישנו יעם אייביגען פערבאט דעם אינדיער ארויסצואווייזען מיט וואס עס איז זיינע ליידען.

מיט שרעק קוקט שוועסטער אירענא אויף דעם ברוינעם יונג. זי וויים ניט, ווי אבצושאצען זיין גייסטיגען ווערט. זי האלט איהם פאר א האלב־ווילדען, ווי די טורקאס, די ספאחים און די גורקאס, פון וועלכע מען האט זיך אין פערלויף פון דעם קריעג אנגעדערצעהלט אזעלכע שרעקען. און דאך איז אט דער אינדיער א גאנץ אנדערער.

ווען דו וואלסט נאר געוואוסט, זשאזוא דעקרואיז, לעבען וועמען דו ליגסט, דו, יונגער דיכטער פון בעלגיען'ס שעהנהייט און פרייהייט, וואס האט בעזונגען אין סאנעטען און טערצינען

זיין לאנד און פאלק, ווי קיין אנדערער אין דער אמאליגער דרייכער עבענע פון פלאנדערן! ווען דו וואלסט דאס געוואוסט, וואלסטו אויך בעזונגען אט דעם אינדיער, וועגען וועלכען מען זאגט, אז דאס האבזיכטיגע ענגלאנד האט איהם פעראורטיילט צו טויט און פערניכטונג!

אבער שטום זיינען דיינע ליפען, זשאזוא דע קרואיז, דיין בעוואוסטזיין איז פערדעקט מיט דעם שווארצען פארהאנג פון טויט, פון וועלכען דו וועסט אפשר נאכאמאל ערוואכען, ווען ווילהעלמי וועט בעשליסען, אז ער קען דיר נאך העלפען. אין שוועסטער אירענא לעבט די איין האפנונג, און זי לעגט צונויף איהרע הענט ווי אין געבעט, ווען איהר בליק קערט זיך ווידער אב פון דעם אינדיער און פאלט אויף דאס בלייכע געזיכט פון דעם קריסטוסקאפ, וועמעס טרעגער איז א דיכטער, וואס איז פאר שוועסטער אירענא אינגאנצען אונבעקאנט.

דער טראנספארט וואגען נעמט זיך בעוועגען. לאנגזאם פאהרט ער איבער דעם שאסע און שטייגט ענדליך ארויף צום קאם פון דער דינע. דאווארט פראפעסאר ווילהעלמי אויף די, וועמען זיינע געשיקטע הענט זאלען רעטען. אבער זיינע הענט זיינען שוין פערנומען. דער וואגען מיט זשאזוא דע קרואיז און דעם אינדיער און די אנדערע איז ניט דער ערשטער און וועט ניט זיין דער לעצטער. אלע בליקען זיינען געווענדט מיט געבעט אויף דעם פראפעסאר. ער ווייס, אז נאך הונדערטער און הונדערטער ארעמס וועלען זיך צו איהם אויסשטרעקען נאך הילף, אויב זיי וועלען איבערהויפט זיך קענען אויסשטרעקען, ארעמס פון הונדערטער און הונדערטער יונגע, קרעפטיגע מענשען, וואס זיינען נאך נעכטען געווען געזונד און וואס זיינען איצט געווארען קריפעלס אין דעם קריעג, דעם „נויטווענדיגען", דעם „אונפערמיידליכען".

דער טראנספארט וואגען שטעלט זיך אב ביים אריינגאנג אין לאזארעט. צוויי קראנקענווארטער מיט ווייסע בינטען אויף די ארעמס טרעטען ארויס און העלפען ביים אויסלאדען. די מיד אין אפעראציאנסצימער שטעהט איצט אפען.

שוועסטער אירענא'ס אויג בעמערקט באלד דעם פראפעסאר אין ווייסען קיטעל, וואס איז אינגאנצען אויסגעשמירט אין בלוט. מיט דעם מעסער אין האנט, איז דער גרויסער געלעהרטער און אפעראטאר איצט זעהר עהנליך צו א קצב, וואס איז פערנומען מיט זיין ארבייט. זי שרעקט זיך פאר איהם און פאר זיך אליין.

„נאָר פעסט זיין, פעסט ביז צום סוף", — רופט זי שטיל צו זיך אליין.

— שוועסטער עריקאַ, דאָס כלאָראָפאָרם, — דערהערט זיך ווילהעלמי׳ס קלאָרע, דייטליכע שטים.

און מיט שרעק פערנעמט שוועסטער אירענא דעם ענטפער פון איהר קאָלעגין:

— דאָס כלאָראָפאָרם איז אויסגעגאַנגען, הערר פּראָפעסאָר.

זי דערמאָנט זיך באַלד די ווערטער פון וואַרנונג, וואָס ער האָט איהר דאַן געזאָגט, און זי שוידערט אויף.

„עס קען טרעפען, אַז איך וועל מוזען אָפּערירען אָהן נאַר־קאָטיקאָן, וועט איהר דאַן אויך זיין שטאַרק, גטעדיגע פרוי?" און זי האָט געענטפערט: „איך וועל זיין שטאַרק, הערר פּראָ־פעסאָר!"

וועט זי איצט האַלטען איהר וואָרט? דאָ, פאַר דעם אָפּעראַציאָנסטיש מיט דעם פערקריפּעלטען קערפּער פון זשאַזוא רע קרואיז?

זי קוקט אויף דעם פּראָפעסאָר ווען די דיענער מיט די געהילפען לאַדען אויס די פערוואונדעטע, און די געשרייען פון לאַזאַרעט, פון די בעטען, פון די שטוהלען, פון דעם דיל פילען אָן איהרע אויערען, געשרייען, געוויין, קרעכצען, פלוכען און געבעט, אַ ברילען, ווי פון די מיילער פון ווילד געוואָרענע טיערען, קלאַנגען, וואָס צורייסען די נערוועו. מען רופט דעם טויט, דעם לעצטען ערלייזער פון אַלע ליידען פון גיהנם, וואָס די קריעגסערקלערונג האָט געבראַכט אויף די קולטורוועלט פון איירא͏ָפּאַ און איבער די ערד.

איהר בליק וואַנדערט איבער דעם אָפּעראַציאָנסצימער... אַ ים פון עלענד און טרערען, זי בליקט איצט אין די טיף פון אָט דעם ים. און אינמיטען פון אָט דעם ים שטעהט ווילהעלמי, אַ פעלז, אָן וועלכען די וועלען אַרום שטויסען זיך אָן... ער וואַ־קעלט ניט, ציטערט ניט, רעגט זיך ניט אויף. ער טהוט נאָר זיין אַרבייט, אין דער צייט ווען די דיענער און די שוועסטער לעגען אייטעם נאָך דעם אַנדערען אויף דעם אָפּעראַציאָנסטיש.

טראָפּענס שוויס שטעהען אויף ווילהעלמי׳ס שטערן. ער האָט הויך אַרויפגעצויגען די אַרבעל פון זיין קיטעל, און זיינע הענט זיינען איינגאַנצען בעדעקט מיט בלוט. ביי זיין זייט שטעהט אַ געפעס מיט אַן אַסעפּטישער לעזונג, וואָס איז שוין איינ־

גאנצען פול מיט בלוט און פינגער און הענט און פיס, וואס דער פראפעסאר האט שוין אין צעהנדלינגער אמפוטירט.

— ווייטער! דער נעקסטער! ווייטער! דער נעקסטער!
— רופט ער אונערמידליך אויס.

דער צימער מיט די פערוואונדעטע און דעם אפעראציאנס־טיש דרעהט זיך פאר שוועסטער אירענא׳ס אויגען אין א קרייז. אין א קרייז דרעהט זיך אויך דאס גרויסע שווארצע קרוציפיקס, וואס איהרע קאטוילישע קאלעגינען פון אאבען, די ארימע „מיידלעך פון יעזוס קריסטוס", ווי זיי רופען זיך, האבען אויפ־געהאנגען אויף דער מיטעלסטער וואנט פון צימער. איהר דוכט זיך, אז די גרויסע הייסע טרערען פון דעם ערלייזער פאלען אראב אויף דעם מיט בלוט בעדעקטען דיל פון צימער, וואו פראפעסאר ווילהעלמי טהוט זיין שווערע ארבייט.

— דער נעקסטער! — דאן נאכאמאל: — דער נעקסטער!
— און ווידער: — דער נעקסטער! — אזוי ציהט זיך דאס שטונדען און שטונדען לאנג, אהן א סוף!

ווילהעלמי האט איצט אונטער דעם מעסער א בלוטיונגען אינגעל פון א יאהר זיעבעצעהן. ער איז אנטלאפען אין געהיים פון פאטער און מוטער און האט זיך געשטעלט באר א פריי־ווילינגען. ער האט בעשלאסען צו געהן, און ער האט ניט גערוהט און קיינעם ניט געלאזען צורוה, ביז מען האט איהם ענדליך אנ־גענומען. ער איז נאך געווען א ק י נ ד! ער איז דער איינ־ציגער זוהן פון פערמעגליכע, אבער בעשיידענע עלטערען, א שילער פון פארלעצטען קלאס פון גימנאזיום, איז ער פון שול־באנק גלייך געקומען אויפ׳ן שלאכטפעלד. ער ווייגט פאר שמער־צען אויפ׳ן טיש, נאך איידער ווילהעלמי האט איהם בעריהרט מיט דעם מעסער, און דער פראפעסאר מוז ארויסציהען שטי־קערווייז די צובראכענע ביינער!

א שאס האט איהם אינגאנצען צושמעטערט זיין לינקע שליסעלביין. דא איז ניטא קיין אויסוואהל. שטיקלעכווייז, איין טייל נאך דעם אנדערען, מוז דער פראפעסאר ארויסנעמען די ביינער. צוערשט מוז ער זיי זוכען מיט דער זאנד, דאן אנגעמען מיט׳ן צוואנג און דאן אויסשניידען מיט׳ן מעסער. און דאס בלאראפארם איז אויסגעגאנגען!

ווילהעלמי געפינט ניט קיין ווארט צו טרייסטען, פערשעה־מען אדער אויפמונטערען דעם פערוואונדעטען. שווייגענדיג טהוט ער זיין שרעקליכע ארבייט... שניידען, שניידען... אויף דעם לעבעדיגען, צוקענדען, פיהלענדען לייב...

ווי דער געשריי פון א דערשטאָכענעם אָקס, טראָגט זיך דער געשריי פון דעם פערוואונדעטען איבער'ן צימער. ווילהעלמי ציטערט ניט, שוועסטער עריקא צוזאמען מיט צוויי שטארקע דיענער, וועמען די נויט גיט הערקולישע קרעפטען, האלטען פעסט דעם פערוואונדעטען אויפ'ן טיש.

שוועסטער אירענאַ האָט מורא, אז זי וועט פערלירען איהר בעוואוסטזיין. אָבער זי שטרענגט אָן איהר לעצטע ווילענס־קראפט, און אין צוואנציג שרעקליכע מינוטען, וואָס האָבען זיך געצויגען, ווי אָן אייביגקייט, ענדיגט ווילהעלמי'ס מעסער זיין ארבייט.

שוועסטער אירענאַ האָט אָבגעווענדט איהר בליק פון אָפּעראציאָנסטיש. דער פערבאנד איז פארטיג. ווילהעלמי געהט צו איהר צו מיט דער פראגע:

און וועמען האָט איהר מיר געבראכט, שוועסטער אירענאַ?

זי נעמט איהם אָן ביי דער האנט און פיהרט איהם צו דעם אינדיער און דעם יונגען בעלגישען אָפּיציר.

— נעמט דעם אינדיער, קראנקענווארטער, — ענטשיידט ווילהעלמי.

— און... און... — נאָר דאָס קליינע וואָרט קען שוועסטער אירענאַ ארויסברענגען.

— איך וועל זעהן, — ענטשיידט דער אָפּעראטאָר, — אָבער מיר דוכט....

ער שטעהט שוין ווידער ביים אָפּעראציאָנסטיש און טיילט אָב די רעשטען פון מוסקעלען און אָדערען, וואָס זיינען איבערגעבליבען ביי דעם אינדיער אונטער די שולטערן.

ביי שוועסטער אירענאַ ציטערט דער גאנצער קערפּער.

דער פּראָפעסאָר האָט געוויס בעשלאָסען, אז דער צושטאנד פון דעם אנדערען איז האָפנונגסלאָז, ווען ער בעשעפטיגט זיך צוערשט מיט דעם אינדיער.

זי בעהערשט זיך און געהט צו צום אָפּעראציאָנסטיש, און ווערהענד ער געהט, זאָגט זי איהם זעהר שטיל:

— איך בעט אייך, הערר פּראָפעסאָר... איך בעט אייך! רעטעט יענעם, דעם אנדערען!

— איך וועל זעהן, שוועסטער אירענאַ, אָבער מיר דוכט...

— רעטעט איהם!

— איך וועל זעהן.

זי האָט זיך געמוזט צופרידענשטעלען מיט דעם ענטפער און וואַרטען, ביז ער האָט פערנעהט די שרעקליכע וואונד אונ־

טער דעם אינדיער׳ס שולטער און אויף דעם איבערגעבליבענעם שטיקעל האנט.

ענדליך שטעהט ווילהעלמי פאר זשאזוא דע קרואיז.

ער זוכט דעם פולס און שאקעלט מיט׳ן קאפ.

— איך האב מורא, שוועסטער...

— איך בעט אייך... איך בעט אייך זעהר, הערר פראפעסאר!

— וועט איהר מיר אליין העלפען, שוועסטער אירענא?

— יע, איך וועל העלפען, הערר פראפעסאר!

— דאן לעגט דעם פערוואונדעטען אויף דעם אפעראציאנס־טיש, — זאגט ווילהעלמי צום דיענער.

צוויי דיענער נעמען אן דעם בעלגיער.

— פארזיכטיג, פארזיכטיג, דאס הארץ שלאגט קוים!.... פארזיכטיג, פארזיכטיג... איך וועל מוזען אמפוטירעןביידע פיס... איך וועל פרואווען!

IX

— נעמט אראב דעם פערוואונדעטען׳ס קליידער!

טאמאס, וואס איז געבליבען העלפען ביי דער אפעראציאן, האט ארויסגענומען זיין מעסער פון קעשענע און האט אויפגעשניטען זשאזוא דע קרואיז׳ס הויזען ביי די פיס. דער פערוואונדעטער איז געלעגען אויף דעם אפעראציאנסטיש ווי א טויטער. שוועסטער אירענא האט מיט ציטערענדע פינגער געעפענט זיין ראק מיט דעם צייכען פון לייטענאנט. זיינע קליידער און וועש זיינען געווען איין קלעפיגע שטיק שטאף אנגעזאפט מיט בלוט.

אבער שוועסטער אירענא איז געבליבען פעסט. ווען זי דערפיהלט, אז איהרע קרעפטען נעמען זיך איהר אויס, אז איהר קאפ שווינדעלט, און זי וועט באלד אומפאלען, הויבט זי אויף איהר בליק צום קרוציפיקס, וואס הענגט קעגענאיבער איהר אויף דער מיטעלסטער וואנט פון לאזארעט.

— בעהאלט פארזיכטיג דעם פערוואונדעטען׳ס פאפירען, שוועסטער אירענא, — פערגעמט זי ווי פון דערווייטען וויל־העלמי׳ס שטים.

און מעכאניש נעמט אן איהר האנט א קליין פעקעל שריפטען, וואס איז געלעגען פארזיכטיג ארומגעבונדען אין דער אינוועניגסטער קעשענע פון דעם פערוואונדעטען׳ס ראק.

דער רָאָק, די הויזען און די מיט בלוט דורכגעזאפטע וועש זיינען איצט געלעגען אויפ'ן דיל.

— קאָנטראָלירט איצט דעם פולס, שוועסטער עריקא!

אָהן גערויש איז שוועסטער עריקא צוגעגאנגען צום אָפּע־ראציאָנסטיש און האָט אָנגענומען זשאָזוא דע קרואיז'ס רעכטע האנט צווישען די פינגער.

— איך געפין מעהר ניט קיין פולס, הערר פּראָפעסאָר.

— איהר מוזט געפינען, שוועסטער!

דאָס איז געווען אלץ, וואָס ווילהעלמי האָט געזאָגט. ווייטער איז שוין זיין גאנצע אויפמערקזאמקייט געווען קאָנ־צענטרירט אויף די ארבייט צו פערבינדען די בלוטאָדערען. אויף וויפיעל דאָס איז געווען מעגליך ביי דער שרעקליכער פערוואונדונג.

די גראנאט האָט דעם אונגליקליכען אָבגעריסעןביידע פיס ווייט העכער פון די קניע. מען מוז אראָבנעמען די בלו־טענדע שטיקער פיס, אָבזעגען די צוויי ביינער, דאן מוז מען די וואונדפלאכען דעזינפיצירען און פערבינדען. צו די שטי־קער פיס זיינען צוגעקלעפּט שטיקלעך קליידער, שמוץ, שטויב, בלוט און פולווער.

שוועסטער אירענא איז קוים אימשטאנד געווען צו קוקען אויף די שרעקליכע שטיקער פון מענשליכע פיס. אָבער זי מאכט די לעצטע אָנשטרענגונגען צו בלייבען פעסט, נאָכדעם ווי זי האָט בעהאלטען די פאפירען אין א קאסטען אין קאנטאָר און האָט זיך אומגעקערט צום אָפּעראציאָנסטיש.

ווילהעלמי נעמט זיין מעסער. מיט ראשע שניטען שניידט ער אָב די מוסקולען און אָדערען. און דער פערוואונדעטער ריהרט זיך ניט, אזוי טיף איז די אָהנמאכט, וואָס דער שרעק־ליכער, אָבער איצט נויטיגער בלוטפערלוסט האָט פעראורזאכט.

ווילהעלמי שאָקעלט דעם קאָפּ.

„דאָס איז איבגאנצען איבריג, ער וועט ניט לעבען", לעזט שוועסטער אירענא אין זיינע אויגען.

אָבער אזוי בעטענד איז געווען שוועסטער אירענא'ס בליק, געווענדט צו איהם, אז ער האָט גענומען זיין זעג.

— האלט, שוועסטער אירענא, צוערשט דעם לינקען פוס!

און מיט איבערמענשליכער אָנשטרענגונג האלט שוועס־טער אירענא דעם לינקען פוס פון אָט דעם זשאָזוא דע קרואיז, וואָס איז איהר נאָך נעכטען געווען א ווילדפרעמדער, און פאר וועמעס לעבען פון א קריפּעל זי בעט איצט און האָט אזוי מורא.

אַלע אין צימער האָבען אויפגעציטערט. די פערוואונ־דעטע האָבען אויף א ווײלע פערגעסען זײערע אייגענע שמער־צען, זיי האָבען אויפגעהערט וויינען און שרייען און האָבען אָבגעווענדט די בליקען פון ווילהעלמי. אפילו די נערווענ־שטארקסטע שוועסטער און געהילפען האָבען אײנגעהאַלטען דעם אָטעם און געקוקט אָן א זייט.

עס הערט זיך דער קלאנג פון ווילהעלמי'ס זעג דורך דעם לעבעדיגען ביין.

און זשאָזוא דע קרואיז ריהרט זיך ניט.

„א דאנק גאָט“, לויפט דורך אירענא'ס קאָפּ, „א דאנק גאָט!“

מיט אייזערנער ענערגיע האַלט איהר האנט דאָס שטיק פוס, וואָס ווערט אָבגעזעגט, אָבער איהר בליק זוכט אויף דער וואנט דעם ערלייזער'ס קרייץ, און איהרע ליפען מורמלען אין אַן אָנפאל פון אינערליכער פערצווייפלונג דאָס פאַרלעצטע וואָרט פון דעם געקרייציגטען:

„גאָט, מיין גאָט, פארוואָס האָסטו מיך פערלאָזען?“

די זעג קרעכצט, פערענדיגענדיג איהר ארבייט. א קלאָ־רער, שארפער קלאנג דערהערט זיך.

ווילהעלמי האָט אָבגעזעגט דעם ביין נאָך אלע רעגלען פון דער קונסט... שוין דעזינפיצירט ער די וואונדפלאַך, און שוועסטער עריקא האַלט שוין אָנגעגרייט גאָז צום פערבינדען. נאָך אין עטליכע מינוטען איז ווילהעלמי פאַרטיג.

— איצט דעם רעכטען פוס, — ווענדט ער זיך צו שוועסטער אירענא.

און שוועסטער אירענא, קוים האַלטענדיג זיך אויף די פיס, געפינט אין זיך קרעפטען אויסצושטעהן די שווערע אר־בייט צום צווייטען מאָל. אלע אין אָפּעראַציאָנסזאַל האַלטען ווידער איין דעם אָטעם, און די פערוואונדעטע פערגעסען צו־ליעב דעם שיקזאַל פון זשאָזוא דע קרואיז זייערע אייגענע אונגליקען.

נאָך א האַלבער שעה איז ווילהעלמי פאַרטיג.

שוועסטער אירענא, מיט דער הילף פון א דיענער, לעגט אוועק דעם קערפּער אָהן פיס אין א קאַסטען, אין ווינקעל, וואָס איז זעהר עהנליך צו אַן אָרון, וואָס איז אָבער אינוועניג אויס־געבעט מיט קישענס. קיין אנדער בעט איז ניט געוועזען, אלע זיינען שוין לאנג געוועזען פערנומען.

א שטאבארצט קומט אריין.

— הערר פראָפעסאָר ווילהעלמי!

— הערר שטאַבאַרצט?

— אַ הויכער אָפיציר מוז ווערען אָפּערירט, אַ זעהר שווערע אויפגאַבע, מען האָט דאָס נאָר געקענט אָנפערטרויען אייך, דעם בעריהמטען כירורג. מען דאַרף ארויסנעמען אַ קויל פון בויך. מען האָט מורא, אַז דער דאַרם וועט דורכ־געלעכערט ווערען, און דאָס וועט פיהרען צו אַן ענטצינדונג פון בויכפעל.

— איך קום באַלד!

— אַן אויטאָמאָביל שטעהט פאַר דער טיר, הערר פראָ־פעסאָר. זייער עקסעלענץ ליגען אין מוידערהופד, אין אַ שול־הויז, וואָס מען האָט פערוואַנדעלט אין אַ לאַזאַרעט.

— שוין, הערר שטאַבאַרצט!

— ניין, איך מוז אייך גלייך מיטנעמען, הערר פראָ־פעסאָר!

— איך קום!

און אַזוי ווי ער איז, אין דעם בלוטיגען קיטעל, וואָס איז דורכגעזאַפּט מיט דעם לעבענסזאַפט פון זשאַזוא דע קרואיז און אַנדערע, שפּרינגט ווילהעלמי אריין אין גרייטען אויטאָ־מאָביל און פליהט אין מוידערהופד.

דרויסען איז לאַנגזאַם אָנגעקומען דער אָוענד. די זון, וואָס האָט בעשיינט דאָס גאַנצע אונבעשרייבליכע עלענד, איז אונטערגעגאַנגען אין די וועלען פון ים הינטער די דינען, און די שוואַרצע נאַכט האָט גענומען קריכען איבער די גרינע עבענע פון פלאַנדערן. און ווייט, הינטער איפּער, האָט זיך ווידער דערהערט דאָס דונערען פון די טויטברענגענדע קאַנאָנען.

אין דעם לאַזאַרעט ברענט איצט ליכט, אַ שוואַך, אָרים ליכט פון אַ פּאָר אויל־לאָמפּען און ליכטלעך. דער ציטערנ־דער שיין וואַרפט גראָטעסקע שאָטענס אויף די בעטען און אַלץ, וואָס שטעהט אויפ'ן דיל, אויף די ווענט, און מאַכט ענדלאָז לאַנג די באַלקען פון דעם קרוציפיקס, וואָס הענגט אויף דער מיטעלסטער וואַנט.

דאָ איז שווער צו אָטעמען, די לופט איז אָנגעפילט מיט קאַרבאָל, יאָדאָפאָרם און עטהער.

אַ שרעקליכע מיעדקייט איז בעפאַלען די אַלע, וואָס ליגען דאָ. נאָר פון צייט צו צייט הערט זיך אַ שטילער קרעכץ. שלאָף און טויט גנב'ענען זיך מיט קוים הערבאַרע טריט דורכ'ן צימער, פון בעט צו בעט, און בלייבען אונבעמערקט פון דעם

בליק פון שוועסטער אירענא, וואָס ו.אלט די נאכטוואך צו־זאמען מיט דעם געהילף טאָמאָס.

איהרע ברייט אויפגעריסענע אויגען, וואָס גלאנצען אין גלוט פון פיבער, קוקען אויף דעם קריסטוסקאָפּ פון זשאָזוא דע קרואיז, פאר וועמעס בעט זי האָט זיך געזעצט. איהר בליק קערט זיך דאן אָב צום קרוציפיקס אויף דער וואנט, דאן פאלט ער אראָב צום פּעקעל פּאַפּירען, וואָס זי האָט געפונען ביי דעם פערוואונדעטען. זי האָט דאָס איצט אין טיפער נאכט ארויס־גענומען פון קאסטען. זי בינדט אויף דאָס פּעקעל און לעזט שורה נאָך שורה, זייט נאָך זייט, און זי דערקענט אין זיי זשאָזוא דע קרואיז, דעם פרעמדען פון שלאכטפעלד, וועמען זי האָט היינט געזעהן צום ערשטען מאָל. ער איז איהר איצט אזוי נאָהנט.

נאָהנט איז ער איהר געווען דורך די אלע יאָהרען פון איהר פערגאנגענעם לעבען, ווען זי האָט געטאפּט אין דער פינסטער, ווי א נאכטוואנדלערין, און האָט ניט געקענט גע־פינען דעם וועג, ביז דער פערראַט פון דעם, וואָס איז געווען איהר מאן, איבער איהר פריינד האָט זי געבראכט צוערשט אין די וואוינונג פון פּראָפעסאָר ווילהעלמי, דאן אויף די שלאכטפעלדער פון פלאנדערן און ענדליך צום קראנקענבעט פון דעם גרויסען מארטירער און דיכטער.

וואָס האָט זי דאָ געלעזען? וואָס איז דאָס געווען?

דער שוואנענגעזאַנג פון בעלגיען
(אַ העלדענליעד)

דאָס איז געווען אויפגעשריבען איבער די העקזאמעטערען, וואָס האָבען דערמאָנט אָן איליאַס און האָבען בעדעקט די לייזע בלעטלעך פון זשאָזוא דע קרואיז, דעם יונגען דיכטער, וואָס האָט פאר זיין פאָלק געטראָגען פּאַראַויס די פאָהן פון פרייהייט.

שוועסטער אירענא האָט געלעזען:

זזי מיר געגריסט, מיין לאַנד, בעשפּיעלט פון די גאָלדענע וועלען,
ווען פעבוס פיהרט צו דעם שטערן פון אָווענד דעם זונענגעשפּאַן.
לאַנד פון די עלטערען, דו לאַנד פון פרייהייט, וויעג פון קונסטען,
פעסטונג פון פלייס און פון מיה, אונפערגלייכליך אין טהאַט!
וואָלט איך נאָר זאָגען געקענט, וואָס דו ביזט פאר מיר, וואָלט איך געזאָגט.
אָבער איך שטאַמעל נאָר, הויב איך פאַר דיר אויף מיין שווערד!
ביזט מיין לאַנד, האָסט מיר ערצויגען מיין פאָטער און מוטער,

דו האסט געזעהן מיינע שפּיעלען, אַ פריינד געווען אין מיינע זארגען!
וואָלט איך נאָר זינגען געקענט, ווי אמאָל ווערגיל און האָמעראָס,
וואָלט איך בעזונגען אין גאָלדענע טענער איליאָן'ס פאַלען!
אָבער איך בין צו שוואַך, צו קליין איז די מאַכט פון מיין ליעד,
בלוט רינט מיר פון הארצען, נאָר מיינע ליפּען שווייגען.
דאַך, אַ שטאָלצע לאַנד פון די עלטערען, אַלץ ביזטו מיר,
ביזט מיין געליעבטע און פרוי, מיין מוטער און שוועסטער,
מיין גליק!
זאָל איך דאָס וואַגען, אַ געטער? פון אַלע ליעדער אַ ליעד
זינגען וועל איך דאן, ווי די ערהאבענע איז געפאלען.

שוועסטער אירענא האָט זיך פערגעסען און האָט געלעזען די לעצטע שורות מיט אַ הויכער שטים און מיט א ווילדען צאָרן אין אייגענעם הארצען. און פלוצלונג האָט איהר אויסגעוויזען, ווי דער פערוואונדעטער וואָלט זיך גערוהרט.

ווירקליך, ער פיהרט מיט דער האנט איבער די דעק, וואָס זי האָט פערשפּרייט איבער זיין בעט, אזוי ווי דער ריטם פון זיינע אייגענע פערזען וואָלט איהם געבראכט צוריק צום לעבען.

— איהר לעבט, איהר האָט ערוואכט? — ווי א שווער אונטערדריקטער יובעלגעשריי האָבען זיך די ווערטער ארויסגעריסען פון שוועסטער אירענא'ס ליפּען.

דער פערוואונדעטער קוקט אויף איהר. זיין שטארער בליק איז געווענדט אויף איהר, ווי אויף א געשפּענסט. ער וויים ניט און פיהלט ניט, וואו ער געפינט זיך, און וואָס אייגענטליך מיט איהם איז געשעהן.

די צוויי פּאָר אויגען פערזינקען א ווײלע איינע אין די צווייטע, די פיבערגליהענדע אויגען פון דער שוועסטער און די אויגען פון דעם דיכטער, וואָס זיינען פערטיפט אין עפּעס, וואָס איז שוין זעהר ווייט פון דער ערד...

— ווייטער, ווייטער, — שטאמעלט דאן זשאַזוא דע קרואיז.

שוועסטער אירענא האָט דוכט זיך פערשטאנען זיין פערלאנג. יעדענפאלס קערט זי ווידער איהר בליק צו די בלעטלעך, וואָס זיין האנט האָט פערשריבען און וואָס ליגען ביי איהר אין שויס. אָבער זי קען ניט לעזען... זי קען נים.

אָבער דאָ האָט זיין שטים צום ערשטען מאָל אין איהר לעבען דערגרייכט איהר אויער.

די שטים איז אזוי שוואַך, עהנליך צו דעם הויך פון א שטילען פריהלינגס ווינט... אָבער שוועסטער אירענא פער-

שטעהט די שטים, זי פערנעמט יעדעס ווארט פון די בלוט־לאזע ליפען. אויף א ווײלע ווענדט זי איהר טרוקענעם, גלי־הענדען בליק פון דעם קריסטוסקאפ צום גרויסען שווארצען קרייץ אויף דער וואנט.

און איצט ווי דער אוועגדווינט אין הערבסט, וואס טראגט זיך איבער די דינען פון פלאנדערן און זינגט אינמיטען נאכט דאס אין ים געבארענע ליעד פון פערזונקענער גרויסקייט, דער־טראגען זיך צו שוועסטער אירענא'ס אויערען, וואס זיינען געשארפט אין שמערצען און טויטשרעק, די שטילע ווערטער פון זיינע מורמלענדע ליפען:

ביזטו דאס, א געטין, וואס איז נאך פאר מיין יוגענד ערשינען,
די, וואס איך האב אייביג געזוכט מיט הייסען וואונש?
דו האסט די העלדען געקרוינט און די געטליכע זענדונג געטראגען,
רוים האט פאר דיר זיך גענייגט, און אטהען, און איליאן, און ספארטא!
דיך האב איך דערקענט אין דעם ווינט ביי די ברעגען פון פלאנדערן,
ווען דער פריהלינג ברענגט אונז די שארפע לופט פון ים.
דיך האב איך דערקענט אין די שטראהלען, וואס פאלען ווי גאלד,
ווען ס'האט דער אווענד דעם שוים ראזיג און פורפורן געמאלט.
דיך האב איך דערקענט אין דעם רוישען פון הערבסטיגען שטורעם
ווען ס'האט דער נעבעל דעם ים איינגעהילט אין א מאנטעל א גרויען.
אין דעם געשריי פון דער מעווע אין ווינטער, אין רוישען פון ווינט,
אין דעם טאנץ פון די וועלען דערקענט האב איך דיין שטים די שטאלצע!
ביזטו דאס, א געטין און פריינדין, געליעבטע, שוועסטער און מוטער,
די, וועמען מיין בענקענדע הארץ האט אייביג געזוכט?

פערשטארבען ווערט די שטים פון זשאזוא דע קרואיז. אבער זיינע הענט שטרעקען זיך אויס, ווי ער וואלט געוואלט ארומנעמען פלאנדערן און זיין געטין...

און אין דעם פיבער, וואס האט פערדונקעלט זיין בע־וואוסטזיין, נעמען זיינע הענט ארום שוועסטער אירענא, וואס האט זיך איינגעבויגען איבער איהם.

זי ציטערט אויף ביי דער אומארמונג, אבער זי פיהלט נים אין זיך די קרעפטען זיך אבצורוקערען.

און איידער זיין קאפ איז ווידער געפאלען בעוואוסטלאז אויפ'ן קישען, מורמלען זיינע ליפען:

— יע, דאס ביזטו, דאס ביזטו!

X

עס איז געשעהן! פון איין גראָבען צום צווייטען געהט דאָס וואָרט פון מויל צו אויער, פון איין סאָלדאט צום צווייטען, און מען בעגרייפט נאָך ניט דעם שרעקליכען זין פון דעם וואָרט. אָבער די געזיכטער פון די בעלגישע, פראנצויזישע און ענגלישע קעמפער לויכטען ביי דעם קלאנג פון דעם וואָרט, ווי דאָס וואָלט אָנגעזאָגט די ערלייזונג און בעפרייאונג. עס איז געשעהן!

איין איינפאכער מענש פון פאָלק, וואָס איז פריהער געווען אן ארבייטער אויף דעם פון ים בעוואשענעם ברעג פון פלאנדערן און דאן אן אָנגעשטעלטער ביי די ארבייטען ארום די דאמען אויף די קאנאלען, האָט איינגערוימט אָט די מעגליכקייט דעם בעלגישען גענעראל־שטאב און האָט דערמיט אריינגעוואָרפען א שטראהל פון לעצטער האָפנונג אין הערצער, וואָס זיינען שוין געווען אָנגעפילט מיט פערצווייפלונג.

עס איז געווען א מעגליכקייט דורכצוברעכען די דאמען און לאָזען די וואסערען פון דעם אטלאנטישען אָקעאן פערפלייצען די דינען און די גרינע עבענע פון פלאנדערן, כאָטש עס זיינען שוין מעהר ניט געווען די מיטלען פון א קינסטליכער פערפלייצונג פון דעם לאנד. אָבער איין מעגליכקייט אזא איז נאָך געווען. מען האָט געקענט, מען האָט געדארפט, מען האָט געמוזט אין אזא מינוט, אין דעם פאטאלען מאָמענט פּרואווען אָט דעם עקסטרעמען מיטעל. קיינער האָט נאטירליך ניט געקענט פאָראויסזאָגען גענוי דעם רעזולטאט. אָבער די גאנצע האָפנונג איז איצט געווען אויף אָט דעם לעצטען, פערצווייפעלטען שריט.

אין די פריהערדיגע יאָהרהונדערטער, ווען די פרייהייט פון נידערלאנדען פלעגט געשטעלט ווערען אין געפאהר דורך אן אריינדרינגען פון פיינד פון נאָרד אָדער זיד, אָסט אָדער וועסט, פלעגט מען קענען עפענען די שלוזען און אריינלאָזען די וואסערן פון אטלאנטישען אָקעאן. און ווי א וואסערפאל פלעגט זיך דאן דער פריינד פון פלאנדערן און בראבאנט אריינרייסען אין לאנד און נעמען עס אין זיינע בעשיצענדע, אונווידערשטעהליכע אָרעמס.

אָבער אזא מעגליכקייט האָט שוין לאנג געשיינט צו זיין פערשוואונדען צוליעב די ווערק אויף די ברעגען. און דאָך האָט מען איצט נאָך געפונען אזא מיטעל, אָבער אָט דער לעצטער מיטעל האָט אויך געפאָדערט דעם לעצטען מוט און שטאנד־

האפטיגקייט. דער אָקעאַן וועט קומען, אָבער לאַנגזאַם! מען וועט איהם אָבער ניט קענען איינהאַלטען. און ביז ער וועט ענדיגען זיין ארבייט, וועט מען מוזען זיין געדולדיג און וואַרטען ביז צום לעצטען מאָן!

דאָס לאַנד איז געווען אינגאַנצען דורכגעגראָבען פון קאַנאַלען, קאַנאַלכעלעך אין וואַסערלעך, צווישען די דינען און די בעגראָזטע פעלדער. שמאָלע פעדים, וועגען וועלכע קיין מענש האָט געוועהנליך ניט געקלערט, האָבען זיך געצויגען פון נאָרד צו זיד, פון וועסט צו אָסט. דאָס לאַנד איז אינגאַנצען געווען אָנגעזעטיגט מיט וואַסער.

און אינגאַנצען עטליכע שטונדען גאַנג ווייט האָט דער אונגעהויערער אָקעאַן, וואָס האַלט אין זיינע טיפען טויט און פערניכטונג, געקלאַפּט מיט זיינע וועלען אָן ברעג. איהם האָט מען דאָס געדאַרפט איצט אַרויפוואַרפען אויף דאָס לאַנד, אָבער ניט אין א פלוצלונגען געוואַלטיגען שטראָם, וואָס זאָל מיט אַמאָל בעדעקען דאָס לאַנד און דאָך איבערלאָזען פאַר די וואָס ווייסען די מעגליכקייט צו אַנטלויפען.

ניין, דאָס קען מען שוין איצט ניט טהאָן. אָבער אַנדערש!

דורך די אָפענע וועגען דאַרף דער אָקעאַן לאַנגזאַם, אָבער אָהן אויפהער לעקען און לעקען דעם דורכגעאַקערטען באָדען, לאַנגזאַם און אָהן אויפהער קריכען איבער איהם אין קליינע געשלענגעלטע טייכלעך, ביז ער וועט ניט דורכלעגען זיך אַ וועג, ביז דאָס וואַסער וועט אָנפילען ביז צו די ברעגען די קאַנאַלען, קאַנאַלכעלעך און וואַסערלעך, און די גאַנצע ערד וועט ווערען דורכגעזאַפּט מיט וואַסער, ווי א שוואָם, פון וועמעס פאָרען וועלען זיך אַ לאָז טהאָן אונוווידערשטעהליכע אַלץ פערניכטענדע שטראָמען, וואָס קענען אַלץ פערטרינקען אויף זייער וועג.

ניט פון איין זיכטבאַרען קוואַל, נאָר פון דער ערד אַליין, פון אַלע איהרע פערטיפונגען דאַרף נעמען שטראָמען וואַסער. דאָס וואַסער וועט אריינדרינגען אין די פיינדליכע טראַנשעען און וועט אַלץ שטייגען און שטייגען, ביז עס וועט זיי ניט אָנפילען, ביז צו דער ברוסט פון פיינד, ביז צו זיינע שולטערען... דאַן וועט דאָס אריבערפליסען זיי, וועט שטראָמען איבער זייערע ברעגען און פערפלייצען די גאַנצע עבענע מיט די דינען, אַזוי אַז דאָס גאַנצע לאַנד וועט זיך פערוואַנדלען אין אַ ים, אין וועלכען עס וועלען דערטרונקען ווערען פערד און רייטער,

געוועהר און טראנספארטען, אומקומען וועט אלץ, וואס לעבט, פון דעם מענשען ביז דער מויז.

טעג און טעג וועט דאס דויערען, און מען וועט דארפען ווארטען און ווארטען, ביז דער אקעאן וועט ענדיגען די גרויס... ארבייט פון פערניכטונג און בעפרייאונג.

דאס איז געווען דער געהיימניספולער פלאן, וועלכען דע... ארבייטער ביי די דאמען אויף די קאנאלען האט פערטרויט דע... בעלגישען געגעראלשטאב אין א טיפער נאכט, ווען די הערצער זיינען שוין געווען אנגעפילט מיט דער העכסטער פערצווייפ־לונג און לעצטען פיין.

און דאן איז אט דער איינפאכער מענש, דער רעטער אין דער מינוט פון העכסטער נויט, אוועק צוזאמען מיט אן אב־טיילונג פון פיאנירען און זייערע אפיצירען איבער די געפעהר־ליכסטע וועגען, אונטער דעם פייער פון די פיינדליכע קאנאנען, און זיינען דערגאנגען ביז צום ברעג, וואו דער ריעזיגער דאם איז געשטאנען, וואס מען האט אויפגעבויט אום זיך צו שיצען קעגען שטורמיגען ים, און וואס האט אבגעקאסט מיליאנען און מיליאנען. דא האבען זיי אין די שטונדען פון נאכט אויסגע־פיהרט די גרויסע ארבייט פון רעטונג.

דער ריעזיגער דאם איז געווען דורכגעלעכערט, און די וואסערען פון אטלאנטישען אקעאן האבען בעקומען א פרייען וועג.

דאן האבען זיך גענומען ציהען לאנגע, באנגע שטונדען פון ערווארטונג, שטונדען נאך שטונדען, א נאכט, א טאג און נאך א נאכט.

וועט דאס געלינגען? וועט ערפילט ווערען די פראפע־צייאונג פון דעם מענשען, וואס איז פון זיין יוגענד אן אזוי נאהנט צום לאנד און צום אקעאן? און ווען ער האט געהאט א טעות?

די געגנער קעמפען פערביטערט, איין גראבען אנטקעגען אנדערען. דער קאמף האט זיך דא שוין אנגעהויבען מיט וואכען צוריק און ווערט אנגעהאלטען. דער באדען, דער לעצ־טער באדען פון בעלגיען, ווערט פערטיידיגט טריט נאך טריט און ווערט גענומען פון פיינד. ווידער קומט אן א נאכט, דאן ווידער אן אונענדליך לאנגער טאג. און די וואסערען פון אקעאן קומען נאך אלץ ניט!

קען דען זיין, אז נאך אלעמען האט ער דאך א טעות געהאט, דער מענש, וואס איז געקומען אנבאטען די לעצטע

און העכסטע דיענסט זיין געשענדטען און בלוטענדען פאטער־לאנד?

דער אינפאנטעריע פייער הערט ניט אויף, די קאנאנען בליצען אויף פוןביידע זייטען, זיי שניידען דעם פיינד, רייניגען אב די גראבענס פון די ערדאבערער. אבער ניט קוקענדיג אויף אלץ, האט דאך דער פיינד די איבערמאכט, און די בע־פרייענדע וואסערען קומען נאך אלץ ניט!

איז דאס נאר געווען א טרוים פון דער שעהנער, גאלדענער בעפרייאונג, אן אילוזיאן, א לעצטער, פערפיהרערישער טרוים פון רעטונג וואס דער ארבייטער, וואס ווייס אזוי גוט דאס לאנד און דעם אקעאן, האט אנגעוועהט אויף די אפיצירען פון גענעראלשטאב?

די סאלדאטען טהוען זייער פליכט און שיסען און שטעלען אונטער זייער ברוסט אין וועג פון די פיינדליכע קוילען. זיי זעהען, ווי זייערע רייהען ווערען אלץ שיטערער, אבער אין דער־זעלבער צייט לעגען זיי צו זייערע אויערען צו דער ברוסט פון זייער בלוטענדען פאטערלאנד און הערען זיך צו: צו דערנעהנ־טערט זיך שוין ניט דער גערויש פון די וואסערען, וואס דארפען אנקומען פון די געהיימניספולע טיפען און פערטרייבען און פערטרינקען דעם פיינד...

קומען זיי דען נאך אלץ ניט?

די פאנטאזיע פון די קעמפער טראגט זיי אריבער צום וועסטליכען ים ברעג, וואו די וועלען שלאגען אן די פעלזען און דינען, וואו ענגלאנד'ס שיפען, וואס ברענגען הילף, פאהרען אריבער דעם קאנאל און האבען זיך שוין דערנעהנטערט ביז צו דער וועיט פון א שאס צו אסטענדע און מידלקערקע, אום צו שיקען זייער טויטברענגענדען פייער אין פיינד, וואס האט שוין די צוויי ערטער אייך פערנומען.

נאר איין קליין שטיקעל פון זייער אויסגעמאטערטען פא־טערלאנד געהערט זיי, און איצט ווארטען די הונדערט און פופ־ציג טויזענד פערטיידיגער פון לאנד, אז דער אקעאן זאל אויך דאס קליין שטיקעל פערטרינקען.

אבער אט דערהערט זיך א זאנדערבארער גערויש פון דער געהיימניספולער טיף, ווי פון צונגען, וואס מורמלען און רעדען און זאגען צו רעטונג, רופען צו: „מיר קומען! מיר קומען! דער אלטער אקעאן, וואס איז אלעמאל געווען דיין פריינד, האט זיך אויפגעעפענט און פערטרינקט דיין פיינד!“

איז דאס ניט געווען זי, די קאלטע, שלויע, פלינקע, פערפיהרערישע שלאנג, וואס האט זיך גערינגעלט דורך די דורכגעלעכערטע ערד און האט אנגעמערקט אונגעוועהנליכע, פאטאלע וועגען צו בעפרייאונג, וואס אפילו די וואהנזיניגע פאנטאזיע פון דעם פיינד האט ניט געקענט פאראויסזעהן.

די מענשען אין די גראבענס רוקען זיך נאהנטער צו איינער צום אנדערען, ווי עפעס א געהיימע קראפט וואלט זיי געטריבען. איז דאס אמת? אדער נארען זיי זיך אב? עס דוכט זיך זיי, אז זייערע פיס ווערען וואס ווייטער אלץ קעלטער, און אז דער באדען נעמט אלץ מעהר זינקען אונטער זיי, ווי דאס לאנד וואלט זיך אראבגעלאזען... אזוי ווי דאס וואסער, אויף וועלכען זיי זיינען צוערשט געשטאנען נאר מיט די זוילען, און דאן מיט די גאנצע שטיוועל, דערגרייכט שוין איצט ביז איבער די קנעכלעך.

„עס קומט... עס קומט...” האט צוערשט איינער איינגערוימט זיין נאכבאר, דאן צעהנדליגער, הונדערטער, טויזענדער, ביז אלע האבען דאס בעמערקט און האבען דאס אין דער שטיל איבערגעגעבען זייערע קאמעראדען.

ניט קוקענדיג אויף די געפאהר, וואס שטעהט פאר פון די פליהענדע פיינדליכע קוילען ביי יעדער אונפארזיכטיגער בעוועגונג, הויבען די מענשען הויך אויף די שטיוועל, צו ווייזען די קאמעראדען, ווי פאלשטענדיג נאס די פיס זיינען און בעגריסען דערמיט די פערניכטונג, וואס דער אקעאן ברענגט.

און דער פיינד שיסט אונאויפהערליך. ער שיינט נאך גארניט צו בעמערקען דעם ריעזיגען געגנער, וואס האט זיך איצט קעגען איהם אויפגעשטעלט און וועט איהם זיכער און אונפערמיידליך פערטרינקען, און די פון דעם פיינד, וואס וועלען קענען זיך רעטען, וועט ער צווינגען אבצוטרעטען פון דעם לעצטען שטיקעל פלאנדערן.

פערדעכטיגט דען דער פיינד נאך גארניט?

דאס וואסער קומט שוין ביז צו די קניה, די הענט זייגען פון שעה צו שעה, און דאן שוין פון מינוט צו מינוט, מען קען דאס שוין זעהן מיט די אויגען, און א שטורמיגע פרייד פילט אן די הערצער פון די פערטיידיגער.

דאס לאנד האט זיך ענדליך אנגעזעטיגט מיט די וואסערען פון דעם אקעאן, און איצט גיט עס ארויס אט די וואסערען

פון דער טיף פון זיין הארצען אין די גראַבענס, אַנפילענדיג זיי אלץ העכער און העכער.

דאָרט לאָזט מען אָן און מען שיסט, מען שיסט און מען לאָזט אָן...

דאָס וואסער קומט שוין ביז צו די קניה, די הענט זיינען אייזקאלט און קענען שוין מעהר ניט האלטען די ביקסען, און די פיס זיינען ווי האָלץ, אָבער די מענשען לײדען געדולדיג און שיסען ווייטער.

מערקט דען דער פיינד נאָך אלץ גאָרניט?

און עס מורמעלט און קלאַפּט און רוישט אין דער טיף־געהיימניספולער ערד פון פאַטערלאַנד.

א שלאנג, א שלאנג רינגעלט דאָס ארום דעם פיינד מיט איהר דינעם קאָפּ. זי וועט ארומנעמען זיין ריעזיגען קערפּער אין טויטליכער אומארמונג, וועט צוברעכען זיינע ריפּען און ביינער, ווי די ריעזיגע באָא פון טראָפּישען לאַנד, וואָס לאָזט זיך אראָב פון דער סיקאָמאָרא מיט דעם מיט בלעטער בעדעקטען שטאָם אויף דאָס גאָרניט פערדעכטיגענדע טיער אין דעם אלטען וואלד... קיינמאָל וועט זיך שוין דאָס טיער ניט ארויסרייסען פון איהר שרעקליכער, טויטליכער אומארמונג!

דאָס וואסער דערגרייכט שוין ביז צו די היפּטען, די גראַבענס זיינען שוין האלב אָנגעפילט. מיט אלץ מעהר וואוט בעגייט דער פיינד זיינע אָנגריפען. אָבער ענדליך שיינט ער אויך צו בעמערקען, אז דאָ קומט פּאָר עפּעס, וואָס מען האָט ניט פאָראויסגעזעהן, עפּעס, וואָס איז אונבעגרייפליך.

צו קעלט און נאסקייט האָט מען זיך שוין צוגעוועהנט דורך די לאנגע, שרעקליכע וואָכען אין דער עבענע פון פלאַנדערן. אָבער איצט געשעהט עפּעס אנדערש. וואָס זאָל דאָס זיין? דאָס איז דאָך געוועזען מעהר ווי דער רעגען, וואָס איז געפאַלען אָהן אויפהער אין פערלויף פון ענדלאָזע טעג און נעכט, דאָס איז דאָך מעהר ווי דאָס וואסער פון גרונד, וואָס האָט געקענט ארויפשטייגען פון די דורכגעגראָבענע טיפען פון דעם פערפלוכטען לאַנד, וואָס איז אזוי אויך בעשטאַנען אויף א העלפט פון וואסער!

ניין, דאָס איז געוועזען מעהר, פיעל מעהר, דאָס איז גאָר געוועזען עפּעס אנדערש!

ארום די אָרעמס און היפּטען רוישט דאָס העסליכע, טונקעלגעלבע וואָסער, וואָס איז געמישט מיט ערד און ליים, אין

וועלכען מען וועט מוזען דערטרונקען ווערען, ווי א משוגע געווארענער הונט, וואס די מענשען האבען ארייגעווארפען אין טייך.

פון מינוט צו מינוט וואקסען און שטייגען און מעהרען זיך די רוישענדע און ברומענדע וואסערען, און דער פיינד האט נאך אלץ ניט קיין אהנונג וועגען דעם, פון וואנען זיי קומען, ער ווייס נאך ניט, אז דער אקעאן האט זיך אויפגעעפענט און שטראמט דורך די אדערען פון פלאנדערן אום צו בעפרייען דאס, וואס ער ליעבט, וואס געהערט איהם און וואס ער וועט ניט אבגעבען קיין פרעמדען...

אמת, אזא מעגליכקייט פלעגט ביים פיינד אמאל געווים אויפשטעהן אין פארשטעלונג, אבער ער האט זיך קיינמאל ניט פערטראכט איבער דעם ערנסט, מען האט דאס געהאלטען פאר עפעס פאבעלהאפטעס... און איצט — וואס קען דאס זיין?

די וואסערען שטייגען... זיי בעוואשען שוין די ברוסט פון די, וואס שטעהען אין די גראבענס און שיסען, זיי לעקען שוין די הייס געווארענע ביקסען.

ד ע ר א ט ל א נ ט י ש ע ר א ק ע א ן, ד ע ר ר ע ט ע ר פ ו ן פ ל א נ ד ע ר ן, א י ז א י ב ע ר א י י ך!

אבער זיי גלויבען דאס נאך אלץ ניט.

הינטער די גראבענס איז געווארען לעבעדיג. ניט קוקענדיג אויף דעם האגעל פון די פיינדליכע קוילען, אין וועלכען הונדערטער און הונדערטער זיינען געפאלען, שלעפען די סאלדאטען אויף דעם בעפעהל פון זייערע אפיצירען בינדלעך נאך בינדלעך פון אונגעדראשענעם קארן, וואס האט געזאלט ווערען רייף אויף די פעלדער פון פלאנדערן, זיי שלעפען האלץ און ברעטער פון די אראבגעריסענע הייזער און באראקען. זיי ברענגען אין די גראבענס אלץ, וואס זיי קענען נאר געפינען אין געגענד.

זיי גלויבען נאך אלץ, אז דאס איז גרונדוואסער, זיי האפען נאך אלץ טרוקען צו מאכען מיט אזעלכע מיטלען די גראבענס, די קאמערען פון אונפערמיידליכען טויט.

און דער אטלאנטישער אקעאן קומט אן, גערופען פון די פערצווייפעלטע! און זיי ווייסען דאס ניט!

די וואסערען שטייגען און שטייגען, זיי שטעהען די סאלדאטען שוין ביז צו די שולטערען, און וואס מעהר זיי שטייגען, אלץ מעהר קראפט בעקומען זיי. זיי הויבען אויף אין דער הויך דאס אונגעדראשענע קארן און די ברעטער, מיט וועלכע

די שוואכע מענשען האָבען געפּרואווט פערשטאָפּען דעם אַקעאַן און זיינע אונערשעפּליכע קוואַלען.

קאָרן און האָלץ און ברעטער שווימען, די ריעזיגע אָרעמס פון דעם בעשיצער, דעם אָקעאַן, האָבען זיי ארויסגעשטויסען אויף די אויבערפלאך פון דעם טונקעלגעלען וואסער, ווענעם ערשטע וועלען שלאָגען שוין איצט די אונגליקליכע סאָלדאטען אויף די ליפּען.

האָפּט איהר נאָך אלץ? איז דאָס נאָך דען ניט גענוג?

דער אָקעאַן פון פלאנדערן איז דאָך איבער אייך!

מען קען מעהר ניט שיסען, די ביקסען לאָזען זיך אראָב אין געלען שטראָם, נאָר די קעפּ אין קאסקען זעהען זיך ארויס פון וואסער.

פון יענער זייט הערט זיך שוין מעהר קיין איין שאָס ניט. און פון דער זייט פון פיינד אויך ניט! די גראָבענס זיינען לער. די מענגע פון די פערטיידיגער פון פלאנדערן שטראָמט צוריק. און דער פיינד אויך... ער זאמעלט זיך צונויף אין אָבטיילונגען, אין קאָלאָנען, די נאכט דעמערט איבער דער עבענע, וואָס קאָכט און רוישט!

די גרינע פלאך איז געוואָרען בעלעבט. די וועגען, פעלדער און קאנאלען, וואסערלעך און וואסער שטענגעלעך זינקען אונטער איין איינציגער בעוועגליכער פלאך, וואָס ווערט בעשיינט פון די ערשטע שטראהלען פון דער אויפגעהענדער לבנה.

דאָס איז די הייליגע ערד פון פלאנדערן, וואָס האָט זיך אומגעקערט אין די מוטערליכע אָרעמס פון אמפיטריטאַ!

מען הויבט אָן אנטלויפען, אנטלויפען פון דעם וואסער. רעגימענטען נאָך רעגימענטען, קאָלאָנען נאָך קאָלאָנען לויפען איבער דעם רוישענדען שטראָם, וואָס גלאנצט אין לבנה שיין.

קיין וועג ניט, קיין שטעג, אזוי ווייט ווי דאָס אויג קען זעהן, נאָר דאָ און דאָרט הייזער און טורעמס, ביימער און ווינט־מיהלען זעהען זיך ארויס פון דעם טונקעלגעלען, פערפיהרע־רישען שטראָם, וואָס האָט פערדעקט אלע טייכען און קאנאלען. און דער אָקעאַן וועט קיינמאָל ניט ארויסגעבען, וואו די טייכען און קאנאלען זיינען, און זאָלען זיי פאנגען די אנטלויפענדע, און זאָל דער אָקעאַן זיי בעהאלטען אין זיין טיף!

זיי לויפען און לויפען. און דאָס וואסער פון אָקעאַן שטייגט.

XI

דאָס וואַסער שטייגט אַרויף ביז צום קאָפּ פון דער דינע, אויף וועלכער דאָס לאַזאַרעט שטעהט. און ווען דאָס טונקעלע ליכט פון ווינטערדיגען פריהמאָרגען האָט אַריינגעבליקט דורך די פענסטער, איז שוין דאָס וואַסער געווען איבער דער שוועל פון טיר.

ווילהעלמי איז נאָך ניט געקומען צוריק.

ערשט איצט בעמערקען די שוועסטער און די געהילפען די נאָהנטע און דראָהענדע געפאַהר. אין גרויס איילעניש נעמען זיי זיך צוזאַמענפּאַקען אַלץ און אַריבערטראָגען די פּער־וואונדעטע אויף'ן טראַנספּאָרט־וואָגען, וואָס געפינט זיך ביים לאַזאַרעט. אפשר וועט נאָך געלינגען צו געפינען אַ וועג דורך דעם רוישענדען שטראָם, אַ וועג צו פעסטען באָדען, וואו די אַנקומענדע וועלען פון אַקעאַן האָבען ניט קיין מאַכט.

די שוועסטער און געהילפען נעמען זיך צו דער שווערער אַרבייט. אַלע אַרבייטען מיט איבערמענשליכער קראַפט. נאָר איינע זאָרגט וועגען קיין זאַך ניט: שוועסטער אירענאַ. אין אַ ווייטען ווינקעל פון לאַזאַרעט שטעהט זי אויף די קניה, איהר בליק געווענדעט צום קרוציפיקס אויף דער וואַנט, און הערט זיך צו מיט אַנגעשטרענגטער אויפמערקזאַמקייט צו די פיבער פאַנטאַזיען פון דעם שטאַרבענדען זשאַזוא דע קרואיז. זיין דעלירויום האָט דערגרייכט דעם העכסטען פונקט, און קיין רעטונג איז פאַר איהם ניטאָ. דער דיכטער פון פלאַנדערן און בראַבאַנט שטאַרבט. אָבער זיינע ליפּען מורמלען עפּעס אין פיבער ווי אין דיטהיראַמבישען עקסטאַז. עס זעהט אויס, ווי זיין גאַנצע פיהלען און דענקען וואָלט זיך געוואָלט נאָכאַמאָל אויסגיסען אין אָט די לעצטע ווערטער זיינע, און שוועסטער אירענאַ האָרכט און האָרכט. זי הערט ניט, וואָס אַרום איהר טהוט זיך, ווי די טיר ווערט אַלע ווייל אויפגעריסען, און מען טראָגט אַרויס די פערוואונדעטע און די פעלדבעטען צום טראַנס־פּאָרט וואָגען, וואָס שטעהט גרייט אין דרויסען.

שוועסטער אירענאַ הערט גאָרניט, וואָס אַרום איהר טהוט זיך, זי זעהט אויך ניט דאָס שמוציג־געלע וואַסער, וואָס דער שאַרפער הערבסטווינט פון פלאַנדערן קרייזעלט און טרייבט, אַזוי אַז דאָס וואַסער קריכט אַלץ העכער און העכער אויף די בלעכענע ווענט פון לאַזאַרעט. זי זעהט ניט דעם צוערשט קליי־נעם, דאַן אַלץ גרעסער ווערענדען געלען שטראָם, וואָס האָט

זיך אריינגעגאָסען אינוועניג און דערנעהנטערט זיך שוין צום קאַסטען, וואו דער פערקריפעלטער קערפער פון זשאָזוא דע קרואיז ליגט. אין איין האַנט האַלט זי די האַנט פון דעם שטאַרבענדען דיכטער, מיט דער צווייטער האַלט זי צו די מיט זיינע פערזען בעדעקטע בלעטלעך, וואָס זי האָט געפונען אויף זיין ברוסט, און זי האָרכט און האָרכט.

ווי דער לעצטער זיפץ פון הערבסט געהט די שטים פון זשאָזוא דע קרואיז דורכ׳ן צימער. קיינער הערט זי ניט, קיינער פערשטעהט זי ניט, נאָר דאָס אויער פון שוועסטער אירענאַ, וואָס ליגט נאָהנט צו זיינע ליפען, פערנעמט זי. דאָס זיינען פערזען און דאָך ניט קיין פערזען. ווי דאָס קלינגען פון ווייטע, ווייטע גלאָקען פון אַ קירך, וואָס איז פערזונקען אין ים, דער־הערען זיך אָט די פערזען, אין וועלכע עס גיסט זיך צוזאַמען פאַר שוועסטער אירענאַ דאָס שיקזאַל פון בעלגיען און פון בעלגיען׳ס דיכטער און אָפּפער.

אונטער דער ווירקונג פון אָט די קלאַנגען און בעגייס־טערטע ווערטער קוקט שוועסטער אירענאַ אויף דעם שטאַר־בענדען ווי אויף אַן ערשיינונג פון אַנאַנדער וועלט. פאַר איהר שטעהט אויף אַלץ, וואָס זי האָט דורכגעלעבט, געזעהן און דורכגעטראַכט, און גיסט זיך צונויף מיט די נייע ענטפּלע־קונגען אין אָט דער שעה פון העכסטען שרעק און אונאויס־שפּרעכליכער זעליגקייט. זי ווייס מעהר ניט, צי זי זעהט, אָדער הערט, אָדער טרוימט, אָדער פיהלט, — דער פערקרי־פעלטער קערפּער פון זשאָזוא דע קרואיז, וואָס האָט זיך אויפ־געאָפּפערט אויפ׳ן אַלטאַר פון זיין פאָטערלאַנד, ווערט פאַר איהר אַ שעהנער און טראַגישער סימוואָל.

זי ווענדט איהר בליק צום שוואַרצען קרוציפיקס אויפ׳ן וואַנט, דאַן ווידער צו איהם, און זי זעהט, ווי זיין קערפער שטרעקט זיך אויס אין קאַסטען, ווי אין טויטקראַמף. איהר ווייזט זיך אויס, ווי ער וואָלט געניגט זיין קאָפּ:

„פאָטער, אין דיינע הענט...“

און עס ציטערט אין איהר זעל:

„מיין קערפער, וואָס איז פאַר אייך אוועקגעגעבען גע־וואָרען, מיין בלוט, וואָס איז פאַר אייך פערגאָסען געוואָרען!“

אָהן בעוואוסטזיין קוקט שוועסטער אירענאַ פאַר זיך מיט אַ שטאַרען בליק.

דאָס וואַסער שפּרייט זיך אַלץ ברייטער און ברייטער אויפ׳ן דיל, לעקט די ברעטער פון דעם קאַסטען, און שוועסטער

אירענא ווייס ניט, צי דער, וואָס ליגט דאָ, לעבט נאָך, אָדער ער איז שוין טויט.

זי וואַגט ניט עפּעס צו טהאָן, אום זיך צו איבערצייגען. איהרע ליפּען ציטערען נאָך און מורמלען:

„מיין קערפּער, וואָס איז פאַר אייך אוועקגעגעבען געוואָרען, מיין בלוט, וואָס איז פאַר אייך פערגאָסען געוואָרען!“

זי וואַרפט זיך איבער איהם און וויינט, און וויינט.

איהרע לאַנגע האָר צופאַלען איבער דאָס טויטבלייכע געזיכט פון זשאָזוא דע קרואיז, איבער דאָס געזיכט, וואָס איז בענעצט מיט איהרע טרערען. און איהר ווייזט אויס, ווי זי וואָלט געזאַלבט אַט דעם קאָפּ, ווי יענע — די פיס פון דעם ערלייזער מיט די טייערסטע געווירצען; איהר ווייזט אויס, ווי זי וואָלט איהם געגעבען דעם בעכער, ווי יענע ביים ברונעם אין שמרון, אָנגעפילט מיט דעם זאַלציגען וואַסער פון איהרע טרערען; ווי זי וואָלט, ווי מאַגדאַלענאַ, געטריקענט מיט איהרע האָר דאָס מיט בלוט און שוויים בעדעקטע געזיכט פון זשאָזוא דע קרואיז.

און זי האַלט דעם קאַלטען, פערקריפּעלטען און צושניטענעם קערפּער אין איהרע ווייכע, שטאַרקע און וואַרימע אָרעמס און שטאַמעלט מיט ציטערענדע ליפּען:

„פאַר אייך געגעבען און פערגאָסען...“

XII

דער לאַזאַרעטגעהילף טאָמאַס בעווייזט זיך אויפ׳ן שוועל. זיין געזיכט איז בלייך און צוקרימט פון טויטאַנגסט. ער שרייט אויס:

— רעטעט אייך, שוועסטער אירענאַ!

קיין ענטפער קומט ניט. שוועסטער אירענאַ הערט איהם ניט.

— דאָס וואַסער שטעהט שוין איבער איין מעטער הויך אויפ׳ן קאַם פון דער דינע, שוועסטער אירענאַ. דער לעצטער וואַגען פאָהרט איצט אָב.

קיין ענטפער קומט ניט. שוועסטער אירענאַ הערט איהם ניט.

דאַן בעשליסט ער אָנצואוועגדען דעם לעצטען מיטעל. ער קוקט ניט אויף די גרויסע געפאַהר, אין וועלכער זיין איינען לעבען שטעהט, לויפט אריין אין צימער, נעמט אָן שוועסטער

אירענאַ פאר דער האנט און וויל זי ארויספיהרען מיט געוואַלט.

— לאָזט מיך, בעריהרט מיך ניט, איך בין ה י י ל י ג !

ווי אַ געשריי דערהערט דער לאַזאַרעטגעהילף טאָמאַס די אונבעגרייפליכע ווערטער פון דער שוועסטער'ס מויל.

מיט שרעק קוקט ער אין איהר געזיכט. און דאַן פערשטעהט ער. זי הויבט אויף צו איהם איהרע וואַנדערענדע אויגען, און ער דערזעהט אין זיי וואַהנזין.

דאָס שרעקליכע, דאָס אונבעגרייפליכע, וואָס איז איבער די מענשליכע קרעפטען, האָט איהר געראויבט איהר פערשטאַנד.

זיי האָבען אַמאָל אין גאַרניזאָן געבראַכט אין לאַזאַרעט איינעם, מען האָט איהם געמוזט בינדען הענט און פיס. ער האָט אויך אַזוי געקוקט.

אָבער ער פרואווט נאָכאַמאָל, מיט דער לעצטער אָנשטרענגונג פון זיין ווילען:

— קומט, שוועסטער, אום גאָטעס ווילען!

שוועסטער אירענאַ צולאַכט זיך הויך און ווידערהאָלט אין אַ טאָן, וואָס טאָמאַס האָט נאָך קיינמאָל אין זיין לעבען ניט געהערט פון אַ מענשליכען מויל, זיינע ווערטער:

— אום גאָטעס ווילען!

דער לאַזאַרעטגעהילף ציטערט אויף פון שרעק. אָבער ער וויל טהאָן זיין פליכט, ער מוז דאָ אויספּרואווען אַלע מיטלען. דעריבער נעמט ער זי ווידער אָן פאר דער האנט און בעט:

— קומט דאָך ענדליך מיט, שוועסטער אירענאַ!

דאָס שטייגענדע וואַסער רוישט. דער לאַזאַרעטגעהילף און די שוועסטער שטעהען שוין ביז צו די קניה אין דעם געלען שטראָם. און איין אויגענבליק ווייזט איהם ווירקליך אויס, ווי איהר פערשטאַנד וואָלט קלאָרער געוואָרען, ווי זי וואָלט פערשטאַנען דעם זין פון זיינע ווערטער, ווייל זי זאָגט מיט אַ קלאָרער און דייטליכער שטים, אָנווייזענדיג אויף דעם קאַסטען:

— רעטעט איהם! רעטעט איהם!

טאָמאַס טרעט אָב צוריק.

— וועמען רעטען, שוועסטער, וועמען?

— דעם פערוואונדעטען.

— ער איז דאָך טויט, שוועסטער!

אויף איהם איז שוין ווידער געווען געווענדעט איהר וואַנדערענדער, אונבעוואוסטזיניגער בליק.

— קומט! קומט דאָך!

דער לאַזאַרעטגעהילף האָט אָנגענומען די שוועסטער מיט שטאַרקע הענט. ער האָט איצט בעשלאָסען אָנצואווענדען דאָס לעצטע און זי מיט געוואַלט אַרויסצוציהען פון צימער. אָבער דער וואַהנזין, וואָס האָט זיך שוין ווידער העל צוברענט, גיט דער שוועסטער איבערמענשליכע קרעפטען. זי איז אין דעם אויגענבליק שטאַרקער פון דעם שטאַרקסטען מאַן, זי איז אַ ריעזין.

— קומט דאָך, שוועסטער!

זיי ראַנגלען זיך אין דעם געלען שטראָם. דער לאַזאַרעט־געהילף איז אין געפאַהר אומצופאַלען אויף דעם גליטשיג גע־וואָרענעם דיל, און ווען זי וועט איהם צוהאַלטען, קען ער נאָך דערטרונקען ווערען. דער ווילען צו לעבען, דער פיינער, מיזעראַבעלער ווילען צו לעבען נעמט זיעגען אין איהם.

— איך וועל איהם רעטען, לאָזט מיך, לאָזט מיך, איך וועל איהם רעטען! — שרייט די שוועסטער.

— ער איז טויט, וואָס איז דאָ נאָך פאַראַן צו רעטען?

— ער לעבט, ער לעבט, — יובעלט זי.

פּלוצלונג שלאָגט אַ וועל פון געלען שטראָם אויס די שויבען און גיסט זיך אַריין אין צימער. פון דרויסען דער־הערט זיך אַ שטים: „מיר פאָהרען!“

שוועסטער אירענאַ צולאַכט זיך שאַרף און הויך.

דאָ לאָזט דער לאַזאַרעטגעהילף זי אָב, און ווי פון פוריען געטריבען, שפּרינגט ער אַרויס, אום צו דערגרייכען דעם וואָגען, אום דורך די שטונדענווייטע וואַסערוויסט צו רעטען זיין לע־בען, אויב דאָס איז נאָך מעגליך, אויף דעם לעצטען וואָגען.

און שוועסטער אירענאַ בלייבט. זי נעמט אַרום מיט די הענט דעם קאַלטען קערפּער פון זשאָזואַ דע קרואַיז און ווייס ניט, אַז דאָס איז אַ טויטער קערפּער. זי וויל איהם רעטען, און זי הויבט הויך אויף דעם פערקריפּעלטען קערפּער פון דעם מאַרטירער.

און דרויסען דורך די וואַסערוויסט געהען די פּערד פון לעצטען וואָגען אָהן אַ וועג.

שוועסטער אירענאַ ווענדט איהר בליק צום קרוציפיקס אויף דער וואַנט און האַלט דעם קערפּער פון זשאָזואַ דע קרואַיז הויך איבער'ן וואַסער. אַזוי איז זי געבליבען שטעהן.

— ער טאָר ניט דערטרונקען ווערען, איך וועל ניט דער־לאָזען, — מורמלען איהרע ליפּען, און די אויגען, אין וועלכע

דער וואהנזין פלאמט העל, זובען ווידער און ווידער דאָס קרייץ. דאָס, וואָס האָט איהר געגעבען קרעפטען זיך אנטקעגענצו־שטעלען דעם שטארקען לאַזארעטגעהילף, ניט איהר אויך איצט קרעפטען. שטאָהלהארט זיינען געוואָרען איהרע מוסקעלען, און אזוי שטעהט זי אין אַנגעזיכט פון קרייץ, מיט דעם קערפּער פון זשאָזוא דע קרואיז אין איהרע אָרעמס שטונדען און שטונדען לאַנג.

און דאָס וואסער שטייגט.

פּיעטאַ פון מיקעל אַנדזשעלאָ אין די ווייטע זיילענגענג פון סט. פּעטער, דו ביזט איבערטראָפען! סטאבאט מאטער, דו ביזט דאָ אין דער וואסערוויסט פון פלאַנדערן איבערטאָנט! א סצענע פון די ווייטסטע יאָהרהונדערטער פון גלויביגען מיטעלאַלטער!

אַן אונפערגעסליך, אונבעשרייבליך בילד:

די וואהנזיניגע איז געוואָרען א סטאטוע פון מארמאָר, און אויף איהרע הענט ליגט דער געאָפּפערטער קערפּער פון דעם, וואָס האָט אָבגעגעבען זיין לעבען פאר זיין פאָטערלאנד.

ווילען און נאר ווילען איז אויסגעדריקט אויף שוועסטער אירענא׳ס פערשטיינערטע צוגען, א גרויסקייט, וואָס אפילו די פערוויסטענדע מאכט פון וואהנזין איז ניט אימשטאנד צו ברעכען.

די פרוי מיט דעם געאָפּפערטען קערפּער אויף די הענט, די מוטער, די פרוי, די כלה, די געליעבטע, — דאָס אלץ אין א י י נ ע ר! און אָט די א י י נ ע איז פאר די אלע טויזענדער געוואָרען א גרוים און הערליך בילד אויף דער ערד פון פלאַנ־דערן, וואָס ווערט פערזונקען און פערטרונקען פון איהר אייגע־נעם וואסער.

Stabat mater dolorosa,
Juxta crucem lacrimosa,
Dum pendebat filius!

און דער שטראָם וואקסט און וואקסט.

לאַנג האָט שוין די בלייכע ווינטערזון דערגרייכט דעם זעניט, זי נייגט זיך שוין לאנגזאם צום אונטערגאנג, און די ערשטע שאָטענס פון נאכט קריכען שוין איבער דעם לאנד, וואָס איז געוואָרען א וויסט פון געלען וואסער.

און שוועסטער אירענא האלט אוים. זי האלט נאָך אלץ אויף די הויך אויפגעהויבענע הענט דעם קערפּער פון זשאָזוא

דע קרואיז. זי נעמט ניט אראָב איהרע אויגען פון דעם קרייץ, וואָס די אָרימע מיידלעך פון יעזוס קריסטוס האָבען דאָ אויפ־געהאָנגען אויף דער וואַנט און האָבען פערגעסען מיטצונעמען, ווען אַלע זיינען אנטלאָפען.

און אין די לעצטע מינוטען פון איהר נאָמענלאָזען שמערץ און איבערמענשליכער אָנשטרענגונג האָט שוועסטער אירענא די גרעסטע זעהונג פון איהר לעבען, ד י ו ו י ז י אָ ן פ ו ן ד ע ר ש ע ה פ ו ן א י ה ר ט ו י ט!

דאָס קרייץ וואַקסט און וואַקסט און שטרעקט זיך פאַר איהרע אויגען. זיינע באַלקען נעמט אָן ריעזיגע דימענסיאָנען, ברייטען זיך אויס איבער דאָס לאַנד, שטרעבען ארויף צום הימעל. זיי ווערען אונגעהויער גרויס, ניט ארומצונעמען מיט'ן בליק, אונפערמיידליך, זיי וואַרפען זייער שאָטען אויף די מיט וואַסער בעדעקטע עבענע פון בראַבאַנט און פלאַנדערן, אויף גאַנץ בעלגיען, אויף איירָאפּאַ, אויף די ו ו ע ל ט.

און אונטער דעם ריעזיגען קרייץ שטעהט ז י, די שוועס־טער מיט דעם נאָמען:

א י ר ע נ אַ

און האַלט אין איהרע אָרעמס דעם פערקריפּעלטען קערפּער פון

ז ש אַ ז ו אַ ד ע ק ר ו א י ז

דאָס וואַסער וואַקסט. עס דערגרייכט דער שוועסטער'ס שולטערען. אָבער איהרע שטאָהלהאַרטע הענט האַלטען דעם געפּאַפּערטען קערפּער נאָך אַלץ הויך איבער'ן וואַסער.

„פאַר אייך, פאַר אייך..." — טראָגט זיך ווידער און ווידער דורך אין איהר געהירן, וואָס איז איינגעהילט אין וואַהנזין און קען נאָר דאָס אַליין דענקען:

„פאַר אייך געגעבען און פערגעסען!"

שטיל איז ווייט ארום. נאָר דאָס רוישען פון די וועלען, און איבער די וועלען — ד אָ ס ק ר י י ץ!

אויף דעם ווינטערהימעל פון פלאַנדערן טרעט ארויס איין שטערן נאָך דעם אַנדערען לויכטענדיג און טרייסטענדיג. אויך יענער שטערן, וואָס האָט מיט צוויי טויזענד יאָהר צוריק גע־שטראַהלט פאַר די פרומע הירטען און האָט געוויזען די הייליגע קעניגען דעם וועג צו בית לחם.

דורך דאָס פענסטער וואַנדערט איהר בליק איבער די וואַסערפלאַך, וואָס איז בעגאָסען מיט דעם זילבערשיין פון דער לבנה. איהר אויג זוכט דעם שטערן און געפינט איהם.

הויך האַלט זי דעם קערפּער פון זשאַזוא דע קרואיז איבער׳ן וואסער.

„זעהט, איך זאָג אײַך אָן א גרויסע פרייד, דען היינט איז דעם פאָלק געבאָרען געוואָרען אן ערלייזער, וואָס איז קריסטוס, דער האַר אין דער שטאָדט פון דוד!“

דאָ בויגען זיך איהרע פיס, און זי פאַלט, פאַלט מיט דעם קערפּער פון זשאַזוא דע קרואיז!

נאכט איבער פלאנדערן, נאכט פאר די אויגען פון שוועסטער אירענאַ, אויפ׳ן הימעל די בליצענדע שטערען, און איבער דער וואסערוויסט פון פלאַנדערן דאָס ק ר י י ץ!

אונטער דער מילד בעוועגטער פלאַך פון וואסער רוהען אין אייביגען שלאָף דרייסיג, פערציג, פופציג, ניין, הונדערט, ניין, הונדערט און צוואנציג טויזענד, וואָס זיינען געווען פיינד און זיינען געוואָרען פריינד.

הונדערט און צוואנציג טויזענד, א גאנצע ארמיי!

דאָס וואסער האָט זיי פערדעקט אויף אייביג.

ווייל פלאַנדערן׳ס עבענע איז געוואָרען א בית עולם, און איבער דעם פייכטען קבר פון דער טיף שוועבט א י ר ע נ א און דאָס בלוטאָפּפער פון זשאַזוא דע קרואיז!

Free Public Library, Newark, N. J.